

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı

Türkiyat Araştırmaları Doktora Programı

**1930 YILI YARGITAY 1. HUKUK DAİRESİ KARARLARI
IŞIĞINDA TÜRKİYE’NİN SOSYAL VE EKONOMİK
DURUMU**

Özgöl DOĞAN YALÇINTEPE

Doktora Tezi

Ankara, 2024

1930 YILI YARGITAY 1. HUKUK DAİRESİ KARARLARI IŞIĞINDA
TÜRKİYE’NİN SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU

Özgül DOĞAN YALÇINTEPE

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı

Türkiyat Araştırmaları Doktora Programı

Doktora Tezi

Ankara, 2024

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

..... / /

(İmza)

Özgül DOĞAN YALÇINTEPE

¹"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

*Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, grsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandđım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadđımı, yararlandđım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Prof. Dr. Evgenia KERMELİ ÜNAL danışmanlığında tarafımdan retildeğini ve Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

.../.../.....

İmza

TEŞEKKÜR

Tezimizin tamamlanması uzun zaman aldı, dolayısıyla teşekkürlerim de fazlaca birikti. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı personeline bana sağladıkları kolaylıklar ve destekleri için gönülden borçluyum. Akademi dışından ve yoğun mesaili çalışan biri olarak yaklaşık iki yıl boyunca koleksiyonlarında yaptığım çalışmalarında bana göstermiş oldukları kolaylıklar ve hassasiyetleri için çok minnettarım, şüphesiz ki T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı ülkemizin en güvenilir ve güzide kuruluşlarından birisidir. Kalifiye personeli ve araştırmacıları destekleyen politikalarıyla benim gibi birçok araştırmacıya ışık tutmaya ve yollarına devam edebilme kolaylığı tanıyacaklarından eminim.

Teşekkürlerimin en kıymetlilerinden birini de çalışmam boyunca her anlamda beni destekleyen, en ümitsiz anlarımda tez yoluma ışık tutan ve beni cesaretlendiren, engin bilgi ve düşünce dünyasıyla bana her zaman güven veren sevgili tez danışmanım Profesör Doktor Evgenia Kermeli'ye sunmalıyım. Zorlu tez yazma yolumda devam etme gücünü içimde bulmama yardım ettiği için, bana her zaman güvenip her anlamda sonsuz destek verdiği için kendisine minnettarım. Şüphesiz ki bu tez onun destekleri ve yönlendirmeleri olmadan tamamlanamazdı.

Çalışmalarımın en yoğun olduğu dönemde dünyaya gelip tezimin olgunlaşma süreci boyunca büyüyen; uzun çalışma ve tezimi kaleme alma sürelerim boyunca yaşından büyük bir olgunlukla bana anlayış gösteren canım kızıma da buradan teşekkürlerin en büyüğünü sunuyorum.

Çocukluk yıllarımdan beri her zaman beni yüreklendiren, maddi ve manevi her anlamda bugünlere gelmem için bütün imkânlarını bana cömertçe sunan ama her şeyden önemlisi bana her koşulda güvenen, güç veren biricik annem ve babamın hayat boyu tüm başarılarımdaki payı herkesten daha büyüktür. Varlıkları için minnettarım.

Akademi dışından ve farklı sektörlerde mesaili çalışarak bir yandan da doktora yolunda ilerleyen bütün öğrenciler hak verecektir ki, farklı alanlarda koştururken doktora tezi yazmak ailenizin de büyük özverileri ve destekleri sayesinde

olabiliyor. Bu yolda desteğini esirgemeyen eşim Koray'a da buradan teşekkürlerimi sunuyorum.

Eğitim hayatım boyunca yollarımın kesiştiği, adını sayamadığım ancak üzerimde emekleri bulunan bütün öğretmenlerime, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Lisans/Yüksek lisans hocalarıma, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü akademisyenlerine, danışmanlarıma, yollarımın kesiştiği bütün sıra ve yol arkadaşlarıma da sonsuz teşekkürler.

Annem'e ve Kızım'a

ÖZET

Doğan Yalçın-tepe, Özgül. *1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları Işığında Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Doktora Tezi, Ankara, 2024.

Bu doktora tezi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte yaşanan köklü dönüşümün hukuki boyutunu, özellikle Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 1930 yılı kararları üzerinden incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, şeriat-tan modern hukuk sistemine geçişin izlerine, 1930 yılı Yargıtay Kararları çerçevesinde sosyo-ekonomik ve toplumsal olarak bir bakış açısı geliştirebilmek ve bu konuda çıkarımlarda bulunabilmektir.

Erken Cumhuriyet döneminde, Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin verdiği kararlar, bireylerin günlük hayatlarını doğrudan etkileyen konularda önemli bir rol oynamıştır. Bu kararlar, sadece hukuki bir metin olmaktan öte, toplumun o dönemdeki yargılarını, beklentilerini ve sosyal yapısını yansıtan birer ayna görevi görmüştür.

Çalışmada, Yargıtay 1. Hukuk Dairesi kararları hem hukuk tarihi hem de sosyoloji perspektifinden değerlendirilerek, hukukun toplumsal değişime nasıl uyum sağladığı ve toplumsal değişimi nasıl şekillendirdiği sorularına cevap aranmaktadır. Bu kapsamda, kararlar; miras hukuku, borçlar hukuku vb. gibi farklı alanlarda incelenerek, bu alanlardaki dönüşümün sosyo-ekonomik ve toplumsal sonuçları üzerinde durulmuştur.

Bu çalışma, Türkiye'nin hukuk tarihinde önemli bir dönüm noktası olan şeriat-tan cumhuriyete geçiş sürecinin daha iyi anlaşılmasına Yargıtay Kararları çerçevesinden bakarak katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Ayrıca, hukuk sosyolojisi alanında, yargı kararlarının toplumsal değişimi nasıl etkilediği konusuna dair yeni bir bakış açısı sunmaktadır. 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları ışığında literatüre farklı bir bakış açısı kazandırabilmek ve bizden sonra yapılacak araştırmalara küçük de olsa fikir vererek katkı sağlayabilmek hedeflenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Cumhuriyeti, Yargıtay, Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları, Erken Cumhuriyet Dönemi, Hukuk Dairesi, Temyiz Mahkemesi, Yargıtay Tarihi

ABSTRACT

Doğan Yalçıntepe, Özgül. *Social and Economic Situation of Türkiye in the Light of the Decisions of the 1st Civil Chamber of the Court of Cassation in 1930*, PhD. Dissertation, Ankara, 2024.

This dissertation examines the legal dimension of the radical transformation that took place with the establishment of the Republic of Turkey, particularly through the decisions of the 1st Civil Chamber of the Court of Cassation in 1930. The main aim of the study is to develop a socio-economic and social perspective on the traces of the transition from Sharia to the modern legal system within the framework of the decisions of the Court of Cassation in 1930 and to draw conclusions on this issue.

In the early Republican period, the decisions of the 1st Civil Chamber of the Court of Cassation played an important role in issues that directly affected the daily lives of individuals. These decisions were not only legal texts but also mirrors reflecting the judgments, expectations and social structure of the society at the time.

In this study, the decisions of the 1st Civil Chamber of the Court of Cassation are evaluated from the perspective of both legal history and sociology, and answers are sought to the questions of how law adapts to social change and how it shapes social change. In this context, the decisions are analyzed in different fields such as inheritance law, law of obligations, etc. and the socio-economic and social consequences of the transformation in these fields are emphasized.

This study aims to contribute to a better understanding of the transition from sharia to republic, an important turning point in Turkey's legal history, by looking at the decisions of the Court of Cassation. It also offers a new perspective on how judicial decisions affect social change in the field of sociology of law. In the light of the 1930 Decisions of the 1st Civil Chamber of the Court of Cassation, it is aimed to bring a different perspective to the literature and to contribute to the researches to be conducted after us by giving a small idea.

Key Words: Republic of Türkiye, Court of Cassation, First Civil Chamber of the Court of Cassation Decisions, Early Republican Period, Civil Chamber, Court of Appeals, History of the Court of Cassation

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GRAFİKLER DİZİNİ.....	xv
TABLolar DİZİNİ.....	xvi
RESİMLER DİZİNİ	xvii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM.....	19
YARGITAY TARİHÇESİ	19
1.1.Divanı-ı Ahkâm-ı Adliye Dönemi	21
1.2.Mahkemeler Kuruluş Kanununun Yürürlüğe Girmesinden Osmanlı Devleti'nin Sona Ermesine Kadar Olan Dönem.....	25
1.3.Sivas Temyiz Heyeti Dönemi	28
1.4.Eskişehir'de Temyiz Mahkemesi Dönemi.....	31
1.5.834 Sayılı Mahkeme-i Temyiz Teşkilatının Tevsiine Dair Kanun Dönemi.....	33
1.6.1221 Sayılı Temyiz Mahkemesi Teşkilatına Dair Kanun Dönemi.....	35
2.BÖLÜM.....	37
YARGITAY MAHKEMESİNİN ÇALIŞMA PRENSİPLERİ VE İŞLEYİŞİ.....	37
2.1.Yargıtay Çalışma Usul Ve Esasları	37

2.2.Yargıtay Üye Seçiminin Tarihi Süreci Ve Seçilme Koşulları	43
2.3.1930 Yılı 1. Hukuk Dairesi Üyeleri.....	47
2.4.Hukuk Daireleri İş Yüğü	61
2.5.Yargıtay Başvuru Harçları	71
2.6.Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarında Vekil Kullanımı.....	77
3.BÖLÜM.....	85
OSMANLI DEVLETİNDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİNE YARGITAY MAHKEMELERİNDE DÖNÜŞÜM	85
3.1.Yargıtay Kararlarının Şekli İncelemesi Ve Genel Değerlendirmeler.....	85
3.2.Harf Devriminin Yargıtay Kararlarında Uygulanması	97
3.3.Kararların Dili Ve Anlatımı.....	100
3.4. Eski Para Kullanımı (Mecidiye)	101
3.5. Ön Ad Ve Lakaplar.....	103
3.6.Mekan Tanımı.....	105
3.7.Takvim.....	106
3.8. Yargıtay Kararlarına İlişkin Diğer Değerlendirmeler.....	107
4.BÖLÜM.....	112
1930 YILI KARAR İNCELEMELERİ	112
4.1.Araziye İlişkin Davalar.....	115
4.2. 28 Mayıs 1928 Tarihli 1331 Nolu Mübadil, Gayrimübadil, Muhacir Ve Saireye Kanunlarına Tefikân Tevzi veya Adıyen Tahsis Olunan Gayrimenkul Emvalin Tapuya Raptına Dair Kanunun 2 Haziran 1929 Tarihli Tefsirine Dair Kararlar	123
4.3.Vakıf Davaları	129
4.4. Mirasa İlişkin Kararlar.....	136
4.5. Zenginlerin Mahkemede Görünürlüğüne İlişkin Kararlar	143

4.6. Kadınların Mahkemede Görünürlüğüne İlişkin Kararlar	150
4.7. Engellilerin Mahkemede Temsiline İlişkin Kararlar	157
4.8.Austro (Usturo/Astro) Tütün Şirketi Hakkında Kararlar.....	161
4.9.Singer Dikiş Makinesi Kumpanyasına İlişkin Kararlar.....	166
4.10.İş Davası Benzeri Kararlar.....	172
4.11.Diğer Kararlar	175
SONUÇ.....	178
KAYNAKÇA	183
Ek.1 Hukuk Terimleri Sözlüğü.....	198
Ek. 2 Yargıtay Üyelerinin İmza Düzenine ilişkin Karar Örneği	215
Ek. 3 T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivleri 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Arşiv Belgelerinin Fiziksel Durumunu Gösterir Resimler.....	216
Ek. 4 1960 Seçilme Tarihine Kadar Kayıtlarda Ulaşılabilen Yargıtay Üyeleri Listesi (Kıdem Sırası).....	218
Ek. 5 İzin Dilekçeleri.....	221
Ek 6. Kanun Metni.....	224
Ek 7. TBMM'nin 2 Haziran 1929 tarihli Tefsirine Dair Metin	229
Ek 8. Singer Dikiş Makinesi Kumpanyası Fatura Örneği 1	230
Ek 9. Singer Dikiş Makinesi Kumpanyası Fatura Örneği 2	231
Ek 10. Etik Kurul İzni Muafiyet Formu	232
Ek 11. Orijinallik Raporu	233
Ek 12. Turnitin Benzerlik İndeksi	234

KISALTMALAR DİZİNİ

Ans.: Ansiklopedi

a.e.: Aynı Eser

a.g.e.: Adı Geçen Eser

b.s.: Bası

BCA: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivleri

bkz.: Bakınız

C.: Cilt

Çev.: Çeviren

der.: Derleyen

Der.: Dergisi

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

E.: Esas

Ens. : Enstitü

Haz.: Hazırlayan

K.: Karar

Md.: Madde

M.Ö.: Milattan Önce

No.: Numara

s.: Sayfa

Sa.: Sayı

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu,

TDV.: Türkiye Diyanet Vakfı

TMK: Türk Medeni Kanunu

TTK: Türk Tarık Kurumu

Üni.: Üniversite

vb.: ve benzeri

Yay.: Yayınları/Yayınevi

YKY.: Yapı Kredi Yayınları

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Yargılama Süreleri.....	66
Grafik 2 Yargıtay Hukuk Daireleri İş Yüğü.1	67
Grafik 3 Yargıtay Hukuk Daireleri İş Yüğü.2	68
Grafik 4 Yargıtay Hukuk Daireleri İş Yüğü.3	70
Grafik 5 Yargıtay Hukuk Daireleri İş Yüğü.4	70
Grafik 6 Müslümanların Vekil Kullanım Oranı	80
Grafik 7 Gayrimüslimlerin Vekil Kullanım Oranı	81
Grafik 8 Davaların Bölgelere Göre Dağılımı	110
Grafik 9 1927 Yılı Nüfus Sayımının Bölgelere Göre Dağılımı.....	110
Grafik 10 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Dava Açan Bilgisi	153
Grafik 11 Yargıtay Kararlarında adı geçen ürünler ve sıklık bilgileri	177

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1 Sivas Muvakkat Temyiz Heyeti'nin 1338 (1920) Senesine Ait İstatistik Cetveli.....	30
Tablo 2 1878 senesi Mahkeme-i Temyiz Hukuk Dairesi Üyeleri	50
Tablo 3 1927 Yılı Nüfus Sayım Verileri.....	63
Tablo 4 Yargıtay Hukuk Daireleri İş Yüğü (1986-2003)	67
Tablo 5 1986-2003 Hukuk Dairelerinde Ortalama Görölme Süresi (Gün)	69
Tablo 6 Başlıca Ülkelerin Ortalama Dış Ticaret Değerleri.....	117
Tablo 7 1927 Yılı Nüfus Sayımı Verileri (en yüksek nüfuslu 10 il).....	122

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1 1930 Yılı Osmanlıca El Yazısıyla Tutulan Karar Örneği	100
Resim 2. 1935 yılı Kararlarında kullanılan şekil şablonuna bir örnek.....	94
Resim 3 1930 yılı Kararlarına şeklen bir örnek	95
Resim 4 1940lı yıllarda çekilen Beşiktaş'taki Austro tütün deposunun fotoğrafı	163
Resim 5 Austro tütün deposunun 2000li yıllar çekilmiş resmi.	164
Resim 6 Maarif Müdürlüğü kaşeli Singer Dikiş Kumpanyası Örneği	170

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte yaşanan köklü dönüşüm, sadece siyasi ve idari alanda değil, aynı zamanda toplumun tüm dokusunu etkileyen kapsamlı bir değişim süreci olmuştur. Bu süreçte, Osmanlı hukuk sisteminin temelini oluşturan şeriat hukukundan modern hukuk sistemine geçiş, hukuk tarihimiz açısından önemli bir dönüm noktasıdır.

Bu çalışmanın amacı, Erken Cumhuriyet döneminde yaşanan bu dönüşümü, Yargıtay 1. Hukuk Dairesi kararları üzerinden incelemek ve şeriat cumhuriyete geçişin sosyo-ekonomik ve toplumsal izlerini anlamlandırmaktır. Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, özellikle bireylerin günlük hayatını doğrudan etkileyen konularda verdiği kararlarla, bu dönüşümün yansımalarını en net şekilde gözlemleyebileceğimiz kaynakların başında gelmektedir. Tarihe, topluma ve sosyo-ekonomik olaylara ilgi duyan bir araştırmacıyı tarihsel olaylara yaklaştırabilecek, günlük hayattan kesitleri barındıran ve mevzuatta yazılı olmaktan ziyade pratikleri göz önüne seren en güçlü ve kapsamlı kaynaklardan biri de temyiz mahkemesi kararlarıdır. Nitekim kanunların yazılı kurallardan ibaret olmadığı ve asıl olanın pratik işleyişlerde saklı olduğu da tarihsel bir gerçektir. Bu minvalde hazırlamaya gayret ettiğimiz doktora tez çalışmasının temel gayesi, 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları çerçevesinde Yargıtay Kararlarının hangi konularda yoğunlaştığı, davalı ve davacıların 1930 yılı özelinde temyize gelmelerindeki temel sebeplerin neler olduğu, toplumda var olan sosyo-ekonomik ilişkiler vb. konulara ilişkin detaylı bir çalışma ortaya koyabilmektir. Bu kararlar, sadece hukuki açıdan değil, aynı zamanda toplumun genel yapısı, değerleri ve beklentileri hakkında da önemli bilgiler içermektedir. Çalışmamız özellikle, İslam hukukundan Cumhuriyet hukukuna geçiş sürecindeki sosyo-ekonomik ve toplumsal izlerin Yargıtay kararlarına nasıl yansıdığını ortaya koymak hedeflenmektedir.

Erken Cumhuriyet döneminde Yargıtay Hukuk Dairesi kararlarının sistematik bir şekilde incelenmesi ve değerlendirilmesine yönelik bir çalışma literatürde henüz bulunmamaktadır. Bu çalışma ile bu alandaki boşluğu bir nebze olsun doldurmak

ve mevcut literatüre önemli bir katkı sağlamak hedeflenmektedir. Çalışmanın, hukuk ve toplum arasındaki ilişkiyi inceleyen hukuk sosyolojisi alanına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yargıtay 1. Hukuk kararlarının, hukukun toplumsal değişime nasıl uyum sağladığı ve toplumsal değişimi nasıl şekillendirdiği konusuna da ışık tutması hedeflenmektedir.

KONU, AMAÇ VE YÖNTEM

1. Konu

Doktora tez çalışmasına başlarken en önemli hedeflerimizden biri çok fazla çalışılmamış bir alana katkıda bulunabilmek ve yeni bir şeyler ortaya koyabilmek düşüncesi idi. Özellikle Erken Cumhuriyet dönemine ilişkin birincil kaynak kullanımındaki kısırlığın, bu alandaki verilerin çoğunlukla henüz tasnif edilmemiş ve gizli ibareli olmasından kaynaklı olduğunu ifade edebiliriz. Dolayısıyla da sosyo-ekonomik ve disiplinler arası konulara olan ilgimizi Erken Cumhuriyet Dönemine konsantre olma yolunu tercih ettik.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığınca muhafaza edilen Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları üzerinden Erken Cumhuriyet Dönemine ilişkin sosyo-ekonomik ve farklı alanlarda çıkarımlarda bulunabileceğimiz bir çalışma yapmayı hedefledik. Kapsamızı belirlerken de hem Cumhuriyetin ilanına yakın hem de rakamları anlamlandırabilmek için nüfus sayımıyla bağdaştırabileceğimiz veriler içermesi adına Latin alfabesine geçilen ilk yıl olan 1930 yılını baz alarak çalışmalarımızı bunun etrafında şekillendirmeye çalıştık.

1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin 4868 adet kararı bu minvalde, davalı/davacı bilgileri, temyize taşınma sebepleri, mahkemeye konu olayların altında yatan temel sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel etkenler, kararların şekli ve içerik incelemeleri, Yargıtay'ın 1930 yılı işleyişi, üyeleri ve çalışma sistemine ilişkin bilgilerle harmanlanarak tezimiz içerisinde incelenmeye çalışılacaktır.

Türk Hukuk Tarihine ilişkin çalışmaların genel olarak dört büyük döneme ayrılarak incelenmesi araştırmacılar arasında oldukça yaygındır, bunlar; İslamiyetten Önceki Dönem, İslamiyetten Sonraki Dönem, Tanzimat'ın İlanından Sonraki Dönem ve Cumhuriyetten Sonraki Dönem.¹ Biz de bu bölümlerden dördüncüsü üzerinde yoğunlaşarak Yargıtay'ın çalışma düzenine yakından bakma gayreti içerisinde olacağız. Bu noktada asli hedefimizin hukuk ve hukuk tarihi olmadığını, bakış açımızın da bir hukukçu gibi, hukuk tarihinin derinliklerini ve inceliklerini araştırmak olmadığını belirtmekte fayda görüyoruz. Ancak hukukun köklerini tarihte bulduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla disiplinler arası bir araştırma konusu olarak tezimiz içerisinde yer yer uzmanlığımız olmamakla birlikte hukuki alanlara ilişkin de bir siyaset bilimci ve tarihçi bakış açısıyla yorumlamalar yapma gayretinde olacağız.

2. Amaç

1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin Kararları üzerine çalışma yapmaktaki en yegâne amacımız gizli olan ve tasnif edilmemiş arşivlerin de birincil kaynak olarak kullanılabileceğini göstermek ve literatürde büyük açıklık olan bir alanda bir nebze de olsa katkı sağlayabilmektir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte yaşanan köklü dönüşümler, sadece siyasi ve idari alanlarda değil, aynı zamanda toplumun tüm dokusunu da derinden etkilemiştir. Bu dönüşüm sürecinde, özellikle hukuk sistemi önemli bir dönüşüm yaşamış ve Batılı ve modern hukuk sistemine geçişin adımları atılmıştır. Bu dönüşüm sürecinde, hukuk sistemi de kaçınılmaz olarak önemli bir evrim göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ikili ve Şer'i hukuk sisteminin yerine, Batılı ve modern hukuk anlayışının benimsenmesi hedeflenmiştir. Bu geçiş sürecinde, Medeni Kanun, Ticaret Kanunu ve Ceza Kanunu gibi temel kanunların Batılı örneklerden esinlenerek yeniden düzenlenmesi, hukuk sisteminin laikleşmesi ve hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi gibi önemli adımlar atılmıştır.

¹ Coşkun Üçok, Ahmet Mumcu ve Gülnihal Bozkurt, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2006, s. 3

Özellikle İsviçre Medeni Kanunu temel alınarak hazırlanan Türk Medeni Kanunu, bireysel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması ve kadın-erkek eşitliğinin hukuki zeminde sağlanması açısından çığır açıcı bir gelişme olmuştur. Bu sayede, toplumun tüm kesimlerine yansıyan ve bireylerin hayatlarını doğrudan etkileyen hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin, aile hukuku alanında yapılan düzenlemelerle kadınların statüsü güçlendirilmiş, miras hukuku alanında eşitlik ilkesi benimsenmiş ve modern hukuk anlayışına göre düzenlemeler yapılmıştır. Bu süreçte, temyiz mahkemesi olarak Yargıtay 1. Hukuk Dairesi kararlarının, şeriat hukukundan modern hukuk sistemine geçiş sürecinde oynadığı rol ve verdiği kararlarla bu dönüşümü şekillendirdiği tarafımızca düşünülmektedir. Yargıya ilişkin Kararların her daim dönemlerini yansıtan önemli bir ayna olduğu kanaatinden yola çıkarak, bu çalışma ile 1930 yılı Türkiye Cumhuriyeti'nin yargısal işleyişini Yargıtay 1. Hukuk Kararları altında inceleyerek zamanın sosyo-ekonomik durumlarına Yargıtay'ın daha önce derlenmemiş ve okunmamış tarihsel Karar sayfalarından farklı bir bakış açısı geliştirebilmek amaçlanmaktadır. Zamanın önemli Karar ve politikalarının Yargıtay'a yansımaları, dönemin ekonomik dinamiklerini de davalar içerisinde görmek hedeflenmektedir.

Yine tarihsel olarak önemli bir rol oynayan temyiz mahkemelerinin şeriat mahkemelerinden modern hukuka evrilmesi sürecinde, üye seçimine ilişkin yıllara sâri değişimler olup olmadığını ortaya koymaya çalışmak da tezimiz çatısı altında hedeflediğimiz noktalardan birini oluşturmaktadır.

Ama tezimiz minvalindeki en önemli amacımızın açılmamış bir sayfayı aralayarak yeni çalışmalara fikir verebilmek ve bir parça da olsa genç araştırmacıları henüz keşfedilmemiş alanlarda çalışma yapabilmeleri için teşvik etmek olduğunun altını önemle çizmekte fayda var.

3. Yöntem

Çalışmamız özelinde daha önce tasnif edilmemiş ve çalışmalara açılmamış olan Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarını inceleyebilmek için Yargıtay Başkanlığından özel izin alınmıştır. Bu izin çerçevesinde 1930 ve 1935 yılları Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarının tamamına erişim hakkı tarafımıza

verilmiştir.² Çalışmanın başlangıcında Cumhuriyet dönemi kararlarını incelemek adına 1930 yılı kararlarının incelenmesi kararlaştırılmış ve bu çerçevede yaklaşık 10-11 ay süren bir arşiv taraması ve incelemesi yapılmıştır. 1930 yılının seçimi tesadüfi olmayıp varılmak istenilen çalışma sonucunu en doğru şekilde değerlendirebilmek adına 1927 yılı nüfus sayımına en yakın tarihli Latin harf kullanım yılını içeren arşiv yılı tercih edilmiştir.³ Ancak yapılan incelemeler sonucunda tek bir yıllık taramanın çalışmamız derinliğini yansıtamayacağı, besleneceği kaynaklar açısından da yeterli olmayabileceği ve karşılaştırmaya konu Erken Cumhuriyet Tarihine ilişkin verilerin azlığı sebebiyle ilave bir yıllık süreci daha tarama kararının isabetli olacağı değerlendirilmiştir. Böylece araştırmamıza konu verilerin değerlendirmesinin daha sağlıklı olabileceği kanaatine varılmıştır. Bu çerçevede tezimizde kullanılmak üzere 1927 yılından sonra yapılan ilk nüfus sayım yılı olan 1935 yılı tercih edilmiştir. Söz konusu 1935 yılı kararlarının incelenmesi de yaklaşık 9-10 ay süren bir arşiv çalışması neticesinde tamamlanmıştır.

Yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız nedenlerden ötürü Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin tasnif edilmemiş ve kamuya açılmamış olan 1930 ve 1935 yıllarına ilişkin kararları tarafımızca dikkatlice incelenerek kategorize edilmeye ve değerlendirmeye tabi tutulmaya çalışılmıştır. Çalışmamız çerçevesinde 1930 ve 1935 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 7294 adet Kararı (1930 yılı: 4.868 Karar, 1935 yılı: 2.426 Karar)⁴ incelenerek; dönemin sosyo-ekonomik koşullarına ilişkin kanaatlere varılmaya çalışılmıştır. Çalışmam çerçevesinde yapmış olduğumuz incelemelerdeki kusurlarımızın ve eksiklerimizin, birincil kaynak arşiv belgelerini

² Söz konusu izin belgeleri tezimizin Ekler kısmına eklenmiştir. (Ek-5)

³ 3 Kasım 1928'de, 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 1 Haziran 1929 tarihinden itibaren ise Türk harfleri devlet işlerinde zorunlu olarak kullanılmaya başlandı.

(Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.1353.pdf>)

⁴ Söz konusu Kararlar Devlet Arşivlerinde çalışma yaptığımız süre zarfında tarafımıza açılan gizli arşiv belgelerinden oluşturduğumuz rakamlar olmakla birlikte, bu sayılar bizim tarafımızdan kaleme alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığında hali hazırda bu sayılara ilişkin bilgiler tasnif çalışması yapılmadığı için bulunmamakta olup bilimsel ve kesin bir sayı niteliği taşımamaktadır. Çalışmada belirtilen bütün Karar içerikleri ve sayılarının tarafımızca okuyup, derlenerek belirlenmiş olduğunun altını çizmek gerek. Bu sebeple sayılar Arşiv Belgelerinin resmi sayıları olarak değerlendirilmemeli, çalışmamızın bir parçası olarak ele alınmalıdır.

tasnif ve incelemedeki tecrübesizliğimize verilebileceği kanaatindeyiz. Elbette bu kadar büyük bir kaynağa ilişkin sorulacak pek çok sorular ve aranacak cevaplar var. Hazırlamaya çalıştığımız tez konumuza ilişkin bu materyalleri sunarak diğer akademisyenlerin döneme ilişkin bilgimizi artıracak yeni sorular formüle etmelerine ve alana katkıda bulunmalarına olanak sağlamayı umuyoruz.

Tezimizde mukayeseli yöntem ile vatandaşların hak arama çabalarının hangi temel sebeplere dayandığı araştırılmaktadır. Toplum nezdinde daha çok mahkemeye taşınan dava konuları, üst mahkeme kararları ışığında mercek altına alınmış olup bir hukukçudan ziyade bir siyaset bilimci ve tarihsel perspektif sahibi bir araştırmacı gözüyle yorumlanmaya çalışılmıştır.

Kişisel verilerin korunması hukuku, dinamik ve sürekli gelişen bir alan olup bu sebeple verilen yargı kararları, özel hayatın gizliliği ve bireysel hakların korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu⁵ gereği, bu çalışmada Yargıtay kararlarına ilişkin birebir örneklerle sınırlı olarak yer verilirken, daha çok genellemelerden yararlanılmıştır. Bu durum, çalışmanın genel geçerliğini etkilememekte olup, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) mevzuatının genel çerçevesine hassasiyet göstererek okuyucunun da konuya hâkim olacağı şekilde açıklamalar yapma hedefi taşımaktadır.

Tezimizde, alana ilişkin daha önce yapılmış ve literatüre katkı sağlamış olan çalışmalara ilişkin de etraflı bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Ancak çalışmamızın asıl unsuru olan Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarının ilk defa özel bir izin kapsamında tarafımıza açılması ve söz konusu yılların Kararlarına ilişkin daha önce herhangi bir çalışma yapılmaması hasebiyle bu hususta literatürde birebir alakalı bir çalışmanın bulunmadığını belirtmekte fayda bulunmaktadır. Bu noktada söz konusu Erken Cumhuriyet Dönemine ilişkin Yargıtay'ın diğer daireleriyle ilgili de henüz çalışma yapılmamış olduğunu belirtmeliyiz. Bununla birlikte birebir aynı konuları irdelemesek de çalışmamıza ilham olan, fikirlerinden ve çalışma yöntemlerinden istifade ettiğimiz

⁵ 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi: 7/4/2016 Sayı: 29677, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 57

araştırmacıları da ilgili bölümde paylaşıyor olacağız. Yine dönemin Yargıtay tarihi çalışmalarına yön veren ve bu anlamda kült olmuş kitapların yazarları A. Recai Seçkin ve Gürsel Mol'un da çalışmalarımızdaki öneminin altını çizme gayretinde olacağız.

Çalışmamızın birinci bölümünde Yargıtay'ın tarihsel nosyonunu ele almaya çalışacağız. İkinci bölümde ise Yargıtay organizasyonunun işleyişi, Yargıtay üyelerinin atamaları ve bu atamaların hangi kriterlerle yapılmaya çalışıldığı ve bu üyelerin kim olduğuna yargının modernleşmesi minvalinde daha derinlemesine bakmaya çalışacağız. Üçüncü bölüm altında Yargıtay Kararlarının dönüşümünü, şekli ve genel incelemelerini detaylı olarak inceleyecek ve yer yer 1935 yılı Kararlarıyla mukayeseli olarak açıklayacağız. Tezimizin dördüncü bölümünde ise Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 1930 yılı Kararlarını önemlerine göre tasnif etmeye çalıştığımız başlıklar altında detaylı incelemeye çalışarak, dava örnekleriyle birlikte sunma gayretinde olacağız. Çalışmamızın sonuç bölümünde ise tezimize ilişkin sonuçlar ve kanaatlerimize yer verilecektir.

LİTERATÜR TARAMASI

Osmanlı İmparatorluğu'nun uzun ömrü boyunca biriktirdiği arşiv malzemesi, hem nicelik hem de nitelik açısından oldukça zengindir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bürokratik yapısının gelişimiyle birlikte arşivciliğe verdiği önem, dönemin koşulları göz önüne alındığında oldukça dikkat çekicidir. Ancak imparatorluğun erken dönemlerinde, siyasi istikrarsızlık, sık yer değiştirme, coğrafi genişlemenin getirdiği zorluklar ve sürekli savaş hali nedeniyle arşiv faaliyetleri düzenli bir şekilde yürütülemediği için mevcut belge sayısı sınırlıdır. İstanbul'un fethiyle birlikte merkeziyetçi yönetim anlayışının güçlenmesi ve bürokrasideki sistematik artış, arşivciliğin de daha kurumsal bir hal almasına vesile olmuştur. Bu dönemden itibaren oluşturulan kapsamlı arşivler, imparatorluğun siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel tarihi hakkında zengin bir veri tabanı sunmaktadır. Hali hazırda günümüzde Devlet Arşivleri Başkanlığında muhafaza edilen ve birçoğu tasnif edilip yayına açılan Osmanlı İmparatorluğunun sayısız ve kıymetli kaynağı herkesin kullanımına açık olarak sunulmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu arşivleri

sadece Osmanlı İmparatorluğu'nun değil yaklaşık 600 yıl boyunca sınırları içerisinde yaşamış olan, komşusu olan veya ilişki içinde bulunduğu sayıları kırkı bulan birçok ülkenin ve milletin tarihine de ışık tutmaktadır.⁶

Şeriatтан cumhuriyete değişen sistemi anlamlandırabilmek adına Osmanlı Arşiv belgeleri ve ulaşmaya çalıştığımız metinler bu anlamda son derece erişilebilir olarak tüm araştırmacıların kullanımına sunulmaktadır.

Tezimizin temel kaynağı olan, konumuz özelinde daha detaylı ve kapsamlı olarak incelediğimiz Türkiye Cumhuriyeti 1930 ve 1935 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları, ilk defa araştırmaya açılmış olması ve tasnif edilmemiş olmasına rağmen, Kararlar Türk arşivcilik geleneğine uygun şekilde büyük oranda iyi ve korunmuş vaziyetteydi. Tezimizin ana kaynağı olan 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 4868 Kararı tarafımızca yaklaşık 10 ay süren bir arşiv taraması sonucu tasnif edilerek çalışmamız için uygun hale getirildi. Farklı konulara ve içeriklere sahip olan Kararlar kendi belirlemiş olduğumuz şekilde alanlara ayrılarak kategorize edildi ve tezimiz içinde ele alınmak amacıyla başlıklara bölündü.

Çalışma konumuz olan 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları ışığında sosyo-ekonomik ve toplumsal izlere ilişkin literatürdeki kaynaklar için etraflı incelemeler yapmaya çalışsak da söz konusu literatür anlamında alanın oldukça kısır olduğunu belirtmeliyiz. Birebir aynı konular olmasa da çalışmamızın Osmanlı Şeriat uygulamalarından Cumhuriyete evrilen geniş bir alanda konuları inceleme çabasından dolayı çalışmalarından istifade ettiğimiz fazlaca araştırmacı oldu.

Özellikle Osmanlı'dan günümüze Yargıtay tarihçesi ve Yargıtay işleyişlerine ilişkin en kapsamlı olan ve alana ilişkin çalışan tüm araştırmacıların referans aldıkları iki kaynağın altını çizmek gerek. Bunlar Hâkim A. Recai Seçkin⁷ ve Hâkim Gürsel Mol⁸ tarafından kaleme alınmış olan Yargıtay tarihçesine ilişkin kitaplardır. Her iki kitap da Yargıtay tarihini başından sonuna kadar tarihsel örgü

⁶ İbrahim Baş, “Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Arşivlerin Oluşumu ve Türk Arşivlerinde Araştırma Hizmetleri”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı: 64, 2019, s. 40

⁷ A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967

⁸ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004

içerisinde, üyelerinin atanmasından, görev ve yetkilerine kadar geniş bir yelpazede vermektedir. Yazıldığı yıl itibariyle Gürsel Mol'un eserinin daha yakın zaman verilerini de barındırdığını söyleyebiliriz. Bu iki kaynağın da tezimizin ikinci bölümü için yapmış olduğumuz araştırmalara önemli bir ışık tuttuğu aşîkâr. Nitekim Hâkimlerin atanma koşullarından görev ve yetkilerine kadar birçok alanı alt başlıklarıyla detaylı olarak inceliklerine tezimizin ilgili bölümlerinde detaylı anlatımlarla şahit olacağız. Yine Gürsel Mol'un Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay başlıklı kitabında yer alan 1986-2003 yıllarını içeren istatistiki ve çok kapsamlı bilgileri 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarının performansını anlama ve yorumlama açısından oldukça yoğun olarak kullandık. Kitabında vermiş olduğu Karar sayıları, Dairelerin iş yükleri vb. gibi çok kıymetli bilgiler⁹ şüphesiz ki tezimizin temel taşlarının yerine oturmasında büyük öneme sahip olmuştur. Recai Seçkin'in Yargıtay üyelerinin iş yoğunluğunu anlatımda kullandığı dava başına/harcanan süre yöntemini biz de kendi yıllarımız özelinde kendisinin anlatımına benzer şekilde ve yöntemle yapmaya çalıştık. Gürsel Mol'un derleyerek paylaşmış olduğu eski Yargıtay üyelerine dair hazırlanan tablolar 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi üyelerine ulaşma çabalarımızda yine çok kıymetli bir kaynak olarak referanslarımızda yer almaktadır.¹⁰

Tezimizi şekillendirmek ve anlamlandırmak adına kullandığımız Mol ve Seçkin'in eserleri günümüzde bile o kadar tekel niteliğinde sayılıyor ki Yargıtay'ın güncel resmi internet sayfasında Gürsel Mol'un kitabından bölümler ile Recai Seçkin'in açıklamaları referans olarak kullanılmaktadır.

Tezimizin ana gayelerinden olan şeriattan Cumhuriyete geçiş sürecindeki değişimler ve kırılımları yakından gözlemleyebilmek hedefimize ulaşmada en önemli adımları hukuk reformu, hukuk mekteplerinin kuruluşu ve hâkimlerin eğitim sisteminde yakaladığımızı söylemek iddialı olmayacaktır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde hukuk eğitiminin medreseler dışına nasıl taşındığı ve bu eğitim merkezlerinin gelişimi ve yargı reformuna ilişkin Nuran Koyuncu'nun

⁹ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 379-386

¹⁰ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 694-696

Hukuk Mektebinin Doğuşu makalesi oldukça kapsamlı bilgiler sunuyor. Osmanlı'da medreselerde verilen hukuk eğitimin yetersiz kaldığının anlaşılması ve hukuk alanında başlayan yenilik rüzgârı karşısında hukuk alanında da önemli reformlar yapılmaya çalışılmıştır. Osmanlı hukuk eğitimi, klasik dönemdeki medrese temelli eğitimden Tanzimat dönemiyle başlayan modernleşme sürecinde Batı hukuk sistemine uygun, formel bir eğitime geçiş yapma gayretinde olmuştur. Bu geçiş, Osmanlı Devleti'nin hukuk sistemindeki yenilikler ve eğitimde modernleşme çabalarıyla paralel olarak gerçekleşmiştir.¹¹

Osmanlı Devleti asırlar boyu gücünü koruyarak İmparatorluk olarak ayakta kalışını İncalcık'a göre hukuk sistemine borçludur.¹² Ancak her zaman ve her yerde değişimin ve gelişimin kaçınılmazlığı Osmanlı Devleti'nde birçok alanda kendini göstermeye başlamıştı. Hukuk eğitimi, bu modernleşme sürecinde merkezi bir role sahip olmuştur. Nizamiye mahkemelerinin ihtiyaç duyduğu nitelikli personeli yetiştirmek amacıyla 1870'te "Kavanin ve Nizamât Dershanesi" kurulmuştur. Bu dershane, hukuk eğitiminin ilk adımlarını atmış olsa da artan ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmıştır. Daha kapsamlı bir hukuk eğitimi için 1874'te "Mekteb-i Hukuk-ı Sultani" ve 1880'de "Mekteb-i Hukuk-ı Şahane" adlı yükseköğretim kurumları açılmıştır. Bu okullar, Osmanlı'da hukuk eğitiminin sistematik bir şekilde verilmesini sağlamış ve modern bir hukuk sistemi inşa edilmesine katkıda bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nde modern hukuk eğitiminin ilk adımı, Galatasaray Mekteb-i Sultanisi bünyesinde atılmıştır. Ancak artan ihtiyaçlar ve daha merkezi bir yönetim anlayışı ile Adliye Nezareti'ne bağlı ayrı bir hukuk mektebi kurulmuştur. Bir süre sonra Galatasaray'daki hukuk bölümü de bu yeni kurulan mektebe taşınarak, hukuk eğitimi tek bir çatı altında toplanmıştır.

1886 yılında eğitimin sorumluluğu Maarif Nezareti'ne devredilmiş ve hukuk mektebi 1909 yılına kadar bağımsız bir şekilde faaliyet göstermiştir. Bu dönemde, hukuk eğitimine olan talebin artmasıyla birlikte, adli ve siyasi konulara ağırlık

¹¹ Detaylı bilgi için bkz. Nuran Koyuncu (2012). *Hukuk Mektebinin Doğuşu*, *Gazi Üni. Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Sa. 3, s. 163-183.

¹² Halil İncalcık, Osmanlı Devletindeki hukukun gücü ve kapsayıcılığını; "Kanun-ı Osmânî yani Osmanlı'nın yarattığı hukuk olmasaydı imparatorluk olmazdı." şeklinde özetliyor. (Aydın – İpşirli-Kırmızı- Uğur, Halil İncalcık ile Türk Hukuk Tarihi Üzerine, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 3, Sa. 5, 2005, s. 486)

veren yeni bir hukuk mektebi kurulma ihtiyacı doğmuştur. Bu amaçla Adliye Nezareti bünyesinde kurulan yeni mektep, 1880 yılında eğitim hayatına başlamıştır. Aynı yıl içerisinde Galatasaray'daki hukuk bölümü de bu yeni mektebe taşınarak, iki kurum birleştirilmiştir. Nuran Koyuncu'nun kapsamlı anlatımıyla dönemin Hukukçularının mezuniyetlerini ve aldıkları eğitim sistemi ve bu sistemin perde arkası tezimiz açısından önemli veriler sunmuştur. Cumhuriyet öncesi yapılan hukuk reformlarının Cumhuriyet dönemine olan katkıları da azımsanamayacaktır.

Ancak bütün reform ve Batılı sistemleri entegre etmeye çalışma çabalarının Osmanlı İmparatorluğunda ne kadar başarılı olduğu tartışmalı bir konudur. Jun Akiba'nın da makalesinde altını çizdiği şekilde gelişim belirli bir sistem üzerine ilerleyemedi, bu yolda deneme yanılmalar ve aksilikler meydana geldi. (Akiba, 2018, s. 233) Ayrıca Osmanlı Hazinesinin dar boğazda oluşu da reforma ilişkin atılacak adımları finansal olarak kısıtlıyordu.¹³

Hukuk Reformuna ilişkin literatürde adına sıkça rastladığımız isimlerden biri de Mehmet Handan Surlu'dur.¹⁴ Tarihsel Perspektiften Cumhuriyet ve Yargı başlıklı çalışmasında Cumhuriyet bakış açısıyla yargı değişimlerini irdeler. Surlu, Nuran'ın eserinden farklı olarak reformun Cumhuriyet tarafını inceler. Sungurlu'ya göre Cumhuriyet'in kurucuları, çağdaşlaşmanın temelini hukuk devrimi olarak gördükleri için, bu devrimi gerçekleştirecek hukukçular yetiştirmeyi önceliklendirmişlerdir. Nitekim 1922'de Atatürk, TBMM'de yaptığı konuşmayla hukuk devrimi vizyonunu paylaşmıştır: “Adalet hizmeti vatandaş yormamalı, hızlı ve hukuka en uygun şekilde gerçekleşmelidir. Ancak mevcut mevzuat ile bunu gerçekleştirmek mümkün değildir. Özellikle Mecelle bu konuda eksik ve yetersizdir. Medeni Hukuk reformu şarttır. Ve bütün bunları gerçekleştirmek, yeni çıkarılacak yasaları uygulamak için yeni hukukçular yetiştirilmelidir.” (Mumcu, 1977, s. 28). Bu düşüncenin ilk somut uygulaması Ankara Adliye Hukuk Mektebinin kurulmasıdır. Kurulan bu okul 5 Kasım

¹³ Daha detaylı bilgi için bkz. Jun Akiba, *Sharī ‘aJudges in the Ottoman Nizāmiye Courts, 1864-1908. Osmanlı Araştırmaları*, 51(51), 2018.

¹⁴ Mehmet Handan Surlu, *Tarihsel Perspektiften Cumhuriyet ve Yargı, Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1998/3, s. 1088-1095

1925'te Atatürk'ün meşhur tarihi nutku ile açılmıştır.¹⁵ “Atatürk Ankara Hukuk Mektebinin açılışında verdiği söylevde şöyle diyordu; Büsbütün yeni kanunlar düzenleyerek, eski Hukuk ilkelerini temelinden kazımaya girişiyoruz. Yeni Hukuk ilkeleri ile alfabesinden okumaya başlayarak, yeni hukuk kuşağı yetiştirmek için bu okulu açıyoruz. Cumhuriyetin müeyyidesi olacak bu büyük müessesenin küşadında hissettiğim saadeti hiçbir teşebbüste duymadım ve bunu izhar ve ifade etmekle memnunum.” (Kont, 1981, s. 297). Cumhuriyetin hukukçularını yetiştirmeye Ankara Hukuk Mektebi'nin yanı sıra 1933'te yeniden oluşturulan İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi de eklenmiş ve böylece hukuk devriminin uygulamacıları ve geleceğin ilim adamlarının sayısı hızla artmaya başlamıştır. Hukuk Devriminin önemli bir ayağını da yargının yeni örgütlenmesi oluşturmuştur. Genç Cumhuriyetin eski örgütle bu atılımı yapması mümkün olmadığına göre, muhakkak yeni bir adalet örgütlenmesine gerek vardı. 08.04.1924 tarihinde kabul edilip 26.04.1924 günlü Resmi Gazete'de yayınlanan "Mahakimi Şer'iyenin İlgasına ve Mahakimin Teşkilatına Ait Ahkâmı Muaddil Kanun'la Şeriye Mahkemeleri ve İstinaf Mahkemeleri kaldırılmış ve genç Cumhuriyetin adalet örgütü yeni şekliyle kurulmuştur. Böylece şer'i hukuktan laik hukuka geçişin en önemli dönemeci aşılmıştır. Bu yasaya göre adli yargıda kurulan mahkemeler, sulh, asliye mahkemeleri ile ağır ceza mahkemelerinden ibarettir. Böylece genç Türkiye Cumhuriyeti kadılık dönemine son vermiş ve yargıyı Cumhuriyet Hâkim ve Savcılarına tevdi etmiştir.

Türkiye’de Cumhuriyet rejimiyle gelen yargı değişimi ve bunun etkilerini görmek adına cumhuriyet döneminin yetiştirmiş olduğu Yargı insanlarına da göz atmak ihtiyacı hâsıl olmuştur. Bu minvalde yapılan çalışmalarda literatürde iki kaynak

¹⁵ 1923-1924 yıllarında bütün kanunları ve adalet kurallarını Batı yörüngesinde birleştirmek görüşü güçlenmeye başladı. Atatürk'ün 25 Ekim 1925'te yeni başkentte kurulan Hukuk Fakültesinin açılışında verdiği söylev bu eğilimin kesinleşmesini yansıtır: “Türk Devrimi, sözcüğün ilk anda akla getirdiği anlamdan başka ve ondan daha geniş bir değişim anlamı taşır. Onun gerçek anlamı, din bağına dayanan yüzyıllık bir siyasal birim yerine başka bir bağa ulusallık bağına dayanan bir birim koymaktır. Ulusumuz, bugünkü uluslararası var olma savaşında yaşayabilmenin tek yolunun çağdaş uygarlıkta bulunabileceğini değişmez bir ilke olarak kabul etmiştir. Ulus... devrimsel değişmelerin doğal ve zorunlu gereği olarak ihtiyaçların değişip gelişmesiyle sürekli olarak değişip gelişme kuralına dayanan dünyasal bir rejim görüşünü yaşamın zorunlu koşulu olarak benimsemiştir. Artık devrimin hukuk temellerini atmak, devrimimizin düşün biçimine ve gereklerine uygun hukukçular yetiştirmek zamanı gelmiştir. (Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, s. 530)

ön plana çıkmaktadır, biri yukarıda da bahsettiğimiz Gürsel Mol'un kitabı diğeri ise Av. Soner Alper, Av. E. Hande Mutlu Av. Özlem Nur Yaprak'ın ortak olarak hazırlamış oldukları Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Hâkim ve Savcıları başlıklı çalışmalarıdır.¹⁶ Hâkimlerin seçimi ve yetiştikleri ekol anlamında tezimizin ulaşmaya çalıştığı önemli sorulardan birine cevap barındırıyor olabileceği sebebiyle tezimizde söz konusu çalışmaya ilişkin Hâkim ve Savcıların özgeçmişlerini özet şeklinde vermenin uygun olacağına kanaat getirdik. İlk hâkim ve savcılara ilişkin yapılan çalışmadan özetle;

1. Hasan Hami (sicil no:3) Sicil dosyasında hâkim olduğu belirtilen Hasan Hami Beye ilişkin sadece 1284 (1868) yılında Lofça doğumlu olduğu tespit edilebilmiştir.
2. Mustafa Şevki Yalım (sicil no:8) 1310 (1892) yılında Selanik'te dünyaya gelmiştir. Mektebi Hukuk mezunudur. 1928 Ankara Sulh Hâkimliğinde göreve başlamıştır. 1952'de yaş haddinden emekliliğe ayrılmıştır.
3. İbrahim Ethem Ertem (sicil no:15)1305 (1887) Selanik'te doğmuştur. 10 Temmuz 1911'de Darülfünun-ı Osmani Selanik Hukuk Şubesinden mezun olmuştur. Göreve 1928'de Kasaba Kazasında başlamıştır. 1954'te emekli olmuştur. 1339 (1920) yılında aktif görevde çalışırken vefaat etmiştir.
4. Abdullah Efendi (sicil no:18) 1276 (1859) yılında Ordu'da dünyaya gelmiştir. 1302 (1885) yılında Mektebi Hukuk Şahaneden mezun olmuştur. 1301 (1884) yılında Dersaadet'te (İstanbul) göreve başlamıştır.
5. Ali Rıza Kiper (sicil no:27) Doğum yerine ve mezuniyetine ilişkin bilgiler özlük dosyasında bulunmamaktadır. 1942 yılında Yargıtay üyeliğinden yaş haddinden emekli olmuştur.
6. Mehmet Nazım Erdem (sicil no:28)1290 (1873) Dersaadet (İstanbul) doğumludur. Mektebi Hukuk-u Şahane mezunudur. 1317 (1900) yılında Çatalca'da göreve başlamıştır. 1938 yılında emekli olmuştur.
7. Mehmet Tefik Şenöz (sicil no:30) Doğum yerine ve mezuniyetine ilişkin bilgiler özlük dosyasında bulunmamaktadır. Karaman'da göreve başlamış, 1951 yılında emekliye ayrılmıştır.

¹⁶ Av. Soner Alper, Av. E. Hande Mutlu Av. Özlem Nur Yaprak, Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Hâkim ve Savcıları, Hukuk Gündemi Dergisi, 2012

8. Mehmet Seladdin Başkan (sicil no:32) 1321 (1903) Sömbeki (Sonbeki-Rodos) doğumludur. Ankara Adliye Meslek Müstantik Şubesinde tahsilini tamamladıktan sonra 1929 yılında Ankara Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Adliye Vekâletinde çeşitli kitabet görevlerinde bulunmuştur, Hukuk Fakültesinden mezun olduktan sonra Tokat'ta 1929 yılında göreve başlamıştır.
9. Ali Galip Vecdi Tolunay (sicil no: 33) 1320 (1902) tarihinde Ayaş'ta dünyaya gelmiştir. 1934 yılında Ankara Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Mezuniyetinden önce Adliyede çeşitli kitabet görevlerinde bulunmuştur. Mezuniyetinden sonra ise Burdur'da göreve başlamıştır. 1953 yılında yaş haddinden emekliliğe sevk edilmiştir.
10. Bekir Sıtkı Karlıkaya (sicil no:35) Doğum yerine ve mezuniyet bilgilerine ilişkin belgeler özlük dosyasında bulunmamaktadır. Tunus, Kırşehir ve Sivas Mahkemelerinde görev yaptığı bilgisine ulaşılabilmektedir. En son 1933'te Sivas Mahkemesi azalığı görevinde bulunmuştur.
11. Ahmet Nuri Tümer (sicil no:37) 1318 (1901) tarihinde İnegöl'de doğmuştur. Ankara Adliye Meslek Mektebi Müstantik Şubesinden sonra Ankara Hukuk Fakültesine girmiş, 1927-1928 yılında mezun olmuştur. 1929 yılında göreve başlamış, 1957 yılında emekliye ayrılmıştır ve uzun yıllar serbest avukatlık yapmıştır.
12. Edip Baran (sicil no:45) 1315 (1897) yılında Ankara'da doğmuştur. Mezuniyetine ilişkin kesin bilgiye özlük doyasından ulaşılamamakta olup, meslek hayatına kitabetlik yaparak başlamış, 1939 yılında yapılan yazılı ve sözlü imtihandan başarılı olduktan sonra hâkimlik mesleğine Zile'de başlamıştır. 1952 yılında kendi isteği ile emekli olarak serbest avukatlık yapmaya başlamıştır.
13. Fahrettin Karaoğlu (sicil no:50) 1298 (1881) yılında Manastır'da (Makedonya) doğmuştur. İstanbul Hukuk Fakültesinden 1909 yılında mezun olmuştur. 1946 yılında göreve devam ettiği sırada vefat etmiştir.
14. Nefise Yücekök (sicil no: 3746) 1326 (1909) yılında Gaziantep'te dünyaya gelmiştir. Ankara Hukuk Fakültesinden 1931 yılında tamamlamıştır. Diğer birçok hâkim gibi Nefise Yücekök de çalışma hayatına öğrenciliği

zamanında başlamış ve bir düre zabıt katipliği yapmıştır. Mezun olduktan sonra 1931 yılında Ankara’da mesleğine başlamış 1969 yılında kendi isteğiyle emekli olarak avukatlık yapmaya başlamıştır.

15. Mehmet Remzi Uğur (sicil no: 5205) 1316 (1899) yılında Alaiye’de (Alanya) doğan Uğur, İstanbul Adliye Mektebi’ni 1328 (1911) yılında bitirmiştir. 2556 sayılı Hâkimler Kanunu’nun ilgili maddesi mucibince Ankara Hukuk Fakültesince seçilen imtihan heyeti huzurunda yapılan sınavda iyi derece ile muvaffak olmuştur. Daha sonra göreve 1912 yılında Alaiye (Antalya) Bidayet ¹⁷(İlk Derece) Mahkemesi Kalem Mülazımlığında (stajyerliği) başlamıştır. 1958 yılında emekli olmuştur.
16. Mümtaz Yılmazoğulları (sicil no: 5206) 1321 (1904) Edremit doğumlu olan Yılmazoğulları, 1922 yılında İstanbul 3. Hukuk Mahkemesi Kâtipliği ile çalışma hayatına başlamıştır. 1928 yılında Ankara Hukuk Fakültesi’nden mezun olmuş ve 1928 yılında Mardin Müddeiumumî Muavinliği (Savcı yardımcılığı) ile meslek görevine başlamıştır. 1944 yılında sağlık sebebiyle görevinden istifa etmiştir.
17. Mehmet Vehbi Tetik (sicil no: 5207) 1312 1895 yılında Çankırı’da dünyaya gelmiştir. 1928 yılında Hukuk Fakültesi’nden mezun olmadan önce öğretmenlik ve kâtiplik yapmıştır. Mezuniyeti sonrasında 1928 yılında Yabanabad’da (Kızılcahamam) göreve başlamıştır. 1940 yılında başka bir göreve tayin edilmiştir.
18. Ömer ASIM (sicil no: 5208) Gaziantep Orta Mektep Türkçe muallimi olan Ömer Asım’ın doğum tarihi ve mezuniyet bilgisi özlük dosyasında bulunan bilgi ve belgeler dâhilinde tespit edilememiştir. 1928-1930 arası Nizip (Gaziantep) Savcılığı görevinde bulunan Asım 1930’da yeniden

¹⁷“Bidayet Mahkemeleri; hem basit kazâlarda, hem de livâ ve vilâyetlerin merkez kazâlarında bulunmaktaydı. Toplu hâkim esasının benimsendiği kazâ bidâyet mahkemeleri bir reis ile iki âzâdan teşekkül ederdi. Bunların aslî vazifeleri mahkemelerin dâhilî nizamnâmelerinde (içtüzük) yer alırdı. Livâların merkez kazâlarında da bidâyet mahkemesi bulunurdu. Bunların her bir dâiresinde bir reis ile iki âzânın yanı sıra iki de âzâ mülâzımı (stajyer) vazife yapardı. Vilâyet merkezleri aynı zamanda bir kazâ çevresi sayıldığı için burada da bir bidâyet mahkemesi bulunurdu. Livâ bidâyet mahkemesi ile aynı statüdeki bu mahkeme de hukuk ve ceza dâirelerine ayrılırdı. Her dâirede bir âzâ mülâzımı bulunabilirdi. Merkez vilâyete bağlı kazâlarda bulunan bidâyet mahkemelerinden verilen cünha derecesindeki hükümler burada istinafen görüldü.” (Ekrem Buğra Ekinci, Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası), İstanbul, 2010, s. 112-114)

muallimliğe atanmasını talep etmiş ve talebi kabul edilerek Gaziantep Lisesi Türkçe Muallimliğine atanmıştır, sonraki yıllarda da serbest avukatlık yaptığı bilinmektedir.

19. Mustafa Nazif Özada (sicil no: 5209) 1318 1901 yılında Rodos'ta dünyaya gelen Özada, 1928 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Mezuniyetin sonrasında 1929'da Koçhisar (Ankara/Şereflikoçhisar) Müddeiumumîliğinde göreve başlamış ve 1952 yılında kendi isteği ile emekli olmuştur.
20. Mehmet Emin Halim Ergun (sicil no: 5210) 1315 1898 yılında Ankara'da doğan Ergun, 1928 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Mezuniyeti öncesinde TBMM Zabıt Şefi olan ERGUN, 1929 – 1930 yılları arasında Menemen Müddei Umumisi olarak görev yapmıştır. 30.11.1930 tarihinde meslekten istifa ettikten sonra Ankara Barosu'na kaydolarak serbest avukatlık yapmıştır. 1946 yılındaki genel seçimlerde Ankara'dan 8. Dönem CHP milletvekili olarak seçilmiş ve 1950 yılına kadar milletvekilliği yapmıştır.
21. İbrahim Kemal Oran (sicil no: 5211) 1317 (1901) yılında Ankara'da doğan Oran, 1920 yılında TBMM'de zabıt kâtibi olarak görev yapmıştır. Ankara Hukuk Fakültesi'nden 1928 yılında mezun olduktan sonra, 1928'de Söke (Aydın) Müddeiumumîliği görevine başlamıştır. 1961 tarihinde yaş haddinden emekli olmuştur.
22. Abdülkadir Rauf Dizdar (sicil no: 5218) 1326 (1909) yılında Diyarbakır'da dünyaya gelen Dizdar, 1928 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Mezuniyeti sonrasında, Sındırgı (Balıkesir) Müddeiumumîliğinde meslek hayatına başlamış ve 1954 yılında emekliye ayrılmıştır.
23. Esat Tevfik Erpak (sicil no: 5219) 1318 (1901) tarihinde İstanbul'da dünyaya gelen Erpak, 1928 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Meslek hayatına 1928'de Tirebolu (Giresun) Müddeiumumîliğinde başlamış, 1959 yılında Sinop Ağır Ceza Mahkemesi Reisliği görevlerinde bulunurken yaş haddinden emekliye sevk edilmiştir.

24. Nurettin Hamit (sicil no: 5220) Nurettin Hamit 1321 (1904) yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Elyevm (halen) Hukuk Mektebinde iken Elazığ Müddeiumumî Muavinliğine atanmış ancak savcılık görevine başlayamadan 2 Ocak 1929 tarihinde apandisit ameliyatında vefat etmiştir.
25. Ahmet Necati Desel (sicil no: 5221) 1313 (1896) yılında İzmir'de doğan Desel, Konya ve İzmir'de çeşitli okullarda Fransızca öğretmenliği yapmıştır. Özlük dosyasında mezuniyetine ilişkin bir bilgi yer almamaktadır. İlk olarak Bayındır (İzmir) Müddeiumumîliğine atanan Desel, 1964 tarihinde kendi isteği ile emekli olmuş ve serbest avukatlık yapmıştır.
26. Nezahat Görelî (sicil no: 5590) 1321 (1906) yılında İstanbul'da doğan Görelî, İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1970 yılında yaş haddinden emekliliğe ayrılmıştır.
27. Fatma Beyhan Nil Tipi (sicil no: 5591) 1320 (1903) yılında Midilli'de doğmuştur. İstanbul Hukuk Fakültesi mezunudur. 1928 yılında İstanbul Barosu'na kaydolarak İstanbul Barosu'nun ilk kadın avukatı olma unvanını kazanmıştır. 1930-1941 yılları arasında çeşitli görevlerde bulunmuş sonrasında istifa ederek avukatlık yapmaya devam etmiştir.¹⁸

Adalet Bakanlığı, Bakanlık bünyesinde çalışan tüm personel için tek bir sicil sistemi uygulamaktadır. Dolayısıyla 1 sicil numarasından başlayarak yapılan özlük dosyaları incelemelerinde sadece hâkim ve savcılar değil aynı zamanda bakanlık bünyesinde çalışan cezaevi müdürü, icra memuru, zabıt kâtibî, sekreter vb. personelin de bu sicilde yer aldığı tespit edilmiştir.¹⁹ Bu da araştırmacılar için beraberinde zorluklar getiren bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu arşiv bilgilerindeki bu karmaşayı biz de 1930 yılı 1. Hukuk Dairesi üyelerine ulaşma çabalarımız sırasında deneyimlemiş olduk.

¹⁸ Detaylı bilgi için bkz. Av. Soner Alper, Av. E. Hande Mutlu Av. Özlem Nur Yaprak, Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Hâkim ve Savcıları, Hukuk Gündemi Dergisi, 2012

¹⁹ Av. Soner Alper, Av. E. Hande Mutlu Av. Özlem Nur Yaprak, Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Hâkim ve Savcıları, Hukuk Gündemi Dergisi, 2012, s. 11

Hukuk devrimiyle beraber atılan önemli adımlar ve şeriat mahkemelerinin izlerini silmeye ilişkin iradenin bunu yeni bir sistemle yapması kaçınılmazdı. Eski temeller üzerine atılan yeni binaların uzun ömürlü olmayacağı gibi, yüzünü batıya çevirmiş, modern bir hukuk sisteminin de yoluna eski sistemden devşirme bir eğitim sistemiyle devam etmesi meyve vermeyebilirdi. Bu noktada yeni Cumhuriyetin kendine bağlı hukuk sistemi ve hâkimler yetiştirme konusundaki çabası aşikârdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Hâkim ve Savcıları listesinde yer alan 27 Hâkime ilişkin yapılmış çalışma incelendiğinde; 19 Hâkimin güncel eğitim sistemi içerisinde mezun olarak mesleğe atandığı görülmektedir. Bu oran çok yüksek olmakla beraber yeni Cumhuriyet Mahkemelerinin tamamen yeni bir eğitim sisteminden yetişme hâkimlerden oluşmadığı, devşirme unsurları da içinde evirerek barındırdığı görülmektedir.

Konumuzla birebir aynı olmasa da *Divân-ı Ahkâm-ı Adliye: Kuruluşu, Teşkilat ve İşleyişi* başlıklı Ali Turan'ın Doktora Tezinin de içeriği ve olayları işleyişi bakımından tezimiz açısından ilham verici olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Yargıtay'ın işleyişi ve üyelerine ilişkin hazırlamış olduğumuz bölümde Turan'ın aynı konuyu ele alışından ve başlıklarından istifade ettiğimizi belirtmeliyiz.

Bunun dışında konumuzla alakalı olan birçok eser tarafımızca etraflıca ilgilenerek gerekli okumalar yapılmıştır. Tezimizin içeriğinden de görülebileceği gibi tezimizin hazırlanması sırasında birebir aynı konularda çalışılmış bir eser bulunmasa da konuyla bağlantılı olduğunu düşündüğümüz birçok kaynaktan alıntılar ve referanslar verilmiştir.

1.BÖLÜM

YARGITAY TARİHÇESİ

Devletin ana faaliyet alanlarından biri olan adaletin dağıtılması hususu son derece hassas bir konu olması nedeniyle ekstra kontrollerin ve hataya yer vermeyen uygulamaların bir bütünü olarak ele alınmalıdır. İnsan faktörünün bulunduğu her durumda hata ihtimalinin de var olması nedeniyle bu alanda da mahkeme üstü bir kontrol ihtiyacı sebebiyle Yargıtay doğmuştur. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihi Kuruluş ve İşleyişi* kitabında, Yargıtay Tarihinin önemli adımlara göre ayrılarak incelenmesi gerektiğini savunur (Seçkin, 1967, s. 1-2). Yine Yargıtay tarihi konusunda en kült eserlerden olan Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay kitabının yazarı hâkim Gürsel Mol da Yargıtay tarihçesini benzer bir ayrımla inceleme ve anlatım yolunu seçmiştir (Mol, 2004, s. 49). Bu çerçevede Yargıtay tarihi şu dönemlere ayrılarak incelenebilir:

1. Divanı-ı Ahkâm-ı Adliye Dönemi
2. Mahkemeler Kuruluş Kanununun Yürürlüğe Girmesinden Osmanlı Devleti'nin Sona Ermesine Kadar Olan Dönem
3. Sivas Temyiz Heyeti Dönemi
4. Eskişehir'de Temyiz Mahkemesi Dönemi
5. 834 sayılı Mahkeme-i Temyiz Teşkilatının Tevsine Dair Kanun Dönemi
6. 1221 Sayılı Temyiz Mahkemesi Teşkilatına Dair Kanun Dönemi

Yargıtay tarihine başlıklar altında detaylı bakmadan önce Osmanlı Devleti'nde 19. Yüzyılın ortalarına kadar temyiz²⁰ uygulamasına sahip bir mahkemenin bulunmadığının altını çizmeliyiz. Her ne kadar İslam Hukukunda temyiz yoluna benzer bir yol olduğuna ilişkin tartışmalar olduysa da; temyiz görevi üstlenen bir

²⁰ İlk derece mahkemelerince verilen yargı kararlarının esas ve usûl açısından denetime tabi tutulduğu üst derece mahkemesi. Bu denetim isteme işine de temyiz işlemi denilir.

Yüksek Mahkeme yoktu.²¹ Yani İslam hukukunda temyiz yoluna benzer bir yol olmakla beraber bu görevi üstlenmeyle görevli özel ya da üst bir yargı yoktu.²² Kısacası, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye ile Türk hukuk tarihinde ilk defa sistematik bir temyiz görevi yürütülecekti.²³

İslam hukukunda mahkeme kararlarına karşı bir başka merciye yapılan itirazlara genellikle ref' veya mürâfaa²⁴ denilmektedir. Klasik devir Osmanlı hukukunda mahkeme kararlarının kontrol edildiği Cuma ve Çarşamba Divanı'na da Huzur-ı Âli Mürâfaası denmiştir, bu terim Tanzimat'tan sonra da Şer'î muhakeme alanında kullanılmaya devam etmiştir. Hatta Temyiz Mahkemesi'ndeki incelemeye bugün de mürâfaa adı verilmesi bu gelenekten kaynaklanmaktadır (Ekinci, 2001, s. 67). Hükme itirazın İslam Hukukunda da kendine yer bulduğu aşikâr olmakla birlikte bu müessesenin kurumsallaşması ve özel bir role bürünen mahkemelerin ortaya çıkması Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin padişah Abdülaziz'in iradesi ile 11 Zilkade 1284 (6 Mart 1868) tarihinde kurulmasıyla olmuştur (Mol, 2004, s. 50).

²¹ “Osmanlı Devleti zamanında 19 uncu yüzyılın ortalarına kadar, yanlış, adaletsiz veya isabetsiz olduğu iddia olunan mahkeme kararlarını tekrar incelemek üzere üstün yetkili özel bir mahkeme kurulmamıştı. Fakat şeriat hukuku esaslarını yansıtan Mecellede mahkeme kararlarının yeniden incelenmesine mâni teşkil etmeyen, bilâkis buna cevaz veren hükümler mevcuttu.” *bkz. m. 1838, 1839, 1840.*

Mehmet Necmettin Berkin, “Yargıtay Kanunu ve Nihai Derecede Yargı Faaliyeti”, *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 2011, s. 155

²² İslâm hukuk tarihinde, temyiz işlevini yerine getiren birçok farklı müessese teşkil edilmiştir. Ancak bunlar genellikle doğrudan temyiz ile görevli olan kurumlar değildir.

Mustafa Ünal, “İslam Hukukunda Temyiz: Ceride-i İlmiyye Kapsamında Meclis-i Tedkikât-ı Şer'îyye Örneği”, *İslam Tetkikleri Dergisi - Journal of Islamic Review*, 2023, s. 837

²³ Turan, Ali. “Divân-ı Ahkâm-ı Adliye: Kuruluşu, Teşkilat ve İşleyişi”, *Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi*, 2020, s. 88

²⁴ Sözlükte “dava açmak, alt mahkemenin kararına karşı üst mahkemeye başvurmak” anlamındaki ref' kökünden türeyen mürâfaa, fıkıh terminolojisinde tarafların hâkim/mahkeme önünde iddia ve savunmalarını ortaya koymalarını ifade etmek üzere, bazan da “dava açma, mahkemeye verme, bir kimseyi hâkime şikâyet etme, davacının yargılama yapılması için davalıyı hâkim/mahkeme huzuruna davet etme veya ettirme, tarafların hâkim/mahkeme önünde yüzleşip yargılanması” demek olan muhâsame ve muhâkeme terimleriyle eş anlamlı olarak kullanılır. Detaylı bilgi için *bkz. Fahrettin Atar (2006). Murafaa. TDV. İslam Ansiklopedisi. C. 32, s. 38-40.*

1.1.DİVANI-I AHKÂM-I ADLİYE DÖNEMİ

Yargıtayın kuruluş amacı alt mahkemelerce verilen kararların incelenmesi sonunda doğru bulunanların onanması ve yanlış bulunanların bozulması yolu ile haksızlık ve eşitsizliklerin önlenmesidir (Seçkin, 1967, s. 6). Bu görevi gerçekleştirmek amacıyla ilk yüksek mahkeme olan Divan-ı Ahkâm-ı Adliye, 11 Zilkade 1284 (6 Mart 1868) tarihinde kurulmuştur.²⁵ Böylece Meclis-i Valay-ı Ahkâm-ı Adliye²⁶ kaldırılarak, Şura'yı Devlet ve Ahkâm-ı Adliye kurulmuş, yargı ve yürütme birbirinden ayrılmıştır.²⁷

“Kişilerin hakları ve güvenlikleri açısından çok önemli olan hukuk işlerinin mülki işlerden ve yürütme ile görevli hükümetten ayrı bir düzene kavuşturulması, adalete değer veren padişahın büyük arzusu olarak belirtilmiştir.”²⁸

İradede ayrıca kuruluş esasları da açıklanmıştır. Buna göre; Divan-ı Ahkâm-ı Adliye adı ile bağımsız bir kurul meydana getirilmesi, Oluşturulan kurulun vezirlerden birinin başkanlığında toplanması, Meclisi Valâ ile Divan-ı Ahkâm-ı

²⁵ Divan-ı Ahkam-ı Adliyenin işleyişi ve kuruluşu, 11 Zilkade 1284 (6 Mart 1868 Cuma) günü Padişah Abdülaziz'in iradesiyle, 8 Zilhicce 1284 (1 Nisan 1868 Çarşamba) günü Esas Tüzük (Nizamnamei Dahili) 13 Zilkade 1286 (14 Şubat 1870) günlü İttüzüğe dayanmaktadır. A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 6

²⁶ Meclis-i Valay-ı Ahkâm-ı Adliye'nin görevi, kanun ve nizamname layihaları hazırlamak; bunların tatbikine nezaret etmek, nazırlar meclisi tarafından havale edilen işleri görüşerek bu konulara ait teklif hazırlamak; devleti ilgilendiren her konuyu görüşerek fert-devlet arasındaki anlaşmazlıkları çözmektir. Süheyla Şenlen, “Türkiye'de İdari Yargının Doğuşu ve Tarihi Gelişimi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1994, s. 403

²⁷ Her ne kadar yargı ve yürütme birbirinden ayrılmış gibi gözükse de yargının tam bağımsızlığından bu aşamada söz edilemeyebilir. Bu duruma ilişkin Bilgin'in düşünceleri de su şekilde: “Adli davaları temyiz yolu ile inceleyecek olan kısma “Divan-ı Ahkâm-ı Adliye” ve idari davalara bakmakla beraber, yönetim işlerinde de düşüncesi alınacak olan kısma”Şurayı Devlet” adı verilmiş ve aynı irade ile Divan-ı Ahkâm-ı Adliyenin başına A. Cevdet Paşa; Şurayı Devletin basma da Mithat Paşa getirilmişlerdir. Her iki kurulun başında bulunan kişiler o zaman “Nazır – Bakan” olarak siyasi sığata haiz olduklarından, bu kuruluşların yönetimden ayrı, tamamen bağımsız bir yargı organı niteliğini kazanmaları bir süre daha gecikecektir.” Necip Bilge, “Yargıtay Kurullarında Gelişme ve Reform Zorunluluğu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1965, s.308

²⁸ Erişim: <https://www.yargitay.gov.tr/tarihce>

Adliye'ye gereken hukuki esasların hemen konulması, Meclisi Valâyı Ahkâmı Adliye'ye (Şurayı Devlet) denileceği hükme bağlanmıştır.²⁹

İradenin kaleme alınışından Meclisi Valânın görevleri içinden adli olanların çıkarılarak Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'ye verildiği, Meclisi Valânın yapılanmasının değişmediği, adının değiştiği anlaşılmaktadır.³⁰

“Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Nizamnamesi esasisinde Divan-ı Ahkâm-ı Adliyenin kuruluş amacı kuruluşundaki iradede daha geniş açıklanmıştır. Buna göre, halkın haklarının güven altına alınması konusunda padişahın her zaman ve aralıksız gösterdiği çabalar sonucunda adalet işlerinin, yürütmeden ayrılarak yargılamanın güvenliğe ve bağımsızlığa kavuşturulması, padişah katında doğru ve uygun görülmüş bulunduğu ondan onun izni ile kanuni davalar için en büyük mahkeme olarak Divan-ı Ahkâm-ı Adliye kurulmuştur.” (Mol, 2004, s. 53).³¹ Tanzimat Dönemi'nde kurulan Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin başına, kuruluşunda önemli katkıları bulunan Halep Valisi Ahmet Cevdet Paşa getirilmiştir. Padişah fermanı ile kuruluşu ilan edilen kurumun işleyişine dair detaylı düzenlemelerin ise ilerleyen süreçte yapılacağı belirtilmiştir. Üyelerin üçte ikisi Müslümanlardan, kalan kısmı ise azınlıklardan oluşacak şekilde bir yapılanma belirlenmiştir.

Esas Nizamname'ye (Ana Tüzük) göre Divan-ı Ahkâm-ı Adliye, ceza ve hukuk işleri olmak üzere ikiye ayrılmıştır.³² Her dairede bir başkan, başkan vekilleri ve

²⁹ ²⁹ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 51

³⁰ A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967, s.9

³¹ “Esas Tüzüğün başlangıcında Divan'ın kuruluş amacı 11 Zilkade 1284 (6 Mart 1868 Cuma) tarihli İrade'dekinden daha açık olarak şöylece bildirilmektedir: Devlet ve milletin durumunun düzeştirilmesi ve halkın haklarının güvence altına alınması konusunda Padişahın, her zaman ve aralıksız gösterdiği çabaların ve bu yoldaki azimli yürüyüşünün hayırlı sonuçlarından olmak üzere, adalet işlerinin yürütme ile görevli hükümetten büsbütün ayrılması yolu ile yargılama ve duruşmalarda kul haklarının bir kat daha güvenliğe kavuşturulması yani yürütme ile görevli hükümetin bu türlü işlere karışma yetkisinden adalet ve hakkaniyetin gereği gibi yürümemesi için çıkabilecek engellerin doğmasının önlenmesi Padişah katında doğru ve uygun görülmüş bulunduğu dolayısı ile çıkarılan İrade ile kanuni davalar için en büyük mahkeme olarak Divan-ı Ahkâmı Adliye kurulmuştur.”

A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 10-11

³² Fransız Hukuku örnek alınmak suretiyle kurulmuş bulunna ilk Temyiz Mahkemesi, Fransadaki gibi yapılandırılmış dairelerden oluşuyordu.

belirli sayıda üye görev yapmıştır.³³ Önemli davalar ise tüm üyelerin katıldığı genel kurulda görüşülmüştür. Divanda ayrıca üyelerin çalışmalarını desteklemek üzere mümeyyiz³⁴ adı ve başkâtip de görevlendirilmiştir. Divan üyeleri, padişah tarafından atanmış ve görevden alınmaları oldukça zor hale getirilmiştir. Şura-yı Devlet üyeleriyle eşit haklara sahip olan Divan üyeleri, sadece istifa etmeleri, başka bir göreve atanmaları veya yargılanıp suçlu bulunmaları durumunda görevlerinden alınabilmişlerdir.³⁵

Divan-ı Ahkâm-ı Adliye; şer'i, ruhani ve ticari mahkemelerin görev alanına giren davaların dışındaki hukuki ve cezai uyuşmazlıkları ya kanunen kendi yetkisinde ise bidayeten³⁶ ya da diğer nizami mahkemelerde görülüp re'sen veya tarafların isteğiyle kendisine gönderilmesi durumunda istinafen çözümlerdi.³⁷ Görülen davanın sonucu kişilerle hükümet arasındaki uyumazlığa değinmekte ise o davayı Şurâ-yı Devlete sevkederdi (Mol, 2004, s. 53). Ayrıca Divan-ı Ahkâm-ı Adliye hukuk davalarının yanında cinayet davalarına da ilk derece mahkemesi olarak bakmıştır.³⁸

Divan-ı Ahkâm-ı Adliye, adalet sisteminin en üst kademesinde yer alarak, alt mahkemelerin verdiği kararların yasallığını denetlerdi. Hem bidayet hem istinaf mahkemelerinin verdiği kararlar, Divanın incelemesine tabi tutulurdu. Divan,

Necip Bilge, "Yargıtay Kurullarında Gelişme ve Reform Zorunluluğu", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1965, s. 308

³³ Her dairede bir başkan, başkan vekilleri ile en az beş ve en çok on üye bulunurdu.

Erişim: <https://www.yargitay.gov.tr/tarihce>

³⁴ Mümeyyiz: Kâtiplerin yazıkları yazıları inceleyip temize çeken görevliye mümeyyiz denilmektedir. Mümeyyizlerin görev ve sorumlulukları şunlardır: 1. Mahkemelerde kâtiplerin yazdığı yazıları kontrol etmek. 2. Adliye Nezaretine bağlı müdürlüklerde müsved, mübeyyiz, mukayyid (kayıt memuru) gibi alt kademe personellerin yazdıkları yazıları kontrol etmek. Orhan Doğan, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Mahkemelerinde Görev Yapan Yardımcı Adliye Çalışanları", Adalet Dergisi, 62-63. Sayı, s. 540

³⁵ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 53

³⁶ Bidayet; başlama, başlangıç anlamlarına gelir. Bidayet mahkemesi; ilk mahkeme, davaları birinci derecede gören ve çözümleyen mercii.

"T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü" Erişim: <https://sozluk.adalet.gov.tr/Harf/B?Sayfa=2>

³⁷ Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası)*, İstanbul, 2010, s. 97

³⁸ Prof. Dr. Coşkun Üçok, Prof. Dr. Ahmem Mumcu ve Prof. Dr. Gülnihal Bozkurt, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara, 2006, s. 346

kararları hukuki açıdan değerlendirerek, yasalara aykırı bulunanları bozar ve davaların yeniden görülmesini sağlar, böylece adaletin tesis edilmesine katkı sağlardı.

“Divanın duruşma ve hükümlerine, yürütme ile görevli kişilerden hiç kimse karışamaz ve etkileyemezdi. Yürütme erkinin görevi, Divanın kararlarının uygulanmasını sağlamak ve adalet sisteminin etkin bir şekilde işlemesini desteklemektir. Divan-ı Ahkâm-ı Adliye önüne gelen davalar, önce mümeyyizler tarafından incelenip gereken yasal hükümler uygulanarak ilgili dairede duruşmalı olarak görülür ve çözümlenirdi. Duruşmaların genel prensibi açıklık olsa da özel durumlarda gizli olarak yürütülmesine de izin verilirdi. İdare, mahkemenin karar verme sürecine ve verdiği hükümlere müdahale etme yetkisine sahip değildi; ancak davaların ilgili mahkemeye yönlendirilmesi ve mahkeme kararlarının uygulanması gibi idari işlemleri yerine getirmekle görevliydi.”³⁹

“1285 (1868) tarihinde Divan-ı Ahkâm-ı Adliye başkanlığı bakanlığa dönüştürülmüş, zaten kabinenin üyesi bulunan Divan-ı Ahkâm-ı Adliye başkanı Nazır⁴⁰ unvanını almıştır. Divan-ı Ahkâm-ı Adliye nazırlığı 1293 (1876)'dan itibaren Adliye Nezareti adını almış, Mahkeme-i Temyiz de 1296 (1879) yılında buraya bağlanmıştır. Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Mahkeme-i Temyizinde birinci başkanlık kabul edilmiştir.”⁴¹

1870 yılında Divan'ın nizamnamesinde bir değişiklik yapılarak istinaf bölümü kaldırılmış, geriye kalan temyiz bölümü ise bugünkü Yargıtay'ın ilk biçimini oluşturmuştur.⁴²

³⁹ Erişim: <https://www.yargitay.gov.tr/tarihce>

⁴⁰ Nazır: Bakan, “Türk Dil Kurumu Sözlük – TDK”, Erişim: <https://sozluk.gov.tr/>

⁴¹ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. s. 55

⁴² Coşkun Üçok, Ahmet Mumcu ve Gülnihal Bozkurt, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2006, s. 3

1.2.MAHKEMELER KURULUŞ KANUNUNUN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNDEN OSMANLI DEVLETİ'NİN SONA ERMESİNE KADAR OLAN DÖNEM

“18.06.1879 tarihli Nizamiye Mahkemeleri Kuruluş Yasası, Hukuk usulüne ilişkin 22.06.1879 tarihli (Usulü Muhakeme-i Hukukiye Kanunu Muvakkati) yasa ile Ceza usulüne ilişkin 25.06.1879 tarihli (Usulü Muhakematı Cezaiye Kanunu Muvakkati) yasa birbirini takip eder. Bu üç yasanın ortak özellikleri geçici kanun olarak çıkarılmalarıdır. 27 Cemaziyülahır 1296 (18.06.1879) tarihli Nizamiye Mahkemeler Kuruluş Yasasına göre Yargıtay eskisi gibi yine en yüksek mahkemedir. Yasanın 1. maddesinde Nizamiye Mahkemelerinin Ceza ve Hukuk mahkemeleri olmak üzere ilk mahkeme, üst mahkeme (istinaf mahkemesi) olarak da iki derece olduğu bunların üstünde Yargıtay'ın bulunduğu açıklanmıştır.”⁴³ Yani Divan-ı Ahkâm-ı Adliyenin bünyesi içinde olan temyiz mahkemesinin yerini bağımsız bir yapılanmaya sahip olan temyiz mahkemesi almıştır. Mol'ün de ifade ettiği gibi “*Yargıtay, Bağımsız Yüksek Mahkeme olmuştur.*” (Mol, 2004, s. 64).

1879 tarihli Teşkilat ve Hukuk Usulleri Kanunu'nun 40. maddesi, Yargıtay'ın hukuk ve ceza işleri olmak üzere iki ayrı daireye ayrıldığını belirtiyordu. Bu dairelerin her birinde bir Birinci Başkan (Reisi evvel) ve bir İkinci Başkan (Reisi Sani) görev yapıyordu. Birinci Başkan, kendi dairesindeki duruşmalarda ve her iki dairenin birlikte toplandığı durumlarda başkanlık görevini üstleniyordu. Ceza dairelerinde on, hukuk dairelerinde ise altı üye bulunuyordu.⁴⁴ “Bu dairelerin her birinde bir başsavcı, gerekli sayıda savcı ve zabıt kâtibi görevlendirilmişti.”⁴⁵ Nizamiye Mahkemeleri Kuruluş Kanunu 44. Maddesinde Yargıtay üyesi atanabilmek için en az 40 yaşında bulunmak ve ilk mahkeme başkanlığı ile üst mahkeme üyeliğinde veya bu görevlerin ikisinde dört yıl çalışmış olmak şarttır (Seçkin, 1967, s. 28).

⁴³ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 64

⁴⁴ A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 27

⁴⁵ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 64-65

“Osmanlı Devleti’nin salnamelerinde (yıllık)⁴⁶ yapılan araştırmalar sonucunda; 1286 hicri yılı (1871) ile hicri 1293 yılından (1877-1878) önceki salnamelerde bağlı olduğu yer Divan-ı Ahkâm-ı Adliye olarak belirlenmiş iken, Hicri 1293 yılına (1877-1878) ilişkin salnamede ilk kez Adliye Nezareti Celilesine (Adalet Bakanlığı) olarak değiştirilmiştir. Ayrıca Mahkeme-i Temyiz Dairesinin yeniden oluşumundan da söz edilmiştir. Buna göre ceza dairesi başkanı Sadullah Bey, Reisi evvel (1. Başkan) olarak anılmıştır. Divan-ı Ahkâm-ı Adliye’ye ilişkin divan ile ilgili iki tüzükte de birinci başkan bulunmamaktadır. 1294, 1295 ve 1296 hicri yıllarına ilişkin (yıllık)da Mahkeme-i Temyiz, Adliye Nezaretine bağlı olarak gösterilmiş olup, Birinci Başkan olarak da aynı zamanda ceza dairesi başkanı olan İrfan Paşa (1294 yıllığı, s.119; 1295 yıllığı s.117; 1296 yıllığı s.62) belirtilmiştir.”⁴⁷

Eski Yargıtay Başkanlarından Dr. A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi* kitabında, Osmanlı Devleti’nde Adliye Nezareti’nin kuruluşu ve Yargıtay’ın yapılandırılması sürecinde yaşanan hukuki belirsizlikleri özellikle, Divan Nazırlığı’nın Adliye Nazırlığına dönüştürülmesi ve Yargıtay Başkanlığına "Birinci Başkanlık" unvanının verilmesi gibi önemli değişikliklerin hukuki dayanaklarının ne olduğu sorusu üzerinde durmaktadır.⁴⁸ Seçkin’e göre; Adliye Nezaretinin kuruluşu, Divan Nazırlığının kaldırılması ve Yargıtay Başkanlarından birine birinci başkanlık verilmesi gibi önemli hukuki düzenlemelerin, kesinlikle yazılı bir hukuki dayanağa sahip olması beklenir. Ancak yapılan kapsamlı araştırmalara rağmen, bu düzenlemelerin net bir şekilde ifade edildiği somut bir belgeye henüz ulaşılamamıştır. Düsturlarda yer alan Adliye Nezareti ile ilgili düzenlemeler incelendiğinde, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye veya mahkeme-i temyiz kuruluşunda

⁴⁶ Salname, Osmanlılar’da resmî ve özel kurumlar tarafından yayımlanan yıllıklar. Osmanlı Devleti’nde merkezî yönetimin, nezâretlerin, askerî kurumların, vilâyetlerin, bazı özel kurum ve kişilerin yıllık olarak çıkardıkları bilgilendirme amaçlı neşriyata sal-nâme adı verilmiştir. Kelime Farsça sâl (yıl) ile nâme (yazılı şey, mektup) kelimelerinden meydana gelmiş olup bu eserlere nev-sâl de denilmiştir.

Detalı bilgi için bkz. Aydın Bilgin, “Salname”, *TDV. İslam Ansiklopedisi*. C. 36, s. 51-54.

⁴⁷ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 65

⁴⁸ A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 24-25

bu değişiklikleri gösteren açık bir hüküm bulunmamaktadır. Mevcut durumda, Adliye Nezareti ve görevlerinin hukuki dayanağı olarak gösterilen 29 Cemaziyevvel 1296 (21 Mayıs 1879) ve 8 Mayıs 1295 (1878) tarihli Nizamnameler, 1293 (1876) yılından beri fiili olarak var olan bir durumu açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

27 Cemaziyevvel 1296 (18 Mayıs 1879) tarihli Nizamiye mahkemeler kuruluşunda, mahkemelerin hukuk ve ceza dairelerinden oluştuğı ve her bir dairede belirli sayıda üye bulunduğı belirtilmiştir. (Rubin, 2011, s. 24-25) Bu düzenleme, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye nazırlığının adliye nazırlığına dönüştürüldüğünü göstermektedir. Ancak Yargıtay'ın adliye nazırlığına bağlanması, 17 Cemaziyevvel 1296 (9 Mayıs 1879) tarihli Nizamiye Mahkemeleri Kuruluş Yasası ile gerçekleşmiştir. Dr. A. Recai Seçkin'in araştırmalarına göre, Divan Nazırlığının Adliye Nazırlığına nasıl dönüştüğü ve 1293 (1876) yılından sonra Yargıtay Başkanlarından birine birinci başkanlık unvanının hangi hukuki dayanakla verildiğı konusunda yazılı bir belge bulunmamaktadır. Bu durum, söz konusu unvanların eylemli olarak kazanılmış ve Osmanlı salnamelerinde 1293 yılından itibaren yer aldığı şeklinde yorumlanmaktadır.⁴⁹

“Hicri 1293 (1876) tarihli salnameye göre; Adliye Nazırı Ahmet Cevdet Paşa'dır. Ahmet Cevdet Paşa 2 Zilkade 1292'de (30 Kasım 1875), Milli Eğitim Bakanı iken Adalet Bakanlığına atanmıştır. Cevdet Paşa'nın Adliye Nazırı (Adalet Bakanı) olmasından sonra divanda dairelerden birinin başkanının divanı temsilen reisi evvel (1. Başkan) olarak uygulamada ve salnamelerde (Devlet yıllığı) yer aldığı, tarihlere dikkat edildiğinde anlaşılmaktadır.”⁵⁰

⁴⁹ A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 24-28

⁵⁰ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 67

1.3.SİVAS TEMYİZ HEYETİ DÖNEMİ

Anadolu’da Milli Hükümet kurulup 23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) toplandıktan sonra, Meclisin çıkardığı ilk yasalardan olan 4 sayılı Muvakkat Temyiz Heyeti Teşkiline Dair Kanun 7 Haziran 1336’da (7 Haziran 1920) kabul edilmiştir (Seçkin, 1967, s. 58). Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Sivas’ı merkez kabul ederek kurduğu Temyiz Heyeti (Yargıtay), Hukuk, Ceza, Şer’iye ve Dilekçe (istida) olmak üzere dört daireden oluşmuştur. Bu sırada İstanbul’da bulunan mevcut Yargıtay da faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. İstanbul’da bulunan Mahkeme-i Temyiz’in varlığı, İstanbul’un işgal altında kalkmasına kadar sürmüştü.⁵¹ 1922’de İstanbul’un Milli Hükümet buyruğuna girmesiyle birlikte iki yargıtayın birleştiği hususu, İstanbul’daki yargıtayda bulunan tüm dosyaların Sivas’taki yeni yargıtaya intikal ettirilmesinden anlaşılmaktadır.⁵²

4 sayılı Yasa maddeleri şunlardır;

1. “Merkezi Sivas olmak ve şeriye, hukuk, ceza ve istida dairelerinden mürekkep bulunmak üzere bir muvakkat temyiz heyeti teşkil olunmuştur.
2. Her dairenin bir reisi ve dört âzası vardır.
3. İşbu temyiz heyetinin bir başmüddeiumumisi ve iki muavini vardır.
4. Temyiz heyeti rüesa ve başmüddeiumumiliğine Mahkeme-i temyiz âzalıklarıyla vilâyat kadılıklarında veya istinaf riyaset ve müddeiumumiliklerinde bulunanlar veyahut nizamem bu sınıflara muadil adliye memuriyetlerinde bulunmuş olanlar, âzalıklarına; vilâyat bidayet hukuk ve ceza reislikleriyle birinci sınıf sulh hâkimliği ve merkez müddeiumumiliklerinde veyahut nizamem bu sınıflara muadil adliye memuriyetlerinde bulunmuş olan, başmüddeiumumî muavinliklerine, liva kadılıklarıyla ceza riyaset ve müddeiumumiliklerinde ve istinaf mehakimi

⁵¹ Ali Turan, (2020). *Divân-ı Ahkâm-ı Adliye: Kuruluşu, Teşkilat ve İşleyişi*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, s. 182

⁵² Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 79

âzalıklarında veyahut nizamen bu sınıflara muadil adliye memuriyetlerinde bulunmuş olanlar terfian tâyin olunabilirler.

5. Rüesa ve başmüddeiumumî ve âza ve başmüddeiumumî muavinleri Umuru Adliye vekâleti tarafından intihap olunarak memuriyetleri Büyük Millet Meclisi Heyeti îcraiyesince tasdik ve icra olunur.
6. Heyeti temyiziye rüesasî ile başmüddeiumuminin maaşı onar bin, âzaları yedi bin beşer yüz, muavinlerin beşer bin kuruştur.
7. İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.
8. İşbu kanunun icrasına Umuru Adliye vekili memurdur.”⁵³

Yargıtay'ın Sivas'ta kurulmasıyla birlikte, yeni bir yargı sistemi oluşturulurken, çalışma usulü ve sistemi konusunda kapsamlı yeni yasalar çıkarılamamıştır. Dolayısıyla, kuruluşun ilk yıllarında Osmanlı Devleti'nin yürürlükte olan yasal düzenlemeleri geçerliliğini korumuştur. Ancak zaman içerisinde, çıkarılan yeni yasalarla Yargıtay'ın çalışma sistemi, kararların bozma nedenleri ve temyiz süreçleri gibi konularda önemli değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, 28 Mart 1923 tarihli 317 sayılı yasa, düşman işgali sırasında verilmiş hukuki kararların temyizi konusunda özel düzenlemeler getirmiştir.⁵⁴ Bu yasa, işgal döneminde verilmiş ve henüz kesinleşmemiş veya temyiz edilmemiş kararların belirli bir süre içerisinde temyiz edilmesine imkân tanımıştır. Aynı şekilde, işgal döneminde verilen ceza kararları ve memurların yargılanmasıyla ilgili kararların da temyizi bu yasa ile mümkün hale gelmiştir. Bu yasanın yürürlüğe girme tarihi, "düşman işgalinden kurtulma" kavramına bağlı olarak her bölge için farklılık göstermiştir. Zira yasanın yürürlüğe girme tarihi, kanunun bölgedeki resmi gazetede yayımlanması veya gazete bulunmaması durumunda usulünce duyurulması şeklinde belirtilmiştir.⁵⁵

“TBMM Arşivi Kanun Tutanakları”,

Erişim:

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100004.pdf

⁵⁴ Erişim: <https://www.yargitay.gov.tr/tarihce>

Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 79-80

Cumhuriyet döneminin ilk Yargıtay'ı olan ve Sivas Temyiz Heyeti adıyla kurulan bu Yüksek Mahkeme İstanbul'da bulunan Temyiz Mahkemesi ile birleştikten sonra, gelişen şartlar Sivas'ta temyiz mahkemesi kurulması fikirlerini değiştirmiş, garp vilâyetlerinin Ankara hükûmetinin eline geçmesiyle Sivas'ın merkeziliğini kaybetmesi üzerine Mahkeme-i Temyiz 1923 yılında Eskişehir'e taşınmıştır.⁵⁶ 14.11.1923 tarihli ve 371 sayılı yasa ile Anadolu ve Rumeli'de bulunan illerin kurtuluşlarını (özellikle İstanbul ve İzmir'i) müteakip dava dosyalarının ve temyiz edilen dosya sayılarının artması⁵⁷, bu dosyaların Sivas'a ulaşmasının güçlükleri gibi gerekçeler de Sivas'tan Eskişehir'e nakil sürecinde etkili olmuştur.⁵⁸ Sivas'tan Eskişehir'e nakil ile Sivas Temyiz Heyeti Mahkeme-i Temyiz adını almıştır.⁵⁹ Bu noktada Sivas Temyiz Heyeti'nin iş yükünü gösterir tablo da fikir vermesi açısından verimli olacaktır.

Daire-i Temyiziye	1337 senesinden devr olunan mevadd	1338 senesi zarfında vürüd eden mevadd	Yekun	1338 senesi zarfında lede't-tedkik karara rabt edilen mevadd	İade de iptal olunan	Hey'et-i Umumiyyeye Tevdi' olunan	1339 senesinde devr olunan mevadd
Ceza Dairesi	0	3779	3779	3774	5	0	0
Hukuk Dairesi	5	5379	5384	4642	136	0	507
Şer'îye Dairesi	0	1210	1210	1081	127	2	0
İstid'a Dairesi	0	2768	2768	2724	27	0	17

Tablo 1 Sivas Muvakkat Temyiz Heyeti'nin 1338 (1920) Senesine Ait İstatistik Cetveli⁶⁰

⁵⁶ Nejat Özoğuz, *Temyiz Mahkemesi*, Ankara, 1944, s. 26

⁵⁷ Bkz. Sivas Muvakkat Temyiz Heyeti'nin çalışma yoğunluğuna dair fikir vermesi açısından, mahkemeye gelen dava miktarlarını içeren Sivas Muvakkat Temyiz Heyeti'nin 1338 (1920) tarihli istatistik cetveli: Tablo 1.

Turan, Ali. "Divân-ı Ahkâm-ı Adliye: Kuruluşu, Teşkilat ve İşleyişi", Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2020

⁵⁸ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 80

⁵⁹ Erişim: <https://www.yargitay.gov.tr/tarihce>

⁶⁰ Ali Turan, (2020). *Divân-ı Ahkâm-ı Adliye: Kuruluşu, Teşkilat ve İşleyişi*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, s.185

Yeri gelmişken bir noktanın daha altını çizmekte fayda var. Yargıtay'ın dönemsel yoğunluklardan ziyade tarihsel olarak her zaman iş yükünün fazlaca yoğun olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim çalışmalarımız sırasında yapmış olduğumuz farklı tarihleri içeren Yargıtay iş yüküne ilişkin araştırmalarımızın hepsinde Yargıtay Dairelerinin iş yüklerinin istisnasız olarak son derece ağır olduğunu gözlemledik. Konuya ilişkin detaylı çalışmalar yapan Seçkin ve Mol'un de bu konudaki kanaatlerinin bizimkiyle aynı minvalde olduğunu söyleyebiliriz.⁶¹

1.4.ESKİŞEHİR'DE TEMYİZ MAHKEMESİ DÖNEMİ

14.11.1923 tarihli ve 371 sayılı yasa ile Yargıtay'ın Sivas'tan Eskişehir'e nakli gerçekleşmiştir (Mol, 2004, s. 80). Bu değişiklik Seçkin'e göre, İstanbul, İzmir ve Edirne bölgelerinin kurtuluşları sonunda buralardan Yargıtay'a gelen işlerinin sayısının öbür mahkemelerden gelen işlerin toplamından çok olması dolayısıyla Sivas'ın merkezi durumdan çıkmış bulunması nedenine dayanmaktadır.⁶² Bu da bazı yapısal değişiklikleri beraberinde getirilmiştir.

371 sayılı Yasa ile benimsenen Kuruluş İlkeleri şunlardır:

1. “Yargıtay, Şer’iye, Hukuk, Ceza, Dilekçe ve Sulh Dairelerinden meydana gelir.

⁶¹A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 161-163 ve Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 379-386

⁶²A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 61.

Ayrıca Temyiz mahkemesinin hangi sebeple Eskişehir'e nakledildiğine ilişkin olarak Ali Turan, *Divân-ı Ahkâm-ı Adliye: Kuruluşu, Teşkilat ve İşleyişi* başlıklı Doktora Tezinde; “Kurtuluş mücadelesinin muvaffakiyetle neticelenmesi akabinde dönem şartlarına göre merkezi konumda addedildiği cihetiyle Sivas'ta tesis edilen temyiz mahkemesinin taşınması gündeme geldi. Bu meseleye dair hükümet tarafından verilen “Temyiz Hey’etinin Merkezinin Nakli ve Teşkilatının Tevsiine Dair Kanun” isimli sekiz maddelik kanun teklifinin esbab-ı mucibe layihasında da bu hususa vurgu yapılıyordu. Buna göre İstanbul, İzmir ve Edirne gibi batı vilayetlerinden çıkan kararlar diğer vilayetlerden çıkan kararlardan fazlaydı. Mevsim özellikleri sebebiyle Sivas'la olan irtibatın zorluğu da göz önünde bulundurularak temyiz mahkemesinin bir batı vilayetine nakledilmesi ihtiyaç halini almıştı. Böylelikle coğrafi konumu ve demiryollarının kavşak noktası olması cihetiyle de temyiz mahkemesinin yeri Eskişehir olarak tercih edilmişti.” ifadelerine yer vermiştir.

Ali Turan, *Divân-ı Ahkâm-ı Adliye: Kuruluşu, Teşkilat ve İşleyişi*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale s. 186-187

2. Her Dairede bir başkanla dört üye bulunur. Bütün Yargıtayda üç yedek üye vardır.
3. Birinci Başkanlık, Adalet Bakanlığınca, başkanlardan birisine verilir.
4. Birinci Başkan, bulunduğu daire ile Genel Kurula başkanlık eder.”⁶³

Burada dikkate değer olan yenilikler ise; “Yargıtay'da üç yedek üyenin bulunması, bir Yargıtay Başsavcı Başmuavini bulunacağı, Başsavcı muavini sayısının ikiden dörde çıkarılması ayrıca her dairede lüzümü kadar başmümeyyiz, mümeyyiz ve kâtiplerin bulundurulması olarak göze çarpmaktadır. Bu Yasa ile getirilen yeni hükümlerle, 4 sayılı yasa hükümlerinin birbirine aykırı olması durumunda, 4 sayılı yasanın aykırı olan hükümleri mülga sayılmıştır. Bu bağlamda, aykırı olmayan 4 sayılı yasa hükümlerinin geçerli olduğu anlaşılmaktadır” (Mol, 2004, s. 80).

“Saltanat yıkıldıktan sonra, dayanağı kalmamış bulunan Hilâfet de 3 Mart 1924 tarihinde 431 sayılı kanunla kaldırılmıştır.⁶⁴ Bu durumda Şer’iye ve Nizamiye mahkemeleri arasında bir ayırım yapmaya lüzum kalmamıştı. Bu fiilî durumu kanunileştirmek üzere 8 Nisan 1924 gün ve 469 sayılı kanun çıkarılarak bir taraftan Şeriye mahkemeleri, diğer yandan Temyiz Mahkemesindeki Şer’iye dairesi kaldırıldı”. Şer’iye Dairesinin kaldırılmasının, halifeliğin ortadan kaldırılmasının hemen ardından gerçekleştirilmiş olması, Türkiye Cumhuriyeti'nin din ve devlet işlerini birbirinden ayırma kararlılığının somut bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu adım, modern hukuk sistemin geçişteki önemli dönüm noktalarından biri olarak da görülmelidir. Fakat bu durum Temyiz Mahkemesinin zaten kabarık olan işlerinin bir miktar daha artması sonucunu doğurmuştur. 1925-1935 yılları arasındaki Yargıtay 1. Hukuk Dairesi kararlarının, 10.081 Karar ile en yüksek sayıya ulaştığı 1926 yılını anlamlandırmada bunun önemli bir etkisi olduğu kanaatindeyim. Bu sebepten ötürü olsa gerek Temyiz teşkilâtının genişletilmesi zorunluğu çok geçmeden kendisini hissettirdi. “Bu ihtiyacı karşılamak üzere, 10 Mayıs 1926 tarihinde kabul edilen 834 sayılı kanunla Temyiz Mahkemesine (Yargıtay) iki daire daha eklenirken, gereksiz sayılan İstida

⁶³A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 62

⁶⁴Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih: 6/3/1924 Sayı: 63 Yayımlandığı Düstur: Tertip: 3 Cilt: 5 Sayfa: 323

Dairesinin de kaldırılması yoluna gidildi. Böylece Yüksek Mahkeme Yargıtay, üçü hukuk, üçü ceza dairesi olmak üzere, altı dairelik bir kurul haline geldi. Yargıtay tarihinde 834 sayılı kanunun bir dönüm noktası teşkil ettiği söylenebilir” (Bilge, 1966, s. 310-311). 1925-1935 yılları arasındaki Karar sayılarındaki 1926 yılı sonrası düzenli azalışın temel sebebi olarak da Yargıtay Daire sayısının artmasını göstermek anlamsız olmayacaktır. Nitekim Dairelerin iş yükünü azaltmak adına yıllar içerisinde benzer bazı Kanunlarla bu durumun tekrar ettiği de görülmektedir. (2022 yılı itibariyle Yargıtay’da yirmi hukuk, yirmi iki ceza dairesi bulunmaktadır.)⁶⁵

20.03.1926 tarihinde 766 sayılı Hâkimler Kanunu çıkarılmıştır.⁶⁶ Bu tarihe kadar hâkimlerin özlük hakları, derecelendirilmeleri vb. ne ilişkin detaylı bir yasa yoktu. 766 sayılı Yasa ile hâkimlik mesleğine kabul şartları, hâkimlerin derecelendirilmeleri, terfileri, ödüllendirilmeleri ve hatta hâkimlerin soruşturulma şartlarına ilişkin detaylı düzenlemeler getirilmiştir. Bu konunun detaylarına tezimizin ilerleyen bölümlerinde “Yargıtay Üye Seçiminin Tarihi Süreci ve Seçilme Koşulları” başlığı altında değiniyor olacağız.⁶⁷

1.5.834 SAYILI MAHKEME-İ TEMYİZ TEŞKİLATININ TEVSİİNE DAİR KANUN DÖNEMİ

10 Mayıs 1926 tarihli 834 sayılı ve Yargıtay’ın genişletilmesine ilişkin Yasa 834 sayılı Mahkeme-i Temyiz Teşkilatının Tevsiine Dair Kanun adıyla çıkarılmış ve 27 Mayıs 1926’da yürürlüğe konmuştur. Yargıtay tarihinde 834 sayılı kanunun o zamana kadar hazırlanmış en derli toplu ve kapsamlı kanun olduğu söylenebilir.⁶⁸

⁶⁵ Güncel bilgiler, T.C. Yargıtay Başkanlığı’nın resmi sayfasından alınmıştır.

Erişim: <https://www.yargitay.gov.tr/icerik/73>

⁶⁶ Erişim: <https://www.yargitay.gov.tr/tarihce>

⁶⁷ Bkz. Tezimizin 2.2 Başlıklı bölümü

⁶⁸ “Yargıtay tarihinde 834 sayılı kanunun bir dönüm noktası teşkil ettiği söylenebilir. Çünkü bu kanunun kabulü, Türkiye’de Batı hukukunun iktibası devresine, yani gerek diğer mahkemelerin gerekse ve özellikle Yargıtaym yeni bir zihniyetle çalışması gereken bir zamana rastladığı gibi; daire sayısını arttırmasından ötürü de içtihat uyuşmazlıklarının doğması ihtimalini

Yasanın 1. Maddesiyle Yargıtay'daki Daire sayısı; üç hukuk ve üç ceza olmak üzere altıya çıkarılmıştır.⁶⁹ Yasanın 2. Maddesinde dairelerin nasıl oluşacağı açıklanmıştır. Bu madde gereğince her dairede bir başkan, altı üye ve Genel Kurul kararıyla belirlenebilecek üç yedek üye bulunacaktır. Heyetler beş kişiden oluşacak, daire başkanlarının üzerinde ise bir başkan, bir başsavcı, bir başmuavin ve gerekli sayıda muavin görevlendirilecektir. Yasanın 3. Maddesi daireler arasındaki iş bölümünü düzenler. “Buna göre; Ceza Bölümünde; idam cezası, müebbet ağır hapis ve muvakkat ağır hapis, müebbet sürgün, beş seneden fazla hapis, kamu hizmetlerinden sürekli yasaklanma cezalarını gerektiren suçlara ait hükümlere Birinci Daire ve Birinci Dairenin görevi dışında kalan cürümlere veya bu davalara bağlı tüm hükümlerle cezada davanın nakli, Ceza Usul Yasasının otuz altıncı maddesiyle temyize gönderilmiş kısma ilişkin merci tayini konuları İkinci Daire ve kabahatlere ilişkin davalar ile tüm özel yasalardan doğan davalar ile isim, yaş ve kayıt tashihi davalarına Üçüncü Daire bakacaktır.”⁷⁰

4. Madde dairelerin iş bölümlerini düzenler. Buna göre, hukuk davalarının temyiz aşamasında, Birinci Hukuk Dairesi ilk başvurulacak merciidir. Taşınmaz hakları hariç, bireylere, aileye ve miras ile ilgili hukuki meseleler İkinci Hukuk Dairesi tarafından incelenir. Üçüncü Hukuk Dairesi ise sulh mahkemelerinin verdiği hukuk ve ticaret kararlarını inceler.⁷¹

“Yargıtay Birinci Başkanı Genel Kurullara başkanlık eder ve bu kurullara gönderilen işleri düzenler ve yönetir. İş çok olan daireye işi az olan daireden geçici olarak üye görevlendirebilir. Yargıtay'a yapılacak seçimlerle ilgili olarak Bakanlık ile irtibat halindedir. Daire başkan ve üyeleri Birinci Başkan gerekli

kuvvetlendiriyordu. Bu düşünceler kanunun gerekçesine de yansımış bulunmaktadır. Gerçekten, Yargıtay hakkında Cumhuriyet devrinin ilk derli toplu hükümlerini bu kanun kapsamaktadır.”

Necip Bilge, “Yargıtay Kurullarında Gelişme ve Reform Zorunluluğu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1966, s. 310-311

⁶⁹ Bkz. Kanun metninin tamamı için A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 311-312

⁷⁰Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 105-106

⁷¹ 4. Madde kanun metni için, A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 311-312

gördüğü takdirde Genel Kurulda Birinci Başkana yardım ve Birinci Başkanın nezaretinde Başkanlardan en kıdemlisi kendisine vekâlet edebilir.

Yargıtay'ın iki ana karar organı bulunur: Hukuk ve Ceza Genel Kurulları. Hukuk Genel Kurulu, hukuk davalarına bakan dairelerden, Ceza Genel Kurulu ise ceza davalarına bakan dairelerden oluşur. Her iki Genel Kurul da kendi üye toplam sayılarının üçte ikisinin toplanması ile toplantı yeter sayısına ulaşır. Karar için toplananların üçte ikisinin onayı yeterlidir. Genel Kurullarda çoğunluğun sağlanamadığı durumlarda o kısımdan müzakereye katılmamış olan üyeler çağrılır. Bu suretle de ekseriyet temin olunamaz ise bu durumda her iki Genel Kurul toplantıya çağrılarak mutlak çoğunluk sağlanıp karar verilir.”⁷²

1.6.1221 SAYILI TEMYİZ MAHKEMESİ TEŞKİLATINA DAİR KANUN DÖNEMİ

Tezimiz özelinde inceleme yaptığımız 1930 yılında yürürlükte olması açısından 11.04.1928 tarihli 1221 Sayılı Temyiz Mahkemesi Teşkilatına Dair Kanun Dönemine daha detaylı bakmamız yerinde olacaktır. Nitekim 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarının içeriğine dair hazırladığımız tezimiz açısından 1221 sayılı Yasa hükümleri önem taşımaktadır. Tarihsel sürecin anlatımı bakımından başlık halinde bu bölümde de yer vermekle birlikte 1221 sayılı Temyiz Mahkemesi Teşkilatına Dair Kanun'un detaylarını Yargıtay Çalışma Usul ve Esasları başlığı altında inceliyor olacağız.

1930 yılında belirlenen Yargıtay'ın temel görev ve yetkileri, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki yargı sisteminin inşası açısından oldukça önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ancak, değişen toplumsal, ekonomik ve hukuki ihtiyaçlar doğrultusunda yargı sisteminde de bazı düzenlemeler yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir. Konumuz özelinde ilgi alanımızda olmasa da bazı düzenlemelerden de kısaca bahsetmek faydalı olacaktır. Özellikle 1933 yılında 2314 sayılı Kanun ile

⁷² Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 106-107

daire ve üye sayılarındaki artış, artan iş yüküne cevap vermek amacıyla atılmış önemli bir adımdır. Benzer şekilde, 1959 yılında yapılan 7264 sayılı Kanun ile dairelerde gerçekleştirilen tadilatlar, yargı süreçlerinin daha etkin ve verimli hale getirilmesi hedeflenmiştir. Nihayet, 1982 yılında kabul edilen 2756 sayılı Anayasa ile Yargıtay'ın statüsü ve görevleri baştan aşağıya yeniden düzenlenerek önemli bir yargısal iyileştirme adımı atılmıştır. Bu düzenlemeler, Yargıtay'ın sadece bir yargı organı olmaktan öte, hukuk sisteminin dengeleyici ve geliştirici bir gücü olarak konumlandırılmasını amaçlamıştır.

2.BÖLÜM

YARGITAY MAHKEMESİNİN ÇALIŞMA PRENSİPLERİ VE İŞLEYİŞİ

2.1.YARGITAY ÇALIŞMA USUL VE ESASLARI

Bir önceki bölümde bahsettiğimiz gelişmeleri takiben, tezimizin bütünlüğü açısından bu bölümde Yargıtay çalışma usul ve esaslarının yeniden düzenlenmesine yakından bakmaya çalışacağız. Yargıtay çalışma usul ve esaslarına ilişkin kuruluşundan beri yıllara sâri değişiklikler yapılmış ve dönemin gereklerine uygun düzenlemeler hayata geçirilmiştir. 834 sayılı kanunun da yetersiz kaldığı noktaları ortadan kaldırmak ve değişen koşullara cevap verebilmek için 1928'de Temyiz Mahkemesi'nin kuruluş ve çalışma esasları yeniden düzenlenmiştir.⁷³ Temyiz Mahkemesi teşkilatına ilişkin 1928 yılında yargı merciinin kuruluş ve işleyişi yeniden düzenlenmiş ve 11 Nisan 1928'de 1221 sayılı Temyiz Mahkemesi Teşkilatına Dair Kanun çıkarılmıştır. 13 maddeden oluşan Kanun'un bazı maddelerine bakmakta fayda olacaktır:

*“1. Maddesi: Temyiz mahkemesi dört hukuk, dört ceza ve bir ticaret dairesinden müteşekkil ve devairden her birinin vazîfesi bu kanun ve hukuk ve ceza davaları usulü muhakemeleri ve sulh hâkimleri kanunlar ile muayyendir.”*⁷⁴ Yani Yargıtay'daki Daire sayısı dört Hukuk ve dört Ceza Dairesi olmak üzere sekize çıkarılmış, ticaret dairesi ile birlikte Yargıtay'ın daire sayısı dokuz olmuştur.

“2. Maddesi: Temyiz dairelerinden her biri bir reis ve dört azadan terekküp eder. Her dairede birer ihtiyat âza bulunur. Daire reislerinin fevkinde bir birinci reis vardır. Banlardan başka bir baş müddei umumî ile refakatinde bir baş muavin ve

⁷³ Necip Bilge, “Yargıtay Kurullarında Gelişme ve Reform Zorunluluğu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1966, s. 312

⁷⁴ Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 14 Nisan 1928, Sayı: 863, Madde 1

lüzumu kadar muavin bulunur.” ⁷⁵ Bu hüküm çerçevesinde, Dairelerin her birinin bir başkan ve dört üyeden oluşacağı, her dairede bir yedek üyenin bulunacağı, daire başkanlarının üzerinde bir başkanın bulunduğu ve bundan başka da bir başsavcı ve yeteri kadar başsavcı yardımcısının bulunacağı düzenlenmiştir.

“3. Maddesi: “Hukuk dairelerinden birincisi: Tesise ve gayri menkule ait aynı haklara müteallik davaları; İkincisi: Aynı haklar müstesna olmak üzere şahsa, aileye, nafakaya, mirasa ve vesayete müteallik mehakimi asliye ve sulhiyede görülen bilcümle davaları Üçüncüsü: Sulh mahkemelerince görülüp ikinci hukuk ve ticaret dairelerinin vazifeleri haricinde bulunan hukuk davalarını; Dördüncüsü: Menkule ait aynı haklara ve tashihi sın ve kayıt ve isme ve damaa cezayı naklisine müteallik davalar ile birinci ikinci ve üçüncü hukuk dairelerinin vazifeleri haricinde kalan davaları tetkik ve rüyet eder.” ⁷⁶ hükümlerini içermektedir.

4. Madde Ceza Dairelerinin iş bölümünü dair hükümler içermektedir.

“5. Madde: Temyiz birinci reisi, heyeti umumiyelere riyaset ve bu heyetlere mevdu vazifeleri tanzim ve azayı dairelere tevzi ve ledelhace işi nisbeten çok olan devaire diğer dairelerden muvakkaten âza sevkeder. Dairelerden birinin işi âza şevki suretile tedvir edilemeyecek derecede çoğaldığı takdirde birinci reisin teklif ile o daireye ait vazifelerden bir kısmı Adliye vekâletince diğer bir daireye tevdi olunabilir. Birinci reisin göstereceği lüzum üzerine reis ve azalardan biri veya birkaçı heyeti umumiye vazifesinde kendisine muavenet eder. Birinci reise, mazereti halinde, reislerden en kıdemlisi vekâlet eyler.” ⁷⁷ Bu madde kapsamında bahsedilen dairelerden birinin işinin o daireye üye gönderilmek suretiyle bile görülemeyecek kadar çoğalmış ise Yargıtay Başkanının önerisi üzerine Adalet Bakanı tarafından o daireye ait işlerden bir kısmının başka bir daireye verilebileceğidir. Bu hüküm ilk defa 1221 sayılı yasa zamanında Yargıtayın işleyişine eklenmiş olması sebebiyle de önem taşımaktadır diyebiliriz.

⁷⁵ Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 14 Nisan 1928, Sayı: 863, Madde 2

⁷⁶ Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 14 Nisan 1928, Sayı: 863, Madde 3

⁷⁷ Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 14 Nisan 1928, Sayı: 863, Madde 5

“7. Madde: Temyiz mahkemesi heyeti umumiyesi hukuk ve ceza olmak üzere iki kısımdır. Hukuk heyeti umumiyesi, hukuk ve ticaret ve ceza heyeti umumiyesi, ceza dairelerinden teşekkül eder. Her iki kısımda adedi müretteplerinin üçte ikisinin içtimaile nisabı müzakere hasıl olur ve adedi müretteplerinin ekseriyeti mutlaka karar verilir. Her iki heyeti umurniyede ekseriyet temin olunamıyan mesailde o kısma mensup olup müzakereye iştirak etmemiş olan âza celp ve keyfiyet tetkik olunarak ekseriyeti mutlaka ile karar verilir. Alenî cereyan eden davalarda ekseriyet hasıl olamadığı takdirde o kısma mensup olup muraafaaya iştirak etmiyen âza celp ve murafaa tekrar edilmeyerek yalnız zaptın kiraetile biliktifa tetkikat icra ve karar ittihaz olunur.”⁷⁸ 7. Madde Hükümü, karar vermek için yeter sayıyı düzenlemektedir. 834 sayılı yasanın aksine⁷⁹ 1221 sayılı Yasa çerçevesinde karar vermek için salt çoğunluk yeterli sayılmış ve bu hükümle zaten yoğun olan iş yüküne karşılık bir nebze de olsa karar verme sürecini kolaylaştırma hedeflenmiştir demek yanlış olmayacaktır.

Yasanın diğer maddelerinin detayları tezimizin asıl konusu dışında kalacak kadar hukuki nitelik taşıdığı için bu anlamda detaylı incelemeye gerek görülmemiştir.⁸⁰

⁷⁸ Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 14 Nisan 1928, Sayı: 863, Madde 7

⁷⁹ 834 sayılı Yasada, Hukuk ve Ceza Genel Kurullarında karar vermek için üçte iki çoğunluğun sağlanması gerekiyordu.

Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara: Yargıtay Yayınları, 2004, s. 166

⁸⁰ “8. Madde: Temyizin iki dairesi veya bir dairenin iki kararı arasında aynı meselede tezat ve mübayenet görüldüğü veya takarrür etmiş bir içtihadın tebdiline ihtiyaç hasıl olduğu takdirde birinci reis, tezat ve mübayenet şeklinde mütebayın ilâmları ve içtihadın tebdili lüzumu halinde içtihadın tebdiline saik olan sebepleri mütezammm evrakı alâkadar daire veya dairelerden celp ve telhis ve mis-» halarmı teksir ile içtiraadan en aşağı üç gün evvel temyiz mahkemesi heyeti umumiyesine tevzi ve içtimai gününü tayin eder. Mütebayın ilâmları veren daireler ile içtihadın sahibi olan daire dahi âzasından birini kendi noktai nazarını teşrih ve müdafaaya memur eyler. Bunun üzerine her iki kısmın en az üçte ikisile teşekkül edecek temyiz mahkemesi heyeti umumiyesinde ve ceza işlerinde sahibi rey olarak baş müddeiumuminin veya vekilinin huzurunda keyfiyet tetkik ve mevcudun üçte ikisinin ittifakile karar verilir. Bu suretlet nisabı ekseriyet hasıl olamadığı takdirde tetkikat başka güne talik edilir. Muayyen günde tekrar keyfiyet müzakere edilerek adedi mürettebin ekseriyeti mutlaka ile ittihazi karar olunur. Bu karar, temyiz dairelerince mümasil işlerde mabihilimtisaldır. Tezat ve mübayenet hakkında temyiz mahkemesi heyeti umumiyesince ittihaz olunacak kararlar tarafeyne tesir etmez. Bu meselelere temyiz birinci reisi, baş müddeiumuminin veya alâkadar dairelerin sevkile ve yahut resen vaz’iyet eder. 9. Madde: Temyiz kararlarına karşı cezada tashihi karar usulü ancak hüküm ve kararın zat ve mahiyetine doğrudan doğruya müessir olmak üzere temyiz lâyihasında veya tebliğnamede dermeyan olunan bir hususun ve bunlar haricinde esas hükme müessir nevakıs ve hatiatm temyizen nazara alımmıyarak meskûtananh kalması halinde caridir. Tashihi karar talebi baş müddei umumiye aittir.

1930 yılı Yargıtay işleyişine 11.04.1928 tarih ve 1221 sayılı Kanun penceresinden bakarak, 1930 yılı Yargıtay'ın da 4 hukuk 4 ceza toplam 8 daireden oluşan bir yapıyla karşılaşmayı bekliyoruz. Yine aynı Kanun'un 3. Maddesi hükümleri çerçevesinde Dairelerin görev alanlarına ilişkin detaylar da sayılmaktadır.

Konumuz çerçevesinde Yargıtay Kararlarına erişim imkânı sağlamış olsak da 1930 yılı Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Kararlarına ilişkin inceleme yapmak istediğimiz ve bu hususta talepte bulunduğumuz dilekçemize cevaben, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığınca, 2. Hukuk Dairesi Devlet Arşivlediklerindeki kayıtların 1933 yılı itibariyle başladığı bilgisi tarafımızla paylaşılmıştır.⁸¹ 1221 sayılı Kanunun ilgili 3. Maddesinde, Daire sayısının çoğaltılması ve konularına göre hangi dairelerin hangi iş ve işleyişlerle ilgileneceği belirtilmesine rağmen neden kayıtların 1933 yılından itibaren başladığına ilişkin detaylı bilgiye ulaşamamıştır.

Yargıtay Birinci Başkanlığı Yayın İşleri Müdürlüğü tarafından 2004 yılında çıkarılan *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay* başlıklı kitabın Dokuzuncu Bölümü Yargıtay Dairelerinin kuruluş tarihlerine ilişkin bilgiler içeriyor. Söz konusu kaynakta 2. Hukuk Dairesinin söz konusu dönemdeki Daire Başkanı olarak da Hüseyin Kamil Bey (Hacı Kamil Bey) ismi kayıtlarda yer alıyor.⁸² Bu da bize 1930 yılında aktif olarak çalışan bir 2. Hukuk Dairesinin varlığını işaret ediyor.

Bu talep üzerine temyiz tetkikatı asıl ilâmı vermiş olan dairece icra olunur. Mahalli müdei umumileri resen veya alâkadarların müracaatı üzerine baş müddei umiminin nazarı dikkatini celp ve evrakını irsal ederler. Ancak müracaatı vakıyı mucibi tashih görmezlerse bu yüzden ilâm hükmünü tehir edemezler. Baş müd- -98- dei umumî keyfiyeti tetkik ile ilâmm icrasını veya tehirini derhal mahalline işar ve badehu muktazasma tevessül ejder. 10. Madde: Ceza dairelerinden birinin kararına karşı, baş müddeiumumî, ilâmın kendisine tevdi tarihinden itibaren otuz gün zarfında ceza heyeti ıumumiyesine itiraz edebilir. 11. Madde: Teşkili mehakim ve hukuk ve ceza davaları usulü muhakemeleri ile sair kanunların işbu kanuna muhalif ahkâmı mülğadır. 12. Madde: İşbu kanun neşri tarihinden muteberdir. 13. Madde: İşbu kanunun hükmünü icraya Adliye vekili memurdur.”

Erişim:

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc006/kanuntbmmc006/kanuntbmmc00601221.pdf

⁸¹ Dilekçemize istinaden T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığınca cevap verilmiş olup bu cevabın bir kopyası tezimizin ekler kısmına ilave edilmiştir. (Ek-5)

⁸² Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, 2024, s. 190-191

Bu noktada kendi çalışmamız doğrultusunda da bazı çıkarımlarda bulunabiliriz, öyle ki Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Yargıtay 1930 yılı 1. Hukuk Dairesi kararları içerisinde 2. Hukuk Dairesinin görev alanına girmesini beklediğimiz mirasa ilişkin bazı kararlara rastlamak mümkün olmakla birlikte bu kararların çok azı birebir miras taksimine ilişkin hükümleri barındırıyor. Tezde miras başlığı altında inceleme yapılmış olmasına rağmen, özünde bir miras davası olmaktan ziyade, daha çok mirasla edinilmiş olan gayrimenkul mallara başka kimselerin müdahale edişini konu edinen davalar şeklinde Yargıtay Kararlarında karşımıza çıkıyor. Çok kapsamlı olmasa da konuya dair fikir sahibi olabilmek adına Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin arşivlerde bulunan ilk kayıtları hızlıca tarafımızca gözden geçirilmiştir. 2. Hukuk Dairesi'nin 1935 yılı Kararlarının geneli; nafaka, boşanma, nüfusa yanlış yazılan doğum/ölüm tarihleri/anne baba ismi bilgilerinin düzeltilmesi, nişan akdinin bozulmasına ilişkin hususlar, velayet davaları, birden fazla yapılan evliliğin iptalleri, nikâhsız dünyaya gelen çocukların nüfusa kaydı, miras, reddi miras ve mirasa ilişkin hükümler, ölen kişinin şehit ilan edilmesi ve aileye maaş bağlanmasına ilişkin hususlar ve buna benzer davalardan oluşmaktadır.⁸³ Buna benzer konulu davalara 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi kararları arasında rastlayamıyor oluşumuz da fiiliyatta 1930 yılında Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin varlığını bizlere işaret ediyor.

Her ne kadar Devlet Arşivlerinde muhafaza edilen kaynaklar arasında 2. Hukuk Dairesinin 1930 yılına ilişkin kararların bulunmadığı bilgisi tarafımızla paylaşılsa da diğer çıkarımlar ve belgeler o yıllarda aktif olarak 2. Hukuk Dairesinin varlığını bizlere ispat ediyor. Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin belli yıllara ilişkin arşiv kayıtlarının neden bulunamadığına ilişkin daha kapsamlı bir araştırma yapılmaya çalışılsa da bu konuda başarılı olduğumuz söylenemez. (Söz konusu yıllara ilişkin arşiv belgeleri kayıp olduğu kuvvetle muhtemel olarak tarafımızca değerlendiriliyor.) Bu noktada araştırmalarımıza resmi olarak edinebildiğimiz bilgiler ışığında, tarafımıza sunulan 1. Hukuk Dairesine ilişkin arşiv belgeleri çerçevesinde devam ettiğimizi belirtmek isteriz.

⁸³ BCA 1935 Yılı Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Kararları

Yine Yargıtay'ın usullerine ilişkin olarak denk geldiğimiz bazı örneklerle yakından bakmanın uygun olacağını düşündük. Örneğin, 1938. Kararda⁸⁴ Balıkesir'den Mehmet Efendi İbrahim Ethem Efendiden bakkaliye alacağı olan 124 kuruşun tahsili için mahkemeye geliyor ve haklı bulunuyor, bu karar İbrahim Ethem Bey tarafından temyize taşınıyor ve temyizde Kararın bozulmasına karar verilerek evrakın mahalli idaresine iadesine karar veriliyor. 200 kuruş yargılama masrafı da ilerde haksız çıkacak taraftan alınacaktır ibaresi ilama ekleniyor. Yani kararda yazdığına göre davanın yargılama ücretinin bile davaya konu meblağdan daha fazla olduğu görülmektedir. 1945. Kararda⁸⁵ da benzer şekilde 37 kuruşun tahsiline dair açılan dava Yargıtay'a gelmiş, orada da onanmış olarak gözükmüyor. 1930 yılında hali hazırda yürürlükte olan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 18 Haziran 1927 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İlgili Kanunun 427. Maddesinde temyiz konusunu düzenlemiştir. Madde metni şu şekildedir:

“Madde 427: Temyiz edilecek hükümler şu şekilde veriliyor:

1. Nihai hükümler,
2. İstinaf mahkemesinin, kesinleşmiş bir hükme aykırı veya usule aykırı kararları,
3. İstinaf mahkemesinin, davayı esasından reddetmesi veya kabul etmesi kararları,
4. İstinaf mahkemesinin, davayı geri göndermesi veya davanın yeniden görülmesi için mahkemeyi değiştirmesi kararları,
5. İstinaf mahkemesinin, ilamın düzeltilmesi veya tefsiri hakkında verdiği kararlar,
6. İstinaf mahkemesinin, yargılamayı durdurması veya yargılamayı yasaklaması hakkında verdiği kararlar,
7. İstinaf mahkemesinin, delil incelemesi ve keşif hakkında verdiği kararlar,

⁸⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1938 sayılı K.

⁸⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivleri 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 1945 sayılı Kararları

8. İstinaf mahkemesinin, harç ve masraflar hakkında verdiği kararlar,
9. İstinaf mahkemesinin, yargılama giderleri hakkında verdiği kararlar, temyiz edilebilir.”⁸⁶

Okuduğumuz Karar içeriklerinden anlaşıldığı üzere 25 lira altı Kararların temyizi de 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa göre mümkün değildir. Özetle borç miktarının sehven yanlış yazılmış olabileceği değerlendirilebilir, nitekim bu kadar bariz bir hatanın bu denli kapsamlı bir temyiz mahkemesinden gözden kaçması olasılığı tarafımızca çok da muhtemel olarak değerlendirilmiyor.

Örneğin 319. ve 1979.⁸⁷ Kararlarda davaya konu meblağ 25 liradan az olduğu gerekçesiyle, bu meblağın temyizen kabiliyeti olmadığı açıklamasıyla temyiz başvuruları reddedilmiştir. Ancak bununla birlikte 103. Kararda Bursa’dan 23 lira ve belirsiz tazminat talepli bir alacak davası temyize taşınmış ve temyizde Karar bozularak iade edilmiştir Burada bir ihtimal tazminat talebiyle beraber meblağın 25 liranın üzerinde olduğunu düşünebiliriz çünkü aksi senaryoda Temyiz Mahkemesinin usulden red vermesini beklerdik.

2.2.YARGITAY ÜYE SEÇİMİNİN TARİHİ SÜRECİ VE SEÇİLME KOŞULLARI

Temyiz mahkemesi üyeleri diğer mahkeme üyelerine göre hep daha özel bir yere konumlandırılmış ve seçimlerine ilişkin de daha özel kriterler getirilmiştir. Tarihsel olarak Osmanlı’nın ilk temyiz mahkemesi üyelerinden itibaren bu özel nitelikler gerektiren temyiz koltuğu seçimi yıllara sair değişime uğrasa da hep ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu aranan niteliklerden anlaşılmaktadır. Örneğin, 18.06.1879 tarihli Nizamiye Mahkemeleri yasasına göre; temyize üye

⁸⁶Kanun metni resmi mevzuat sayfasından direkt alınarak kullanılmıştır.

Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/5.3.1086.pdf>

⁸⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 319 ve 1979. Kararları

seçilebilmek için, ilk derece mahkemesi başkanlığı ile istinaf üyeliğinde veya bu memuriyetlerin ikisinde dört yıl çalışmak zorunluydu.⁸⁸

“24.06.1913 tarihli Hâkimler ve Adliye Memurları Seçim Tüzüğüne göre Adliye Nezaretine bağlı nizami mahkemelerin hâkimlerinin rütbe ve dereceleri belirlenmiş; Mahkeme-i Temyiz başkanı, başsavcı ve istinaf mahkemesi birinci başkanının doğrudan nazır tarafında seçilerek, Padişahın onayıyla atanması esası getirilmiştir.”⁸⁹ Mahkeme-i Temyiz üyeleri ise başsavcının da bulunduğu Genel Kurulda, adaylar üzerinde görüşme yapıldıktan sonra gizli oy ve genel kurulun üçte iki çoğunluğu ile en az beş yıl hâkimlik yapmış, ahlak sağlamlığı ve hukuki bilgisi ile tanınan üç tanesi belirlenerek nazırın da bunlardan birini seçmesi ile atanırdı. Yargıtay Genel Kurulunca üç aday arasına girebilmek, sonra da Adalet Bakanının tercihleri arasında yer almak gerekmektedir. “07.09.1914 tarihinde yapılan değişikliğe göre ise; Mahkeme-i Temyiz üyelerinin seçiminde, beş yıl hâkimlik görevinde bulunmuş, sağlam ahlak ve hukuk bilgisine sahip altı adayın adını içeren kapalı bir zarf, Adliye Nezaretince Mahkeme-i Temyiz başkanlığına verilir, birinci başkan zarfı Genel Kurulda açıp okur, adaylar üzerinde görüşme yapıp Genel Kurulun üçte ikisi tarafından seçilen üç kişinin adı Nezarete bildirilerek nazır tarafından biri seçilir ve arz olunurdu.”⁹⁰ Aday olabilmenin ilk koşulu kırk yaşını bitirmek ve Adalet Bakanlığında beş yıl hâkimlik yapmış kimseler arasından en az altı kişinin ismini taşıyan listeye girebilmek, Yargıtay Genel Kurulunca 2/3 çoğunlukla seçilecek üç aday arasından Adalet Bakanınca tercih edilebilmek önemliydi.

7 Haziran 1920 tarihinde TBMM Hükümeti tarafından kabul edilmiş ilk yasalardan olan 4 sayılı Muvakkat Temyiz Heyeti Teşkiline Dair Kanunun 4. Maddesinde Temyiz Mahkemelerinde görev alacak Başkan, Başsavcı, Başsavcı ve Üyelikler için aranan şartlar düzenlenmiştir.

⁸⁸ Erişim: <https://www.yargitay.gov.tr/tarihce>

⁸⁹ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, Yargıtay Yayınları, 2004

⁹⁰ Erişim: <https://www.yargitay.gov.tr/tarihce>

“Dördüncü Madde -Temyiz heyeti rüesa ve başmüddeiumumiliğine Mahkemei temyiz âzalıklarıyla vilâyat kadılıklarında veya istinaf riyaset ve müddeiumumiliklerinde bulunanlar veyahut nizamem bu sınıflara muadil adliye memuriyetlerinde bulunmuş olanlar, âzalıklarına; vilâyat bidayet hukuk ve ceza reislikleriyle birinci sınıf sulh hâkimliği ve merkez müddeiumumiliklerinde veyahut nizamem bu sınıflara muadil adliye memuriyetlerinde bulunmuş olan, başmüddeiumumî muavinliklerine, liva kadılıklarıyla ceza riyaset ve müddeiumumiliklerinde ve istinaf mehakimi âzalıklarında veyahut nizamem bu sınıflara muadil adliye memuriyetlerinde bulunmuş olanlar terfian tâyin olunabilirler.”

Daha sadeleştirilmiş ve günümüz konuşma diline çevrilmiş haliyle;

“Temyiz heyeti başkanlığı ve başsavcılığına; Yargıtay üyeleri, il kadılıkları veya istinaf mahkemeleri başkanlık ve savcılıkları görevlerinde bulunmuş olanlar veya yönetmelikle bu görevlere eşdeğer adliye memurluklarında bulunmuş olanlar atanabilir. Temyiz heyeti üyeliğine; İl başlangıç mahkemeleri hukuk ve ceza daireleri başkanlıkları, birinci sınıf sulh hâkimlikleri ve merkez savcılıkları veya yönetmelikle bu görevlere eşdeğer adliye memurluklarında bulunmuş olanlar atanabilir. Temyiz heyeti başsavcı yardımcılıklarına; Liva kadılıkları, ceza mahkemeleri başkanlık ve savcılıkları ve istinaf mahkemeleri üyelikleri veya yönetmelikle bu görevlere eşdeğer adliye memurluklarında bulunmuş olanlar terfi yoluyla atanabilir.”

Hâkimlerin statüsünü, görevlerini ve haklarını düzenleme amacıyla başka bir düzenlemede 20.03.1926 tarihinde 766 Sayılı Hâkimler Kanunu⁹¹ ile yapılmıştır. Bu kanunu da özetlemek gerekirse;

“Hâkimler iki sınıf olup; birinci sınıfta, yargılama yapmakla görevli hâkimler, icra reisleri ile yardımcıları, savcılar ve yardımcıları, Bakanlık teftiş kurulu başkanı ile müfettişleri ve personel, hukuk ve ceza işleri müdürleri yer almakta; ikinci sınıfta

⁹¹ A. Recai Seçkin, *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1967, s. 306-310

ise Temyiz Mahkemesi hâkimleri, Başsavcı ve Bakanlık Müsteşarı bulunmaktadır. Kanun metni içinde yapılan bu ayırım bugünkü gibi birinci sınıf hâkimlik olmayıp sadece iki grup olarak yapılan ayırımdan ibarettir”.

“Yargıtay Üyelerinin birinci sınıf hâkimler arasından ve en az üç yıl bu derecede görev yapmış ve terfi defterinde adı yazılı olan hâkimler arasından veya hâkim seçilebilmek için gerekli şartları taşıyan, yirmi yıl avukatlık yapmış olan ya da üniversitede veya Hukuk Mektebinde on yıl öğretim görevlisi olarak çalışmış bulunanlardan "metin ahlakıyla" tanınmış kişilerin seçilebilmesi öngörülmüştür”.

“Hâkimlik mesleğine kabul için Türk olmanın yanında, yirmi yaşını doldurmuş olmak askerliğini yapmış ya da ilişiği olmamak, bulaşıcı hastalığı ve göreve engel başka bir rahatsızlığı bulunmamak, ağır hapis cezası ya da görevi kötüye kullanmak ya da "namus ve haysiyete" dokunur suçtan ceza almamak, Hukuk Fakültesi ya da hukuk mektebi mezunu olmak gibi şartlar aranmıştır. Şartları tutanların da bir mahkeme yanında zabıt yazma işini en az altı ay yapmak suretiyle uygulama deneyimi kazanmaları da öngörülmüştür”.

“Hâkimlik mesleğine seçilme, meslekte yükselme, sınıf değiştirme, işten el çekirme, ödüllendirme ve soruşturma ile ilgili tüm işlerini "intihap encümeni" adında bir kurulun yapacağı, Kurulun Yargıtay'dan bir başkanın başkanlığında, bakanlık müsteşarı, üç Yargıtay üyesi, personel işleri müdürü, hukuk işleri müdürü, ceza işleri müdürü ve teftiş kurulu başkanından oluşmaktadır. Adalet Bakanı ise Kurulun doğal başkanıdır”.

“Yargıtay üyeliklerinde boşalma olduğunda; Adalet Bakanı tarafından yasada aranan şartları taşıyan altı kişinin isimlerinin Yargıtay Başkanlığına bildirilmesi, avukat ve öğretim üyelerinden bildirilen isimlerin bu miktarın üçte birini geçemeyeceği, bu bildirim üzerine Yargıtay Başkanının Genel Kurulu toplayarak bildirilen isimlerin bulunduğu tezkere zarfını heyet önünde açarak adaylar için Başsavcının da katılımı ile gizli oylama yapılması ve en çok oy alan üç kişinin

isinin Adalet Bakanlığına bildirilip Adalet Bakanının da bu üç kişiden birini seçerek "tasdik-i Ali"ye sunması şeklinde bir prosedür getirilmiştir.”⁹²

“Yasa ile getirilen hükme göre Yargıtay'ın İkinci Başkanları, Başsavcının da katılacağı Genel Kurul birleşiminde yapılacak seçimde, Yargıtay üyeleri arasından en çok oyu alan üç aday arasından Adalet Bakanı tarafından, Yargıtay Başsavcısı, ikinci sınıfta sayılan hâkimler arasından Adalet Bakanı tarafından doğrudan doğruya ve Yargıtay Başkanı da Yargıtay ikinci başkanları ve Yargıtay Başsavcısı arasından Adalet Bakanı tarafından seçilecektir.”

4 Temmuz 1934 tarihli ve 2556 sayılı Hâkimler Yasası ile getirilen yeni düzenlemeyle, Yargıtay üyeliğine seçilebilmek için sadece birinci sınıf hâkimler arasından seçilmekle kalmıyor, aynı zamanda Adalet Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı tarafından imzalanan üçlü bir kararname ile atanma zorunluluğu da getirilmiştir. ⁹³

Yargıtay'ın işleyişine ilişkin sonraki dönemlerde de birden çok Kanun çıkarılmıştır. 7264 Sayılı ve 11.05.1959 Tarihli "Temyiz Mahkemesi Teşkilatına Dair 1221 Sayılı Kanun'un 1, 3 ve 4'üncü maddelerinde tadilat yapılmasına Dair Kanun". 1730 sayılı 16 Mayıs 1973 tarihinde Yargıtay Yasası çıkarılmıştır ve 01.06.1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Daha sonra 1983 yılında yürürlüğe giren ve bugün yürürlükte olan 2797 sayılı Yargıtay Yasasının kabul ettiği pek çok hüküm de 1730 sayılı yasadaki alınmıştır.

2.3.1930 YILI 1. HUKUK DAİRESİ ÜYELERİ

Niyazi Berkes, Şeriattan Cumhuriyete hukuki süreçlerdeki değişimi “Cumhuriyet döneminde çağdaşlaşma yönündeki en önemli devrimsel değiştirmeler hukuk alanında görülenlerdir.” şeklinde ifade eder kült kitabı *Türkiye’de Çağdaşlaşma*’da (Berkes, 2016, s. 527). Tanzimat döneminde başlayarak ivmeli

⁹² Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, Yargıtay Yayınları, 2004, s.144

⁹³ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, Yargıtay Yayınları, 2004, s.145

olarak devam eden hukuk değişimleri şüphesiz ki Cumhuriyet ile çok farklı bir anlam taşımalıydı. Yeni kurulan bir devlet ve yönetim şekliyle beraber yeni bir hukuk sistemi ve bu sistemi taşıyacak hukuk neferleri yetiştirilmeli ve bu hukukçuların eğitim düzeyleri yüksek olmalıydı. Aslında Osmanlı Devleti'nde Tanzimatla başlayan değişim rüzgârı hukuk sistemini de etkisi altına almıştı.⁹⁴ Gerek dış devletlerin baskısı gerekse de değişen dünya düzeni çerçevesinde Osmanlı Devleti'nin hukuk alanında yenilikler ve dönüşümler yaşaması da kaçınılmazdı. Batı'ya yüzünü dönüş ve reform sürecine girmiş bir hukuk sistemi içerisinde bu sisteme ayak uyduracak ve sistemin devamına hizmet edecek yetişmiş insanlar hayati önem taşıyordu. Eski sistemden gelme insanların yeni reformlarla yeni bir dinamik kazandırılan yargı sistemine tam anlamıyla kanalizasyon olmayacağı da aşikârdı. Tüm bu süreçler yeni bir eğitim sisteminin kaçınılmazlığını işaret ediyordu.

“Tanzimat Döneminde şer'i Mahkeme yargıçlarının (kadılar) eğitim düzeylerini yükseltmek için çaba harcanmıştır.” (Akiba, 2003, s. 127). Bu amaçla ilk kez 1853 yılında kadılık eğitimi, medreselerde okutulan bilimlerin içinden çıkartılmış ve salt kadı yetiştirmek için hazırlıklar başlamıştır. “İlk kez naibler için “Muallimhane-i Nüvvap” açılmış daha sonra da “Medresetülkuzat” (Kadılık Yüksek Okulu) öğretime geçmiştir. Böylece kadı olabilmek için ayrı bir medresede okumak gerekmiştir.” (Akiba, 2003, s. 155). Kadılık medresesinde İslam hukukunun daha sistemli biçimde öğretilmesine çalışılmıştır.” (Üçok-Mumcu- Bozkurt, 2006, s. 365). Modern hukuk eğitimi ilk olarak 1874'te Darülfünun-ı Sultani bünyesinde kurulan Mekteb-i Hukuk-ı Sultani ile başlamıştır. Ancak, bu kurumun yerini alarak daha kapsamlı bir hukuk eğitimi sunmak amacıyla 1880'de Adliye Nezareti'ne bağlı olarak Mekteb-i Hukuk-ı Şahane kurulmuştur. Bir süre çift başlı bir yapı sergileyen bu iki kurum sonrasında birleştirilmiştir. Hukuk eğitimi uzun yıllar Darülfünun'dan bağımsız bir şekilde devam etmiş olsa da 1909 yılında Darülfünun'a dâhil edilerek günümüz

⁹⁴ Bu konuda daha kapsamlı bilgi için bkz. Gülnihal Bozkurt, Türkiye'de Hukuk Eğitiminin Tarihçesi, Hukuk Öğretimi Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1993,

hukuk fakültelerinin temelini atmıştır.⁹⁵ Bu ve buna benzer birçok yenilik ve ilerleme Tanzimat Döneminde takdire şayan olarak yer bulsa da bazı sistemsel hataları da içinde barındırmaya devam ediyordu. Tanzimat'ın hukuk alanında getirdiği birikim, Cumhuriyet Dönemindeki büyük hukuk devrimini gerçekleştirecek politikacı ve hukukçuların yetişmesi yolunda önemli adımlar atmakla beraber Osmanlı hukukundan kalma çok başlılığı ve karmaşayı da içinde barındırıyordu.⁹⁶ Dolayısıyla Cumhuriyetle beraber inşaa edilmeye çalışılan yeni sistemin bu çabalardan daha fazlasına ihtiyacı vardı. Eski uygulamalar ve eski sisteme göre oluşturulmuş bir yapıyla, yeni bir sistemin kusursuz inşasını düşünmek bir hayalden ibaret olarak kalabilirdi. Dolayısıyla yeni sistem içerisinde bu sistemi koruyacak ve uygulamalarını kontrol edecek, yeni sistem içerisinde yetişmiş hukukçulara olan ihtiyaç kaçınılmazdı.⁹⁷ Tezimiz özelinde bu hukuk devrimlerini ve değişimlerini Yargıtay üyeleri üzerinde de görme amacıyla etraflı incelemeler yapma gayretinde olduk. Tezimizin asli konusu olan Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 1930 yılı Kararlarına ilişkin olarak bu Kararlara kimlerin imza attığı, üyelerin ne zaman seçildiği ve önceki görev alanları, okul mezuniyetleri vb. gibi konulara ilişkin önemli bir soru havuzu oluşturarak, hukuk değişimlerinin bu üyeler üzerinden de görülebilir olup olmadığına bakmaya çalıştık.

Yargıtay'ın kendi arşivlerinden,⁹⁸ 1869 tarihinden itibaren Temyiz Mahkemesindeki Reisisaniler, azalar, başmümeyyizler ve mümeyyizlerin hangi Dairelerde görev aldığı bilgisine ulaşabiliyoruz. 1869-1917 arasındaki temyiz

⁹⁵ Detaylı bilgi için bkz. Nuran Koyuncu (2012). Hukuk Mektebinin Doğuşu, *Gazi Üni. Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Sa. 3, s. 163-183.

⁹⁶ Üçok- Mumcu- Bozkurt, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2006. s. 373.

⁹⁷ 1923-1924 yıllarında bütün kanunları ve adalet kurallarını Batı yörüngesinde birleştirmek görüşü güçlenmeye başladı. Atatürk'ün 25 Ekim 1925'te yeni başkentte kurulan Hukuk Fakültesinin açılışında verdiği söylev bu eğilimin kesinleşmesini yansıtır: "Türk Devrimi, sözcüğün ilk anda akla getirdiği anlamdan başka ve ondan daha geniş bir değişim anlamı taşır. Onun gerçek anlamı, din bağına dayanan yüzyıllık bir siyasal birim yerine başka bir bağa, ulusallık bağına dayanan bir birim koymaktır. Ulusumuz, bugünkü uluslararası var olma savaşında yaşayabilmenin tek yolunun çağdaş uygarlıkta bulunabileceğini değişmez bir ilke olarak kabul etmiştir. Ulus... devrimsel değişmelerin doğal ve zorunlu gereği olarak ihtiyaçların değişip gelişmesiyle sürekli olarak değişip gelişme kuralına dayanan dünyasal bir rejim görüşünü yaşamın zorunlu koşulu olarak benimsemiştir. Artık devrimin hukuk temellerini atmak, devrimimizin düşün biçimine ve gereklerine uygun hukukçular yetiştirme zamanı gelmiştir." (Berkes, s. 530)

⁹⁸ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, Yargıtay Yayınları, 2004, s.641-693

dairesi ve daire görevlileri, başmüddeiumumiler (savcı) vb. bilgiler çok düzenli olarak arşivlerde bulunuyor. Ancak 1917 yılı sonrasında Yargıtay'ın kendi kaynak ve arşivlerinden Dairelerin görevlileri, çalışan sayısı, kim hangi dairede kaç yıl bulunmuş vb. detaylı bilgilere ulaşamıyoruz. Arşivin 1869-1917 yıllarına ilişkin intizam ve düzeni 1917 yılından sonra bozuluyor ve oldukça karmaşık olarak ilerliyor. Örneğin 1878 yılına ilişkin Temyiz Mahkemesi Hukuk Dairesi üyelerinin detaylarına kolaylıkla ulaşabilirken, 1917 yılı sonrası üye bilgilerine ilişkin detaylar karışık bir listede toplu halde bulunuyor.⁹⁹

Reisisani	Ramiz Efendi
Âza	Mazhar Bey
Âza	Şefik Efendi
Âza	Rıza Bey
Âza	Şahbaz Efendi
Âza	Yorgiyadis Efendi
Başmümeyyiz	Refik Bey
Mümeyyiz ¹⁰⁰	Hakkı Bey
Mümeyyiz	Halit Bey
Mümeyyiz	Ali Efendi
Mümeyyiz	Emin Efendi
Mümeyyiz	Cemalettin Efendi

Tablo 2 1878 senesi Mahkeme-i Temyiz Hukuk Dairesi Üyeleri¹⁰¹

⁹⁹ Ayrıca 1869-1917 yılları arası eski Yargıtay üyelerine ilişkin daha detaylı bilgi ve isim listeleri için bkz. Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, Yargıtay Yayınları, 2004, s.641-693

¹⁰⁰ Mümeyyiz; kâtiplerin yazdıkları yazıları inceleyip temyize çeken görevliye denmektedir. Mümeyyizin görev ve sorumlulukları; 1. Mahkemelerde kâtiplerin yazdığı yazıları kontrol etmek 2. Adliye nezaretine bağlı müdürlüklerde müsved, mübeyyiz, mukayyit gibi alt kademe kalem personellerinin yazdıklarını kontrol etmek,

Orhan Doğan, *Tanzimat Sonrası Osmanlı Mahkemelerinde Görev Yapan Yardımcı Adliye Çalışanları*, Adalet Dergisi, 62-63. Sayı, 2009, s. 540

Tezimiz özelinde 1930 yılı Yargıtay üyelerinin bilgilerine ulaşılacak amacıyla “1960 tarihine kadar kayıtlarda ulaşılabilen Yargıtay Üyeleri¹⁰² (kıdem sıralı olarak)” başlıklı Yargıtay arşivlerinde muhafaza edilen listeden gerekli çalışmalar ve araştırmalar yapılmış ancak yüzde yüz doğruluk payına sahip bilgilere ulaşmak mümkün olmamıştır. Bunun en önemli sebebi Yargıtay 1930 yılı 1. Hukuk Kararlarında gerekçeli Kararların altında azaların ve başkanın isimlerini daktilo etmeden ya da isimlerini yazmadan sadece el yazılarıyla imza atmış olmalarıdır.¹⁰³ Anlaşılır ve çok açık olmayan imzalardan isimlere ulaşılmaya çalışılmış ve bazı tahminlerle beraber kıdem sıralı üyeler listesinden isimler bulunma çabasına gidilmiştir. Burada da karşımıza soyadı¹⁰⁴ eksikliğine bağlı mükerrer isim problemi çıkmıştır. 21 Haziran 1934’te kabul edilen, 2 Temmuz 1934 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlarak, 2 Ocak 1935’te yürürlüğe giren Soyadı Kanunu¹⁰⁵ tez çalışma yılımızı kapsamadığı için çalışmamız açısından Yargıtay azalarını ve başkanını çözümlemeye sorunlara sebep olmuştur. Örneğin imzasından isminin Ali Rıza olduğunu düşündüğümüz bir azanın bilgilerine ulaşmaya çabaladığımız sırada “1960 Tarihine Kadar Kayıtlarda Ulaşılabilen Yargıtay Üyeleri (kıdem sıralı olarak)” listesinde birbirine yakın yıllarda birden fazla aynı isimli üyenin olduğu anlaşılmıştır. 1930 yılı üye imzalarından isimlerinin İsmail ve Vehbi olduğunu tahmin ettiğimiz diğer üyeler için de benzer şekilde aynı isimli başka

¹⁰¹ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, Yargıtay Yayınları, 2004, s. 652

¹⁰² Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, Yargıtay Yayınları, 2004, s. 694-697

¹⁰³ Karar örneği Ekler kısmına eklenmiştir. (Ek-2)

¹⁰⁴ Soyadı, bir bireyi benzersiz kılan ve ailesiyle olan bağlantısını gösteren, kişisel ve genel özellikleri içinde barındıran bir isimdir. Öz ad, doğumla birlikte kişiye verilirken, soyadı ise aileden gelen ve nesilden nesile aktarılan bir miras niteliğindedir.

Naim Tezmen, *Tatbikatta İsim Yaş Tashihi Davaları ve İlgili Mevzuat*, İstanbul, Aklaya Matbaası, 1962, s. 18-19.

¹⁰⁵ Toplumsal alanda yapılan inkılaplardan biri olan Soyadı Kanunu, halk arasında var olan fakat yasal bir zorunluluğu olmayan soyadı kullanımının, resmi bir çerçeveye oturtulması girişimidir.

Zakir Avşar, Ayşe Elif Emre Kaya, “Cumhuriyet Türkiye’si’nin Halkçılık Uygulamaları: Soyadı Kanunu Örneği”, *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/5 Spring, 2013, s.74.

üyelerin de listede bulunduğu görülmüştür.¹⁰⁶ Bu da çalışmamız için oldukça karmaşık bir durum ortaya çıkarmıştır.

Bu noktada 1935 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarının 1930 yılı Kararlarından şeklen farklı olarak temyiz mahkemesinin Reis ve azalarının daktilo edilmiş halde isimlerinin de Karar içeriğine eklendiğini görüyoruz. 1930 yılı Kararlarında isimler hiç yazılmıyor sadece reis ve azaların el yazılı imzalarından ve geçmiş Yargıtay üyeleri listesi içerisinde isimlerini bulmaya çalışıyorduk. Ancak tezimiz özelinde zaman zaman mukayese yapabilmek için incelediğimiz 1935 yılı Kararlarında bu sorunun da çözüldüğünü iletebiliriz. Konumuz çerçevesinde işleyişi anlayabilmek adına 1935 yılı üyelerine de bakmakta fayda olacaktır. 1935 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarında üye olarak şu isimleri yaygın olarak görüyoruz;

- Reis: A. Himmet
- Aza: İ. Hakkı
- Aza: A. Rıza
- Aza: A. Refik
- Aza: Kemal

Kimi Kararlarda farklı azaları da görmek mümkün. Örneğin Yargıtay 1935 yılı 1. Hukuk Dairesi 402. Kararında¹⁰⁷ imzalar içerisinde A. Rıza Beyin yerine Niyazi Bey yer alıyor. Bazı Kararlarda Kerim Beyi aza olarak görüyoruz.¹⁰⁸ 610.¹⁰⁹ Kararda ise İ. Hakkı Beyin yerine Şevket Başaçık adını Karardan okuyoruz. 1711.¹¹⁰ Kararda da Aziz Beyin adını aza olarak Kararda görüyoruz. 1665.¹¹¹ Karar ve sonrasında azalardan Cemal Bey sıklıkla Kararlarda yer alıyor. 2000li

¹⁰⁶ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, Yargıtay Yayınları, 2004, s.694-696.

¹⁰⁷ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivleri (BCA) 1935 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları 402 numaralı Karar

¹⁰⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 503 numaralı K.

¹⁰⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 610 numaralı K.

¹¹⁰ BCA1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1711 numaralı K.

¹¹¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1665 numaralı K.

Kararlarda Aza Tahir ismini görmeye başlıyoruz. 3000li Kararlarda Talat Akdoğan ve Şerafettin Beylerin isimleri sıklıkla geçiyor. Bazı kararlarda ise 4. Azanın adının daktilo edilmediği ancak Karar sonunda imza sayısının tam olduğu da incelemelerimiz sırasında dikkatimizi çeken bir unsur oldu. Bazı kararlarda da 4. Azanın ismi sonradan eklendiği belli olan şekilde daktiloyla değil el yazısıyla yazılıyordu. Muhtemelen Karar şablonları önceden hazırlanıyor ve o gün hangi üyenin Karar incelemeye katılacağından emin olunmayan zamanlarda bu yöntemle başvuruluyor sonradan da isim kısmı unutulmuş boş kalıyordu. Bu noktada azaların bazılarının soy isim kullanmaya başlamış olduğunu da söylemekte fayda var. Her ne kadar Soyadı Kanunu 21 Haziran 1934 tarihinde kabul edilmiş ve 2 Ocak 1935 tarihinde yürürlüğe girmiş olsa da kademeli olarak uygulamaya geçildiği için bazı azalarda soyadı kullanımı başlarken bazılarında henüz soyadı bulunmadığı Kararlardan görülüyor. Bununla birlikte 1936 yılı Yargıtay Kararlarından hiç örnek bakmasak da pek muhtemel ki 1936 yılı ve sonrasındaki Kararlarda bütün üyeler artık soy ismiyle anılmaya başlamış olacaktır.

1930 yılı 1. Hukuk Dairesinin üyelerine ilişkin olarak el yazılarından ve “1960 tarihine kadar kayıtlarda ulaşılabilen Yargıtay Üyeleri (kıdem sıralı olarak)” başlıklı Yargıtay arşivlerinden yaptığımız çıkarımlar sonucu kuvvetle muhtemel 1930 yılı üyelerinin isimleri:

- Reis: Vehbi
- Aza: A. Rıza
- Aza: Tahir
- Aza: İsmail
- Aza: M. Asım’dır.

Ancak yukarıda da izah etmeye çalıştığım sebeplerle bu isimlerin resmi bir kesinlik taşımadığını, tahminlerimiz ve çalışmalarımız sonucu muhtemel isimler olarak tarafımızca değerlendirildiğini tekrar belirtmeliyim.

Araştırmalarımız sırasında dikkatimizi çeken bir diğer unsur da Yargıtay arşivlerinden alınan “1960 Tarihine Kadar Kayıtlarda Ulaşılabilen Yargıtay Üyeleri (kıdem sıralı olarak)” başlıklı liste ile 1935 yılı Reis ve aza isimlerinin

birebir uyum göstermemesi oldu.¹¹² 1935 yılında daktilo edilerek yazıldığı için Reis ve Aza isimlerinin kesin olması sebebiyle, bu listedeki isimlere Yargıtay Üyelerine ilişkin arşiv listesinden de ulaşabileceğimizi düşünerek bu yolla bir doğrulama yapmak istedik ve bu hususta Kararlarda yazan bazı isimlerin listede olmadığını sonucuna vardık. Örneğin 1935 yılı 1. Hukuk Dairesi Reisi olan “A. Himmet” ve üyelere “Aziz” isimleri listede yer almıyordu. Listedeki yer alan üyelere ilişkin ise şu şekilde bilgiler paylaşılabilir:

- 1935 yılı Azalarından *İ. Hakkı* olarak kararlarda gördüğümüz ismi listede ararken, İsmail Hakkı olarak 23/12/1338¹¹³ (23/12/1922) tarih ve 15/12/1339 (15/12/1923) tarihinde işe başlamış iki farklı üye listede karşımıza çıkıyor.
- Yine hem 1935 yılı azalarından adı geçen hem de 1930 yılı azalarından olduğunu düşündüğümüz *A. Rıza* ismini ararken ilgili dönemde işe girmiş olabilecek 3 farklı Ali Rıza isimli personelin listede kayıtlı olduğu görülmüştür.
- Benzer şekilde üye “*İ. Hakkı*”, İsmail Hakkı olarak yakın tarihlerde işe başlamış iki farklı üye olarak arşivde yer alıyor. 1338 (1922) veya 1339 (1923) yılında işe başlamış olabileceği seçenekler dâhilinde.
- *Refik bey*, Ahmet Refik olarak kayıtlı, işe başlama tarihi; 12/11/1929.
- Kemal isimli yakın tarihlerde işe başlamış 4 üye olmakla beraber bunlar genelde Kemal’in önünde başka ön adları da olan kimselerdi dolayısıyla 1930 yılı Kararlarımızda gördüğümüz üye tek isimli sadece Kemal olarak

¹¹² Bu noktada araştırmamızda, isimlerin daktilo edilerek yazılmasından ötürü kesinlik taşıması sebebiyle 1935 yılı Kararlarındaki veriler kullanılmıştır. (1930 yılı Yargıtay üyelerine ilişkin bilgilerimiz tahminlerle sınırlı kalmıştır, kesinlik taşımamaktadır.)

¹¹³ Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Dönemi’ne kadar, Hicri takvim resmi takvim olarak kullanılmıştır. Bu dönemde tüm kayıtlar, vergilendirme, bayram ve özel günler Hicri takvime göre belirlenmiştir. Tanzimat reformları ile birlikte modernleşme çabaları kapsamında, Hicri takvimin yanı sıra güneş yılı esaslı Rumi takvim de resmi takvim olarak kabul edilmiş ve çift takvim uygulamasına geçilmiştir. Bu sayede hem geleneksel İslam takvimine bağlılık korunmuş hem de Batılı devletlerle olan ilişkilerde ortak bir zaman ölçüsü kullanılmaya başlanmıştır. Ancak zamanla, özellikle devlet işlerinde Rumi takvimin kullanımı yaygınlaşmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin erken zamanlarına denk gelen resmi kayıtlarda da Rumi takvim kullanıldığını görüyoruz. Ancak, 26 Aralık 1925 tarihli ve 698 sayılı “Takvimde Tarih Mebdeinin Tebdili Hakkında Kanun”la da resmen miladi takvime geçilmiştir. Bu Kanun’la hicri 1342 Ocak ayının ilk günü, 1 Ocak 1926 olarak değiştirilmiştir. Belgin Tezcan Aksu, “Sekizinci Yüzyıldan Günümüze Takvimlerimiz”, Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi, 2. Cilt 1. Sayı, 2018, s. 399.

anıliyordu ve bu şekilde tek bir kayıt olduğu için 1935 yılı üyelerinden Kemal beyin işe başlama tarihinin 20/7/1340 olduğu tarafımızca değerlendirilmekte.

- Kayıtlarda sadece Niyazi olarak anılması sebebiyle bu şekilde aradığımız Niyazi Bey işe başlama tarihlerinden anlaşılan şekilde Niyazi Rebi Bey olarak kayıtlarda yer almış işe başlama tarihi ise 23/8/1341 (23 Ağustos 1925).
- Şevket Başaşıık olarak 1935 yılı kararlarında yer alan üye, yalnız Şevket ön adıyla kararlarda yer almaktadır. İşe başlama tarihi ise 7/10/1336 (7 Ekim 1920). Ancak bu noktada şu hususun da altını çizmekte fayda var ki, işe başlama sırasında soyadı Kanunu henüz çıkmadığı için kayıtlara bu şekilde yazıldığından bahisle ve başka Şevket isimli bir personel olmadığını varsayarak bu yorumlamalarda bulunuyoruz. Bu noktada arşive ilişkin bilgilerin zaman içerisinde (örneğin Soyadı Kanunundan sonra) gözden geçirilerek düzeltmeye tabi tutulmadığını da fark etmiş oluyoruz. Bu durum birden fazla ismin aynı listede farklılaştırılamaması açısından da araştırmacılara zorluk çıkaran sebeplerden biri olarak karşımıza çıkıyor.
- Cemal bey listede Kararda yazdığı şekilde tek isimli olarak değil Yusuf Cemal olarak 3 farklı üye olarak karşımıza çıktı, bu noktada işe başlama olarak en makul görünen tarihlerdeki üyeler arasından 1337 (1921) ya da 1340 (1924) yılında işe başlamış olduğu düşünülebilir. Ancak bu noktada şunu da hatırlatmakta fayda var ki bahse konu yıllarda görev aldığını düşündüğümüz Cemal Bey ya da Şevket Beylerin hiç bu listede olmama ihtimali de var. Belki A. Himmet veya Aziz Bey örneklerinde de olduğu gibi isimlerinin hiç arşiv listesinde kaleme alınmamış olması da muhtemeldir. Çalışmamızı bu noktada yüksek ihtimal olarak düşündüğümüz tahminlere dayalı olarak kaleme alıyoruz çünkü ilgili Yargıtay Arşivlerinden net bir cevaba ulaşma şansı bu noktada bulunmuyor. Ancak arşivin bu konuda bize net cevaplar vermiyor oluşunun da bazı soru ve cevapları içinde barındırıyor olduğunu tez çalışmamız kapsamında iletmenin faydalı olacağına inanıyorum.

- 1935 yılı Kararları içerisinde son kararlara doğru adına rastladığımız Talat Akdoğan'ın iş başı tarihi 26/9/1935 olarak gösteriliyor.
- Kararlar içerisinde Şerafettin olarak gördüğümüz azayı listede Ahmet Şerafettin Bey olarak buluyoruz, işe başlama tarihi 11/10/1933. Bu noktada iki Şerafettinin aynı olma ihtimali ya da farklı isimler olup Karar'da ismi geçen üyenin arşivde hiç yazılmama ihtimalinin altını da bir kere daha çizelim.
- Hem 1930 hem 1935 yıllarında ismine rastladığımız üyelerden Tahir Bey 10/5/1340 tarihinde işe başlamış olarak kayıtlarda bulunuyor.
- 1930 yılı kararlarında imzasından ismini tahmin ettiğimiz M. Asım Bey de kayıtlarda Mustafa Asım olarak yer bulmuş, işe başlangıcı ise 13/6/1928 olarak kayıt altına alınmış.
- Atılan el yazısı imzalardan tahmin ettiğimiz 1930 yılı 1. Hukuk Dairesi Reisi Vehbi beyin ismi de söz konusu listede yer alıyordu. Ayrıca Yargıtay Arşivlerinde sadece Başkanların isimlerinin yer aldığı bir tabloda 1. Hukuk Dairesi Başkanı olarak ilgili yıllarda İsmail Vehbi Kural adının geçtiği görülüyor. Dolayısıyla bu ismin de teyiti kaynaklarla karşılaştırmalı olarak yapılmış oldu (Mol, 2004, s. 191).
- Ancak söz konusu Başkanların isimlerini içeren listede de 1935 yılı Kararlarında 1. Hukuk Dairesi Başkanı olarak ismini ve imzasını gördüğümüz A. Himmet beyin adı yer almıyordu. Dolayısıyla şunu bir kere daha söyleyebiliriz ki Yargıtay üyelerine ilişkin farklı kaynaklardan farklı bilgilere ulaşmak mümkün olsa da bilgiler oldukça dağınık ve toplu halde bilgiye ulaşma şansı oldukça düşük. Farklı yerlerden edindiğimiz bilgiler ışığında çıkarımlarda bulunarak ve karşılaştırmalı yöntemle teyitler yapmaya çalışarak bu bilgileri derleme çabalarımızda ne kadar muvaffak olduğumuz ise belirsiz.

Yargıtay Arşivlerinden yola çıkarak ulaşmaya ve derlemeye çalıştığımız üye ve başkanlara ilişkin bilgiler maalesef işe başlama tarihleriyle sınırlı kaldı. Yargıtay arşivlerinden özgeçmişlerine ulaşabildiğimiz ve dönemin Yargıtay Birinci Başkanlarından olan Hasan Fehmi Bey, Ömer Lütfi Salman ve İhsan Ezgü'nün özgeçmişlerine fikir vermesi ve dönemin yargı insanlarının dönemin dönüşümünü

ne kadar içeren alt yapılara sahip olduklarına ilişkin fikir verebilmesi açısından göz atmak faydalı olabilir.

Hasan Fehmi Bey (KOKAY)¹¹⁴: “1875 yılında Babadağ/Denizli’de doğan Fehmi Bey 1898’de İstanbul Hukuk Mektebini bitirmiştir. İlk ve orta öğrenimini Trabzon Rüştîyesi ve Mülki İdadisinde tamamlamıştır. 10 Ağustos 1898’de de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden yani Mekteb-i Hukuk-ı Şâhânedan mezun olmuştur. Devlet hizmetine henüz yükseköğreniminin devam ettiği sıralarda 1895 yılında İstanbul Bidayet Mahkemesi tutanak yazıcısı olarak 30 kuruş aylıkla başlayan Hasan Fehmi Bey, Hukuk Fakültesini tamamlamasının ardından Çorum’da savcı yardımcılığına atanmıştır. Bir yıl sonra Niğde’de savcı yardımcısı olarak görevlendirilmiş ve 1903 yılında ise savcı yardımcılığı görevine Priştine’de devam etmiştir. 1904 yılına gelindiğinde görev derecesi yükseltilerek Dedeoğlu Bidayet Mahkemesi Başkanlığına atanmış ve bu görevi 1909’a kadar sürdürmüştür. Bundan bir yıl sonra ise İzmir Bidayet Mahkemesi Başkanlığına getirilmiştir. Aynı yılın sonunda Halep İstinaf Mahkemesi Savcılığı’na atanan Hasan Fehmi, 1914’te 1. Dünya Savaşı başladığı sıralarda Bursa’da İstinaf Mahkemesi Başkanı olarak görevlendirilmiştir. İzmir’in Yunan işgaline uğramasının ardından 1919 yılında Ferit Paşa Hükümeti tarafından Kastamonu’ya görevlendirilmesi yapılmış olup isteği dışında gerçekleşen bu atama karşısında hâkimlikten istifa etmiş ve Bursa’da avukatlık yapmaya başlamıştır.

1919 Kasım ayında eski görevine yeniden atanmış olup 20 Kasım 1919’da İstanbul Meclis-i Mebusânının dördüncü ve son döneminde Bursa’dan milletvekili olarak seçilmiştir. 16 Mart 1920’de İstanbul’un işgali ve 18 Mart günü Osmanlı Meclis-i Mebusânının İtilaf Devletleri tarafından dağıtılması üzerine, İstanbul’dan yeni meclisin açılmış olduğu Ankara’ya doğru yola çıkmıştır. 29 Mayıs 1920’de Ankara’ya gelerek Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna Bursa Mebusu olarak takdim edilen Hasan Fehmi’nin TBMM sicil numarası 75’tir. TBMM’nin 1 no.lu ilk Resmî Gazetesinde (Ceride-i Resmiye), 7 Haziran 1920 tarih ve 4 sayılı kanun ile Sivas’ta bir temyiz mahkemesi olarak Muvakkat Temyiz Heyeti

¹¹⁴ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, Yargıtay Yayınları, 2004, s. 203

kurulmuş ve milletvekilliği görevini sürdürmekte olan Hasan Fehmi Bey, en kıdemli hâkim olması dolayısıyla Sivas Temyiz Heyeti Hukuk Dairesi Başkanlığı'na atanmış, 28 Temmuz 1920 tarihinde buradaki görevine başlamıştır.

Hasan Fehmi Bey, 5 Eylül 1920 gün ve 18 sayılı Nisâb-ı Müzakere Kanunu'nun 4'üncü maddesi gereğince "Millet Meclisi azalığı ve memuriyetin bir kişi üzerinde bulunamayacağı" maddesinin kabulüyle, 3 Ekim 1920 tarihinde Temyiz Mahkemesi 1. Başkanlığı görevini tercih etmiş, böylece Bursa milletvekilliğinden de istifa etmiştir. 25 Nisan 1921 tarihinde Ceza Dairesi Başkanlığı Birinci Başkanı olarak atanmıştır.

Kastamonu'ya atanması sebebiyle hâkimlikten çekilmiş, bu sürede Bursa'da avukatlık yapmıştır. 1920 senesinde Bursa'dan milletvekili seçilmiş ve bu görevini sürdürdüğü sırada iş yükü Heyeti Hukuk Dairesi Başkanlığına atanmıştır. 1921'de görevi ceza dairesi Başkanlığına çevrilmiştir."¹¹⁵

Hasan Fehmi Bey, 14 Kasım 1922 günü Sivas Hükümet Konağındaki makam odasında, görevi başında vefat etmiştir (Mol, 2004, s. 203-204).

Ömer Lütfü Bey: "1864 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Hakkı paşadır. Fatih Askeri Rüştiyesinde okumuştur. Arapça ve Farsça öğrendiği bilinmektedir. 1884 yılında Yargıtay Ceza Dairesi kaleminde aday olarak başladığı görevini, 1889'da Lazikiye Sancağı Bidayet Mahkemesi Savcı Yardımcılığı ve Konya Bidayet Mahkemesi Savcılığı yardımcılığı ile sürdürmüştür. Beyrut Bidayet Mahkemesi Savcılığı yapmış 1894'e Beyrut Ceza Dairesi Başkanlığı yapmış sonrasında Halep İstinaf Mahkemesi Savcılığı yapmıştır. Bir müddet görevden çekildikten sonra 1898'de Trabzon, bir yıl sonra Suriye İstinaf Savcılığına atanmıştır. 1906'da Trablusgarp İstinaf Ceza Dairesi Başkanlığına, iki yıl sonra Ankara İstinaf Mahkemesi Başkanlığına, 1911'de Selanik Adliye Müdürlüğüne getirilmiştir. Beyoğlu Bidayet Mahkemesi Savcılığından sonra Üsküdar Bidayet 1. Başkanlığına atanmıştır. 1922'de Adliye Nezareti Müsteşarlığını yapan Ömer Lütfü Bey aynı yıl İstanbul'daki Yargıtay'ın Hukuk Dairesi Başkanlığına

¹¹⁵ Erişim: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hasan-fehmi-bey-kokay-1875-1922/>

(İstanbul ve Sivas'ta iki Yargıtay'ın varlığının sürdüğü dönem) atanmıştır. İstanbul'daki Yargıtay'ın kaldırılması nedeniyle görevinden ayrılmıştır. 29 Nisan 1923'te Sivas'taki Yargıtay'ın Ceza Dairesi başkanlığına atanan Ömer Lütfü Bey, bu kez Sivas'taki Temyiz Heyetinin kaldırılması üzerine Eskişehir'de kurulan Temyiz Mahkemesinin Birinci Başkanlığına ve Hukuk Dairesi Başkanlığına atanmış, 1925 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür. 26 Temmuz 1925 yılında 1. Başkanlık görevinden alınmayı kabullenmemiş ve istifa etmiştir. 1934 yılında vefat ettiği bilinmektedir.” (Mol, 2004, s. 204).

İhsan EZGÜ: “Mehmet İhsan Ezgü 1875 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Abana bucağı Düyunu Umumiye Memuru Mahmut Hamdi efendidir. Mülkiye ve Hukuk Mektebini bitirmiştir. Devlet görevine 1894' Maliye kâtipliği ile başlayan Ezgü sonrasında İstanbul İstinaf Mahkemesi Hukuk Dairesi yazıcılığı, İzmit sancağı Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesi Başkanı, Aydın ili İstinaf Ceza Dairesi Başkanlığı yapmıştır. 1914'te Aydın ili Hukuk ve Ticaret Dairesi Başkanı, 1915'te İstanbul İstinaf Mahkemesi Savcısı olarak atanmıştır. 1919'da İstinaf Mahkemesi Hukuk Dairesi Başkanı olmuştur. İstanbul Yargıtay üyesi iken 1923'te Sivas Yargıtayı Hukuk Dairesi Başkanı olmuştur. Sivas'taki Muvakkat Heyetinin kaldırılarak Eskişehir'de Yargıtayın kurulması ile Ceza Dairesi Başkanlığına getirilmiştir. 1. Başkanlık görevi ile Hukuk Dairesi Başkanlığı görevi 1925'te verilmiştir.

1. Başkanlıkta 1925-1943 yılları arasında tam 18 yıl kalmıştır. 1940 yılı 13 Temmuz'unda 65 yaşını doldurması nedeniyle emekliye ayrılması gerekirken o zaman yürürlükte bulunan Emeklilik Yasasının (1683 sayılı Tekaüt Kanunu) verdiği yetkiye dayanılarak bilgi ve uzmanlığından yararlanılmak üzere, emeklilik işlemi, üç kez, Bakanlar kurulu kararı ile ertelenmiştir. En uzun süre görev yapan Yargıtay 1. Başkanıdır. 1952'de vefat etmiştir.”¹¹⁶

Yukarıda özgeçmişi verilen Erken Cumhuriyet dönemi Yargıtay Başkanlarının bilgilerinden yola çıkılarak, yeni hukuk sisteminin yeni eğitim sistemi içerisinde

¹¹⁶ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, Yargıtay Yayınları, 2004, s. 205

yetişen hukukçularla idare edildiğini görüyoruz. Atatürk'ün 25 Ekim 1925'te Ankara Hukuk Fakültesinin açılışında da ifade ettiği gibi “Devrimin hukuk temellerini atmak, devrimimizin düşün biçimine ve gereklerine uygun hukukçular yetiştirmek zamanı gelmiştir.” (Berkes, 2016, s. 530). Devrimsel bir hukuk için bu sistemi destekleyen hukukçuların yetiştirilmesi kaçınılmazdı. Bu tespitimizi destekler nitelikli benzer bir çalışmaya kaynak taramaları başlığı altında da yer vermiştik.¹¹⁷ Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Hâkim ve Savcıları başlıklı çalışmada yer alan Erken Cumhuriyet döneminin yirmi yedi hâkim ve savcısına ilişkin kayıtlar incelendiğinde; on dokuz hâkimin güncel eğitim sistemi içerisinde mezun olarak mesleğe atandığı görülmektedir. (Bazı hâkim ve savcılarının eğitim bilgileri hiç yer almamakla birlikte kayıtlarda yeni kurulan Hukuk Fakültelerinden mezun olan hâkim ve savcılarının oranı yaklaşık %70 gibi yüksek bir sayıya işaret ediyor.) Çağdaş hukuk eğitiminden geçerek mesleğe adım atan hâkim ve savcılarının oranı çok yüksek olmakla beraber Mahkemelerinin tamamen yeni bir eğitim sisteminden yetişme hâkimlerden oluşmadığı, devşirme unsurları da içinde barındırdığı ve harmanladığı tarafımızca değerlendirilmektedir. Ancak son kertede, batıya yüzünü dönen ve şeriat yargı sisteminden tamamen ayrılarak Cumhuriyetle birlikte oluşturulan modern hukuk sisteminin çok büyük oranda bu yeniliği kucaklayacak ve sürdürecektir yeni bir eğitim sistemi içerisinde yetiştirilen yargı görevlilerine emanet edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Cumhuriyetle beraber kurulmaya çalışılan yeni düzendeki en büyük reform belki de hukuk alanında yapılandır. Dolayısıyla bunun temelini de sağlam bir zemine atmak ve modern hukuk sistemini Şeri hükümlerinin uzağında, yeni ve modern bir eğitim sistemiyle kurgulamak kaçınılmazdı. Tezimiz kapsamında bulmayı hedeflediğimiz bu değişim ve dönüşümü bu anlamda açıkça gördüğümüzü söyleyebiliriz. 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi üyelerinin birebir özgeçmiş bilgilerine ulaşamasa da bu minvalde edindiğimiz bilgiler ışığında Yargıtay 1. Hukuk Dairesi üyelerinin seçim süreci ve atanmalarına ilişkin hükümler de bizlere hukuk devriminin varlığını ve Yargıtay'daki dönüşümünü ispatlar niteliktedir.

¹¹⁷ Detaylı bilgi için bkz. Av. Soner Alper, Av. E. Hande Mutlu Av. Özlem Nur Yaprak, “Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Hâkim ve Savcıları”, Hukuk Gündemi Dergisi, 2012

2.4.HUKUK DAİRELERİ İŞ YÜKÜ

1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin işleyişini etraflıca anlayabilmek adına Dairenin iş yüküne ve personelin çalışma yoğunluğuna da göz atmak kaçınılmazdı. 1930 yılı özelinde yaptığımız inceleme çerçevesinde söz konusu yılda aktif olarak 4 Hukuk Dairesinin görev aldığını söyleyebiliriz. Yargıtay 1. Hukuk, 2. Hukuk ve 3. Hukuk Daireleri 10 Mayıs 1926 yılında, Yargıtay 4. Hukuk Dairesi ise 4 Nisan 1928’de kurularak çalışmalarına başladı (Mol, 2004, s.190).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivlerinde Yargıtay 1. Hukuk Kararlarına ilişkin yaptığımız çalışmalardan elde ettiğimiz Dairenin yıllara sâri Karar sayıları şu şekildedir:

- 1925 yılı: 2.911 Karar
- 1926 yılı: 10.081 Karar
- 1927 yılı: 5.378 Karar
- 1928 yılı: 6.619 Karar
- 1929 yılı: 5.364 Karar
- 1930 yılı: 4.868 Karar
- 1931 yılı: 3.474 Karar
- 1932 yılı: 3.028 Karar
- 1933 yılı: 3.000 Karar
- 1934 yılı: 3.680 Karar
- 1935 yılı: 2.426 Karar

Yıllara oranla açılan dava sayılarının ve dolayısıyla 1. Hukuk Dairesi iş yükünün, 1925-1935 yılları arasında istisnalar hariç azalma eğiliminde olduğu söylenebilir. Bununla ilgili yapılmış bir araştırma bulunmamakla birlikte 4 Nisan 1928’de 4.

Hukuk Dairesinin kurulmasıyla 1. Hukuk Dairesi iş yükünün 1928 yılından sonra azalmaya başlamış olduğu kuvvetle muhtemel olarak değerlendirilebilir.

Çalışmamız sırasında inceleme yaptığımız Kararlar 1. Derece mahkemeleri hakkında ve illerin çalışma yoğunlukları hakkında ipuçlarını da barındırıyor. İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerin birden fazla Asliye Hukuk Mahkemesi olduğunu da gelen 1. Derece mahkeme bilgileri içinden gözlemleyebiliyoruz. Bu illerde başvuru sayısının fazla olması dolayısıyla böyle bir ihtiyaç hâsıl olmuş ve birden fazla Asliye Hukuk Mahkemesi görevlendirilmiş olmalıydı. Örneğin, 752. Kararda¹¹⁸ 1. Derece Mahkemesi olarak İstanbul Asliye 4. Dairesi işaret ediliyor, 805.¹¹⁹ Kararda 1. Derece Mahkemesi olarak İzmir Asliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi, 807.¹²⁰ Kararda İstanbul Asliye 2. Hukuk Dairesi, 857.¹²¹ Karar Bursa Asliye 2. Mahkemesi, 1007.¹²² Kararda İstanbul Asliye Mahkemesi 3. Dairesi, 1074.¹²³ Kararda Bursa Asliye İkinci Hukuk Dairesi, 1148.¹²⁴ Kararda mülga İstanbul Asliye 8. Hukuk Dairesinden bahsediliyor, 1964.¹²⁵ Kararda İstanbul Asliye Mahkemesi 5. Hukuk Dairesini görüyoruz vb. Bu şehirlerden gelen başvuru sayıları dolayısıyla böyle bir ihtiyaç hâsıl olmuş ve birden fazla Asliye Hukuk Mahkemesi görevlendirilmek durumunda kalınmıştı. Ülke genelindeki tüm bu iş yoğunluğundan mütevellit olsa gerek 1928 yılında Yargıtay Daire sayısı artırılarak iş yükünü azaltma ve dolayısıyla Kararların şeklen ve içerik olarak kalitesini de arttırmak istenmiş olabileceği değerlendirilmektedir. Nitekim büyük illerin bile iş yükü sebebiyle birden fazla mahkeme teşkilatına sahip olduğunu bir sistemde Yargıtay'ın Daire sayısını da artırmak bu iş yüküne bakarak zorunlu hale gelmişti denilebilir. Yargıtay Hukuk Dairesinin sayısının artırılması ile ters orantılı olduğunu

¹¹⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 752 sayılı K.

¹¹⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 805 sayılı K.

¹²⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 807 sayılı K.

¹²¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 857 sayılı K.

¹²² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1007 sayılı K.

¹²³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1074 sayılı K.

¹²⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1148 sayılı K.

¹²⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1964 sayılı K.

düşündüğümüz yıllara sâri 1. Hukuk Dairesi iş yükünde 1928 yılı sonrasında bir azalma izleyebiliyoruz.

Yukarıda bahsi geçen iş yoğunluğunun nüfusla doğru orantılı olabileceğine ilişkin 1927 yılı nüfus sayımını içeren bir tabloyu da örnek oluşturması açısından paylaşmak faydalı olacaktır.¹²⁶

	Toplam	Şehir	Kır
İstanbul	794.444	695.813	98.631
İzmir	526.005	254.061	271.944
Konya	504.384	101.156	403.228
Balıkesir	421.066	93.594	327.472
Ankara	404.720	98.835	305.885
Bursa	401.595	114.741	286.854

Tablo 3 1927 Yılı Nüfus Sayım Verileri

Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 1930 yılı Kararları incelendiğinde Dairenin iş yükü en dikkat çekici unsurlardan biri haline geliyor. Örneğin, 06.01.1930 tarihli Yargıtay 1. Hukuk Dairesinden 28 Karar çıkmıştır, 16.02.1930 tarihinde 40 karara ilişkin hüküm verilmiştir, 13. 03.1030'da 32 Karar görüşülüp sonuçlandırılmıştır.¹²⁷ Kabaca ortalama iş gününün bir yılda 265 olduğundan bahisle kabaca bir ortalama gün/karar sayısına bakacak olursak, Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin günlük ortalama 18 Karara ilişkin çalışma yapmış olması gerekiyor. Tezimiz özelinde 4868 Karara ilişkin yapmış olduğumuz excel verilerine göre ise bu rakam 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin ortalama iş yükünü günlük 24 dava olarak göstermektedir. Kimi nadir günler hiç Karar çıkarılmamış bazı günler çok nadiren sadece bir Karar çıkarılmış olsa da kimi günler iş yükünün 49 Karar çıkarılacak kadar yoğun olduğu görülmüştür. (Örneğin, 09.01.1930 tarihinde 49 adet Karar verilirken 25.01.1930'da sadece 1

¹²⁶ 1927 yılına ilişkin nüfus sayımı verileri excele aktararak hazırlanmış tablo.

Afet Korman, "Türkiye İllerinin Nüfus Hareketleri Açısından İncelenmesi", 1969

¹²⁷ Bu veriler T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivleri 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarının tarafımızca tasnifi sonucu kendi çalışmalarımız çerçevesinde oluşturulmuş excel tablolarından hazırlanmıştır.

davaya ilişkin karar verilmiştir.) Bu kadar Kararın görüşülüp nihayete erdirilmesi şüphesiz ki en alt seviye yazı memurlarından Hâkimlere kadar çalışanların da omuzlarına büyük bir yük oluşturunuyordu. Tüm bu Kararlara ilişkin mutlak bir ön çalışma gerekiyor ve üyeler bu kararları bölüşerek çalışıp gelseler dahi bunların Karara bağlanması için önemli bir zaman ayrılması gerekiyordu. Dairenin işleyişi içerisinde kaçır görevlinin 1. Derece Hukuk Daresi çatısı altında çalıştığı verisine Yargıtay arşivlerinden ve literatürdeki araştırmalardan ulaşamıyor. Ancak arşivlerden 1869-1917 yıllarına ilişkin çok detaylı verilere ulaşmak mümkün. Bu minvalde 1930 yılı için de bir fikir verebileceği için söz konusu yıllara ilişkin daire çalışanları incelenmiştir. Hukuk Dairelerinin yıllara sâri olarak genelde 3 ila 5 ortalama mümeyyizle çalıştığı görülmüştür. Bu verilerden bir çıkarım yapmak gerekirse 1. Hukuk Dairesinin de en az 3 kâtip vb. benzeri çalışanı olduğu tahmin edilebilir.

Bazı Kararlara birinci derece Karar tarihine ilaveten eklenen temyiz edenin temyize getirdiği tarih, birinci derece mahkemesinin kararının davalı/davacılara ne kadar sürede ulaştığı ve onların temyiz mahkemesine bunu getirmesi arasında geçen süreyi göstermesi açısından oldukça önemlidir. Her kararda bulunmasa bile bazı kararlarda bu detaya yer verilmesi süreci anlama ve yorumlama açısından çalışmamız için kıymetli bir veri sağlıyor. Örneğin 1798. Karar Mardin Hukuk Hâkimliğinden 28 Mayıs 1929 tarihinde sonuçlanıyor ve temyize davanın taşınması 21 Aralık 1929 tarihinde gerçekleşiyor.¹²⁸ 1804. Kararda Üsküdar Hukuk Hâkimliğinden sadır olan 26 Eylül 1929 tarihli Kararın ilgililerine ulaşp Yargıtay’a taşınması 19 Aralık 1929 tarihini buluyor.¹²⁹ Zaman kavramı açısından bunun gibi kıymetli bir bilginin bütün ilamlarda bulunmasını temenni ederdik ama şeklen yeknesaklık olmayışı burada da kendini gösteriyor. Bu nadir kararda verilen detay dolayısı ile tezimizde bir davanın kaç gün içinde Yargıtay’da sonuçlandığına ilişkin verdiğimiz verilerin eksik hesaplanıyor olacağını gösteriyor. Çünkü davaların nerdeyse tamamına yakınında sadece iki tarih bilgisi paylaşılıyor, bunlardan birisi 1. Derece Mahkemesinin Karar verdiği tarih, diğeri

¹²⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1798 sayılı K.

¹²⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1804 sayılı K.

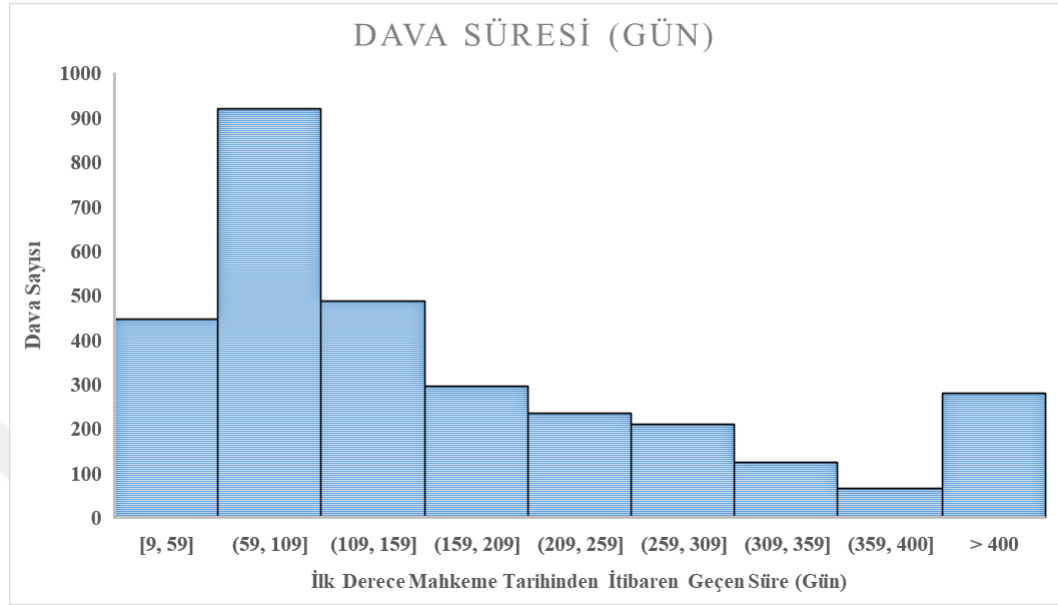
ise Yargıtay'da söz konusu Kararın görüşülüp hükme bağlandığı tarih. Biz de mecburi olarak sadece bu iki tarih arasında geçen süreyi hesaplayarak Temyiz Karar sürecinin hızına dair bir yorum yapmaya çalışıyor olacağız. Ama sayıca çok az da olsa örneğini gördüğümüz hem 1. Derece Karar tarihlerinin hem temyiz başvuru tarihlerinin hem de Yargıtay karar tarihlerinin yazılı olduğu karar örneklerini de detaylı paylaşarak daha gerçekçi bir tahmin yürütme gayretinde olacağız. Örneğin 1798. Karar Mardin Hukuk Hâkimliğinden 28 Mayıs 1929 tarihinde sonuçlanıyor ve temyize davanın taşınması 21 Aralık 1929 tarihinde gerçekleşiyor.¹³⁰ 1804. Kararda Üsküdar Hukuk Hâkimliğinden sadır olan 26 Eylül 1929 tarihli Kararın ilgililerine ulaşip Yargıtay'a taşınması 19 Aralık 1929 tarihini buluyor.¹³¹

1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin dava süresini gösterir grafik verilerine göre Yargıtay'a gelen davaların büyük çoğunluğunun bir yıl içerisinde sonuçlandırıldığı görülmektedir. Yine grafikten anlaşılabileceği üzere gelen davaların çok büyük oranda ise ilk yüz gün içerisinde sonuçlandırıldığını görüyoruz. Bu noktada bu verilerin olağandan daha uzun süreyi işaret ettiği bilgisinin de tekrar altını çizmekte fayda görüyorum. Çünkü Kararların neredeyse tamamına yakınının özetlerinde sadece 1. Derece Mahkeme tarihi ve Yargıtay sonuç tarihi veriliyor, oysaki 1. Derece mahkemesinin Kararının ilgililere ulaşması ve ilgililerin Kararı Yargıtay'a taşımaya karar verip icraata geçmesi de belli bir zaman gerektirmektedir. Kendi çıkarmış olduğumuz 1930 yılı iş yükü ve dava görülme sürelerine ilişkin verileri günümüz verileriyle kıyaslamak da anlamlı olacaktır. Elbette nüfusla değişen iş yükü oranında daire sayılarının da artırıldığı Yargıtay Hukuk Dairelerinin günümüz dava süreleriyle 1930 yılı verilerinin benzerlikler taşıdığını söyleyebiliriz. Yargıtay'ın kendi sayfasından almış olduğumuz ilgili yıllara ilişkin veriler, 1930 yılına ilişkin yapmış olduğumuz çalışmayı destekler nitelikte gözüküyor. Altını ısrarla çizdiğimiz şekilde 1930 Yargıtay 1. Hukuk Dairesi karar içeriklerinin çoğunda 1. Derece mahkemesinin karar tarihini göz önünde bulundurmak zorunda kalarak söz konusu dava sürelerine ulaştık. Bu

¹³⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1798 sayılı K.

¹³¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1804 sayılı K.

verilerin tam doğruyu yansıtmadığını bildiğimiz halde yapmış olduğumuz istatistiki verilerle ulaştığımız dava görülme süresinin aslında daha kısa bir süreyi işaret ettiğini daha önce de ifade etmiştik.

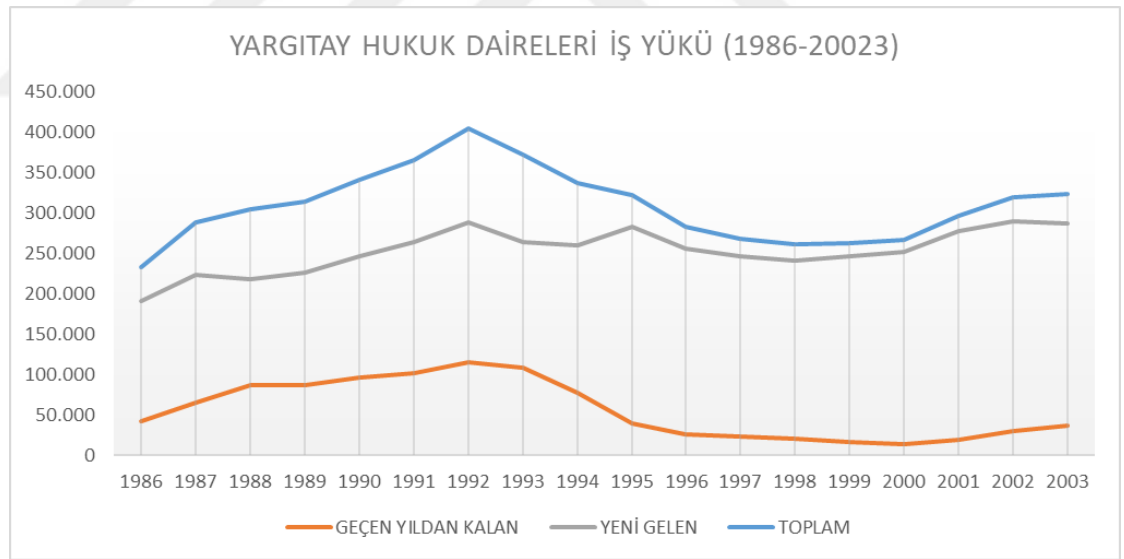
Grafik 1 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Yargılama Süreleri¹³²

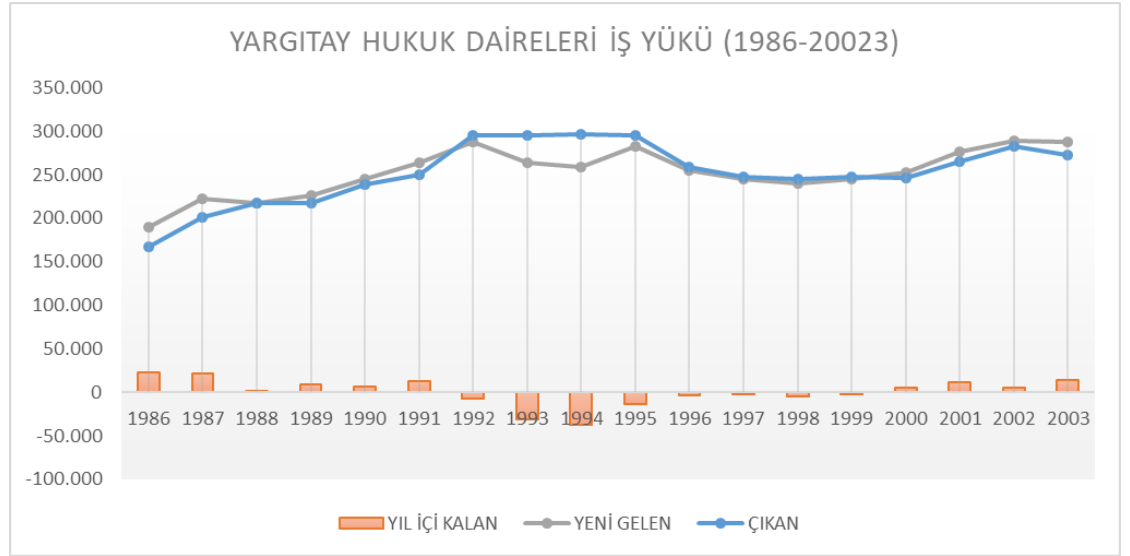
Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünden alınan verilerle hazırlanan bilgilere göre; 1986-2003 yılları arasında Hukuk Dairesine geliş ve Hukuk Dairesinden çıkış arasında geçen ortalama süre yaklaşık olarak 110 güne denk gelmektedir (Mol, 2004, 383). 1930 yılı 1. Hukuk Dairesi için bu sayı 189 gün olarak tarafımızca hesaplanmıştır. Bu rakamları kıyaslayabilmek adına, Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 1986 – 2003 yılı Karar sayıları da fikir verecektir.

¹³² Söz konusu değerlendirmeler resmi bir kayıt niteliğinde olmayıp, kendi yaptığımız araştırmalar çerçevesinde oluşturulmuştur.

YARGITAY HUKUK DAİRELERİ İŞ YÜKÜ (1986-2003)

YARGITAY CEZA DAİRELERİ									
YILLAR	GELENLER				ÇIKAN	D	KALAN	D	M
	GEÇEN YILDAN KALAN	YENİ GELEN	TOPLAM	D					
1986	42.698	190.378	233.076	100	167.710	100	65.366	100	134
1987	65.366	222.685	288.051	124	201.532	120	86.519	132	180
1988	86.519	217.353	303.872	130	216.923	129	86.949	133	171
1989	86.949	226.182	313.131	134	217.311	130	95.820	147	176
1990	95.820	245.582	341.402	146	239.374	143	102.028	156	178
1991	102.028	263.623	365.651	157	250.656	149	114.995	176	180
1992	115.595	288.059	403.654	173	295.333	176	108.321	166	192
1993	108.321	263.577	371.898	160	295.115	176	76.783	117	151
1994	76.783	259.250	336.033	144	296.810	177	39.223	60	100
1995	39.223	282.573	321.796	138	295.533	176	26.263	40	63
1996	26.263	255.690	281.953	121	259.302	155	22.651	35	56
1997	22.651	245.637	268.288	115	247.383	148	20.905	32	56
1998	20.905	240.170	261.075	112	245.026	146	16.049	25	52
1999	16.049	245.667	261.716	112	248.010	148	13.706	21	46
2000	13.706	252.182	265.888	114	246.829	147	19.059	29	47
2001	19.040	276.578	295.618	127	265.300	158	30.318	46	56
2002	30.317	289.103	319.420	137	283.356	169	36.064	55	67
2003	36.031	287.283	323.314	139	272.867	163	50.447	77	86

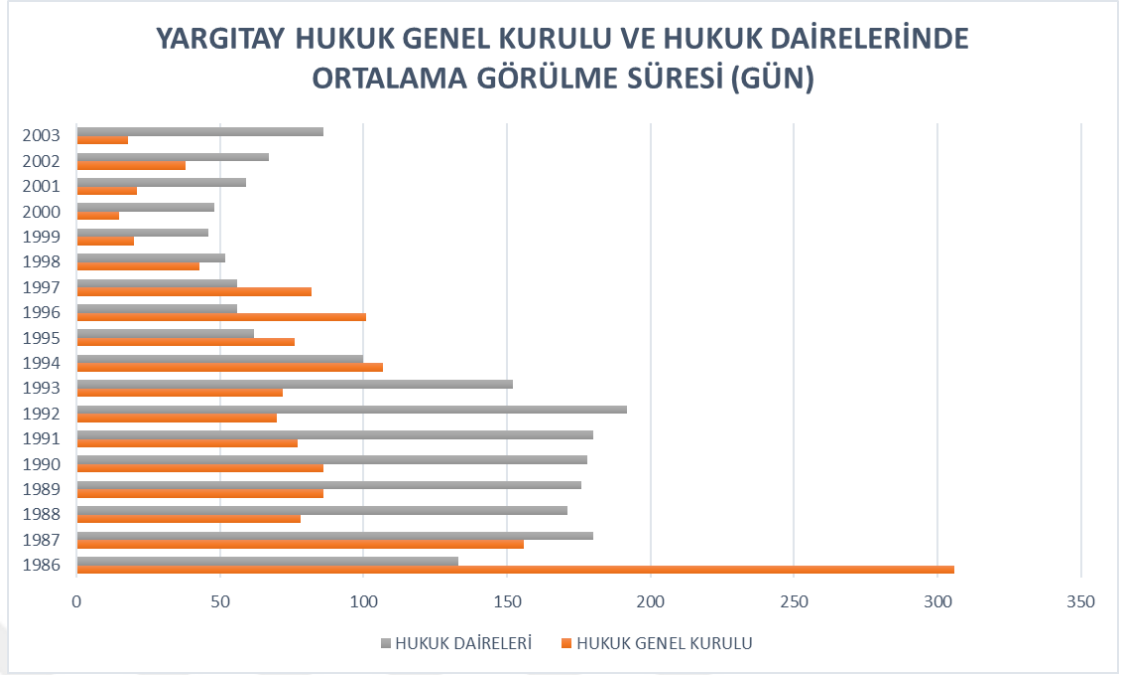
Tablo 4 Yargıtay Hukuk Daireleri İş Yüğü (1986-2003)¹³³Grafik 2 Yargıtay Hukuk Daireleri İş Yüğü.1¹³⁴¹³³ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, Yargıtay Yayınları, 2004, s. 381¹³⁴ Gürsel Mol, *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*, Ankara, Yargıtay Yayınları, 2004, s. 381-383

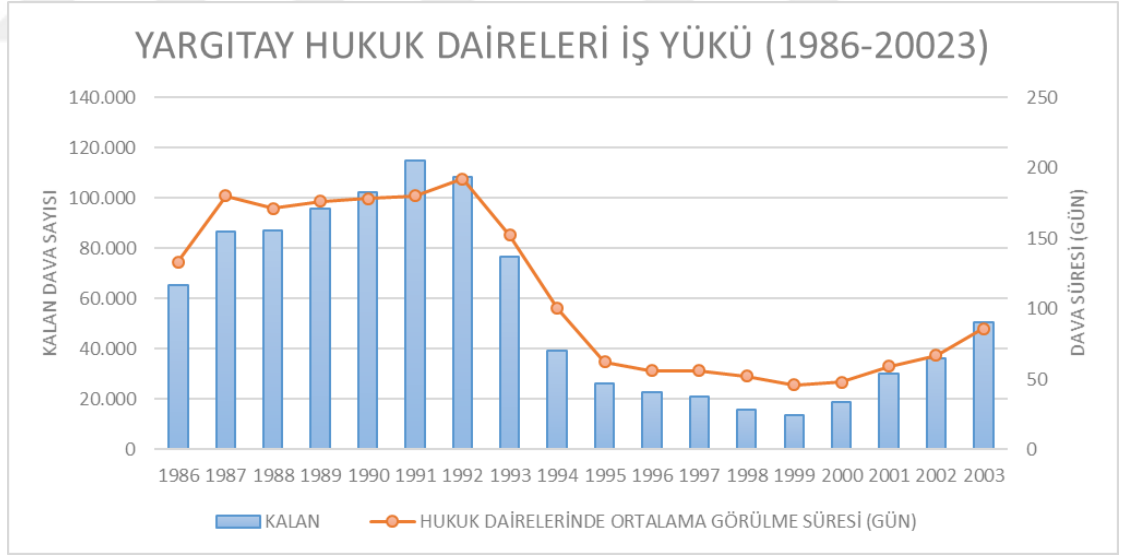
Grafik 3 Yargıtay Hukuk Daireleri İş Yüğü.2

1986-2003 YARGITAY HUKUK GENEL KURULU VE HUKUK DAİRELERİNDE ORTALAMA GÖRÜLME SÜRESİ (GÜN)		
YILLAR	HUKUK GENEL KURULU	HUKUK DAİRELERİ
1986	306	133
1987	156	180
1988	78	171
1989	86	176
1990	86	178
1991	77	180
1992	70	192
1993	72	152
1994	107	100
1995	76	62
1996	101	56
1997	82	56
1998	43	52
1999	20	46
2000	15	48
2001	21	59
2002	38	67
2003	18	86
ORTALAMA	81	111

Tablo 5 1986-2003 Hukuk Dairelerinde Ortalama Görülme Süresi (Gün)

Grafik 4 Yargıtay Hukuk Daireleri İş Yüğü.3

Grafik 5 Yargıtay Hukuk Daireleri İş Yüğü.4¹³⁵

¹³⁵ Söz konusu grafik Gürsel Mol'un Yargıtay Tarihçesi kitabının 381-383. sayfasındaki bilgiler kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Grafik 4’te de görüldüğü üzere davalara ilişkin görülme süresi arttıkça doğru orantılı olarak yıl içinde kalan dava sayısında da artış izlenmektedir.

Ancak bütün tezimiz içerisinde, söz konusu bilgileri içeren Kararlardan yaptığımız incelemelerden başvuru süresinin de yaklaşık altmış gün olduğu görülmüştür. Bu sayılardan da aslında Yargıtay’ın yargılama süresinin çok daha düşük ve yargılamanın ters orantılı çok daha hızlı olduğu yorumunu yapabiliriz. Çünkü bu veriyi tam ve doğru açıklayabilmek için davalının/davacının Yargıtay’a başvuru tarihini de hesaba katmak gerekir.

Yargıtay’a başvuru tarihi ve temyizden Kararın çıkış tarihi arasında geçen yargılama süresinin bazı ilamlarda çok hızlı olduğunu görüyoruz. Kararları incelemeye başladığımız araştırmanın ilk zamanlarında bunların sehven hatalı olarak kaleme alındığını düşünsek de çalışmanın derinlerine ilerledikçe bunun hatalı olamayacak kadar fazlaca bulunduğu görülmüştür. Bazı Kararların yargılama sürecinin bir aydan az sürede sonuçlandığı Karar örnekleri de mevcut. Ancak 1727. Kararda birinci derece olarak başvuru Beyoğlu Birinci Sulh Hukuk Hâkimliğinden 12 Şubat 1930’da karar çıkmış ve aynı Karar temyiz mahkemesine taşınmış ve Yargıtay’ın bu konudaki karar tarihi de 13 Şubat 1930 olarak kayıt altına alınmıştır.¹³⁶ Burada kayıt altına alınan Karara ilişkin tarihlerin hızlı yargılamayla açıklanamayacağını düşünüyoruz. Nitekim arada sadece 1 günlük bir fark bulunuyor ve muhtemelen bir yazım hatası yapılmıştı.

2.5.YARGITAY BAŞVURU HARÇLARI

1930 yılına ilişkin Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarının en alt kısmında; ilam, pul ve suret başlıkları altında yargılama masrafı tutarları bulunmaktadır. Neredeyse bütün kararlarda oldukça düzenli sayılabilecek şekilde bu meblağların karşılığı yer almaktadır. Ücret miktarı, başvurunun türüne, dava konusunun değerine, bilirkişiye başvuru gerekip gerekmediğine vb. yan faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Kararların çok büyük bir çoğunluğunda masraf ya 662

¹³⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1727 sayılı K.

kuruş ya da 1062 kuruş olarak matbu karşımıza çıkıyor.¹³⁷ En düşük dava masrafı 102 kuruşken en yüksek dava masrafı 6200 kuruş olarak karşımıza çıkıyor. İncelemiş olduğumuz davaların hepsinin masraflarına bakılarak hesaplanan dava başına düşen yargılama masrafı ise 580 kuruş olarak görülüyor. Bu noktada halkın temsilini mahkemelerde rahatlıkla görebiliyor muyduk sorusunun cevabını 1930 yılı ekonomik verileri içerisinde aramaya gayret edeceğiz. Adalet herkes içindir düsturuyla ilerleyerek hakkını aramak isteyen düşük gelirli kimselerin de yargıya başvurma yolunu seçmeye haiz bir durumları var mıydı, yargılama ücretleri erişilebilir miydi ve genel alım gücüne kıyasla nasıl bir yargılama masrafı talep ediliyordu gibi sorularımızın cevabını bu başlık altında arıyor olacağız.

1930 yılı şartlarını ve ekonomik koşullarını anlamlandırabilmek için yine karar içeriklerinden çıkarımlar yapmanın daha anlamlı olacağı kanaatiyle bu yönde bir çalışma yapıldı.

178. Kararda Kırşehir'in Kayabaşı mahallesinden hocanın oğlu Ferit Efendi Yenice mahallesinden İbrahim Efendiye karzen (karzen: borç, ödünç, ödünç vermek, karz) vermiş olduğu yüz on iki lira kıymetinde iki adet beşi bir yerde altının tahsili talebiyle Kırşehir Sulh Hukuk Hâkimliği'ne başvuruyor.¹³⁸ (en net betimlemeye sahip bu örnekten 1 çeyrek altının o tarihlerdeki fiyatının 3 lira olduğu çıkarımını yapabiliyoruz.)

248. Kararda Ardahan'da koyunların bedeline ilişkin 82,5 liranın tahsili talebiyle dava yoluna gidiliyor.¹³⁹ (hayvan sayısı belirtilmediği için net bir hesaplamaya imkân bulunmuyor.)

¹³⁷ Örneğin 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 819 sayılı Kararda Akçadağ'dan bir şahsın tarlasına müdahale edildiğine ilişkin iddiasını Yargıtay'a taşıdığı davada masraflar 1062 kuruş olarak belirlenmiş. Benzer konulu bir dava olan 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1825 sayılı Kararda Bolu'da tarlaya menî müdahale davasında 1062 kuruş yargılama masrafı çıkıyor. 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 2508 sayılı Kararda Bayburt'ta açılan ve Yargıtay'a taşınan davanın yargılama ücreti 662 kuruş olarak ilama not ediliyor. 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 3525 sayılı Kararlarda Akçadağ'da tarlasına müdahale iddiasında bulunan bir vatandaş hak iddiasını Yargıtay'a taşıyor ve yargılama ücreti 662 kuruş olarak kaleme alınıyor.

¹³⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 178 sayılı K.

¹³⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 248 sayılı K.

341. Kararda Uluborludan İbrahim oğulları Mehmet, Nuri, hamdi, Hakkı ve Tevfik beyler babalarının Ömer Efendi zimmetinden yüz seksen okka yün bedeli olan 288 liranın tahsili talebiyle Uluborlu Sulh Hukuk Hâkimliği nezdinde hak arayışında bulunmuşlardır. 1 okkanın¹⁴⁰ 1.282 kg olarak değerlendirildiğinden hesapla yaklaşık 230 kilogram yünden bahsediyoruz.¹⁴¹ Burada da meblağın net olmasından 1 kilogram yün bedelinin 1,25 lira olduğunu söyleyebiliriz.

350. Kararda Samsun'da singer markalı bir dikiş makinesinin satış bedelinden kaynaklı dört bin dokuz yüz kuruşun tahsili talebiyle açılan davayı görüyoruz.¹⁴²

441. kararda Kırşehir'den Hatip Mustafa Efendi Kasap Hasan Efendi zimmetine davar bedeli 50 lira alacağından bahisle dava yolunu seçiyor. ¹⁴³ Hayvan sayısı belirtilmediği için net bir hesaplama imkân tanımıyor.

Karamürsel'de Bakkal Hasan Tahsin Efendi, Kasap Ali'den hayvan bedeli alacağı olan 38 liranın tahsili talebiyle Karamürsel Sulh Hukuk Hâkimliğine başvuruda bulunuyor. Hayvan sayısı belirtilmediği için net bir hesaplama imkân bulunmuyor.

641. Kararda Bursa'da Uzun Çarşı'da bulunan iki bin lira kıymetindeki bir dükkân ölünceye dek bakmak şartıyla ferağ edilse de şartın yerine getirilmemesi nedeniyle ferağın iptali istemiyle açılan dava Bursa Asliye Mahkemesi İkinci Hukuk Dairesinde görüşülmüştür. ¹⁴⁴

¹⁴⁰ Halil, İnalçık, *An Economic and Social History of the Ottoman Empire*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, s. xli

¹⁴¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 341 sayılı K.

¹⁴² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 350 sayılı K.

¹⁴³ BCA1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 441. Sayılı K.

¹⁴⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 641 sayılı K.

1667. Kararda Erzincan'da ikamet eden Bekir Efendinin, bir palto ve bir takım elbise bedelinden alacağı olan 3800 kuruşun tahsili talebiyle davacı olduğuna şahit oluyoruz.¹⁴⁵

1930 yılı Yargıtay Kararlarından fiyata ilişkin bilgi veren tüm Kararlar etraflıca incelenmiştir. Söz konusu tarihlerde bir çeyrek altının bedelinin 3 lira, 1 kilogram yünün bedelinin 1.25 lira, bir palto ve bir takım elbisenin 38 lira olduğunu söyleyebiliriz. (Yazım hatası vb. bir durum olmadığı varsayılmaktadır.)

Nedim İpek'in¹⁴⁶ Bafra fiyatlarına ilişkin hazırlamış olduğu makalesi de dönemin ekonomik özelliklerini ve malların fiyatların göstermesi açısından oldukça açıklayıcı oldu ve bu noktada epey fikir verdi. Bafra üzerine yapılmış bu çalışmanın büyükşehirlere kıyasla ya da Türkiye geneline oranla birebir aynı sonuçları veremese de tarihsel anlamda en yakın sonuçları vereceğini düşündüğümüz akademik bir çalışma olmuş. 1930 yılı Yargıtay Kararlarının genelde 1929 yılında meydana gelen olaylar için mahkemeye taşındığından sebep Bafra'da fiyata ilişkin bilgilerin 1929 yılı için olanlarını değerlendirmeye alıyor olacağız. 1929 yılı için paylaşılan et fiyatları tablosuna¹⁴⁷ göre koyun/kuzu etinin kilosu 70-80 kuruş, sığır etinin kilosu 50-60 kuruş olarak gösterilmiştir. Aynı tabloda 1930 yılı koyun/kuzu etinin kilosu 50 kuruş, sığır etinin kilosu 40 kuruş olarak belirtilmiştir. 1923-1930 yılı bilgilerini içeren tabloda fiyatlarda önemli bir değişim olmadığını belirtmekte fayda var, örneğin kuzu etine ilişkin fiyat 50-70 lira arasında dalgalansa da (1923'te 50 kuruş olan kilogram fiyatı, 1926-1928 arasında 50'den 75 kuruşa çıkmış 1930 da yeniden 50 kuruş olarak fiyatlanmıştır.) aynı fiyat bandındaki yerini 7-8 yıl için koruduğunu ifade etmek hatalı olmayacaktır. Ekmek fiyatları¹⁴⁸ ise kilogram üzerinden fiyatlanmış olup 1929'da 19 kuruş iken 1930 yılında 16 kuruş olarak tabloda belirtilmiş. Yine Bafra'da işçi

¹⁴⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1667 sayılı K.

¹⁴⁶ Nedim İpek, "Bafra'da Fiyatlar ve Ücretler (1914-1930)", Belleten Dergisi, 2000, s. 239

¹⁴⁷ Nedim İpek, "Bafra'da Fiyatlar ve Ücretler (1914-1930)", Belleten Dergisi, 2000, s. 239

Tablo 4. Tablo IV Bafra'da Et Fiyatları (1914-1930)

¹⁴⁸ Nedim İpek, "Bafra'da Fiyatlar ve Ücretler (1914-1930)", Belleten Dergisi, 2000, Sa. 239. Tablo II Bafra Belediye Meclisi Narh Mazbatalarına Göre Ekmek Fiyatları (1914-1929)

yevmiyelerine dair verilen tabloda¹⁴⁹ vasıfsız işçilerin yevmiyesi 0,25 liradan (25 kuruş) başlıyor, birinci sınıf marangoz ustalarında bu yevmiye 4 liraya kadar çıkabiliyor. Hamal, dülger, kunduracı, duvarcı, marangoz, nakkaş, sıvacı, taşçı, tütüncü, hızarıcı gibi birçok alanda işçilerin yevmiyelerine dair detaylı fiyat paylaşımının yevmiyelerine tablodan bakarak, ortalama bir işçinin bir günlük yevmiyesinin 1 lira civarı olduğu söylenebilir. Bu fiyatı destekleyecek bir Karar da 1930 yılı arşivinde karşımıza çıkıyor. 1502. Kararda¹⁵⁰ Ayancık'tan Hacı oğlu Şevkinin Ayancık Zünoğlu şirketi nezdinde 1 lira yevmiye ücretle çalıştığı zamanlardan yüz kırk iki lira alacağı olduğuna ilişkin alacağının şirket müdüründen tahsili talebiyle açmış olduğu davasını görüyoruz. İpek'in çalışmasında belediye çalışanlarının ücretlerine ilişkin bilgiler de mevcut ancak en son maaşa ilişkin veriler tabloda¹⁵¹ 1926 yılına ilişkin bulunuyor. Yine de önemli bir yakın tarihli veri olması ve fikir vermesi adına onu da paylaşıyor olacağız. 1926 yılında Belediye görevlileri arasında en düşük ücretle çalışanlar; temizlik işçisi, arabacı ve dava vekilleri olarak görülüyor. Bunların da yıllık geliri 2500 lira yani kabaca günlük yevmiyelerinin 7 liraya denk geldiğini söylemek mümkün. Müfettiş, çavuş, tahsildar, hekim, ebe, tulumbası, kâtip ve belediye reisine kadar uzanan zengin bir çalışan tablosunun da ortalama yıllık gelirinin 4000 lira, günlük yevmiyesinin 11 lira civarı olduğunu söylemek mümkün. Sadece bu veriler ışığında bile 1930lu yılların Türkiye Cumhuriyeti'nde belediye görevlilerinin ekonomik refahının toplumun geri kalan çalışanlarına oranla oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkün. Benzer vasıfta işçilerin günlük yevmiyesi 1-2 lira olurken belediyede bu meblağ en düşük 7 liraya tekabül etmektedir. Aynı çalışmada sebze ve meyve fiyatlarına¹⁵² ilişkin de veriler bulunmakta ama bunlar da 1920 yılına kadar verilmiştir. Fikir oluşturması açısından aradan 10 sene geçmiş de olsa 1920 verilerinin de kıymetli olduğu aşikâr. Bu verilere göre 1

¹⁴⁹Nedim İpek, “Bafra'da Fiyatlar ve Ücretler (1914-1930)”, Belleten Dergisi, 2000, Sa. 239 Tablo X Usta, Zanaatkâr ve İşçi Yevmiyeleri (1928-1929)

¹⁵⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1502 sayılı K.

¹⁵¹ Nedim İpek, “Bafra'da Fiyatlar ve Ücretler (1914-1930)”, Belleten Dergisi, Sa. 239 Tablo XI Belediye Görevlilerinin Maaşları (1915-1926)

¹⁵² Nedim İpek, “Bafra'da Fiyatlar ve Ücretler (1914-1930)”, Belleten Dergisi, 2000, Sa. 239, Tablo VI Belediye Rayiç Mazbatalarına Göre Meyve, Sebze ve Bakliyat Fiyatları (1914-1920)

kıyye¹⁵³ domates 0.50 kuruş, 1 kıyye hıyar 0.12 kuruş, 1 kıyye patates 0.87 kuruş, 1 kıyye soğan 1 kuruş, 1 kıyye kavun/karpuz 0.50 kuruştur.

1930 yılı Türkiye’inde düşük gelir guruplarını temsilen ortalama yevmiyelerinin 1 lira olmasından yola çıkarak, 2024 yılı asgari ücretlinin günlük yevmiyesi brüt ücret 666 lira, net ücret olarak 566 lira olarak hesaplanabilir. ¹⁵⁴ 1930 yılı Yargıtay temyiz masraflarının ortalama 800 kuruş olduğundan bahisle¹⁵⁵ sıradan bir vatandaş 1 haftalık ortalama bir yevmiye kazancıyla temyiz masrafları karşılanabiliyor, hak arama mücadelesini sürdürebiliyordu. 30 Aralık 2023 tarih 32415 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Hazine ve Maliye Bakanlığı (Gelir İdaresi Başkanlığı)’ndan Harçlar Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 94) eki Tarifeler 2024¹⁵⁶ yılı için; Yargıtay Hukuk Dairelerine yapılacak temyiz başvuruları 2.107,80 Türk Lirasıdır. Bu miktar özelinde asgari ücretli bir vatandaş 4 günlük yevmiyesiyle hukuk dairesinde temyiz masraflarını çıkaracak geliri kazanıyor. Enflasyon oranının bu denli yüksek olduğu günümüz Türkiye’siyle 1930 yılı Türkiye’sini kıyaslamak adına sadece yevmiye kazançları üzerinden bir yorum yapmanın ne derece gerçekleri yansıtacağı tartışmalı bir konu olacaktır. Bu sebeple 1930 yılının alım koşulları üzerinden de çıkarımlar yapmaya çalışacağız. Gene 1 tl yevmiye kazancına sahip bir vatandaşın yaklaşık 8 lira vererek yargı yolunda ilerlemesi ne kadar makuldü sorusuna elimizdeki kısıtlı kaynaklarla cevap verecek olursak, temyiz mahkemesine başvuru ücretinin ulaşılmaz olmadığını kolaylıkla ifade edebiliriz. Yukarıda da örneklerini verdiğimiz üzere 1 lira yevmiye ile bir işçi; yarım kilo et (25 kuruş), dört ekmek (19 kuruş), yarım kilodan biraz fazla domates (25 kuruş), yarım kiloya yakın kuru soğan (31 kuruş)

153 Kıyye (Okka); okıyye, vukıyye, vakıyye veya kısaca kıyye ve hokka isimleriyle de anılmaktadır. 1 kıyye yaklaşık 1.25 kilograma denk geliyor gibi düşünülebilir.

Detaylı bilgi için bkz. Cengiz Kallek, “Okka”, İslam Ansiklopedisi. C. 33, s. 338-339

¹⁵⁴ 2024 yılı resmi asgari ücret rakamı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın resmi sayfasından alınmıştır.

¹⁵⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivleri 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarının tarafımızca tasnifi sonucu kendi çalışmalarımız çerçevesinde oluşturulmuş excel tablolarından, bütün davaların masrafları baz alınarak, aritmetik ortalama yöntemiyle hesaplama tarafımızca yapılmıştır. Söz konusu değerler resmi bir rakam olarak değerlendirilmemelidir.

¹⁵⁶ Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231230M2-10.pdf>

alabiliyordu. Ya da 3 günlük yevmiyesi işe 1 çeyrek altın satın alabiliyordu. (2024 yılı mayıs ayında çeyrek altın için asgari ücretli bir kimsenin 7 günlük bir çalışma yapması gerekiyor.) Bahse konu et, domates, soğan, ekmek gibi temel gıdalar ve her zaman için ekonomide karşılığı olan bir ürün olan altın gibi bir materyalin, o tarihlerdeki fiyatlandırmaları ve vatandaşların iki farklı zamandaki enflasyon karşısındaki alım gücüne ilişkin daha detaylı bilgiler verebilmek farklı bir uzmanlık ve farklı bir sosyo-ekonomik tez konusunu beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla tezimiz özelinde, bu noktada birtakım örnekler verilerek o zamanın alım gücüne ve ekonomik ortamına ilişkin bir fikir oluşturulmak gayesiyle yetinilecektir.

Özetle tüm bu veriler genel hatlarıyla bize 1930 yılı Yargıtay başvuru süresinin ne ulaşamayacak kadar pahalı ne de çok kolay ulaşılabilecek kadar ucuz olmadığını gösteriyor. İnsanların en ufak mevzularda temyiz yolunu tutmalarına imkân sağlayan çok ucuza erişilebilen bir ortam mahkemelerin iş yükünü gereksiz artırarak haklı/haksız ayrımının kaliteli ve hızlı bir şekilde yapılmasını engelleyebilirken; mahkemenin çok pahalı olması da gerçekten hakkını aramaya gitmek isteyen mağdurların erişimini ve adaletin dağıtılmasını engelleyebilirdi. Bu anlamda dengeli bir fiyat politikası içerdiğini söylemek yersiz olmayacaktır.

1935 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları da mukayese yapabilmek ve 5 yıllık bir zamanda masrafların nasıl değişim gösterdiğine ilişkin yorum yapabilmek amacıyla detaylı incelenmiş olup 1930 yılı ve 1935 yılı Kararları arasında temyiz masraflarına ilişkin kayda değer bir farklılığa rastlanmamıştır.

2.6.YARGITAY 1. HUKUK DAİRESİ KARARLARINDA VEKİL KULLANIMI

1930 yılı Kararları içerisinde dikkatimizi çeken ve ayrı bir başlık altında incelenmesi gerektiğini düşündüğümüz diğer bir hususta davalı/davacıların vekil kullanımına ilişkin Kararlar. Vekil kullanımı olarak en yaygın görülen vekil figürünü muhtarlar ve aza ekipleri oluşturmaktadır. Yüzlerce Kararda

gördüğümüz karyelerin¹⁵⁷ açtığı davalarda özellikle suya, meraya, tarlaya meni müdahale konularındaki davalarında, bulundukları yerin ahalisini temsilen muhtarların vekil olarak mahkemeye geldiğini görüyoruz. Sosyal hayatta ve karyelerin temsilde muhtarların en önde yer aldıklarını bu Kararları yorumlayarak görebiliyoruz. Muhtarları takiben azalar ve ihtiyar heyeti üyeleri de bulundukları yeri temsilde önemli bir yer tutmaktadırlar. Karyelerin, köylerin ya da mahallelerin birbirlerine ya da bir kişiye karşı açtıkları kalabalık temsilin olduğu davalarda zaten vekille temsil dışında akıllıca bir çözüm olamazdı. Bazı Kararlarda karyeleri temsilen muhtarların da bu vekâlet yetkisini başka vekillere devrettiğini de görüyoruz. (1338. Kararda¹⁵⁸ Adapazarı'nda Adalı karyesi namına muhtarı Fahri Efendi vekili Selahattin Bey, 1356. Kararda¹⁵⁹ Biga'nın Bekmezli ahalisi namına muhtarı Halil oğlu İbrahim vekili Ramazan Hakkı Bey, 1435.¹⁶⁰ Kararda Molla Hacı Karyesi ahalisine izafeten bu karye muhtarı sarı Hamit oğlu Mehmet ağanın vekili Zeki Bey, 1475.¹⁶¹ Kararda Kütahya'dan Alayunt karyesi Muhtar Halit ve rüfekaşı vekilleri Emin Beyi mahkeme temsilde görüyoruz)

Kadınların temsilde ise vekil olarak en çok eşlerini, kardeşlerini, baba ve dede gibi aile büyüklerinden faydalandıkları dikkat çekmektedir. Erkeklerin vekil kullanımında ise eğer başvuru sahibi reşit olamayan bir erkek çocuk değilse kadınların neredeyse temsilde hiç gözükmediğinin de altını çizmek lazım. Bu noktada kadınların erkekleri temsilde erkekler tarafından yetersiz ya da yersiz olarak görüldüğü düşüncesini doğurmaktadır. Kadınların mahkemelerde en fazla kendilerini ya da küçük çocuklarını temsil edebiliyor olmaları, mahkemeler nezdinde vekil olarak kadınların görünmez olarak tasvir edildiğini 1930 yılı Türkiye'si için işaret ediyor olabilir. (497. Kararda¹⁶² anne sağır oğlu için vekil

¹⁵⁷ Karye; Osmanlı literatüründe resmî kayıtlarda köy yerine kullanılan kelime. Karye aynı zamanda bir idari birimi de anlatıyor ve karyenin başında muhtar bulunuyordu.

Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/karye>

¹⁵⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1338 numaralı K.

¹⁵⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1356 numaralı K.

¹⁶⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1435 numaralı K.

¹⁶¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1475 numaralı K.

¹⁶² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 497 numaralı K.

oluyor, 508.¹⁶³ Kararda anneleri çocukları velisi olarak onların namına da mahkemeye başvuruda bulunuyor, 961. Kararda¹⁶⁴ Sinop'tan Emine Hanım küçük oğulları Mustafa ve İzzet ile küçük kızı Necibe namına velileri olarak mahkemede yer alıyor, 1011.¹⁶⁵ Kararda sağır çocuklarının velisi ve validesi Şebike Hanımın mahkemeye başvurusunu görüyoruz, 1036.¹⁶⁶ Kararda sağır evladlarının velisi Fatma'yı görüyoruz. 1415.¹⁶⁷ Kararda Nevşehir'den Hasan'ın zevcesi ve varisi olup nefsinden bilasale ve küçük çocukları Durmuş, Osmani Ahmet, Havva ve Emine namlarına bilvelaya Ayşa Hanım alacak davası için Nevşehir Sulh Hukuk Hâkimliğine talepte bulunuyor. 1930 yılı Yargıtay Kararlarında kadınların bir erkeğe vekil olabilmesine ilişkin tespit edebildiğimiz tek dava 1500.¹⁶⁸ Kararda Bolu'da karşımıza çıkıyor. Hacı Mehmet'in aleyhine açılan davada ilamın temyizen tetkiki Hacı Mehmet'in gelini Şerife tarafından baarzuhale talep olunuyor. Vekil ifadesi Şerife için kullanılsa da burada tipik bir vekille temsil görüyoruz. Tek bir örnek oluşu da akıllara Hacı Mehmet'in muhtemel bir hastalık sebebiyle ve oğlunun hayatta olmaması ya da yakınlarında bulunmaması sebebiyle temsilinin gelini tarafından yapılmış olabileceğini getiriyor.

Yine yaygın olarak vekil kullanımı sayıca fazla olan davalı ya da davacı gruplarında sıkça görülüyor. Hepsinin birden mahkemeye gitmesi, hakkını savunmasındansa bu görevi takip edebilecek bir kişiye devretmek muhtemelen daha kolay ve daha düşük maliyetli oluyordu.

Gayrimüslimlerin davalarında da kendilerini vekille temsil ettirmeyi daha çok tercih ettiklerini görüyoruz. Örneğin 154 sayılı Kararda Beyoğlunda oturan Yunan tebasından Yani Kosti kendine ait hanenin emvali metrukeden sayıldığı ve Giritli Mehmet Efendi'ye tahsil edildiğine ilişkin iddiasını vekili Dimitri Efendi

¹⁶³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 508 numaralı K.

¹⁶⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 961 sayılı K.

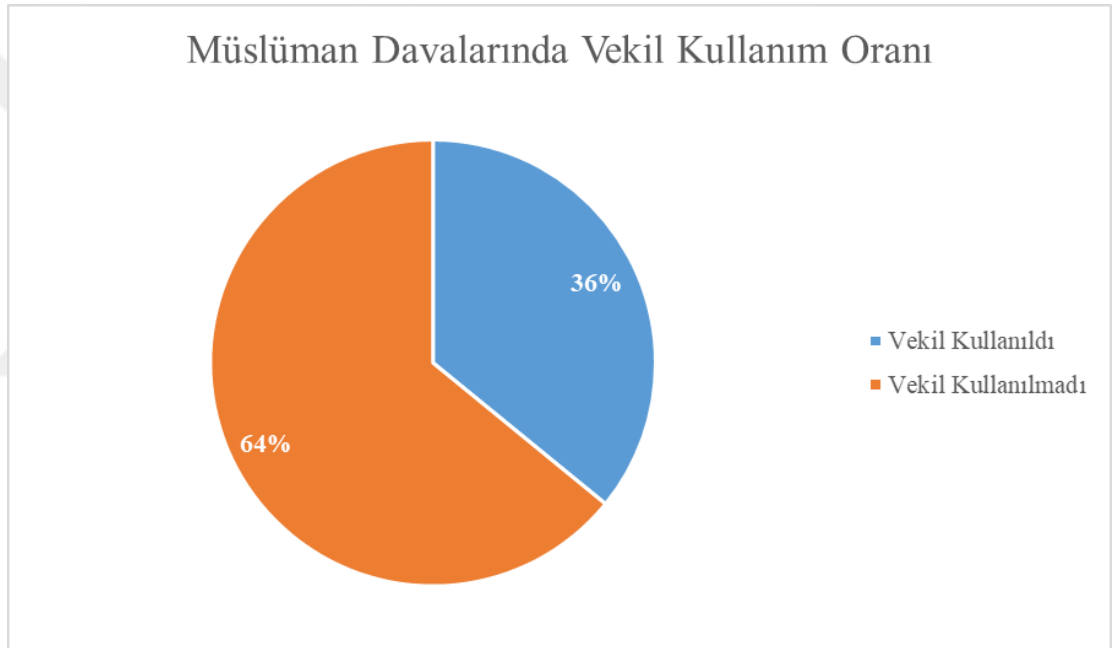
¹⁶⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1011 sayılı K.

¹⁶⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1036 sayılı K.

¹⁶⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1415 sayılı K.

¹⁶⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1500 sayılı K.

aracılığıyla mahkemeye taşıyor.¹⁶⁹ 540. Kararda Madam Makrohi vekili Andere Peryem Efendi aracılığıyla İstanbul Defterdarlığına meni müdahale davası açıyor.¹⁷⁰ 1548. Kararda Antalya'dan Mihail oğlu Nikolaki vekili İsmail Hakkı ve Hüsnü Beyler gayrimenkule meni müdahale iddiasıyla davalarını Yargıtay'a taşıyorlar.¹⁷¹ 987. Kararda Matmazel Katina'nın vekili Ragıp Bey, müvekkilinin babasından intikal eden dükkân hissesine müdahale edildiği gerekçesiyle İstanbul Asliye 5. Mahkemesine başvuruyor ve reddedilen iddiayı Yargıtay'a taşıyor.¹⁷² Bu ve benzeri örnekleri düzinelerce verebiliriz.

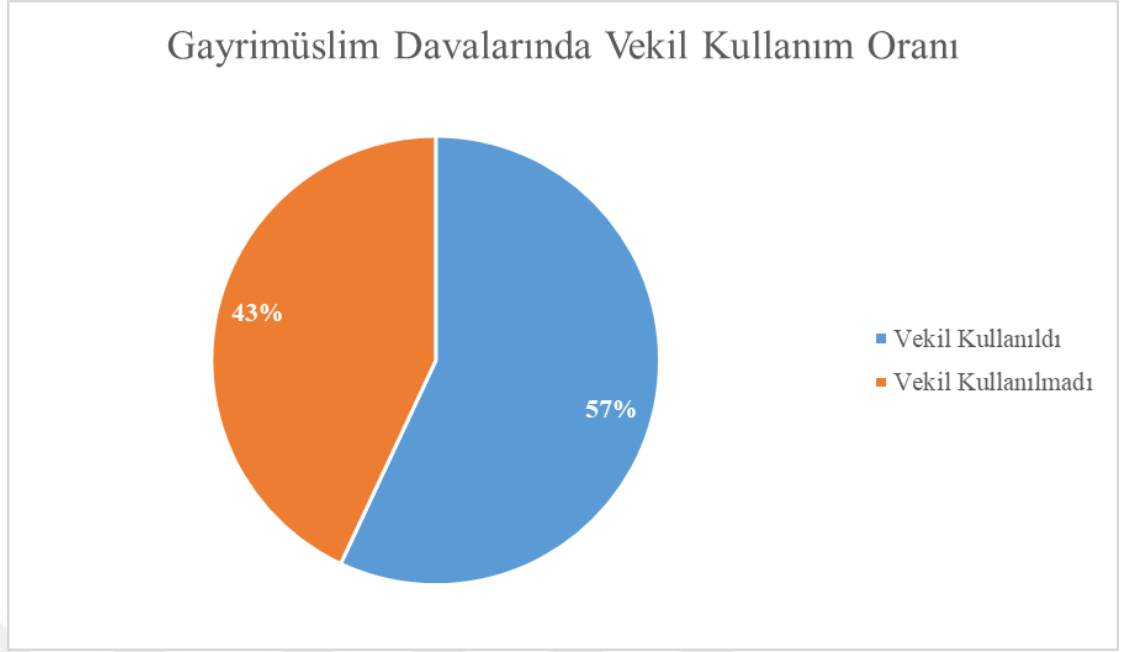
Grafik 6 Müslümanların Vekil Kullanım Oranı

¹⁶⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 154 sayılı K.

¹⁷⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 540 sayılı K.

¹⁷¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1548 sayılı K.

¹⁷² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 987 sayılı K.

Grafik 7 Gayrimüslimlerin Vekil Kullanım Oranı

Toplumda dezavantajlı görülen ya da kendilerinin dezavantajlı olduğuna inanan/inandırılan grupların vekil kullanımına daha yoğun olarak tercih ettiklerini 1930 yılı Yargıtay Kararları ışığında görebiliyoruz. Yukarıdaki grafiklerden de anlaşılacağı üzere mahkemeye başvuran gayrimüslimlerin, Müslimlere oranla yaklaşık iki kat daha fazla temsilci kullanmayı tercih ettiklerini görüyoruz. Bu farklılığın olası nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz. Öncelikli olarak o dönemde mahkemelerde kullanılan dilin ağırlıklı olarak Türkçe olması, hukuki süreçlerin karmaşıklığı ve kullanılan özel terminoloji, gayrimüslimlerin kendilerini ifade etmelerini zorlaştırmış olabilir. Bununla birlikte azınlık haklarının yeterince korunmadığını düşünen gayrimüslimler adalet sistemine mesafeli bir duruş sergileyerek kendilerini bir vekil ile temsil etmeyi daha güvenli bulmuş olabilirler. Kuvvetle muhtemel kendilerini ve hukuki haklarını daha bilinçli bir şekilde savunabilmek adına bu yola başvurmuş olmalıydılar.

Özellikle bazı yerel ve benzer konulu seri davalarda aynı vekillerin isimlerine rastıyoruz. Bunlara bir örnek olarak Kalecik/Ankara’da açılan davalarda Vekil

Kemal ve Vekil Sırrı Beyleri görüyoruz.¹⁷³ Bu ve buna benzer yakın sayılı birkaç Kararda bu durumun örneklerine rastladık. Takdir edersiniz ki bu kadar fazla sayıda Karara ilişkin yaptığımız incelemelerde vekillerin isimlerine ilişkin bir veriyi de ayrıca kategorize etmek oldukça zor olurdu. Bu noktada fark ettiğimiz konuya ilişkin örneklerle de tesadüf eseri birbirlerine yakın olan kararlarda denk geldiğimiz için farkındalığımız oluştu. Buna benzer şekilde aynı yöreden aynı vekillerin kullanımına ilişkin karar örneklerinin bizim fark ettiğimizden çok daha fazla sayıda olduğunu tahmin ediyoruz. Karar içeriklerinde daha detaylı ve açıklayıcı vekil bilgilerine ver verilmiş olsaydı bu konuda daha anlamlı bir veri seti de elde edilebilirdi ancak Karar içerikleri bu anlamda çok eksik ve kısır olarak karşımıza çıkıyor. Bu örnekler vekil kullanımının daha profesyonel anlamda yapıldığını da bizlere ispatlar nitelikte. Nitekim aynı/yakın yörelerden insanların kendilerini temsil için aynı kimseleri vekil tayin etmesinin daha iyi bir açıklaması olamaz. Kemal ve Sırrı Beylerin bu anlamda avukat ya da avukatlığa çok benzer şekilde para karşılığı profesyonel bir vekillik hizmeti sundukları aşikâr.

Zenginlerin mahkemede görünürlüğüne ilişkin de Yargıtay 1. Hukuk Kararları çerçevesinde bir yargıya ulaşmak yanlış olmayacaktır.¹⁷⁴ Meblası büyük olan, dönümü yüzlerce olan özetle zengin kimselerin açtığı ya da onlara karşı açılan davalarda da yaygın olarak vekil kullanımı görüyoruz. Örneğin 952.¹⁷⁵ Karar'da Mısır Hidiv sabiki Abbas Hilmi Paşa vekili Hamdi Bey müvekkilinin Kargı/Fethiyedeki çiftliğinin 30 dönümlük arazisine meni müdahale talebiyle Fethiye Mahkemesi Asliye Hukuk Dairesi'ne geldiğini görüyoruz. Üsküdar'da Doğancılar'da mukim Muzaffer Bey vekili Abdullah Bey'in müvekkilinin diğer hissedarlara müştereken mutasarrıf bulunduğu Boğaziçi'nde sarı yolda fıstıklı caddesinde 39 numaralı köşkünün fuzulen işgal edenlere karşı İstanbul Asliye Mahkemesi 3. Hukuk Dairesine başvuruda bulunduğunu görüyoruz. 1322. Kararda İstanbul'da mukime İkbâl Hanım'ın Eskişehir'de kâin malumul hudut on iki bin dönümlük Çubuklu Çiftliğinde çalışan çiftliğini idare etmekle görevli olan

¹⁷³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 258 sayılı K., 265 sayılı K., 267 sayılı K.

¹⁷⁴ Buna ilişkin daha detaylı düşüncelerimizi 4.5. Bölüm altında açıklamıştık, s. 139-140.

¹⁷⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 952 sayılı K.

Mehmet Ali Beyin icardan iki yıllık parayı zimmete geçirmesi dolayısıyla noterden azledilmesi ve bu durumun kendisine bildirilmesine rağmen çiftlikte ikamet etmeye devam etmesi konulu zincirleme olaylar, İkbâl Hanımın vekili İsmail Hakkı Bey tarafından mahkemeye taşınmıştır.¹⁷⁶ Bu ve bunlar gibi onlarca Kararda gördüğümüz üzere varlıklı kimseler kadın/erkek fark etmeksizin, konudan bağımsız olarak kendilerini vekil aracılığıyla mahkemelerde temsil ettiriyorlar. Kendi haklarını yeterli düzeyde savunma imkânı olmayan insanların bu görev için profesyonellerden yardım alması kaçınılmaz bir durumdu (Armağan, 2023, s. 2-3).

Bazı Kararlarda birden fazla vekille temsilin tercih edildiğini görüyoruz. Örneğin 1964. Karar örneğinde Beyoğlunda mukim madam Oduksiyanın vekilleri Ekrem ve İrfan beyler birlikte mahkemede yer alıyorlar.¹⁷⁷

1930 yılı Kararlarının birbiriyle aynı yeknesaklıkta kaleme alınmamış olduğunu tezimiz içerisinde defaatle dile getirdik. Bazı kararlarda açıklamalar, kişiler, konunun içeriği, vekil ismi vb. bilgiler daha detaylı yer bulurken kimi kararlarda konu, kişiler, vekil isimleri gibi bilgiler dahi yer almamıştır. Dolayısıyla bizim burada yapmaya çalıştığımız değerlendirmeler kaleme alınan detaylarla sınırlı kalmakta ve gerçekliği ne kadar yansıttığı tam olarak anlaşılamamaktadır. Örneğin bir kararda vekil kullanılmış ancak bu Karar metninden anlaşılamıyor olabilir, temyize taşıyan kişiye ya da vekiline yer verilmeksizin sadece temyiz talebine ilişkin dilekçe verildiği bilgisi hatırı sayılır Kararda tespit edilmiştir. Örneğin 753. Kararda davalı ve davacı vekillerinden söz edilmemişken, temyize ilişkin açıklama kısmında müddealeyh vekili ifadeleri yer almıştır.¹⁷⁸ Oysaki vekil kullanımına ilişkin detaylar diğer kararlarda şeklen 1. Derece mahkemesinin kararının özeti olarak nitelendirebileceğimiz ilk paragrafta anılmaktaydı. Yine benzer şekilde 1064. Kararda Karar özetinde vekil kullanımına ilişkin bilgi yokken, metnin bir kısmında kullanılan “müddeiyeye vekili” ifadesinden davada

¹⁷⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1322 sayılı K.

¹⁷⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1964 sayılı K.

¹⁷⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 753 sayılı K.

vekil kullanıldığı anlaşıyor.¹⁷⁹ Bu noktada şunu da belirtmekte fayda var ki, vekil kullanımına ilişkin verilen bilgiler yaptığımız çalışmalar sırasında Kararlarda yazan ve kararlardan anlaşılan ölçüde yorum katılmadan yapılan değerlendirmelerden oluşuyor. Ancak çalışmanın geneline bakarak, Kararların belli standartlarda şekil şartları taşımadığından buna benzer vekil kullanımına ilişkin detayların bazı Kararlarda da kaleme alınmamış olabileceği tarafımızca kuvvetle muhtemel olarak değerlendirilmektedir. Bu da vekil sayısı istatistiğine dair tahmin ettiğimiz oranın aslında gerçekte kullanılan vekil sayısına kıyasla daha azı yansıtır olma ihtimalinin yüksekliğini işaret ediyor.

¹⁷⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1064 sayılı K.

3.BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİNDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİNE YARGITAY MAHKEMELERİNDE DÖNÜŞÜM

Tarihsel süreçte geleneğin değişimi ve dönüşümünün ne denli zorlu olduğu bilinmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde yaşanan kapsamlı dönüşüm, köklü geleneklere sahip bir kurum olan Yargıtay'ın işleyişini dahi derinden etkilemiştir.

Değişen siyasi ve sosyal yapının bir sonucu olarak hukuk sisteminde gerçekleştirilen köklü reformlar, Yargıtay kararlarında net bir şekilde yansımıştır. Özellikle Harf Devrimi'nin etkisi, Yargıtay kararlarının bir süre hem Osmanlıca hem de Latin alfabesiyle yazılması gibi somut bir örnekte olduğu gibi, hukuk dilindeki dönüşümü gözler önüne sermiştir. Yine meciדיyenin uzun yıllar kararlarda kullanılmaya devam etmesi, hukuki süreçlerde yeni uygulamaların ve anlayışların yerleşmesinin zaman aldığını ve toplumsal bir kabulleniş süreci gerektirdiğini göstermektedir.

Bu durum, hukuk sisteminin modernleşmesinin yalnızca yasal düzenlemelerle sınırlı kalmayıp, toplumun tüm kesimlerini kapsayan detaylı bir dönüşümle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Yargıtay kararları, bu dönüşümün bir yansıması olarak hem hukuki hem de toplumsal değişimin dinamiklerini anlamak için önemli bir veri kaynağı niteliğindedir.

3.1.YARGITAY KARARLARININ ŞEKLİ İNCELEMESİ VE GENEL DEĞERLENDİRMELER

Yargıtay Başkanlığı'nın 1930 yılı 1. Hukuk Dairesi Kararları 11 farklı dosya içerisinde, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığınca hali hazırda muhafaza ediliyor. Dosya içerikleri;

1. Dosya: 1-400. Kararlar

2. Dosya: 401-800. Kararlar
3. Dosya: 801-1200. Kararlar
4. Dosya: 1201-1500. Kararlar
5. Dosya: 1501-2000. Kararlar
6. Dosya: 2001-2500. Kararlar
7. Dosya: 2501-3000. Kararlar
8. Dosya: 3001-3500. Kararlar
9. Dosya: 3501-4000. Kararlar
10. Dosya: 4001-4500. Kararlar
11. Dosya: 4501-4868. Kararları barındırıyor.

11 ana dosya içerisinde yukarıda yazılı olduğu şekilde son derece muntazam sıralı halde Kararlar bulunmaktadır. Kararların düzeni son derece iyi olup neredeyse ufak tefek sıralama hataları hariç hepsi ardışık bir düzen içerisinde dosyalarda yer alıyor. Dosya sırtlığında yazan numaralarla da içerikleri birebir uyumlu olarak korunuyor. Ancak 11 adet sert kalın kaplamalı dosyaların neredeyse tamamında kumaş kaplamalı sırtlıklarının parçalandığı, yırtıldığı gözlemlendi.¹⁸⁰ Yüz yıla yakın bir süredir arşivlerde bulunan dosyaların bu şekilde yıpranmaları kaçınılmaz olmakla birlikte geri dönülmez bir kayıpla karşılaşmamak adına en kısa sürede tasnif çalışmalarına başlanılmalı en kötü ihtimalle ise saklama koşullarını iyileştirmek adına yeni ve sağlam dosyalar içerisine alınmalarının önemli olduğu kanaatindeyiz. 1930 yılı davaları arşivlenirken muhtemel o tarihin teknolojisi ile ana dosyalara yapıştırılarak tutturulmuş olduğundan sebep Kararları okumaya çalıştığımız sırada bazı Kararlar birbirine yapışık halde bulunuyordu. Dolayısıyla bu imkânsızlık hali sebebiyle bazı Kararların içeriğine bakma şansımız bulunmadı ancak bunların sayısının da çok fazla olduğu söylenemez.¹⁸¹

Ender olarak bazı Kararların dosya içerisinde bulunmadığı tespit edilmiştir. 1930 yılı 608. Kararı, 611. Kararı, 732. Kararı, 750. Kararı, 862. Kararı, 887. Kararı,

¹⁸⁰ Ek-2 de arşiv dosyalarının fiziki durumlarını gösterir tarafımızca çekilen fotoğraflar yer almaktadır.

¹⁸¹ 2. Dosya içerisinde en sonda yer alan 793.-800. Kararlar dosyaya yapışık vaziyette olduğu için yırtılma/bozulma riski yüksek olacağından inceleneme kapsamına alınamamıştır.

1594. Kararı, 1716. Kararı vb. gibi. Bazı nadir Kararlar da çok silik kaldığı için artık okunmayacak vaziyette olduğundan değerlendirmelerimiz içinde yer almıyor.¹⁸² Kararların saklanma nizamı oldukça muntazam ve özenliydi. Kararların çok büyük çoğunluğu iyi durumda, okunabilir ve eksiksiz olarak arşivde muhafaza edilmiştir. Dosyaların hazırlandığı senelerdeki düzeni de oldukça dikkat çekici. Kararların dosyalar içinde sıralamalarında dahi neredeyse sıfıra yakın hata ile düzen içerisinde bulunmaları çalışmamızın seyrini kolaylaştıran etkenlerdi. Tezimizin başında da söylediğimiz gibi Türk arşivciliği yüzyıllardır rüştünü ispat etmiş bir konumdadır. Bu anlamda benim gibi Türk arşiv belgeleriyle çalışma yapmaya çabalayan birçok araştırmacı oldukça şanslı. Türk tarihçiliği adına çalışmalarda birincil kaynak kullanımının artarak bu alanda yeni araştırmacının çalışmaya başlaması da en büyük temennilerimizden biri olacaktır.

Temyiz masraflarının tutarına ilişkin basit matematiksel hatalar da Kararlar içerisindeki düzende dikkat çekmektedir. 978. Kararda ilamın giderlerine ilişkin toplama işlemlerinde hatalar ve sehven yanlış hesaplamalar gözükmektedir, 1062 kuruş olan ilam, suret ve pul bedeli 162 kuruş olarak yazılmıştır.¹⁸³ 1872. Kararda 155 kuruş ilam ve 100 kuruş pul parası toplamı 155 kuruş olarak kayıtlara işlenmiştir.¹⁸⁴ Bu ve buna benzer ufak hatalara 1930 yılı Kararlarında fazlaca rastlamak mümkün. 1681-1683-1684-1685-1686-1687-1888. vb. çoğaltılabilecek örneklerde Yargıtay temyiz ilamlarında ilam ve pul bedellerinin hiç yazılmadığı görülmüştür.¹⁸⁵

Devlet-vatandaş ilişkilerinde yargı süreçlerinin tarafsızlığına dair ufak bir şüphe olsa da 1930 yılı Yargıtay kararları, bu önyargının her zaman geçerli olmadığını göstermektedir. 1. Hukuk Dairesi kararları incelendiğinde, devletin davacı veya

¹⁸² Ancak neredeyse 100 yaşında olan bu kadar eski ve hiç tasnif edilmemiş arşiv belgelerinde bu kadar az fiziksel hataya rastlanmasının yine de büyük başarı olduğu kanaatindeyiz.

¹⁸³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 978 sayılı K.

¹⁸⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1872 sayılı K.

¹⁸⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1681, 1683, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688 sayılı Kararları vb.

davalı olduğu durumlarda, diğer davalarda olduğu gibi tarafsız bir değerlendirme yapıldığı görülmektedir. Bu durum, Türk yargı sisteminde tarafsızlığın önemli bir ilke olduğunu ve uygulamada da bu ilkenin büyük ölçüde gözetildiğini ortaya koymaktadır. Örneğin 1134. Kararda Adana'dan davacılar arsalarına Hazinesin yersiz müdahale ettiğı gerekçesiyle hak iddialarını önce birinci derece mahkemesine sonra Yargıtay'a taşıyarak, istedikleri sonuca ulaşıyorlar.¹⁸⁶ 1156. Kararda da Alman vatandaşı Erik babasından kalan Sivas'taki çiftliğı Belediyece yapılan istimlakına itiraz ediyor ve bu itirazı hem ilk derece Sivas Hukuk Hakimliğinden kabul görüyor hem de Belediye vekilinin taşıdığı Yargıtay 1. Hukuk Mahkemesinden yine Erik lehine karar çıkıyor.¹⁸⁷

1930 yılı Kararlarında, davalı/davacı bilgileri, Kararı veren ilk derece mahkeme bilgileri, temyize taşıyan taraf, üçüncü taraf bilgisi, vekil kullanılıp/kullanılmadığına dair birçok bilgiye Karar içindeki karışık bir düzenden ulaşılmaya çalışılmaktadır. Kararların şeklen yeknesaklığı bulunmadığı gibi çok ciddi sayıda Kararda yukarıda saydığımız alanlarda bilgi eksiklikleri mevcut.¹⁸⁸

Kararların yazımında gerek davalı/davacı gerekse tarih bilgilerinin sehven yanlış yazıldığı örnekler fazlaca bulunmaktadır. Örneğin davacı Hasan Yargıtay'a başvururken ismi Hüseyin olarak kayıt altına alınmıştır vb. gibi onlarca hatayla karşılaşılmıştır. Bu örnekle benzer şekilde 1501. Kararda davalı Hüseyin Efendi temyiz başvurusunda bulunurken adı Hasan olarak kayıtlara geçirilmiştir.¹⁸⁹

Bazı Kararların içeriğinden açılan ilk derece davasının yeri, tarihi, Yargıtay'a başvuran kişi vb. bilgilere yer verilmediğı, sonradan eklenen derkenar notuyla gerekli bilgi eksikliklerine ilişkin düzeltmelerin yapıldığı görülmüştür.¹⁹⁰ Sayıca

¹⁸⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1134 sayılı K.

¹⁸⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1156 sayılı K.

¹⁸⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 179, 211, 249, 315, 340, 371, 400, 608,611, 632, 673 sayılı Kararları vb.

¹⁸⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1501 sayılı K.

¹⁹⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 716 sayılı K.

az da olsa bazı Kararlarda da 1. Derece Mahkemesine ilişkin bilgi hiç yer almamaktadır.¹⁹¹

Bazı 1. Derece mahkemelerinin Karar tarihlerinde ay ya da gün bilgisinin verilmediği görülmüştür, örneğin 1085. Kararda tarih bilgisi yer almamaktadır.¹⁹² Buna benzer ufak şekli hatalara 1930 yılı ilam örneklerinde sıkça rastlamak mümkündür.

Karar Sıralamasından 1577. Karar olduğu anlaşılan kararın numarası sehven 1377 olarak kaleme alınmıştır.¹⁹³ Ancak genel numara verme ve sıralamadaki düzenin muntazamlığı dolayısıyla böyle hatalar kolaylıkla fark ediliyor ve herhangi bir karışıklığa sebep olmuyor.

Bazı gerekçeli karar özetlerinde, 1457. Kararda olduğu gibi davalı/davacı bilgileri bulunmakla beraber davanın konusu ne özetten ne de sonuç kısmından anlaşılamıyor.¹⁹⁴ Kararda özetle Kazım ağa ile Binnaz Hanım arasındaki davadan dolayı Ankara Kadastro Mahkemesinden çıkan karara süresi içerisinde Binnaz Hanım tarafından itirazda bulunulduğu, Yargıtay'ın da itirazları haklı görmeyerek temyiz başvurusunu reddettiği kaleme alınıyor. Yani gerekçeli Kararın neden ve niçin verildiğine dair detaylar Kararlarda sıklıkla yer almıyor. “Seredilen itirazlar varit görülemediğinden reddile müvafıkı” ya da “itirazlar şayanı iltifat görülemediğinden reddiyle muvafıkı” ifadeleri başvuruları red ile sonuçlanan birçok kararda sadece bu şekilde bir açıklamayla yer buluyor.¹⁹⁵ Örnek olarak 1881. Kararda açan kişi, konu, birinci derece mahkeme yeri gibi bilgiler verilse de ilamın detayı, konunun içeriği açıklamalı olarak verilmemektedir.¹⁹⁶ Dolayısıyla konunun özüne ya da detaylarına dair bilgiye ulaşmak Yargıtay Kararlarından mümkün olmamaktadır. Kararların önemli bir kısmının bu şekilde yüzeysel olarak aktarıldığını söylemek yersiz olmayacaktır. Bir örnekle daha anlatmak gerekirse

¹⁹¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 721, 734, 1482, 1560 sayılı Kararları vb.

¹⁹² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1085 sayılı K.

¹⁹³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1577 sayılı K.

¹⁹⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1457 sayılı K.

¹⁹⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 4001, 4399, 4596 sayılı Kararları vb.

¹⁹⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1881 sayılı K.

1885. Kararda İzmir’de Rıza Bey İbrahim ağadan alacağı olan 60 lira için mahkemeye başvurmuş ve haklı bulunmuş, bu karara İbrahim itiraz ederek Yargıtay’a taşımış ancak oradan da reddedilmiştir.¹⁹⁷ Alacağın konusu nedir, senetli alacak mıdır ya da alacağın varlığı ne şekilde ispat edilmiştir, yemin teklif ederek mi şahitle mi ispatlamıştır veya neden temyiz iddiası reddedilmiştir gibi davanın özüne ilişkin detaylara ulaşmak mümkün değildir. Bu ve buna benzer onlarca Karar örnek olarak verilebilir. Tezimiz için araştırmalar yaptığımız sırada konunun içeriğine dair açıklama yapılmayan çok fazla sayıda Kararla karşılaşıldı.¹⁹⁸ Tarafımızca Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin iş yoğunluğundan ötürü böyle bir özensizliğin meydana geldiği değerlendirilmektedir. Çünkü kimi kararlarda da beklentimizin çok üzerinde bir açıklama ve bilgi verme durumu gözlemlenirken kimi kararların aceleye getirilerek yüzeysel açıklamalarla sonuca bağlandığı düşünülmektedir. Diğer bir ihtimalse, kâtipler, günümüzdeki gibi sadece yazışmaları yürüten kişiler değil, aynı zamanda yargılamanın önemli bir parçasıydılar. Mahkeme duruşmalarında tutanak tutmak, delilleri kaydetmek, kararları yazmak gibi kritik görevleri üstlenirlerdi. Bu görevler, kâtiplerin hukuki bilgi ve becerilerine sahip olmasını gerektiriyordu. Ancak, o dönemdeki eğitim düzeyi ve hukuk sisteminin henüz oturmuş olmaması nedeniyle, tüm kâtiplerin bu yeterliliğe sahip olmayabileceği de değerlendirilebilir.

Nadir de olsa aynı Kararın iki kere kaleme alınmış olduğu durumlar da tespit edilmiştir. Biri daha kapsamlı biri görece daha özet şekilde aynı konu ve içeriğe dair Kararlar aynı numarayla iki farklı kere kaleme alınmıştır.¹⁹⁹ Bazı Kararlarda ise yine aynı konu ve içerikteki davanın iki farklı Karar numarasıyla yeniden kaleme alındığını görüyoruz, örneğin 1998 ve 1999. Kararlarda olduğu gibi.²⁰⁰ Bu da tarafımızca iş yoğunluğunun vermiş olduğu bir aksaklık olarak değerlendirilmiştir.

¹⁹⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1885 sayılı K.

¹⁹⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 18, 40, 70, 78, 134, 149, 160, 186 sayılı Kararları vb.

¹⁹⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 928, 1976 sayılı Kararlar

²⁰⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1998, 1999 sayılı Kararları

Bazı Kararlara mükerrer sıra numarası verildiği de dikkatimizi çeken diğer bir şekli husus. Örneğin 1907. Karar sonrası gelen Karara 1908. Numarayı vermek yerine farklı bir Karar olduğu halde aynı sayı numarası verilmiştir.²⁰¹ Buna benzer birkaç örneğin daha 1930 yılı 1. Hukuk Karar arşivinde bulunduğu görülmüştür. Bu ve buna benzer esasa dayanmayan hataların sıkça yer aldığını söyleyebiliriz. Temelde bunu da iş yoğunluğuna bağlamakta bir mahsur görmüyoruz.

Karar sıralaması bozulmadığı halde 1175. Kararın Yargıtay temyiz tarihi 10 Mart 1930 olarak yazılmış ancak o Kararın öncesi ve sonrası Kararların tamamı 13 Mart 1930 tarihli, bu da gösteriyor ki 10 Mart tarihi sehven yanlış yazılmış.²⁰² Benzer şekilde 1586. Kararın Yargıtay temyiz tarihi 3 Nisan 1930 olarak belirtilmiş ancak önceki ve sonraki Kararların tarihleri 6 Nisan olarak kaleme alınmış.²⁰³ 3 Nisan 1930 tarihinde en son 1557. Karar imzalanmış ve üzerine farklı tarihlerde Kararlar vermeye devam etmiş, geçmiş tarihli Karar alınması uygulaması olmadığını kabul edersek 1586. Kararın da sehven yanlış olarak yazıldığı düşünülebilir.²⁰⁴ Buna benzer tarihe ilişkin hataların örneklerini çoğaltmak mümkün olmakla beraber konunun özünü anlatabilmek adına az sayıda kararın yeterli olduğu düşünülmektedir. Bazı Kararların sayı numarası yazılmamıştı ancak sıralamanın ve düzenin iyi olmasından ötürü yazılmayan dava numaraları da tahmin edilebiliyordu. Örneğin 1420 numaralı Kararın içerisinde bu bilgiye ulaşamasak da önceki ve sonraki karar numaraları ardışık ve düzenli olduğu için sehven unutulmuş Karar numaralarının karmaşaya ya da karışıklığa sebep olmadığı söyleyebiliriz.²⁰⁵ Bazı Kararlarda yıl bilgisi anlamsız şekilde kaleme alınmış ve tarih yılına ilişkin çıkarımda bulunulamamıştır. Örneğin 1498. Kararda birinci derece mahkemesi Karar tarihi 9 teşrinisani /2/ tarih ve 903 numaralı ilam şeklinde kaleme alınmış, /2/ yazımıyla ne kastedildiği ya da ne yazmaya çalışırken sehven hata yapıldığına dair bir tahmin yapmak bile söz

²⁰¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1908 sayılı K.

²⁰² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1175 sayılı K.

²⁰³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1586 sayılı K.

²⁰⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1557 sayılı K.

²⁰⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1420 sayılı K.

konusu olmamaktadır.²⁰⁶ Başka bir örnek, 1994. Kararda İstanbul Mahkemesi Asliye 4. Hukuk Dairesinden 22.06.1929 yılında verilen kararın nakzına dair temyize başvuru tarihi 8.13.1929 olarak kaleme alınmış.²⁰⁷ 1240. Kararda, 39 Kanunuevvel 1928 tarihi yazılmış.²⁰⁸ Muhtemel ki ya tarih hatalı ya da kanunusani olarak yazılacak ay kanunuevvel olarak sehven yanlış kaleme alınmış. Yine 1316. Kararda 1. Derece mahkeme Karar tarihi 7 Aralık 1930, Yargıtay temyiz kararı ise 22 Mart 1930 olarak kaleme alınmış.²⁰⁹ Hatalı yazımlara ilişkin bunlar gibi çok fazla sayıda örneği 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları arasında mevcut ancak burada konunun özü bütün ufak yanlışları kalem kalem deşifre etmekten ziyade, dönemin Karar yazıcılığında daha az özen gördüğümüzü ifade etmek olduğu için az sayıda örneğin de buna ifade etmekte kâfi olduğunu değerlendiriyoruz.

Davalı/davacı bilgileri, Birinci Derece Mahkemesi bilgileri, varsa 3. Taraf ve vekil bilgileri gibi konularda eksik anlatım ve yazıma ilişkin aksilikler Yargıtay’ca da fark edilmiş olmalı ki ilerleye süreçte şeklen değişikliğe gidilmiş ve daha düzenli ilamlar hazırlanmaya çalışıldığı görülmüştür. Şeklen yaşanan eksiklikler 1930 yılı Yargıtay Kararlarında 1792. Karar ve sonrasında biraz daha düzenli hale getirilmeye çalışılmış, davalı/davacı/hükmü veren mahkeme/hükmün tarihi/hüküm numarası belli bir düzen içinde yazılmaya gayret edilmiştir. Ancak bu süreçte de 1930 yılı Kararlarının içeriğinin tam bir nizama kavuştuğu söylenemez. Nitekim Kararların belirlenmiş tam bir şablonu olmadığı için kimi ilamlarda temyiz eden, kiminde karar tarihleri karışık yazılmış ya da hiç yazılmamış. Örneğin 1833. Kararda şablon kullanılmaya çalışılsa da Kararın içeriğinden davacının kim olduğuna dair bilgiye net olarak ulaşamıyor.²¹⁰ 1792. Karar ve sonrasında kurulmaya çalışılan şekli düzenin eksiklerle de olsa uygulandığını söylemek de çok mümkün olmayacaktır.²¹¹ Çünkü ardışık sıralı

²⁰⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1498 sayılı K.

²⁰⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1494 sayılı K.

²⁰⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1240 sayılı K.

²⁰⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1316 sayılı K.

²¹⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1833 sayılı K.

²¹¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1792 sayılı K.

kararlarda bile birinde şablon kullanımına benzer bilgi sıralaması uygulanırken diğerinde gelişigüzel eski sistemle ilamlar kaleme alınmaya devam etmiştir. Bu da akıllara farklı zabıt kâtiplerinin farklı yöntemlerle kendilerine has hızlı not tutma şeklini denemiş olabileceklerini getiriyor. Farklı kâtipler farklı sistemlerle daha düzenli ve sistematik kararlar tutmaya çalışmış olabilirler ya da yeni kurulan bir düzene bazıları daha çabuk adapte olup şablon kullanmaya başlarken öbürleri gelişigüzel ağızdan döküldüğü gibi Kararları kaleme almaya devam etmiş olabilirler. Ama kesin olan 1930 yılı Kararlarının belli bir standarttan, şekli düzen ve yeknesaklıktan uzak oluşudur.

1930 yılında gördüğümüz şeklen ve dolayısıyla içerik olarak eksiklikleri 1935 yılı Yargıtay Kararlarında neredeyse hiç görmüyoruz. Aradan geçen beş senede belli bir standart ve şekli çerçeve kullanımına geçildiğini söyleyebiliriz. 1935 yılı Kararları şeklen belli bir çerçevede 1930 yılı Kararlarına göre çok daha muntazam ve detaylı şekilde kayıt altına alınmıştır. 1935 yılı Kararlarında özellikle şeklen getirilen standart bir şablon kullanımı, mahkemenin konusunun, davalı/davacı bilgilerinin, vekil kullanımları vb. detaylı bilgilerin açık ve anlaşılır olarak aktarılmasını sağlamıştır. Karar içeriğinde yaşanan aksaklıkların ve eksiklerin önüne geçilmek için hazırlandığını düşündüğümüz 1935 yılı Yargıtay 1. Hukuk Karar şablonunda şu detaylar bulunmaktadır:

- 1. Derece mahkemesi
- Tarih
- No
- Müddie
- Müddealayeh
- Varsa katılan 3. Şahıs bilgileri

T. C.

TEMYİZ MAHKEMESİ

HAKİMİ HUKUK NALİFASI
SAYI

İlâm

Reis: A. J. İsmet
azat: 7. Başçaklı
azat: A. B. Fik
azat: Kemal
azat: Kerim

Esas Karar

694 837

Mahkeme	Temyiz mahkemesi
Tariki	8/12/934
No	220
Maddesi	İbni uelim mahallesinden
Müddetalehi	Hazinesi maliye
Gözetici şahıs	

Dava: kocası veya harbi umumide şehiden vefat etmiş olduğundan bahsile
şehadetine hüküm verilmesi istenilmiştir.

Karar: dinlenen şahitlerin beyanatına nazaran müddeiyenin kocası
harbi umumide 1332 senesinde Tikrit muharebesinde şehiden vefat ettiğinin
şehadet etmiş ve şahit Mustafa'nın da aynı alayında olduğunun şube cevabın-
dan anlaşılması ve dava şahadeti müeyyit görülmüş olduğundan Veyelin olveçhi
le şehiden vefatına karar verilmiştir.

Temyiz eden: Hazinesi maliye nazına mahmumdur Feyzi Kentel

Temyiz kararı

Temyiz istidanamesinin müddeti içinde ita ve kaydedilmiş olduğu görülüp
kabulu ittifakla kararlaştırıldıktan ve dosyadaki evrak okunup iş anlaşıl-
dıktan sonra icabı görüldüğü düşünülür.

tine

Davacının kocası harbi umumide şehiden vefat ettiği mahkemesi
maye kanaat veren şahadetle tahakkuk etmiş ve müddetalehi şahadetin hilâfi
ni iddia ve isbat etmemiş olmasına nazaran varit olmayan temyiz itirazla
rının reddiyle mümeyyezünbîh hükmün tasdikına ve aşağıda yazılı temyiz esas-
larının temyiz eden taraftan alınmasına 25 Mart 935 tarihinde ittifakla
karar verildi.

400 ilâm

Reis

azat

azat

azat

azat

100 peşin

300 bakiye

210 su et, teblig

130 pul

640

7. Mükabele olunur.

H. Kurban

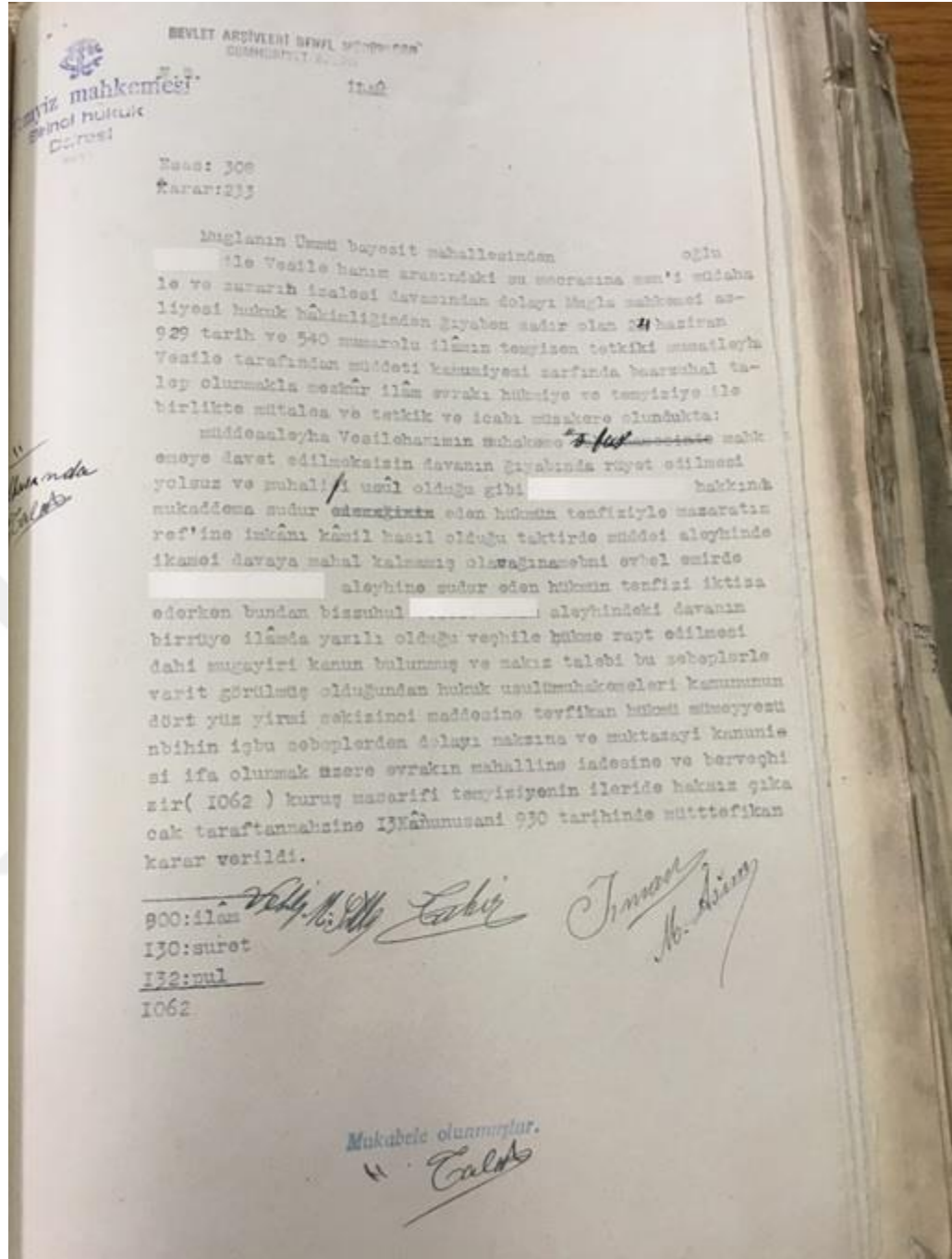
A. Başçaklı

A. Başçaklı

A. Başçaklı

A. Başçaklı

etal

Resim 3 1930 yılı Kararlarına şeklen bir örnek

Yargıtay 1930 yılı 1. Hukuk Dairesi'ne gelen binlerce kararın incelenmesi sırasında, aynı şehirden/ilçeden gelen 1. Derece mahkemelerine ait kararların ardışık olarak bulunduğu birçok örnek tespit edilmiştir. Örneğin Çivril Sulh Hukuk Hâkimliğinden gelen biri 30 Nisan 1928 diğeri 4 Mart 1929 tarihli Kararların Yargıtay'dan çıkan Karar tarihleri 9 Mart 1930 ve sıraları 1098-1099.

Bu ve bunun gibi sıralı Karar sayısı yadsınamayacak kadar fazla. Benzer şekilde 1010-1011 Balıkesir, 1020-1021 Kastamonu, 1036-1038 Kastamonu, 1098-1099 Denizli, 1122-1123 Tavas/Denizli, 1029-1031 Karadeniz Ereğlisi/Zonguldak, 1140-1141-1142 Adana, 1150-1151 Çorum, 1172-1173 Tekirdağ, 1233-1236 Geyve/Sakarya, 1312-1313 Niğde, 1360-1361 Ilgaz/Çankırı 1363 Çerkeş/Çankırı, 1414-1415 Nevşehir, 1416-1417 Mesudiye/Ordu, 1436-1438 Çanakkale, 1439-1440 Anamur/Mersin, 1534-1538 Tavşanlı/Kütahya, 1552-1553 Adapazarı, 1615-1616 Bayburt, 1619-1621 Bolvadin/ Afyonkarahisar, 1640-1641 Diyarbakır, 1677-1678-1679 Saimbeyli/Adana, 1742-1743 Geyve/Sakarya, 1793-1794 Eskişehir, 1858-1860 Balıkesir, 1861-1862 Burhaniye/Balıkesir, 1877-1881 Akhisar/Manisa, 1918-1920 Mihalıççık/Eskişehir, 1933-1934 Avanos/Nevşehir, 1998-1999-2001-2003 Uşak vb. Aynı yerden aynı zamanda gelmelerinin tesadüf olmadığını düşündürüyor.²¹²

Niğde'den Yargıtay'a taşınan ve Yargıtay 1. Hukuk Dairesinden ardışık Karar numaralarıyla temyize ilişkin kararları verilen iki davanın ilk derece mahkeme Karar tarihlerinin ise oldukça farklı olması dikkat çekiyor. 1312. Kararda ilk derece Niğde Mahkemesi Asliye Hukuk Dairesinin Kararını 16 Kanunuevvel 1929'da vermiş olduğu görülüyorken, 1313. Kararda ilk derece Niğde Mahkemesi Asliye Hukuk Dairesinin Kararını ise 16 Kanunuevvel 1927'de verildiği görülüyor.²¹³ 1927 tarihli Karara ilişkin de müruru zaman şerhi vb. konulmadığı gerekçeli Karar sonucundan anlaşıyor. Çok daha yakın tarihli bazı Kararların ise temyiz başvuru zamanını geçirdiği için zaman aşımından temyiz başvurusunun reddedildiği tarafımızca görülmüştür. Bu konuya dair bu ve benzer zaman aşımını içeren Kararlar incelenmiş ancak detay bilgiye ulaşılamamıştır.

1894. Karar sonrasında, ilam sonucunu gösterir özellikli kelimelerin karışıklığa meal vermemek adına altının çizilmeye başlandığını görüyoruz. “Tasdikine” “Nakzına” “Reddedildi” gibi sonucu gösterir can alıcı kelimelerin altı çizilmeye

²¹² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1098, 1099, 1010, 1011, 1020, 1021, 1036, 1038, 1098, 1099, 1122, 1123, 1029, 1031, 1140, 1141, 1142, 1150, 1151, 1172, 1173, 1233, 1236, 1312, 1313, 1360, 1361, 1414, 1415, 1416, 1417, 1436, 1438, 1439, 1440, 1534, 1538, 1552, 1553, 1615, 1616, 1619, 1621, 1640, 1641, 1677, 1678, 1679, 1742, 1743, 1793, 1794, 1858, 1860, 1861, 1862, 1877, 1881, 1918, 1920, 1933, 1934, 1998, 1999, 2001, 2003 sayılı Kararları vb.

²¹³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1313 sayılı K.

başlanıyor. Her ne kadar 1894. Karar²¹⁴ sonrası bu hususa dikkat edildiği belli olsa da bu konuda da kalan Kararlar özelinde bir yeknesaklık göremiyoruz.

3.2.HARF DEVRİMİNİN YARGITAY KARARLARINDA UYGULANMASI

Cumhuriyetle birlikte girilen devrimin en önemli ayaklarından birini de Harf Devrimi oluşturmaktadır. “Türkiye’de ulus-devletin kuruluşu ve milli kimlik inşası sürecinde gerçekleştirilen reformlar arasında ulusal yazı dilini köktenci bir düzenlemeyle değiştirme hamlesi olarak Harf Devrimi kültürel ve politik boyutları olan eğitim yayın faaliyetlerini doğrudan ilgilendiren köklü bir değişikliktir.” (Çaymaz, 2019, s. 92). Harf Devrimini diğer devrimleri tamamlayıcı bir sosyo-kültürel devrim olarak ifade etmek de yerinde olacaktır. Aslında dilde ve alfabede yenilik arayışı Cumhuriyet öncesi Osmanlı döneminde de oldukça tartışmalı bir konu olarak gündeme gelmekteydi. Özellikle Osmanlıca’nın ve yazı dilinin diğer dillerin fazlaca etkisi altında olduğuna dair tartışmalar yürütülüyordu.²¹⁵ Ancak bu tartışmaların en hararetlendiği nokta elbette modern Türkiye inşası sırasında meydana geldi. Meclis gündeminde konuya dair önemli tartışmalar yapılıyor, bir kısım vekil dilin modernizm çerçevesinde millileştirilmesini savunurken, kimileri de yazı diliyle dini aidiyet arasındaki bağı koparılmaması konusunda ısrarcı oluyordu (Çaymaz, 2019, s. 96). En nihayetinde uzun tartışmalar ve mücadeleler sonucunda, 3 Kasım 1928’de, 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun²¹⁶ Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Bu yasanın kabulüyle o güne kadar kullanılan Arap harfleri esaslı Osmanlı alfabesinin resmîyeti son buldu ve Latin

²¹⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1894 sayılı K.

²¹⁵ Detaylı bilgi için bkz. Birol Çaymaz, “Bir Politik Mücadele Süreci Olarak Türkiye’de Harf Devrimi”, Eğitim Bilim Toplum Dergisi Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 2019, Sa. 65, 92-112

²¹⁶ Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1030T.pdf>

harflerini esas alan Türk alfabesi yürürlüğe kondu. 1 Haziran 1929'da ise Türk harfleri devlet işlerinde zorunlu olarak kullanılmaya başlandı.²¹⁷

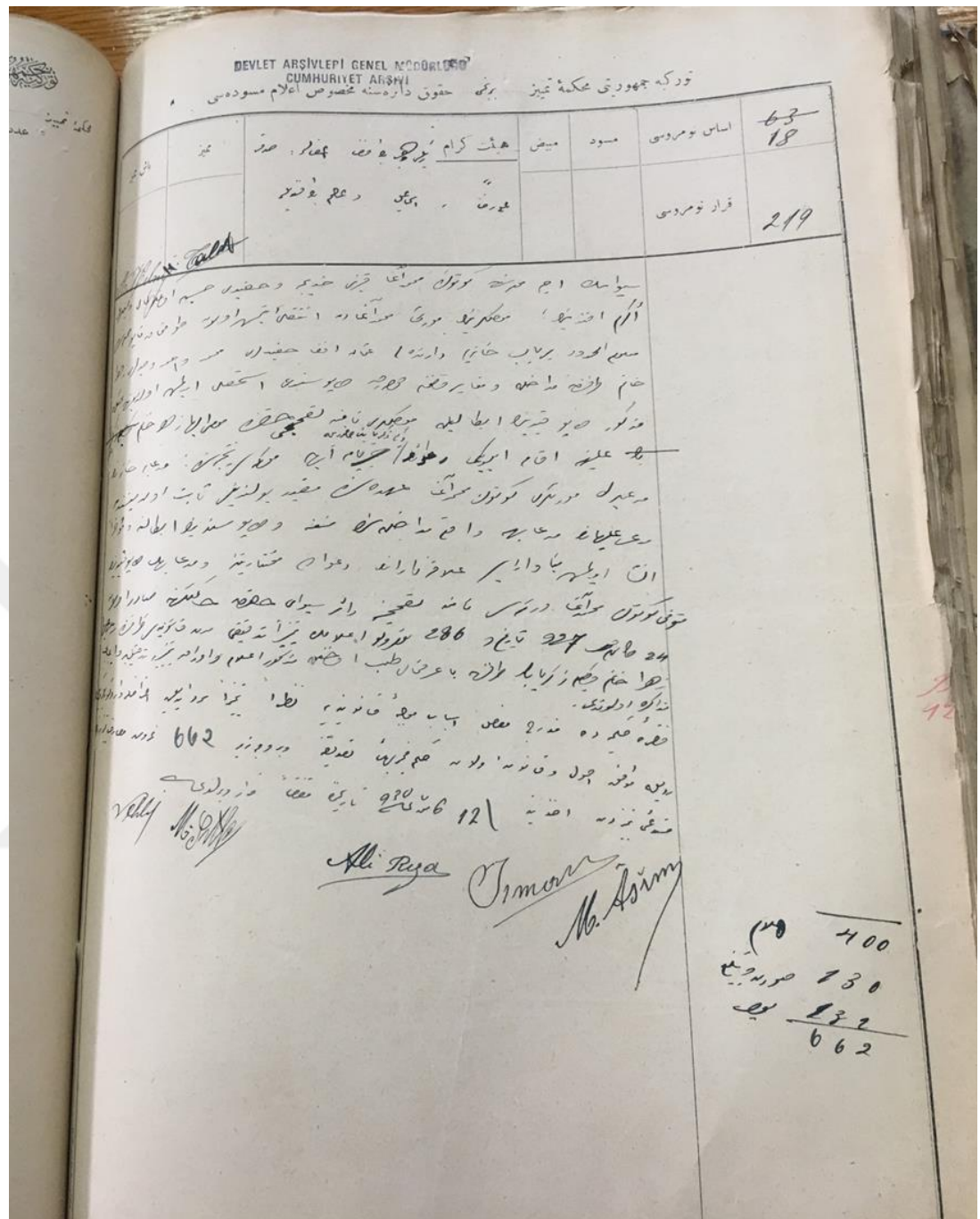
Söz konusu kararı takriben Yargıtay Hukuk Dairesi'nin Arşivdeki kayıtlarında da 1929 yılının ortasından itibaren latin harflerinin kullanımı başlıyor. Arşivde yaptığımız incelemeler sırasında bu detayı da teyit etmiş olduk. 1929 yılına ilişkin dosyalarda kararların yarıya yakın bir kısmı Osmanlıca kaleme alınırken kalan kısmının ise latin alfabesiyle devam ettiği görülüyor.²¹⁸ Dolayısıyla tezimizi seçme yılı olarak en erken cumhuriyet sonrası tarihi kullanma çabası içerisinde olarak arşivlerde yaptığımız fiziksel incelmelerle bu sebeple 1929 yılını değil 1930 yılı belgelerini kullanmayı tercih ettik. 1930 yılı itibariyle artık bütün Kararların ve içeriklerin latin harfleriyle arşivde yerini almaya başladığını görüyoruz. 1930 yılı Kararlarına kadar, arşivde bulunan Karar dosyaları Osmanlı alfabesiyle süregelmekte olup 1929 yılının ortasından itibaren Latin harflerinin kullanımına başlanmıştır. Ancak yine de 1930 yılı Kararları içerisinde de bazı davaların hem Latin hem Osmanlı alfabeleriyle tutulmaya devam ettiği dava örnekleri görmek mümkün. Buna bir örnek olarak; 1930 yılı 219. Numaralı Kararın hem eski usulde hem de yeni usulde tutulduğunu gösterebiliriz.²¹⁹ İncelemiş olduğumuz dosyalar içerisinde bu ve buna benzer çift alfabeli Kararlar zaman zaman göze çarpmıştır. Bu durumun yeni bir alfabeye geçiş sürecinde oluşabilecek sancılardan ve süregelen eski alışkanlıklardan kaynaklanıyor olabileceği tarafımızca değerlendirilmektedir. Her ne kadar okuryazar olan

²¹⁷ “1 Kasım 1928’de yapılan oylamayla kabul edilen 1353 sayılı kanun 3 Kasım günü Resmi Gazete’de yayımlandı. On bir maddeden oluşan Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun’a göre; 1 Ocak 1929’a kadar bütün devlet dairelerinde ve özel kurumlarda Türk harfleriyle yazılı yazılar kabul edilecek, eski yazı ile dilekçeler 1 Haziran 1929’a kadar kabul görecektir. Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılacak ve eski harflerle basılı kitaplarla eğitim yapılması yasaklanacaktır. Gazete, dergi, reklam ve benzeri basmalar 1 Aralık 1928’den başlayarak yeni harflerle çıkarılacaktır. 1 Ocak 1929’dan itibaren bütün kitaplar yeni harflerle basılacaktır. Eski harfler steno biçiminde 1 Haziran 1929’a kadar kullanılabilir. Devletin bütün daire ve müesseselerinde kullanılan kitap, kanun, talimatname, defter, cetvel, kayıt ve sicil gibi matbuaların 1 Haziran 1930’a kadar kullanılması caizdir.” Birol Çaymaz, “Bir Politik Mücadele Süreci Olarak Türkiye’de Harf Devrimi”, Eğitim Bilim Toplum Dergisi Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 2019, s.106

²¹⁸ Söz konusu bilgiler arşivin resmi bilgileri olmayıp tarafımızca yapılan arşiv incelemelerinin sonucu olarak değerlendirilmelidir. 1929 yılına ilişkin arşiv bilgilerinin detaylarına ulaşmak için özel iznimiz olmadığından dolayı sadece gözlemlerimizin paylaşılması yoluna gidilmiştir.

²¹⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 219 sayılı K.

kesimin Osmanlıcadan Latin alfabesine geçmesi uzmanlar tarafından çok kolay olarak nitelense de eski alışkanlıkların kırılması ve yeni bir sisteme ayak uydurulması sırasında böyle bir geçişin varlığı (hem Osmanlıca hem Latin alfabesiyle kararın not alınması) resmi yazışmalarda bile oldukça kabul sınırları dâhilinde değerlendirilmelidir. Zaten buna benzer olarak karşılaştığımız örnek sayısı resmi kayıtlarda oldukça az, ancak tahminen bu durum karşılaştığımız örneklerle nazaran çok daha yaygındı ve resmi yazışmalar daktilo edilmeden önce el yazısıyla Osmanlıca derkenar notları tutuluyordu. Bazı Kararların içerisinde yazılırken unutulmuş ve sonradan ilave edilen notlar ya da hızlı karalama şeklinde alınan notların da zaman zaman Osmanlıca olarak kayıtlarda görüldüğünü söyleyebiliriz. Bu noktada hemen 1935 yılıyla bir karşılaştırma bulgumuzu da iletmekte fayda var ki aradan geçen 5 senelik süreçte yeni alfabeyle uyum ve alışma süreci tamamlandığını söylemek doğru olmayacaktır. Nitekim 1935 yılı Kararları içerisinde de önce Osmanlıca el yazısıyla kaleme alınan ve sonradan daktilo edildiği görülen çift kayıtlı karar örneklerine rastlanılmıştır. Tüm bu örnekler, modernizm ve dilde millileşme çalışmalarının alışkanlıkları değiştirme ve yeni sisteme uyum anlamında geçiş sürecinin tahmin edilenden daha uzun yıllara sâri olarak gerçekleştiğini gösteriyor. Dil devriminin kökenlerine bakılırsa okuryazar olmayan halk tarafından kabulünün daha kolay olabileceği düşünülebilir. Hiç okuma yazma bilmeyen kimselerin latin alfabesini öğrenmesi arap alfabesine göre daha kolay olmalıydı. Ancak eğitimini arap harfleriyle almış ve bu anlamda alışkanlık kazanmış okuryazar kimselerin bu alışkanlıklarını kırması ve eğitim aldıkları sistemin dışında bir alfabeyle uyum sağlaması daha meşakkatli olmalıydı. Bu sebepten olsa gerek Harf İnkılabı milli bir seferberlik şeklinde ilan edilerek tüm yurttan tanıtımı yapılmış ve okuryazar kesimden ziyade halkı hedefleyerek ve halkla birlikte gerçekleştirilmiş bir yenilik olarak tarih sayfamızda yerini almıştır. Okuryazar kesimin elinde olan yargılama sürecinde de alışkanlıklardan ötürü latin harflerinin kabulünün bir anda olmadığını, aşamalı bir geçiş süreci yaşandığını çift alfabeli tutulan karar örneklerinden, Osmanlıca yazılan dipnot ve derkenar düzenlemelerinden görebiliyoruz.

Resim 1 1930 Yılı Osmanlıca El Yazısıyla Tutulan Karar Örneği

3.3.KARARLARIN DİLİ VE ANLATIMI

1930 yılı Yargıtay Kararlarının dil ve anlatımını da mutlaka burada değinmemiz gerekiyor. Kararlar her ne kadar Türk alfabesi ile kaleme alınmış ve kolaylıkla

okunuyor olsa da dili için aynı yorumu yapmak doğru olmayacaktır. Eski konuşma diline çok da uzak olmayan bir araştırmacı olarak Kararları okuyup anlayabilmek belki de tezimiz açısından bizi en çok zorlayan konu oldu. Metin içerisinde geçen kelimelerin birçoğu kulağa oldukça yabancı ve sadeleştirilmeden uzak olarak karşımıza çıkıyor. Osmanlı zamanından kalma yabancı kökenli kelimelerin fazlalığı da anlama açısından zorlayıcı oluyor. Özellikle Devlet Arşivlerinde fiziki olarak bulunarak Karar içeriklerini okuyup anlamaya çalıştığımız dönemde sürekli olarak sözlük kullanmak ve cümleleri anlamaya çalışmak oldukça oyalayıcı ve yorucu oldu. Bu sebeple benzer bir çalışma yapmak isteyen ya da söz konusu döneme ilişkin Kararları okumak isteyenler olacağından bahisle kendi kullanımımız için hazırlamış olduğumuz terimler sözlüğünü de çalışma ekinde paylaşıyor olacağız.²²⁰ Şüphesiz ki bütün tezimiz boyunca sayıları düzenli olarak artan ve sonlarda yaklaşık dört yüze yakın kelimedenden oluşan mini sözlüğümüz bütün araştırmalarımız ve çalışmalarımız boyunca başköşemizde yer aldı.

3.4. ESKİ PARA KULLANIMI (MECİDİYE)

Yargıtay kararları içerisinde görmeye çalıştığımız Türkiye Cumhuriyeti dönüşüm süreçlerine ilişkin dikkat çeken bir nokta da 1930 yılında hala mecidiye kullanımının var olması gösterilebilir. Bazı karar örneklerinde davaya konu alacaklarda mecidiyeyle ilgili taleplerle karşılaşılıyor. Mecidiye²²¹, 31. Osmanlı Sultanı Abdülmecid'in tahta çıkışının altıncı yılı dolayısı ile Osmanlı Devleti'nde

²²⁰ Ek-1 (s. 192)

²²¹ “Mecidiye: Osmanlı Padişahı Abdülmecid'in tahta çıkışının altıncı yılı dolayısıyla 1260'ta (1844) onun adına basılan altın ve gümüş paraların genel adıdır. Bu tabir, daha çok 20 kuruş değerindeki gümüş sikkeleri belirtmek üzere yaygın olarak kullanılmıştır. Paranın basılma sebebi, Abdülmecid'in cülusunun ilk yıllarında piyasada bol miktarda değişik türde ve bir kısmı mağşüş sikkelerin bulunmasıdır. Karışıklığı gidermek için 26 Safer 1256'da (29 Nisan 1840) çıkan bir fermanla paraların toplanıp yeni bir paranın basılması kararlaştırıldı. Fakat bunun için darphânenin teknik imkânlarının yetersiz kalması üzerine Londra'dan gerekli aletler sipariş edildi. Böylece yenilenen darphâne para basmaya hazır hale geldi. 25 Cemâziyelâhir 1259'da (23 Temmuz 1843) eski paralar kesin olarak tedavülden kaldırıldı, yenileri çıktığından eskilerin peyderpey darphâneye teslim edilmesi 4 Cemâziyelevvel 1260'ta (22 Mayıs 1844) gazete ile duyuruldu. İlk mecidiye 22 Nisan, yarım mecidiye 18 Mayıs, çeyrek mecidiye 19 Mayıs 1844'te basıldı.” Detaylı bilgi için bkz. DİA (2003). Mecidiye. *TDV. İslam Ansiklopedisi*. C. 28, s. 239.

Kullanılmaya başlanan ve İstanbul'un İşgali'ne kadar kullanılan Osmanlının son para birimi olarak bilinmektedir. Osmanlı lirası her ne kadar 1 Kasım 1922'de Saltanat'ın kaldırılmasıyla resmi olarak kaldırılrsa da bu tarihten sonra bile 23 Ekim 1923'e kadar dönüşüm amacıyla Türkiye Cumhuriyeti'nde para birimi olarak kullanılmaya ve dolaşıma devam etti. Hatta bu geçiş döneminin 1927 yılına kadar uzandığı da bazı kaynaklarda belirtiliyor.²²² Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yeni bir para birimi olan Türk lirası devreye girmiş olsa da yargı kararlarında Mecidiye'nin kullanımının 1930lu yıllarda bile devam ettiği görülüyor. Bu durum, para birimlerinin geçiş süreçlerinde sıklıkla karşılaşılan bir durum olmakla birlikte, Türkiye özelinde bazı ek faktörlerin de etkili olduğu söylenebilir. Para birimlerinin tamamen değiştirilmesi, ekonomik ve sosyal hayatta büyük bir dönüşümü gerektirir. Bu süreç, özellikle kırsal kesimlerde ve düşük gelirli gruplarda daha uzun sürebilir. Yargıtay kararlarında Mecidiye'nin kullanımı, bu geçiş sürecinin yansıması olarak değerlendirilebilir. Özellikle eski dönemlere ait taşınır ve taşınmaz malların kıymet takdiri yapılırken, sabit bir para birimi olan Mecidiye'nin referans alınması, hesaplamaları kolaylaştırıyor olabilirdi. Uzun yıllar boyunca kullanılan bir para biriminin yerleşik hafızalardaki etkisi, yeni bir para biriminin hemen kabul görmesini engelleyebilir. Dolayısıyla 1930 yılı Kararları içerisinde de tedavülden kalktığı ve resmi olarak kullanımının bittiği bilinen mecidiye talepli davalarla karşılaşmamız olağan bir dönüşüm sürecinin parçası olarak değerlendirilmelidir. Mecidiye kullanımına ilişkin birkaç örnek vermek gerekirse, 120. Kararda Vanda ikamet eden Siirtli Hüseyin Efendi eşya bedelinden alacağı olduğunu iddia ettiği İslam ve Feyzullah efendilerden 280 mecidiye talebiyle Van Sulh Hukuk Hâkimliğine başvuruyor.²²³ 23 Teşrinievvel 1929 (23 Ekim 1929) tarihinde Van mahkemesince talebi haklı bulunuyor ve Karar davalılar tarafından temyize taşınıyor. Ancak Karar özeti ne Birinci derece mahkemesi olarak Van'ın ne de Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin mecidiye kullanımına ilişkin bir notu/itirazı ya da mecidiyenin günümüz parasına göre ödenmesine ilişkin hüküm içermiyor. 249. Kararda Urfa'da komisyonculuk

²²² Ali Akyıldız, *Osmanlı Finans Sisteminde Dönüm Noktası Kâğıt Para ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1996

²²³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 120 sayılı K.

ücretine ilişkin olarak yüz altmış mecrediye talepli davayı görüyoruz.²²⁴ Burada da mecrediye kullanımına ilişkin bir kısıttan ya da tedavülden kaldırılmış olduğuna ilişkin herhangi bir hükümden bahsedildiğini göremiyoruz. 296. Kararda Siirt'te iki yıl süreyle iki yüz yirmi mecrediye karşılığında kiraladıkları tarlalarına müdahale olduğu gerekçesiyle taraflar mahkemenin yolunu tutuyor.²²⁵ Diğer Kararlarla benzer şekilde herhangi bir kısıta/düzeltelemeye ilişkin açıklama bulunmuyor. 1930 yılı Kararları içerisinde zaman zaman karşımıza çıkan, tamamı merkeze uzak illerden dava konusu yapılan mecrediye kullanımına rastlayabiliyoruz.²²⁶ Mecidiye kullanımının devletin resmi yargı organı kayıtlarında görülmesi, mecrediyenin halk arasında ticarete konu olarak kullanımının devam ettiğini ve para birimindeki değişimin daha uzun yıllara sâri olarak toplumda gerçekleştiğine işaret ediyor olabilir. 1930 yılında Yargıtay Kararlarında görülen alacağa konu davalarının mecrediye kullanımının devam ettiği yıllardan (1927'ye kadar devam ettiği biliniyor) kalma olduğu da düşünülebilir. Örneğin 1927 yılındaki bir borca binaen açılan davanın 1930 yılında anca Yargıtay'a taşınmış olabileceği de ihtimaller dahilindedir. Ancak daha kuvvetle ihtimal, Saltanatın kaldırılmasıyla beraber tedavülden kalkan mecrediyenin özellikle taşrada halk arasında kullanımının 1930lu yıllarda da devam ettiğini Yargıtay Kararlarına bakarak tahmin edebiliriz.

3.5. ÖN AD VE LAKAPLAR

Yargıtay Kararlarının genel incelemesini yaparken soyadı eksikliği ve buna ilişkin gözlemlerimize değinmek de yerinde olacaktır. Soyadı Kanunu²²⁷; 21 Haziran 1934 tarihinde kabul edilmiş, 2 Temmuz 1934 tarihinde Resmî Gazete'de

²²⁴ BCA1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 249 sayılı K.

²²⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 296 sayılı K.

²²⁶ Yukarıda da örneklerini verdiğimiz şekilde Siirt, Urfa vb.

²²⁷ Soyadı Kanunu'nun ilk 3 maddesi: Madde 1 – Her Türk öz adından başka soy adını da taşımağa mecburdur. Madde 2 – Söyleyişte, yazışta, imzada öz ad önde, soy adı sonda kullanılır. Madde 3 – Rütbe ve memuriyet, aşiret ve yabancı ırk ve millet isimleriyle umumi edeplere uygun olmayan veya iğrenç ve gülünç olan soyadları kullanılamaz.

Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.2525.pdf>

yayımlanmış ve 2 Ocak 1935'te yürürlüğe girmiştir. Dolayısıyla bu Kanun öncesine denk gelen Yargıtay Kararlarımızda kişileri tanımlarken geldiği yer, baba adı, eş adı, lakabı gibi özellikler de ayırt edici olması açısından Kararlarda yer almaktadır. 264 numaralı karardaki Küç Mehmet, 266 numaralı kararda ipçi oğlu Yusuf, 409. kararda Seyrek basan oğullarından Mehmet Ali, 483. kararda Öküz Vakkas kızı Fatma, 740. karar gök göz oğlu Hamza, 1311. kararda gavur döven namıyla maruf Mustafa Bey, 1585. kararda Çam Hasan, 1639. kararda Cız Ömer oğlu Mehmet, vb.²²⁸ Soyadlarının henüz olmayışı dolayısıyla Karar içeriklerinde baba adının da anılması, lakaplar vb. gibi kullanımların dışında toplumda kabul görmüş hacı, muhtar, doktor, katip, binbaşı, yüzbaşı (askeri unvanlar vb.) gibi sıfatların ve mesleklerin de sıklıkla kullanıldığını görüyoruz. (1577. Kararda Yüzbaşı zade Hamdi Efendi vb. gibi²²⁹) Pek tabi diğer vatandaşlar gibi sadece ismiyle baba adı ya da bir lakabıyla tanımlanıp mahkemede yer alabilecekken sahip olduğu konumunu gösteren iş kimlikleri de mahkeme kayıtlarında yer buluyordu. Örneğin Şirket Müdürü olmak bir statü göstergesi olarak karar içeriklerinde kendine mutlaka yer buluyordu. İzmir'de harman İspirer Tütün şirketi Müdürü Fuat Bey 242. Kararda karşımıza çıkıyor.²³⁰ Mensucat şirketi Müdürü Ahmet Efendi 537. Kararda, Çekirgede ferah oteli işletmecisi Ahmet Efendi 614. Kararda, Fabrikatör İsmail Hakkı Bey ve Fabrikatör Ali zade Hulusi Nuribey ise 1154. Kararda sosyal statüleri ve maddi durumlarına işaret eder betimlemeleriyle karşımıza çıkıyor.²³¹ “Zenginlerin Mahkemede Görünürlüğü” başlığı altında bu betimlemelerin daha detaylı incelemesini tezimiz özelinde yapmıştık. Yine toplumsal bir statü gösteren Ceza reisi zabıtı Sinan zade Raif Bey 284. Kararda, Ankara Ticaret Odası Baş Kâtibi Bahaddin Bey 307. Kararda, Belediye Reisi Ragıb Efendi 395. Kararda, Afyonda sabık belediye reisi Halil ağa 456. Kararda, Erzurum nüfus Baş kâtibi Ali Efendi 1188. Kararda

²²⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 264, 266, 409, 483, 740, 1311, 1585, 1639 sayılı Kararları vb.

²²⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1577 sayılı K

²³⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 242 sayılı K.

²³¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 537, 614, 1154 sayılı Kararlar vb.

kendine yer buluyor.²³² Bu da bize toplumsal olarak saygı duyulan mesleklerin ve yüksek gelir durumunu gösteren tanımlamaların yargı düzeni içerisinde pozitif bir imaj uyandırdığına işaret ediyor olabilir. Bu tanımlamalar varlıklı, toplumda ekonomik ya da mesleki statüye sahip kişilerin mahkemelerde de bu nüfuslarını kullanabildiklerine işaret eden bir nokta mıdır burası da ayrı bir tartışma konusu olarak etraflıca incelenmeli. Ancak elimizdeki karar içeriklerinden bu tanımlamaların mahkeme nezdindeki karar sürecine etkisi olduğuna dair kanıtlı bir çıkarım yapmak söz konusu olamaz çünkü hem birinci derece kararlarının detaylarına vakıf olamıyoruz hem de karar özetlerinde davaya konu olay ve anlatımlar oldukça sınırlı şekilde veriliyor. Sadece davayı kazanma/kaybetme olarak bir değerlendirme yapılabilir ki bu da çok yüzeysel ve sığ kalacaktır. Yine de fikir verme açısından daha avantajlı gözükse bazı isim öne tanımlamaların karar sonuçlarında sahiplerine bir avantajı olmadığı kanaatine incelediğimiz Karar örneklerinden varılabilir. Nitekim böyle bir soru ve önyargıyla başladığımız araştırmamızda belli toplumsal statülerin artı olarak görülerek sahiplerine mahkemede lehlerine bazı kararlar çıkartabileceğine dair olan inancımız, karar sonuçlarının değerlendirilmesi çerçevesinde zayıfladı demek yanlış olmayacaktır. Bu statülerin sonuca etki etmediğini lehlerine ya da aleyhlerine dengeli bir nakız/onaylanma sayısından tahmin edebiliyoruz.

3.6.MEKAN TANIMI

Muhtemel karışıklıkları önlemek ve davalı ya da davacıyı daha kolay tanımlayabilmek için mekânsal tanımlamalara da sıklıkla başvurulduğunu görüyoruz. Büyük şehirlerde daha detaylı ve açık adreslere yer verilirken, daha küçük köy gibi yerlerde ise baba adı ya da meslekle tanıtım yeterli görülmüştür. 729. Kararda şu betimlemeyi görüyoruz; İzmir’de Bornova’da Gazi Mustafa Kemal Paşa caddesinde 15 numaralı hanede mukim Nezir Bey. 1478. Kararda Galata’da Kalafat yeri caddesinde 107 numaralı dükkânda sabık kâhya Mehmet Efendi, 1584. Kararda Cihangirde Tire Yusuf apartmanında mukim Ligur Efendi,

²³² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 284, 307, 395, 456, 1188 sayılı Kararları vb.

1637. Kararda İstanbul'da Sultan hamamında mas'edat hanında 3 noda mukim terzi Mehmet Nuri Efendi açıklamalarına yer verilen bu gibi kararlar büyük şehir mekan tanımlamasına örnekken; 749. Kararda Manisanın Huruz köyünden Abidin oğlu Aziz tanımlaması kırsal mekân tanımlama örneği olarak verilebilir.²³³ Yerel olarak bilinirliğinin yüksek olduğunu düşündüğümüz mekânsal tanımlamalara da sıklıkla karar içeriklerinde yer veriliyor, buna en belirgin örneklerden biri olarak 719. Kararda geçen Samsunda Ziraat Bankası altındaki tüccarlardan hafız Mahmut Efendi tanımlamasını verebiliriz.²³⁴ Özellikle daha küçük yerleşim yerlerindeki adres belirtir açıklamaların o yerin en bilindik mağaza, dükkân gibi yerlerinin baz alınarak açıklandığı anlaşıyor.

3.7.TAKVİM

Osmanlı Devleti'nde tarih boyu farklı takvim türleri kullanılmıştır. Tanzimat öncesi dönemde Osmanlı Devleti'nde resmi takvim olarak yalnızca Hicri takvim kullanılıyordu, Tanzimat'tan sonra ise hicri ve Rumi takvimler birlikte kullanılmaya başlanmıştır.²³⁵ Takvim sisteminde yapılan değişiklik ile 26 Aralık 1925'te çıkarılan 698 sayılı Kanun'la Türkiye Cumhuriyeti'nde resmi devlet takvimi olarak miladi takvim kabul edildi ve 1 Ocak 1926'dan itibaren miladi takvim resmi olarak kullanılmaya başlandı.²³⁶ Ancak geçiş dönemi ve alışkanlıkları kırma süresi biraz uzun sürmüş olmalı ki azımsanmayacak kadar kararlarda rumi takvime göre kayıt tutulduğu görülmüştür. Benzer bir durumu Harf İnkılabında da görmüştük ve cumhuriyet devrimlerinin uygulanmasının ve hayata geçirilmesinin biraz zaman aldığı değerlendirilmesini yapmıştık.

Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1930 yılı Kararları içerisinde ekim ayı yerine teşrinievvel, kasım ayı yerine teşrinisaniye, aralık ayı yerine kanunuevvel ve ocak

²³³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 729, 1478, 1584, 1637, 749 sayılı Kararları vb.

²³⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 719 sayılı K.

²³⁵ Detaylı bilgi için bkz.

Mustafa Özсарay, "Osmanlı Belgelerinde Kullanılan Tarih Türleri", Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi, 2019, s. 28-41

²³⁶ Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.698.pdf>

ayı yerine de kanunusaniye tanımlarının kullanılması dil açısından farklı geldiği için konuya göz atmak istedik. Halk ağzında ekim, kasım, aralık, ocak şeklinde ifade edilse de resmi yazışmalarda ve belgelerde bu ayların adının farklı olarak anıldığını da tezimizin bu noktasında öğrenerek çalışmalarımıza devam ettik. Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin hem 1930 yılı hem de 1935 yılı kararlarında ay isimlerinin aynı şekilde kaleme alındığını belirtebiliriz. Nitekim TBMM tutanaklarından alındığı şekliyle; Erzincan Mebusu Behçet Kemal Çağlar'ın teklifi ile bazı ay adlarının değiştirilmesi hakkında kanun teklifi, T.B.M.M. Teşkilâtı Esasiye Encümeni tarafından Esas No:2/55 Karar no:2 ile 6 Ocak 1945'te kabul edilmiştir. Her ne kadar tezimizin inceleme yılına ilişkin bir değerlendirme olmasa da burada paylaşmanın yerinde olacağına kanaat getirdik. Bu Kanun;

“Madde 1. Teşrinievvele Ekim, Teşrinisaniye Kasım, Kânunuevvele Aralık ve Kânunusaniye de Ocak adları verilmiştir.

Madde 2. Bu kanun yayım tarihinden yürürlüğe girer.”

Hükümlerini içermektedir.²³⁷

3.8. YARGITAY KARARLARINA İLİŞKİN DİĞER DEĞERLENDİRMELER

Yargıtay Kararları içerisinde tek tek başlık açmaya gerek duymadığımız ancak dikkate değer bazı noktalara da Diğer Değerlendirmeler başlığı altında göz atmaya gayret edeceğiz.

Yargıtay Kararları incelememiz sırasında dikkatimizi çeken unsurlardan biri Adana ve çevresindeki illerin tarlaya menî müdahale davalarında mahkemeye konu tarlaların/arazilerin dönümlerinin diğer tarlaya menî müdahale konulu davalara göre çok fazla oluşudur. Diğer yörelerde de fazla dönümlerin mahkemeye konu edildiğine denk gelsek de Adana ve çevre ilçelerinden yapılan

²³⁷Erişim:<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d07/c015/tbmm07015022ss0038.pdf>

başvurularda dikkate şayan bir yoğunluk mevcut. Gerek dönümlerin büyüklüğü gerekse sahiplik yapısının şahsa ait olması sebebiyle Adana çevresinden gelen Kararlar göze çarpıyor. Çoğu tarlaya/arsaya/araziye/bağa meni müdahale davaları bir dönüm bir kıta hatta bazıları bir dönüm tarlanın küçük bir hissesi için bile açılırken Adana bu anlamda farklı olarak dikkat çekiyor. 27. Kararda Balıkesir’de 1300 dönüm arazi için yaşanan anlaşmazlık mahkemeye taşınıyor.²³⁸ 395. Kararda Aydın’daki çiftliğin 7 bin atik dönümlük arazisine meni müdahale ve çiftliğin bazı incir ağaçlarının ürünlerine ilişkin ecir misil talebini görüyoruz.²³⁹ 643. Kararda Konya’da 36 dönüm tarlaya meni müdahale olduğuna ilişkin dava yoluna gidilmiştir.²⁴⁰ 952. Kararda Muğla Asliye Hukuk Mahkemesinden 30 dönüm çiftlik arazisine müdahale edilmesiyle ilgili karar verilmiştir.²⁴¹ 1246. Kararda Antalya’dan Hacı Bekir zade Hafız Murat Efendi 116 dönüm arazisine hazinei maliyece müdahale edildiği iddiasıyla mahkemede yer alıyor.²⁴² 1259. Kararda Ankara Ayaş’tan 50 dönümlük bir dava görüyoruz.²⁴³ 1322. Kararda Eskişehir’de 30 bin dönümlük çiftlik arazisi ve çiftlik sorumlusunun görevinden azledilmesi davasına şahit oluyoruz.²⁴⁴ Denizli’den gelen 1463. Kararda 90 dönümlük arsa mahkeme konusu olmuştur.²⁴⁵ Yine Denizli’de 1000 dönüm arazi için karyelerin birbirlerini dava ettiklerini görüyoruz ama bu Karardaki durum daha farklı çünkü şahsa ait bir tarla değil köylerin ortak kullanımındaki mera alanları söz konusu edilmiş. Yine Denizli’de 170 dönüm vakıf arazisinin mahkemeye taşındığını biliyoruz. Ancak bunlardan farklı olarak Adana ve çevre illerde sıklıkla şahıslara ait büyük parçalı davalara tanık olabiliyoruz. Örneğin 1075. Kararda Adana’dan Hacı Derviş Ağa veresesinden mirasçıları, murislerinin 4 parçada 2860 dönüm

²³⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 27 sayılı K.

²³⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 395 sayılı K.

²⁴⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 643 sayılı K.

²⁴¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 952 sayılı K.

²⁴² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1246 sayılı K.

²⁴³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1259 sayılı K.

²⁴⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1322 sayılı K.

²⁴⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1493 sayılı K.

tarlasına müdahale edildiği gerekçesiyle mahkemeye geliyorlar.²⁴⁶ 1290. Kararda Ceyhan'dan İsmail oğlu Mehmed 100 dönüm tarlasının 70 dönümüne müdahaleler olduğu iddiasıyla Ceyhan Hukuk Hâkimliğine başvuruyor.²⁴⁷ 1371. Kararda Adana'dan Ahmet oğlu Mustafa vekili Şemsettin Bey aracılığıyla 400 dönüm tarlasının bir kısmına müdahale edildiği gerekçesiyle hak arama yoluna gitmiştir.²⁴⁸ 1412. Kararda Kozanda 500 dönüm arazi için tarafların mahkemeye geldiğine şahit oluyoruz.²⁴⁹ 1632. Kararda Osmaniye'den kereste tüccarı Hasan Efendi Orman İdaresinin 300 dönüm arazisine müdahale ettiği gerekçesiyle davacı olmuştur.²⁵⁰ (1933 yılına kadar il statüsünde olan Osmaniye'nin eski adı Cebelibereket olup birkaç Kararda bu adın da kullanıldığını görüyoruz. Osmaniye 1933'te Adana iline bağlanmış ve 24.10.1996 tarihine kadar idari olarak Adana'ya bağlı kalmıştır. 28.10.1996 tarih ve 22801 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4200 sayılı kanun ile yeniden il olmuştur.) 1673. Kararda Ceyhan'dan Mustafa Efendi 800 dönüm tarlasının 50 dönümüne müdahale edildiği gerekçesiyle hakkını mahkemede aramaya çalışmıştır.²⁵¹ 1911. Kararda 80 dönümlük tarlanın 15 dönümü mahkemeye konu edilmiş.²⁵² 1980. Kararda Mersin'de 60 dönüm tarlaya menî müdahale için mahkemeye geliniyor.²⁵³ Buna benzer kararların onlarcasını örnek olarak yazabiliriz ama bahsettiğimiz hususun özünün ve gayemizin anlaşılması açısından bu kadar örneğin kâfi geleceğini düşünüyoruz.

²⁴⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1075 sayılı K.

²⁴⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1290 sayılı K.

²⁴⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1371 sayılı K.

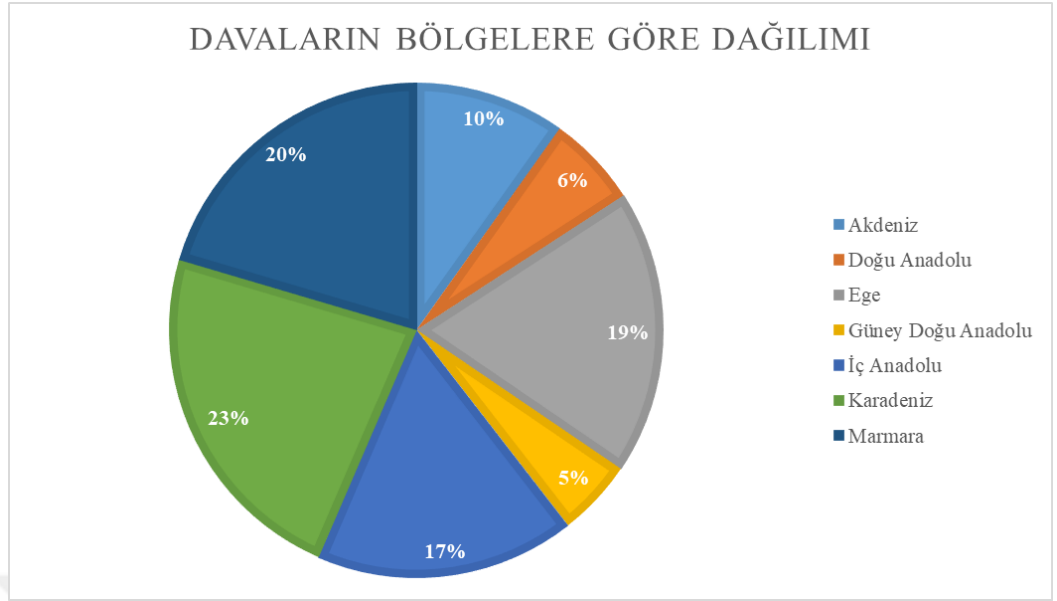
²⁴⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1412 sayılı K.

²⁵⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1632 sayılı K.

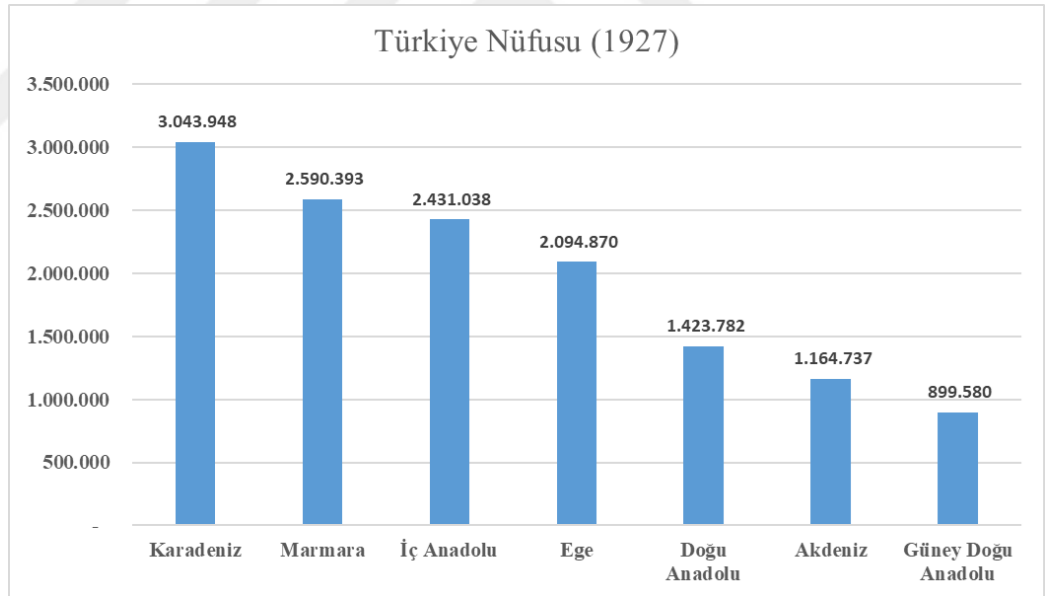
²⁵¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1673 sayılı K.

²⁵² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1911 sayılı K.

²⁵³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1980 sayılı K.

Grafik 8 Davaların Bölgelere Göre Dağılımı²⁵⁴

Grafik 9 1927 Yılı Nüfus Sayımının Bölgelere Göre Dağılımı²⁵⁵

²⁵⁴ Tablo, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi kararları baz alınarak tarafımızca hazırlanmıştır. Dilimler ve açıklamaları, grafiğin okunmasını kolaylaştırabilmek adına %10'luk paya sahip Akdeniz Bölgesinden başlayarak saat yönünde dönecek şekilde tasarlanmıştır.

²⁵⁵ Grafik, TÜİK kütüphanesinden online olarak alınan nüfus verileri çerçevesinde tarafımızca hazırlanmıştır.

Alacak davalarının bazılarında yer alan tazminat talepleri de dikkatimizi çeken diğer bir unsurdur. Bu tazminat taleplerinde oranların neye göre tespit edildiği belirsiz olduğu gibi mahkemenin de bu oran taleplerine ne derece karşılık verdiğini ilam içeriklerinden maalesef anlayamıyoruz. Kimlerin hangi koşullarda tazminat talebinde burabileceğine dair ikna edici bir kaynakta tarafımızca bulunamamıştır. Alacak davalarının oransal olarak çoğunda tazminat talebi isteğine dair bir ibare bulunmasa da azımsanmayacak kadar fazlaca Kararlarda da %5-%10-%15-%25 gibi değişken oranlarda tazminat taleplerine rastlamak mümkün. 91. Kararda Yozgat'tan Kirişin Ali oğlu Emin bakkaliye alacağı olan 3500 liraya ilaveten %25 tazminat talebiyle Yozgat Sulh Hukuk Hâkimliğine başvuruyor, Karar içeriğinden %25 tazminat talebinin karşılanıp karşılanmadığı ya da ne kadarının karşılandığı belirtilmese de Emin haklı bulunuyor ve davalının temyiz talebi de reddediliyor.²⁵⁶ 99. Kararda İzmir'de gayrimüslimlerin kendi aralarındaki bir alacaktan ötürü 36 lira talepli istem yanında %5 faiz talebi görüyoruz.²⁵⁷ 1912. Kararda Konya'dan Mustafa oğlu Recep 50 lira alacağının % 10 tazminatla birlikte tahsiline dair istemle mahkemeye gidiyor.²⁵⁸ 1929. Kararda manifatura bedeli olan 87 lira 20 kuruşa ilaveten %10 tazminat talebinde bulunuluyor.²⁵⁹

²⁵⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 91 sayılı K.

²⁵⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 99 sayılı K.

²⁵⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1912 sayılı K.

²⁵⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1929 sayılı K.

4.BÖLÜM

1930 YILI KARAR İNCELEMELERİ

Tezimizin bir önceki bölümünde Yargıtay'ın yapısının genel bir resmini çizmeye çalıştık; yargıdaki aktörleri, vekilleri ve başvuru için katlanılan masraflara dayanarak mahkemenin erişilebilirliğini araştırdık. 1930 yılı 1. Hukuk Dairesi Kararlarının her birini analiz etmek imkânsız olacağından, bunları daha iyi temsil eden bazı kararları kategorize ederek tezimizde inceledik. Tezimizin asıl inceleme alanı olan 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin Kararlarını bu bölümde etraflıca değerlendirmeye çalışacağız. Kararları davaların yoğunlaştıkları alanlara/konulara göre kümeleyerek, açan kimselerin gelir durumuna göre, cinsiyetine göre vb. farklı parametreler çerçevesinde incelemeye çalışacağız. 1930 yılının sosyo-ekonomik olaylarını yansıtmaları açısından önemli gördüğümüz bazı Kanunların uygulanışını da yine Kararlar içerisinden tasnifleyerek analiz etmeye çalışacağız. Bununla birlikte Kararların sadece içeriklerine ilişkin değil birçok farklı veri barındıran şekli incelemelerini de gene bu başlık altında yapıyor olacağız.

1930 yılının 4868 Kararının geneline bakıldığı zaman Kararların çok büyük oranda yoğunluğunun tarlaya, bahçeye, bağa, arsaya, meraya, suya müdahalenin menî/önlenmesi davalarının oluşturduğunu söyleyebiliriz.²⁶⁰ Yargıtay'a taşınan olayların bu denli tarım ve tarımla ilişkili oluşu, tarımın 1930 yılı Türkiye'sinde ne kadar önemli bir yer tuttuğunun bir ispatı olarak görülebilir. Açılan davaların içeriği ve söz konusu davalara konu arsaların/tarlaların büyüklüklerinin, içeriklerinin nasıl bir 1930 yılı ekonomisine işaret ettiğini de bu anlamda ele almaya çalışacağız.

²⁶⁰ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 7, 12, 13, 15, 16, 17, 20, 25, 27, 31, 41, 43, 52, 58, 63, 85, 90, 121 sayılı Kararları vb.

Yine emvali gayrimenkullere²⁶¹ ilişkin kararların da çok yoğun olarak 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarında kendine yer bulduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar verilen Yargıtay Kararları davaların sonucuna dair ipuçları taşımasa da dönemin sosyal olaylarını ve koşullarını bizlere göstermesi açısından son derece önemli olduğu değerlendirilmiş ve tezimiz özelinde ayrı bir başlık altında incelenmeye değer bulunmuştur.

1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları içerisinde dikkatimizi çeken diğer bir hususta Austro (Usturo) Tütün Şirketinin²⁶² ve Singer Dikiş Makinesi Kumpanyasının²⁶³ çok sayıda benzer içerikli davalar açmalarıdır. Dönemin mikro özelliklerine dair bilgiler veren bu kadar spesifik ve bolca görünen bu davalara da ayrıca bir parantez açmayı uygun bulduk.

Miras paylaşımına dair ve miras hükümleri barındıran davaları da Osmanlı İmparatorluğun'dan Cumhuriyete evrilen süreçte ayrı bir başlık altında daha detaylı incelemeye değer bulduk.²⁶⁴ Bununla birlikte kadınların tarihsel olarak her zaman mirasta erkeklere kıyasla dez avantajlı olduğundan yola çıkarak bu konuya ilişkin disiplinler arası bir yaklaşımla yorumlamalarda bulunmaya çalıştık. Şer'i taksimden eşit paylı miras bölüşümüne dayanan miras hukuku hükümlerine geçiş sürecini gözlemlemek de bu açıdan ilkimizi çeken noktalardan biri oldu. Yine tarih yazımında kadınların dezavantajlı pozisyonu dolayısıyla 1930 yılı

²⁶¹ “Emvali metruke: Başka mahallere nakledilen, kaybolan, yabancı ülkelere ve işgal altındaki yerlere giden kişilerin, başta gayrimenkulleri olmak üzere terk edilmiş malları.” (Cavid Abdulahzade, Emval-İ Metruke Kapsamındaki Mülkiyet Davalarının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Süreci Açısından Değerlendirilmesi, s. 319) Halil Cin de metruk araziye şu şekilde tanımlar; “Âmmenin yahut muayyen bir kasaba veya köy ahalisinin istifadesine terkedilen pazar, panayır, yol, köprü v.s. ile mer’a, yaylak ve kışlaklardır.” diye tanımlar. Metrûk arazi iki kısımdır. a) Umumun İstifadesine Tahsis Edilen Yerler: Yollar, köprüler, namazgâhlar, mesire yerleri; pazar yerleri, pazar, panayır gibi mahaller umumun istifadesine tahsis edilmiştir bb) Bir veya birkaç köy veya kasaba halkının istifadesine tahsis edilmiş olan mer’a, yaylak, kışlak ve harman yeri gibi mahallerdir.

Halil Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978, s. 41-42

²⁶² Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 158, 159, 245, 1057, 1065, 1681, 1682, 1683, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688, 1737 sayılı Kararları vb.

²⁶³ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 142, 350, 809, 1050, 1376, 1586 sayılı Kararları vb.

²⁶⁴ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 273, 303, 363, 429, 659, 754, 815, 1342 sayılı Kararları vb.

Kararlarında da kadınlara ilişkin ayrı bir parantez açma ihtiyacı hissettik. 1926 tarihli Türk Kanunu Medenisinin özellikle Şer'i hükümlerde kadını dezavantajlı kıldığı konulardaki değişimin de Karar örneklerinde izlerini bulabilmeyi denedik. Benzer şekilde toplumda dezavantajlı pozisyonları gereği engellilerin temsiline de tezimiz içerisinde yer vermenin anlamlı sonuçlar doğurabileceğini düşündük.

1930 yılı 1. Hukuk Kararları içerisinde yukarıda sayılanların dışında da kategorize edebileceğimiz birçok dava çeşidini görmek mümkün; feshi ferağ²⁶⁵, borca ilişkin alacak davaları²⁶⁶, vakıf davaları²⁶⁷, sigortaya ilişkin davalar²⁶⁸, inşaat ve tamirat bedeline ilişkin davalar²⁶⁹, gayrimenkulün nama tescili²⁷⁰, ölünceye kadar bakma şartına ilişkin sözleşmelerin iptal ve fesih işlemlerine ilişkin davalar²⁷¹, ihalenin feshi talepli davalar²⁷², intifa ve şufa hakkına ilişkin davalar²⁷³, istimlak iptali²⁷⁴, mübadele sonrası yer tashihiye ilişkin davalar²⁷⁵, senet ihlali davaları²⁷⁶, kiracıların tahliyesine ilişkin davalar²⁷⁷, eciri misil davaları²⁷⁸, tashihi kayda ilişkin davalar²⁷⁹, zarar/ziyan davaları²⁸⁰, icar istemli davalar²⁸¹, tazminat talebine

²⁶⁵ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 239, 369, 376, 475, 486, 529, 1024 sayılı Kararları vb.

²⁶⁶ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 22, 24, 34, 35, 36, 53, 54, 55, 56, 66, 68, 69, 71, 73, 74 sayılı Kararları vb.

²⁶⁷ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 40, 47, 111, 126, 172, 232, 235, 238, 244, 468, 1007 sayılı Kararları vb.

²⁶⁸ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 92, 748, 1725, 1870 sayılı Kararları vb.

²⁶⁹ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 861, 931 sayılı Kararlar vb.

²⁷⁰ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 435, 450, 603, 807, 873, 1258, 1317 sayılı Kararları vb.

²⁷¹ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 84, 948, 960, 1569 sayılı Kararlar vb.

²⁷² Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 419, 770, 930, 1295, 1592 sayılı Kararlar vb.

²⁷³ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 256, 410, 500, 505, 596, 646 sayılı Kararları vb.

²⁷⁴ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1156, 1441 sayılı Kararlar vb.

²⁷⁵ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 501, 1349 sayılı Kararlar vb.

²⁷⁶ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 46, 234, 278, 284, 320 sayılı Kararlar vb.

²⁷⁷ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 44, 577, 616, 737, 752, 973 sayılı Kararlar vb.

²⁷⁸ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 221, 357, 395, 616, 737 sayılı Kararlar vb.

²⁷⁹ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 425, 569, 645, 753 sayılı Kararlar vb.

ilişkin²⁸² davalar vb. Bunların her biri için ayrı başlıklar altında inceleme yapmasak da 1930 yılı sosyo-ekonomik ve toplumsal olaylarına dair önemli işaretler sunmaları açısından bazı örneklerle aktarımlarda bulunacağız.

1930 yılı ve 1935 yılı karşılaştırmalarını da içeren şekli Karar incelemeleri de Yargıtay'ın 1930 yılı işleyişi açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivleri 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarının şekli ve genel değerlendirmeleri de farklı bir alt başlık altında etraflıca incelenecektir. Yıllara sâri içeriksel gelişim ve Kararların düzeni de karşılaştırmalı yöntemle ele alınacaktır.

4.1.ARAZİYE İLİŞKİN DAVALAR

“On dokuzuncu yüzyılın Osmanlı İmparatorluğu, on sekizinci yüzyılın son çeyreğinde önce Batı Avrupa topraklarında başlayan ve daha sonra dalga dalga tüm dünyaya yayılan sanayi devrimini²⁸³ gerçekleştirmekten uzak kalmıştı.” (Şahin – Yıldırım, 2015, s. 112). Güçlü bir tarım ülkesi olarak uzun yıllar hüküm süren bir imparatorluk olarak sanayi devrimini ve teknolojik gelişmeleri yakalayamamıştı.²⁸⁴ Sanayileşme atılımları yapılmaya gayret edilse de bu

²⁸⁰ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 360, 1234 sayılı Kararları vb.

²⁸¹ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 480, 1214 sayılı Kararları vb.

²⁸² Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 292, 493, 628, 709, 718 sayılı Kararlar vb.

²⁸³ “Sanayi devrimi, insanları çoğunlukla kırsal alanda yaşayıp, mahalli piyasaların olanakları ile yetinen bir topluluk halinde bulunmaktan çıkarıp, uluslararası ilişkilerin hızla arttığı bir sanayi toplumu biçimine dönüştüren olgudur.”

Tevfik Çavdar, *Millî Mücadelenin Ekonomik Kökenleri*, İstanbul, Köz Yayınları, 1974, s. 20

²⁸⁴ Osmanlı Devleti 19. Yüzyıl itibariyle Batı'nın sanayileşme sürecinde ne kadar geride kaldığının farkına varmakla birlikte yeterli sanayileşme ve teknolojik gelişmeleri yakalama atağını yapamadı. Şevket Pamuk bu dramatik durumu şöyle ifade ediyor; “19. yüzyıl, Osmanlı toplumu ve ekonomisi için öncekilerden çok farklı bir dönem oluşturur. Osmanlı toplumunun ve ekonomisinin geleneksel yapıları 17. ve 18. yüzyıllarda, çok önemli değişiklikler geçirmeden varlıklarını sürdürebilmişlerdi. Ancak, 1820'lerden Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen yaklaşık yüz yıllık sürede Osmanlı Devleti, Batı'nın askerî, siyasal ve İktisadî gücüyle karşı karşıya geldi.”

Şevket Pamuk, *Osmanlı – Türkiye İktisadi Tarihi 1500 – 1914*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007, s. 191)

çabaların çoğu yetersiz kalıyordu.²⁸⁵ Çavdar'ın kitabında yer verdiği istatistiki verileri de Osmanlı İmparatorluğu'nun durumu ve gelişmelerden uzak kalışının ekonomisine nasıl yansıdığını görmek açısından paylaşmaya değer görüyoruz. Dönemin öne çıkan ortalama dış ticaret verilerinin de bu anlamda güvenilir bir veri sunacağından kanaatle incelemeye değer bulduk. Sanayileşme sürecinde başı çeken ülkelerin dünya ticaretinde de ne kadar öne çıktıklarını Tablo 3'ten de rakamlara dökülmüş halde görebiliyoruz. Çağdaşı devletlere kıyasla sanayileşmede geri kalan Osmanlı Devleti teknolojik devrimi de yakalamakta zorluk çekiyordu. Dünyanın önde gelen kapitalist ekonomileri on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren daha güçlü bir teknolojik ilerlemenin içersine girmişlerdi. 1900lerde yeni buluşlara verilen patent sayıları yaklaşık olarak şu şekildeydi; A.B.D. 36620, İngiltere 21910, Almanya 13080, Fransa 12680.²⁸⁶ Buluşların nitelikleri ve etkileri arasında büyük farklılıklar olacağı için kesin bir karşılaştırma yapmak mümkün olamazsa da yıldan yıla artan oranda yeni buluşların teknolojik ilerlemeleri ivmeli olarak artırdığını ve piyasada yeni pazarlar oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dünya ekonomisinin içersinde bulunduğu dinamizm her geçen yıl artarken Osmanlı Devleti de çağdaşlarına oranla ekonomik olarak geriliyordu.

²⁸⁵ “Avrupa dan en son teknolojiyi kullanan makineler ithal ederek devlet mülkiyetinde ve esas olarak ordunun, donanmanın ve sarayın taleplerini karşılamak üzere dizi fabrika kurdurdular. Çoğunluğu İstanbul ve çevresinde kurulan bu kapitalist işletmeler içinde en önemlileri Yedikule'den Küçük Çekmece'ye kadar uzanan alanda kurulan yünl, pamuklu dokuma fabrikaları, feshane, tophane ve tersanelerle demir dökümhaneleriydi, Hereke'deki ipekli dokuma fabrikasıyla İzmir'deki kâğıt fabrikası da aynı girişimin bir parçasıydı. Bu fabrikalarda çalışmak ve üretimi yönetmek üzere Avrupa'dan yüksek ücretlerle mühendisler, teknisyenler ve hatta işçiler getirildi. Ancak, ürettikleri mallar devlet tarafından satın alındığı ve böylece ithal mallarının rekabetinden korundukları halde bu fabrikaların büyük bir bölümü işletilemedi; bunlar, kısa bir süre sonra üretimi durdurmak zorunda kaldılar. 1850'lere gelindiğinde, Avrupalı bir gözlemcinin deyişiyle Türkiye'de Avrupa makineleriyle, Avrupa hammaddeleriyle ve usta Avrupa ellerle kumaş üreten bu sanayiden geriye fazla bir şey kalmamıştı.”

Şevket Pamuk, *Osmanlı - Türkiye İktisadi Tarihi 1500 – 1914*. İstanbul: İletişim Yayınları, 4. Baskı, 2007, s. 201-202

²⁸⁶ Tevfik Çavdar, *Millî Mücadelenin Ekonomik Kökenleri*. İstanbul: Köz Yayınları 1. Baskı, 1974, s. 25

Başlıca Ülkelerin Ortalama Dış Ticaret Değerleri (Milyon ₺)				
<i>Ülke</i>	<i>Ortalama İthalat</i>		<i>Ortalama İhracat</i>	
	<i>1892-96</i>	<i>1902-06</i>	<i>1892-96</i>	<i>1902-06</i>
İngiltere	419	559	285	390
İsveç	19	32	18	24
Hollanda	119	199	98	164
Fransa	200	240	180	235
Belçika	112	185	102	162
Almanya	215	346	173	284
İtalya	48	83	43	68
Avs-Mac.	59	87	67	96
Rusya	51	71	62	106
Yunanistan	4,4	5,6	3,1	3,7
Romanya	15	13	12	16
Osmanlı D.	21	23	13	16
Mısır	9	20	13	21
Çin	29	56	22	35
Japonya	12	39	13	35
A.B.D.	161	219	184	311

Tablo 6 Başlıca Ülkelerin Ortalama Dış Ticaret Değerleri²⁸⁷

Osmanlı'nın ekonomik düzeni en basit haliyle toprak ve tarımsal üretime dayanan bir sistem olarak açıklanabilir. ²⁸⁸ Gerek Osmanlı'nın son dönemi gerekse Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayi küçük tezgâhlar ve kurulduktan bir süre sonra kapanmak zorunda kalan az sayıda fabrikadan ibaretti. Dolayısıyla da tarım hala ekonominin en büyük lokomotif olarak yer alıyordu. ²⁸⁹ Nitekim yıkılan Osmanlı İmparatorluğundan sonra Erken Cumhuriyet döneminde de işgücü piyasalarının tarımsal ağırlıklı bir yapıda bulunduğu bilinmektedir. ²⁹⁰ 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin Karar yoğunluğuna baktığımızda da en fazla

²⁸⁷ Tefik Çavdar, *Millî Mücadelenin Ekonomik Kökenleri*. İstanbul: Köz Yayınları 1. Baskı, 1974, s. 28

²⁸⁸ Tefik Çavdar, *Millî Mücadelenin Ekonomik Kökenleri*. İstanbul: Köz Yayınları 1. Baskı, 1974, s. 47

²⁸⁹ Benzer, Mehmet Hanifi. "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi" Erişim: <https://www.tuicakademi.org/cumhuriyetin-ilk-yillarinda-turkiye-ekonomisi/>, 2011

²⁹⁰ Levent Şahin, Kadir Yıldırım, "On Dokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Türkiye'de İşsizlikle Mücadele Politikalarının Gelişimi", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2015, s. 113

sayıda kararı araziye ilişkin davalarda görüyoruz. Neredeyse Kararların çok büyük bir kısmı arsaya, tarlaya, bağa, bahçeye, meraya, yaylaya ilişkin anlaşmazlıklar sonucu Yargıtay'a kadar taşınmış ve hak arayışında bulunulmuş. Arsaya ilişkin davaların incelediğimiz bütün davalara oranı neredeyse %70 olarak karşımıza çıkıyor. Bu da bize 1930 yılı genel ekonomisinde tarıma dayalı bir sistemin hâkim olduğunu ve bu düzenin sosyo-ekonomik anlamda ne kadar önemli olduğuna işaret ediyor.

1929 yılında çalışan kesimin %87,39'u tarımda istihdamda yer alıyordu (Şahin – Yıldırım, 2015: 118).²⁹¹ Sadece bu istatistiki veri bile Kararlarımızda neden bu kadar çok tarla/arsa/bağ/bahçe/mera konulu davalar olduğuna dair ipuçlarını içerisinde barındırıyor. Nitekim biz de tezimize başlarken tezimizin temel araştırma konularından birisini bunun üzerine kurguladık. Yargıtay Kararlarının 1930 yılı Türkiye Cumhuriyeti Devletinin sosyo- ekonomik ortamına ışık tutmasını ve bu zamanı bize hukuk dilinden anlatmasını umuyorduk.

Hatta tarımın ekonomideki yeri o kadar ki bir dönüm tarlaya bile menü müdahale davalarını sıklıkla Kararlar içerisinde görebiliyoruz. İnsanların geçimini idame ettirebilmek için bir dönüm tarlayı hem birinci derece mahkemesinde hem de temyiz makamında savunmasını izliyoruz. Örneğin 263 numaralı Kararda²⁹² İskilip'te bir dönüm tarla için yaşanan anlaşmazlık Yargıtay'a kadar taşınmış. Örneğin, 1117. Kararda Kütahya'nın Küçük köy karyesinden tarafların dört dönüm tarlanın bir dönümüne müdahale edildiği iddiasıyla mahkemeye geliyorlar.²⁹³ 1397. Kararda Düzce'nin Camii Kebir mahallesinden tarafların bir dönüm tarlaya menü müdahale için hak iddialarını Yargıtay'a taşıdıklarını görüyoruz. ²⁹⁴ Bu noktada tezimiz içerisinde tasnif ettiğimiz alanlarda örnekler verirken, örnek Kararları herhangi bir düzene, Karar sırasına ya da sistematığe bağlı olmaksızın rastsal olarak seçtiğimizi de belirtmekte fayda var. 3081. Kararda Arapkir'den iki dönüm araziye müdahale anlaşmazlığı için Yargıtay yoluna

²⁹¹ Şahin ve Yıldırım çalışmalarını nüfus sayımının verileriyle anlamlandırarak aktarıyorlar.

²⁹² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 263. sayılı K.

²⁹³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1117 sayılı K.

²⁹⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1397 sayılı K.

gelindiğini görüyoruz.²⁹⁵ 4516. Kararda Adıyaman'ın Besni ilçesinden Hatice'nin babasından kendisine intikal eden bir dönüm bağına müdahale edildiği gerekçesiyle iddiasını mahkemeye taşıyor.²⁹⁶ Bu ve buna benzer bir/iki dönüm arazinin konu edildiği düzinelerce dava örneği vermek mümkün. Hatta bazı Kararlarda sadece bir dönüm tarlanın çok hisseli payına ilişkin bile mahkemeye başvurulduğuna şahit olabiliyoruz. Halkın temel geçim kaynağının tarım ve tarıma dayalı hayvancılık faaliyetleri olması sebebiyle ufak parçalı arazilerin bile şiddetli hak aramalara konu olduğunu Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Karar içeriklerinden gözlemleyebiliyoruz. Örneğin 1 sayılı Kararda Eskişehirde bir dönüm arazi konulu davanın Yargıtay'a kadar taşındığını görüyoruz.²⁹⁷ Benzer şekilde 11 sayılı Kararda Nallıhan'da bir dönüm tarlaya ilişkin hak iddiasının Yatgıtay'a konu edilmesine şahit oluyoruz.²⁹⁸

Karyelerin/köylerin muhtarlar, azalar aracılığıyla başka köylere açtığı davaların sayıca yadsınamayacak kadar fazla olduğu da Yargıtay Kararları içerisinde görülmüştür. Özellikle meraya²⁹⁹, suya, yaylaya, bağa vb. müdahalenin meni davalarına da Kararlarda fazlaca rastamamız sebebiyle bu konuya da etraflıca bakma ihtiyacı hâsıl oldu. Örneğin 741. Kararda Çavuşköy karyesi ile Osmanlı karyesinin karşı karşıya geldiğini görüyoruz.³⁰⁰ 959 sayılı Kararda Reşadiye'den Kırtaş karyesinin suya meni müdahale iddiasıyla Livan karyesi aleyhine hak iddiasını Yargıtay'a taşıdığını görüyoruz.³⁰¹ 1318. Kararda Denizli'den Kavaklı karyesi ahalisinin Seville karyesi ahalisi aleyhine meraya müdahale konulu

²⁹⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 3081 sayılı K.

²⁹⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 4516 sayılı K.

²⁹⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1 sayılı K.

²⁹⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 11 sayılı K.

²⁹⁹ “Mer’a, bir veya birden fazla köy veya kasaba ahalisine müstakilen veya müştereken kullanılmak üzere yetkili makam tarafından tahsis edilmiş olan veya böyle bir tahsis bulunmamasına rağmen kadimden beri ilgili köy veya kasabalar tarafından mer’a olarak kullanılagelen ve hak sahiplerinin, mevcut intifa hakları dışında üzerinde fiilî ve hukukî tasarruflarda bulunamadıkları arazidir.”

Halil Cin, *Türk Hukukunda Mera Yaylak ve Kışlaklar*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1980, s. 37

³⁰⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 741 sayılı K.

³⁰¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 959 sayılı K.

davalarına şahit oluyoruz.³⁰² Bu karar örnekleri de karyelerin açmış oldukları davaların ülke geneline yaygın oluşunu bizlere gösteriyor.

Konuya ilişkin detaylı ve zamanın şartlarına ilişkin bilgi bulabildiğimiz yegâne kaynak Halil Cin'in, Türk Hukukunda Mera Yaylak ve Kışlaklar isimli eseri oldu. 1930 yılı özelindeki incelememize konu olması açısından Erken Cumhuriyet Döneminde araziye ilişkin kapsamlı bir kanun çıkarılmadığının ve detaylar için Osmanlı Devletinden kalma 1858 tarihli Arazi Kanununun kullanımda olduğunu belirtmekte fayda var.³⁰³ Hatta özellikle meraların durumuna ilişkin olarak Cumhuriyet tarihimizdeki ilk kapsamlı çalışma olan 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu ise oldukça geç denebilecek bir dönemde 25.06.1973 tarihinde kabul edilmiştir.³⁰⁴ Dolayısıyla mera/yaylak/kışlak gibi alanlara ilişkin bu kadar Karara Yargıtay'da rastlıyor oluşumuz bu alandaki bir boşluğu/eksikliği de bize işaret ediyor olabilir. Nitekim konuya ilişkin Yargıtay'a kadar taşınan davaların çoğunda Yargıtay kararların tekrar değerlendirilmesi açısından davaları bozarak, 1. Derece mahkemesine geri gönderiyor. Buna birkaç örnek vermek gerekirse, 1435. Kararda Kayseri'den iki karyenin suya müdahale konulu davalarının bozularak tekrar değerlendirilmek üzere mahalline iadesini görüyoruz.³⁰⁵ Benzer şekilde 1289. Kararda Kastamonu'dan iki karyenin suya müdahale davasının

³⁰² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1318 sayılı K.

³⁰³ "Türk Kanun koyucusu, 1973 tarihli Toprak ve Tarım Reformu Kanununa kadar, mer'a, yaylak ve kışlakların hukukî durumunu tam bir açıklığa kavuşturacak yasal düzenlemeyi yapamamış ve 1858 tarihli Arazi Kanununun bu konuya ilişkin hükümleri mer'a, yaylak ve kışlak tatbikatının esasını teşkil etmiştir. Türk Medenî Kanunu ve diğer bazı özel kanunlarla getirilen birtakım hükümler, mer'a, yaylak ve kışlakların hukukî rejimini tam bir şekilde düzenlemeye yetmemiştir. Arazi Kanunundan bu yana, Türk Hukukunda mer'a, yaylak ve kışlaklar ilk defa 1757 sayılı Kanunla etraflı bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Fakat birkaç istisna hariç, ne 1757 sayılı Kanun ve ne de daha önce çıkarılan özel kanunlar, Arazi Kanununun konuya ilişkin hükümlerinden farklı veya bu hükümlere aykırı esaslar getirmişlerdir. Bu demektir ki, yeni hukukumuzun mer'a, yaylak ve kışlak düzeni, esas itibarıyla eski hukukumuzun tesbit ettiği ilkelere dayanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, 1757 sayılı Kanuna kadar, bazı küçük istisnalar dışında, Cumhuriyet Devri Hukukumuz, eski hukukun mer'a, yaylak ve kışlaklarla ilgili düzenlemesine aynen bağlı kalmıştır." (Halil Cin, *Türk Hukukunda Mera Yaylak ve Kışlaklar*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1980, s.V) 5403 Kanun numaralı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu 19.07.2005 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Konuya ilişkin detaylı ve güncel bilgi için söz konusu Kanun incelenebilir.

bkz. Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5403.pdf>

³⁰⁴ Detaylı bilgi için bkz. Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14599.pdf>

³⁰⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1435 sayılı K.

Yargıtay'da bozularak ilk derece mahkemesine gönderildiğini gözlemliyoruz.³⁰⁶ Net bir şekilde hak verilen ya da kısa sürede çözüme kavuşturulan davalara sıklıkla rastlayamıyoruz. Özellikle karyelerin/köylerin birbirlerine açtıkları davaların gerekçeli Kararlarının da içerik açısından son derece karışık olduğunu görüyoruz. Örneğin 667. Kararda Çanakkale Biga'nın Tokat kırı kariyesi ahalisinin Körler kariyesi ahalisi aleyhine açtığı araziye menî müdahale konulu davasını görüyoruz.³⁰⁷ Yüz elli dönüm arazinin konu edildiği davada karyelerin karşılıklı hak iddialarını, arazinin ne kadarının mera statüsünde olduğuna dair ispat çabalarını da Karar özetinden gözlemleyebiliyoruz. Benzer şekilde 741. Kararda Kırklareli Babaeskide'den Çavuş köy kariyesinin muhtarı aracılığıyla Osmanlı kariyesi ahalisi aleyhine karyelerin ortak kullanımında olan arsalar için müdahalenin menî konulu davalarını görüyoruz.³⁰⁸ 1707. Kararda Erzincan'ın Kemah ilçesinden Hogot karyesi ahalisi Kavonun ahalisi aleyhine kendi kullanımlarına bırakılan meşeliğe müdahale edildiği gerekçesiyle hak iddialarını Yargıtay'a kadar taşıdıklarına şahit oluyoruz.³⁰⁹

Sayıda çok yoğun şekilde araziye ilişkin davaların Yargıtay'a kadar taşınması da tarım ve hayvancılığın toplumda ağırlıklı bir ekonomi olduğunu bize gösteriyor. Bu varsayımımıza paralel olarak, 1927 yılında yapılan nüfus sayımının kırsal/kentel nüfus oranlarına ilişkin istatistiki tablosu da tarıma dayalı ülke ekonomisinin ispatı olarak yorumlanabilir.

³⁰⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1289 sayılı K.

³⁰⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 667 sayılı K.

³⁰⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 741 sayılı K.

³⁰⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1707 sayılı K.

<u>Sıra</u>	<u>Şehir</u>	<u>Toplam</u>	<u>Şehir</u>	<u>Kır</u>	<u>Şehir</u>	<u>Kır</u>
	Türkiye	13.648.270	3.305.879	10.342.391	24%	76%
1	İstanbul	794.444	695.813	98.631	88%	12%
2	İzmir	526.005	254.061	271.944	48%	52%
3	Konya	504.384	101.156	403.228	20%	80%
4	Balıkesir	421.066	93.594	327.472	22%	78%
5	Ankara	404.720	98.835	305.885	24%	76%
6	Bursa	401.595	114.741	286.854	29%	71%
7	Manisa	374.013	109.426	264.587	29%	71%
8	Kastamonu	336.501	37.915	298.586	11%	89%
9	Sivas	329.551	55.845	273.706	17%	83%
10	Malatya	306.882	46.808	260.074	15%	85%

Tablo 7 1927 Yılı Nüfus Sayımı Verileri (en yüksek nüfuslu 10 il)³¹⁰

Nüfus sayımına ilişkin verilerde 1927 yılında sayımı yapılan 63 ilden sadece 10 tanesi örnek teşkil etmesi açısından paylaşıldı. En kalabalık nüfusa sahip ilk 10 şehirde de görüleceği üzere, 1927 yılında yapılan Cumhuriyet Döneminin ilk genel nüfus sayımında genel ülke nüfusunun %75'i köylerde ve kırsal alanlarda yaşıyordu (Kaştan, 2006, s. 67).³¹¹ Daha önce altını çizmeye çalıştığımız gibi, sanayileşme yarışında geç kalmış bir toplum olarak dinamiklerimizi tarımsal gelirler çerçevesinde ilerletmeye çalışıyor olduğumuzu da hem nüfus sayımına ilişkin istatistiki verilerden hem de Yargıtay'a taşınan ekonomik içerikli davaların konularından yorumlayabiliyoruz. Çünkü toplum/bireyler içerisinde hangi konuda eksik, hata ya da anlaşmazlık varsa bunların özetini 1930 yılı mahkeme kararlarında görmek en doğal toplumsal sonuçlardan biridir. Benzer bir mantıkla

³¹⁰Nüfus sayımına ilişkin istatistiki tablo sayfadan alınan veriler ışığında tarafımızca hazırlanarak, oranlanmıştır.

Erişim:https://tr.wikipedia.org/wiki/1927_T%C3%BCrkiye_n%C3%BCfus_say%C4%B1m%C4%B1

³¹¹ “1927 yılında ülkede nüfusun yüzde yetmiş beşi, 1960'ta yüzde altmış sekizi köydedir. Buna göre 1927'den 1960'a gelindiğinde ülkede ancak yüzde yedilik şehirleşme olduğu ve halen nüfusun büyük kısmının köylerde yaşadığı aşikârdır. Geçen süre zarfında köylerden şehirlere doğru nüfus çekilememiştir. Bunun en büyük nedenlerinden biri sanayileşmeye ülkenin büyük bölümünde geçilememesidir. Bunun yanında şehir yaşamının zorlukları da eklenince nüfus daha çok tarım, hayvancılık ve diğer mesleklerle kırsal bölgelerde uğraşma yoluna gitmiştir.” Yüksel Kaştan, “Cumhuriyet Döneminde Nüfus Hareketlerinin Fonksiyonu”, Atatürk Üni. Sosyal Bilimler Ens. Dergisi, 2006, s. 67

toplumsal düzende mahkemeye yansıyan konuların hukuki anlamda eksik kalan düzenlemeler/kurallar/boşluklardan kaynaklı olduğu düşüncesi akıllara gelir. Bu noktada 1930 yılına ilişkin olarak arazi konularını/anlaşmazlıklarını karşılamada yetersiz bir hukuki/yasal düzenleme olduğu izlenimi oluşur. Yine de bu davaları bu sıklıkta görmemiz vatandaşların haklarını en üst makamlara kadar rahatlıkla arayabileceklerini hissettiklerini de göstermektedir. Benzer durum Osmanlı İmparatorluğundaki Divanlar için de geçerliydi. Şikâyet defterlerine bakılarak davacıların her türlü istemlerini en üst mahkemeye kadar taşıdıkları da bilinmektedir. Bu noktada yeni araştırmacıların ilerleyen zamanlarda bu konuya ilişkin daha detaylı çalışmaları gündemlerine almaları da temennimizdir.

4.2. 28 MAYIS 1928 TARİHLİ 1331 NOLU MÜBADİL, GAYRİMÜBADİL, MUHACİR VE SAİREYE KANUNLARINA TEVFİKAN TEVZİ VEYA ADİYEN TAHSİS OLUNAN GAYRİMENKUL EMVALİN TAPUYA RAPTINA DAİR KANUNUN 2 HAZİRAN 1929 TARİHLİ TEFSİRİNE DAİR KARARLAR

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nin 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarını incelememiz sırasında dikkatimizi çeken en önemli kararlardan biri de karar içeriklerinde “2 Haziran 1929 Tarihli Tefsire” atıf yapılanlar oldu. Yüzden fazla kararın, 28 Mayıs 1928 tarih ve 1331 Nolu Mübadil, Gayrimübadil, Muhacir ve Saireye Kanunlarına Tevfikan Tevzi veya Adiyen Tahsis Olunan Gayrimenkul Emvalin Tapuya Raptına Dair Kanun'un yedinci maddesinin Türkiye Büyük Millet Meclisinin 2 Haziran 1929 tarihli tefsirinin taayyün etmesi sebep gösterilerek konuların Danıştay'da görüşülmesi gerektiğinden bahisle reddedildiğini görüyoruz.³¹² Bu kadar fazla sayıda aynı kanun hükmüne binaen içeriklerde yer alan Kanunun toplumsal olarak nelere işaret ettiğine de tezimiz çerçevesinde bakmak ve yansımalarına ilişkin

³¹² Söz konusu tefsir maddesine tezimizin Ekler kısmından ulaşabilirsiniz. (Ek-7)

görüşlerimizi paylaşmanın önemli olacağına kanaat getirdik. Yargıtay’a konu olan Kararın yedinci maddesinin tefsirine yakından bakabilmek ve anlayabilmek için öncelikle 28 Mayıs 1928 tarih ve 1331 Nolu Mübadil, Gayrimübadil, Muhacir ve Saireye Kanunlarına Tevfikan Tevzi veya Adiyen Tahsis Olunan Gayrimenkul Emvalin Tapuya Raptına Dair Kanun’un özünü anlamamız lazım.³¹³ 1923 Lozan Barış Antlaşması’nda, farklı etnik ve dini grupların bir arada yaşadığı bölgelerde yeni sınırlar çizilerek ulus devletlerin sınırları belirlenmeye çalışılmıştır.³¹⁴ Bu süreçte, 30 Ocak 1923’te imzalanan Yunan ve Türk Nüfusunun Mübadelesi’ne Dair Sözleşme ile Türkiye ve Yunanistan arasında büyük çaplı bir nüfus değişimi gerçekleştirilmiştir. Zorunlu göçlere tabi tutulan yüz binlerce insan, bu süreçte köklü toplumsal çevrelerini, sosyal statülerini ve doğup büyüdüğü, yerleşik oldukları mekânlarını kaybetmiştir (Emgili, 2014, s. 106). Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında yaşanan nüfus mübadelesinin getirdiği karmaşık mübadil ve mülkiyet sorunlarını çözmeyi amaçlayan önemli bir mevzuattır. 28 Mayıs 1928 tarih ve 1331 Nolu Mübadil, Gayrimübadil, Muhacir ve Saireye Kanunlarına Tevfikan Tevzi veya Adiyen Tahsis Olunan Gayrimenkul Emvalin Tapuya Raptına Dair Kanun, özellikle mübadele sürecinde yer değiştiren kişilere

³¹³ Kanunun orijinal metni ve günümüz Türkçesiyle kaleme alınmış tam metnini tezimizin Ekler kısmında bulabilirsiniz.

³¹⁴ “20 Kasım 1922’de başlayan Lozan Konferansı’nın ilk etabında mübadele sözleşmesi imzalanmış (30 Ocak 1923), bu sözleşme uyarınca kurulan Karma Mübadele Komisyonu faaliyetlerine 1935 yılında son vermiştir. Bu Komisyon’un lağvedilmesi mübadele sürecini de resmi olarak sona erdirmiştir. 1922 yılının başlangıç noktası olarak seçilmesinin sebebi Türkiye’nin hem fiziki hem de beşerî coğrafyasının değişimine yol açan, Balkan Savaşlarından bu yana süregelen on yıllık savaş döneminin son safhası olan Türk-Yunan savaşının bu yıl sona ermesi ve Türkiye’nin artık tüm dikkatini iskân ve imar gibi kendi iç meselelerine çevirmesine yol açacak Lozan görüşmelerinin bu yıl başlamasından kaynaklanmaktadır. Lozan görüşmeleri Mudanya Ateşkes Antlaşmasıyla sona eren Türk-Yunan Savaşı’nın sonuçlarını uluslararası platformda onaylamış ve her iki ülkedeki azınlık kitlelerin topluca zorunlu göçe tabi kılınmasına yol açmıştır. 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Protokolü, Türkiye topraklarında ikamet eden yaklaşık 300,000 Rum’un zorunlu göçünü beraberinde getirmiş, savaş öncesi ve sırasında ülkeden ayrılmış olanlarla beraber toplam göç edenlerin sayısını 1,700,000 kişiye çıkartmıştır. Aynı şartlar altında bu dönemde Mübadele sözleşmesi uyarınca Yunanistan’dan Türkiye’ye 350,000 civarında göçmen gelmiş ve savaş öncesi ve sırasında göç edenlerle beraber Türkiye’ye bu ülkeden gelen Müslüman göçmenlerin sayısı 500,000’e ulaşmıştır. Mübadele ile gelen göçmenlerin yanı sıra 1923’ten itibaren Balkanların farklı bölgelerinden (Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya) muhacirler Türkiye’ye akmaya devam etmiş, bu muhacirlerin iskânı ve ulusal ekonomiye entegrasyonu beraberinde birçok sorun getirmiştir.” Onur Yıldırım, “Erken Cumhuriyet Dönemi Ekonomi Politikaları ve Türkiye’nin İmar ve İskanı”, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Proje No: SBB-4010, 2003, s. 3-4

tahsis edilen gayrimenkullerin tapuya kayıtlarının düzenlenmesi ve bu kişilerin mülkiyet haklarının güvence altına alınması gibi konularda hükümler içermektedir. Bu kanun, emval-i metruke düzenlemeleri kapsamında Hazineye devredilen ya da mübadillere tahsis edilen taşınmazların eski maliklerine geri verilmeyeceğini net bir şekilde ifade etmektedir. Kanunda ayrıca, firari veya mütegayyip olmayan³¹⁵, ancak mülklerine haksız yere el konulan kişilerin bu durumlarını mahkeme kararıyla ispat etmeleri halinde bile sadece parasal tazminat alabilecekleri, mallarının iade edilmeyeceği belirtilmiştir (Akyılmaz, 2019, s. 85). Ayrıca muhacirlere verilen malların, emval-i metruke kararları mucibince de gerçek sahiplerine iade edilmelerinin önüne geçilmiştir (Kurt-Güveloğlu, 2016, s. 169).

1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları içerisinde özellikle söz konusu 28 Mayıs 1928 tarihli 1331 Nolu Mübadil, Gayrimübadil, Muhacir ve Saireye Kanunlarına Tevfikan Tevzi veya Adiyen Tahsis Olunan Gayrimenkul Emvalin Tapuya Raptına Dair Kanun'un 7. Maddesine dair 2 Haziran 1929 Tarihli Tefsire atıflar yüzlerce sayıda kararda ön plana çıkmaktadır. TBMM'nin 2 Haziran 1929 tarihli tefsirinde, 7. maddenin nasıl uygulanacağına dair bazı önemli açıklamalar yapılmıştır.

Bugünkü Türkçeyle kararın kaleme alınışı ise şu şekildedir:

“24 Mayıs 1928 tarih ve 1331 numaralı Temlik (Mülkiyeti devir) Kanununun yedinci maddesi ile 13 Eylül 1331 ve 15 Nisan 1339 tarihli kanunlara göre el konulmuş olunan ve konulacak olan taşınmaz mallar, Hazine adına kaydedilmiş hükmünde olduğu ve sahiplerinin bunların ancak 1331 yılı başlangıcındaki kayıtlı değerleri üzerinden haklarının saklı tutulduğu için, bu malların daha sonra ister çeşitli kanunlar gereğince tahsis, teffiz edilmiş, ister satılmış veya Hazine

³¹⁵ “Kaçak ve Yitik Kişilerden Kalan Taşınmazlara ilişkin Yargıtay 7. Hukuk Dairesi E: 2005/3877 K: 2005/4047 T: 22/12/2005 Özet: Kaçak ve yitik kişilerden kanunları uyarınca devlete kalan taşınmazlar üzerinde sürdürülen zilyetlik süresi ne olursa olsun hukukça değer taşımaz. Kaçak ve yitik kişilerden kanunları uyarınca devlete kalan taşınmazların satışının geçerli olabilmesi için, her türlü muvazaadan arı "arınmış", yazılı bir belgeye dayanılması gerekir.” Kazan, M. (2012). *Yargıtay Kararları Işığında Taşınmaz Hukukundan Doğan Hazine Davaları*, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yay, s. 72

uhdesinde korunmuş olsun 13 Eylül 1331 ve 15 Nisan 1339 tarihli kanunların uygulanması aleyhine Danıştayca bir hüküm verilmedikçe, sahiplerine, kanun gereğince aynen iadesine imkân olmadığı gibi 24 Mayıs 1928 tarihli Kanunun gerek yürürlüğünden önce, gerek yürürlüğünden sonra hükmen tahakkuk etmiş veya edecek hak sahiplerine de aynen iadesine izin verilmeyerek, ancak sahipleri veya hükmen tahakkuk eden veya edecek olan hak sahiplerine, bu malların 15 Nisan 1341 tarihli Kanuna göre 1331 yılı başlangıcındaki kayıtlı değerlerinin verilmesi ve bunda da 15 Nisan 1341 tarih ve 622 numaralı Kanun hükümlerinin dikkate gerekmektedir.” (Kardeş, 2008, s. 117-118).³¹⁶

Bu tefsirle, kamulaştırma işlemlerinde tazminatın nasıl belirleneceği düzenlemektedir. Bu maddeye göre, kamulaştırma konusu taşınmazın değeri, kamulaştırmadan önceki değeri esas alınarak belirlenir. Bu değer in tespitinde, taşınmazın cinsi, durumu, yeri, büyüklüğü, imar durumu ve diğer her türlü etken göz önünde bulundurulur. Tefsirin önemini vurgulamak ve nasıl bir yol haritası çizdiğini anlamak adına bu tefsiri şu şekilde özetleyebiliriz: Bu madde, Danıştayın temlik edilen arazinin kıymetini tayin etme yetkisini ve bu yetkiyi nasıl kullanacağını açıklamaktadır. Maddeye göre, Danıştay, arazinin hususiyetlerini göz önünde bulundurarak ve arazi sahibinin muvafakati olmaksızın, bilirkişi tayin ederek ve onlardan rapor alarak arazinin kıymetini tayin edecektir. Bilirkişi raporlarında, arazinin tüm özellikleri etraflıca gösterilmelidir. Yani 28 Mayıs 1928 tarihli 1331 sayılı Emlak ve Hakkı Arazinin Tasfiye ve Temlik Hakkında Kanunun 7. Maddesinin tefsiri, Şuray-ı Devletin temlik edilen arazinin kıymetini tayin etme yetkisini ve bu yetkiyi nasıl kullanacağını etraflıca açıklamıştır diyebiliriz.

Bu tefsirine göre kamulaştırmalarda özetle şu adımlar incelenecektir:

1. Kamulaştırma konusu taşınmazın değeri, bilirkişi heyeti tarafından tespit edilir. Bilirkişi heyeti, üç kişiden oluşur ve bu kişiler, adalet bakanlığı tarafından atanır.

³¹⁶ Kararın orijinal metnine tezimizin ekler kısmında ulaşabilirsiniz.

2. Bilirkişi heyeti, taşınmazın değerini tespit ederken, kamulaştırmadan önceki durumunu göz önünde bulundurur. Bu durumun tespitinde, taşınmazın satış bedelleri, kira bedelleri, vergi değeri ve diğeri her türlü belge ve bilgi dikkate alınır.

3. Bilirkişi heyeti, taşınmazın değerini tespit ettikten sonra, bu değeri bir rapora bağlar ve bu raporu kamulaştırma idaresine sunar.

4. Kamulaştırma idaresi, bilirkişi heyeti tarafından tespit edilen değeri kabul eder ve bu değeri kamulaştırma bedelinin temelini oluşturur.

Dolayısı ile bu tefsirin yayımlanma tarihi itibarıyla de 1930 yılı incelemelerimizde sıkça tefsir hakkındaki kanun metnine işaret edilerek konunun Şura-yı Devlete müracatının gereğinin Kararlarda vurgulandığını görüyoruz. Yüzden fazla Kararın içeriğinde söz konusu Kanun ve tefsirine vurgu yapılması zamanın gündemini ve sosyolojik olaylarını yakalamak adına önemli bir işaret olarak değerlendirilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en önemli kırılma dönemlerinden biri olan ve yüz binlerce insanla birlikte toplumsal hafıza açısından da hayati önem taşıyan mübadele ve mübadiller meselesinin 1930 yılı Yargıtay kararlarına da damgasını vurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zaten bu denli derinlikli ve toplumsal izler yaratan bir olgunun Yargıtay Kararlarına yansımaması mümkün olamazdı. Özellikle mübadele sürecinin henüz taze izlerini taşıyan bu dönemde, Yargıtay kararları, toplumun sosyolojik yapısında meydana gelen dönüşümleri ve bu dönüşümlerin yasal zeminde nasıl yansıdığını anlamak için önemli bir ayna görevi görmektedir. Yargıtay Kararlarına başvuruların neredeyse tamamını gayrimüslimlerin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Karar özetlerinde detaylı bilgiler bulunmamakla birlikte söz konusu Kanunun 2 Haziran 1929 Tarihli Tefsirine atıf yapılarak reddedilen davalarda Yargıtay görev yeri olarak Danıştay'ı işaret etmektedir. Yine davaların tamamına yakının gayrimüslimler tarafında açılması da mübadele ve göç sorununun toplumun gayrimüslim kesimini ne kadar olumsuz etkilediğini bize isptalar niteliktedir. Muhtemel ki taşınmazlarına devlet tarafından el konulan gayrimüslim vatandaşlar hak iddiasıyla Hazineyi Maliyeye karşı davalarını Yargıtay'a taşıyorlardı. İncelenen yüzlerce karar örneği toplumsal

sosyoloji ve tarihsel perspektiften yaşanan olayların derinliğini bizlere gösteriyor. Toplumda yer alan bu denli derin bir mülkiyet karışıklığını işaret eden Karar yansımalarına örneklerle göz atmak faydalı olacaktır.

154. Kararda Beyoğlu'nda ikamet eden Yunan tebaasından Yani Kosti'nin vekili Dimitri Moskopolu Efendi müvekkilinin uhdei tasarrufunda bulunan hanenin gayri metrukeden sayılarak müdahale edilmesi dolayısıyla meni müdahale talebiyle mahkemeye başvuruda bulunmuş ancak konunun kendi vazifesi dışında olması iddiasıyla İstanbul Asliye Mahkemesi 2. Hukuk Dairesi davayı reddetmiştir.³¹⁷ Bu red kararının temyizi talebiyle dava Yargıtay'a taşınmış, Yargıtay'da benzer şekilde konunun muhatabının 2 Haziran 1929 tarihli tefsire binaen Şura-ı Devlet olduğu belirtilmiştir. 246. Kararda Zarada Varak oğlu Kigork kerimesi mühtediye Ayşe Hanım murisinden kendisine kalan 12 kıt'a³¹⁸ tarla ve bir bap hanesine Hazinece müdahale edildiği talebiyle mahkemeye gelmiş ve ilk derece mahkemesinden lehine karar çıksa da Hazine vekili konuyu temyize taşımıştır.³¹⁹ Yargıtay'da Hazine vekilinin talebi konunun Şura-yı Devlete müracaat gerektirdiği iddiasıyla kararı bozmuştur. Benzer şekilde söz konusu kararların sayısını çoğaltmak mümkün. Burada asıl ve en önemli sorulması gereken soru hak iddialarını Danıştay'a taşıyanların aldıkları sonuçların durumudur. Ancak elimizdeki verilerden bu soruya ilişkin bir cevap alamayacağımız da aşikardır. Nitekim bu konunun ilgili yıllar özelinde Danıştay Kararları çerçevesinde ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

³¹⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 154 sayılı K.

³¹⁸ Arapça'da parça anlamına gelen kıt'a farklı alanlarda kullanılmış bir birim olarak göze çarpar. Aynı zamanda bir dönümden eksik olan araziler hakkında kullanıldığı bilinmektedir.

Ünal, Taşkın, "Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri", Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, s. 158

³¹⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 246 sayılı K.

4.3.VAKIF DAVALARI

Arapçadan dilimize geçmiş olan "vakf" kelimesi, sözlükte "durdurma, hareketten alıkoyma, hareketsiz bırakma" anlamlarına gelir.³²⁰ Bu temel anlamın yanında "tamamen verme, büsbütün verme" anlamlarını da taşır. Vakıf terimi terminolojik olarak da kişinin mülkiyetine veya tasarruf hakkına sahip olduğu menkul ya da gayri menkullerinden bir kısmını veya tamamını herhangi bir ihtiyacın karşılaması amacıyla tahsis etmesi olarak açıklanabilir. Vakıfların tarihte ilk ne zaman ortaya çıktığı sorusuna verilen cevaplar ise hala tartışmalı bir konu olarak anılmaktadır. Vakıf fikrinin M.Ö. 4. yüzyıla kadar uzandığını ve Antik Yunan, Roma, Mısır ve Mezopotamya gibi uygarlıklarda da benzer uygulamaların görüldüğünü savunan araştırmacılar da bulunmakla birlikte "vakıf" kavramının ve kurumsallaşmasının temellerini İslam'a dayandıran yaklaşımın daha yaygın olduğunu söyleyebiliriz.

Vakıfların, eğitim, sağlık, din, sosyal yardım vb. gibi çeşitli alanlarda önemli faaliyetler yürüttüğü de bilinmektedir (Bıyıklı, 2009, s. 249-253). Osmanlı İmparatorluğunda Erken Dönem olarak adlandırılan 13. yüzyıldan itibaren vakıf müesseselerine rastlamak mümkündür. Erken dönemde küçük aileler tarafından yaygın olarak kurulan vakıflar Klasik Dönemden itibaren daha kapsamlı ve derinlikli olarak karşımıza çıkıyor.³²¹ Ortaylı'nın da ifade ettiği gibi vakıfların Osmanlı toplumunda yadsınamayacak kadar önemli toplumsal ve ekonomik rolleri vardı. Vakıfların; dini hizmetler, eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, şehircilik hizmetleri, bayındırlık hizmetleri, askeri hizmetler vb. alanlarda çok önemli rolleri bulunuyordu ve vakıfların bu rolleri gerek toplum gerekse devlet tarafından kabul görmüştü. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu özelinde vakıfların

³²⁰ Detaylı bilgi için bkz. Hacı Mehmet Günay, "Vakıf", TDV. İslam Ansiklopedisi. C. 42, 2012, s. 475-479

³²¹ "Vakıf, başlangıçta ferdi ve içtimâî ihtiyaçların karşılanması amacıyla ortaya çıkmışsa da daha sonra toplum hayatında meydana gelen değişime ve gelişmelere uygun olarak, içinde bulunduğu toplumların sosyo-kültürel yapısı, ekonomik imkânları ve kabiliyetleri oranında değişmiş ve gelişmiştir."

Şennur Şenel, Zehra Tuyan, "1926-1967 Yılları Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Kurulan Tesisler (Vakıflar)", *Akademik Bakış Der.*, C. 3, Sa. 5, 2009, s. 124

hayatın her alanında hissedilen bir sosyal siyaset kurumu olarak toplumla iç içe olduğu yadsınamaz bir gerçektir (Şenel-Tuyan, 2009, s. 124). Bu sebeple de olsa gerek vakıf müessesesi ile ilgili mevcut literatürün büyük kısmı Osmanlı dönemine ait olarak ilerler (Şenel-Tuyan, 2009, s. 123). Ancak toplum içine bu kadar yayılan bir müessesenin etkin şekilde kontrolü de kaçınılmaz bir hal alıyordu. Nitekim kişiye ait özel bir mülkiyetin kamu hizmetine tahsis edilmesi, söz konusu mülkiyete toplumsal bir içerik kazandırmaktadır (Ertem, 2011, s. 25). Cumhuriyetle beraber getirilen büyük değişikliklerden toplumun her alanına bu kadar işlemiş ve her müessesesine girmiş bir kurumun nasibini almaması düşünülemezdi. Dolayısıyla Cumhuriyetle beraber vakıflara dair de önemli değişiklikler yapıldığını görebiliyoruz.

1930 yılı Türkiye Cumhuriyeti özelinde vakıflar, Osmanlı döneminden devralınan mirasla geniş bir kurum ağıyla varlığını sürdürmekteydi. Bu da modernleşme ve laikleşme yolunda Erken Cumhuriyet döneminde vakıflarla ilgili yeni politikaların hayata geçirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştı. Vakıflar; tarım arazileri, binalar, dükkânlar, hamamlar, hanlar vb. çeşitli gayrimenkuller de dâhil olmak üzere önemli mülklerin sahibiydiler ve bunların devlet eliyle sıkı kontrol altında tutulması isteniyordu. Bu anlamda incelediğimiz dönemi kapsayan vakıflara ilişkin gelişmeleri şöyle özetleyebiliriz:

3 Mart 1924 tarihinde 429 sayılı kanun ile Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak vakıfların idaresi ve denetimi Evkaf-ı İslamiye ve Hayriye Umum Müdürlüğü'ne bırakıldı. Bu müdürlük de 3 Mart 1924 tarihinde Evkaf Umum Müdürlüğü adını alarak, Maarif Vekâleti'ne bağlandı.

17 Şubat 1926'da Türk Medeni Kanunu'nun kabulüyle vakıflar açısından önemli bir dönüşüm sürecine gidilmiştir. Bu kanunun 73. ve 81. Maddeleri arasındaki dokuz maddelik kısım vakıflarla ilgilidir. Bu kanunla birlikte vakıfların daha modern ve şeffaf bir yapıya kavuşturulması hedeflenmiştir.³²² “Burada, yeni

³²² Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/5.3.743.pdf>

kurulacak vakıfların eski hukukla ilişkisi kesilmekte hatta müessesenin mahiyeti büyük ölçüde aynı olmakla birlikte adı “vakıf” olarak değil, “tesis” olarak değiştirilmektedir. Bu maddelerde “vakıf” terimi yerine “tesis” kelimesi kullanılmıştır. Bu kanunda, Cumhuriyet’in ilanından önceki vakıfların durumu ele alınmamış; sadece yeni kurulacak olan vakıflar hakkında uygulanacak maddeler yer almıştır. 1967 yılında 903 sayılı yeni Vakıflar Kanunu’nun çıkmasına kadar “Tesis” terimi, “Vakıf” terimi yerine kullanılmıştır.” (Şenel-Tuyan, 2009, s. 5). 1926-1967 yılları arasındaki 41 yıllık döneme ilişkin araştırma yapan Şenel ve Tuyan’ın bulguları bu anlamda dikkate değer, araştırmaya göre 1926-1967 yılları arasında Türkiye’de sadece 202 vakıf kurulmuştur. Bu sayı, 2007 yılına kadar kurulan toplam vakıf sayısı olan 4.702’nin yalnızca %4,3’üne denk gelmektedir. Özellikle 1967 sonrası vakıf kuruluşlarında gözle görülür bir artış yaşanırken, ilk 41 yıllık dönemde bu kadar az vakıf kurulmasının nedeni olarak, Medeni Kanun’da “vakıf” yerine “tesis” teriminin kullanılması gösterilebilir.³²³ “Vakıf” kelimesinin toplumda daha köklü ve anlamlı bir yere sahip olması, “tesis”in bu etkiyi yaratmakta zorlanması, kuruluş sayılarındaki bu farklılığın bir nedeni olabilir.

1935’te yürürlüğe giren 2762 sayılı Vakıflar Kanunu ile vakıfların idaresi ve denetimi Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne devredildi.³²⁴ Bu kanun, vakıfların kuruluşundan tasfiyesine kadar tüm faaliyetlerini düzenleyerek devlet kontrolünün çerçevesini de çizmiş oldu demek yanlış olmayacaktır. İncelediğimiz yıl özelinde vakıfların değişen düzendeki devlet kontrolünü ve bunun etrafı dönüşüm sonuçlarını göremeyecek olsak da Cumhuriyetle birlikte atılan adımları ve Türk Medeni Kanunu’nun getirmiş olduğu nüansları Yargıtay Kararları içerisinde görebilmeyi hedefleyeceğiz. Ancak bu noktada Türk Medeni Kanunu’yla Cumhuriyet’in ilanından önceki vakıfların durumu ele alınmadığını sadece yeni kurulacak olan vakıflar hakkında uygulamalara yer verildiğinin altını çizmemiz lazım. Kanun koyucunun bu alanda bilerek bir boşluk bıraktığı ve geçiş dönemini yumuşatma gayesinde olduğu düşünülebilir.

³²³ Şennur Şenel, Zehra Tuyan, “1926-1967 Yılları Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Kurulan Tesisler (Vakıflar)”, *Akademik Bakış Der.*, C. 3, 2009, S. 133

³²⁴ Erişim: <https://cdn.vgm.gov.tr/mevzuat/2762-sayili-vakiflar-kanunu-mulga.pdf>

1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin kararlar içerisinde görmeyi beklediğimizin üzerinde hatırı sayılır vakıf kararına denk geldik. Bütün kararlar içerisinde vakfa ilişkin davalar neredeyse %2 olarak karşımıza çıkıyor.³²⁵ Sadece bu orandan bile, Osmanlı İmparatorluğundan beri süre gelen bir gelenek olarak vakıfların Cumhuriyet Türkiye'sinde de devam ettirildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Yüze yakın sayıda kararın vakıfların mallarının idaresi ve genel yönetim işlerine ilişkin olarak temyiz mahkemesine taşındığına şahit oluyoruz. Ancak Karar içeriklerinden bu Kararların Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulup devam eden vakıflar mı yoksa Türkiye Cumhuriyeti döneminde kurulan vakıflardan mı olduklarının ayrımını yapamıyoruz. İlam özetlerinden sadece vakıflara ilişkin dava konusu ve davalı/davacı bilgilerine ulaşabiliyoruz.

Vakıf davalarında davalı ya da davacı olarak Evkaf İdaresini taraf olarak görüyoruz. İstisnasız bütün davalar ya Evkaf İdaresine açılmış ya da Evkaf İdaresi farklı davalarda hak iddiasında bulunan taraf olmuş. Vakıf mallarının korunması, yönetimi, gelirlerin tahsili ve harcanması gibi Evkaf İdaresi asli sorumluluklarına binaen davalarda vakıfların çıkarlarını korumak ve vakfı yapan kişinin şahadetini³²⁶ yerine getirmeyi temin etmek adına Kararlarda taraf olarak vekilleri aracılığıyla temsil ediliyor. Yargıtay, Kararların analizini yaparken vakfedilen malların temel amacının gösteren belgeler çerçevesinde analizini yapıyor ve bu doğrultuda Kararlarını veriyordu. Kararlar sonuç itibarıyla vakfiyesine uygun olarak vakıfların işleyişini ve düzenini temin etme amacı güdüyordu. Örneğin 769. Kararda İstanbul'da bir dükkânın gelirlerinin Camii Şerif ve Hatibe

³²⁵ Söz konusu oranlar ve sayılar T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerinin resmi rakamları olmayıp, 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarının tarafımızca incelenerek tasnif edilmesi sonucu oluşturulmuş değerlerdir.

³²⁶ Vakıf şahadeti, bir vakfın kuruluşunu ve şartlarını ispatlamak için kullanılan bir belgedir. Bu belge, vakfın kurucusu tarafından düzenlenir ve vakfın amacını, mal varlıklarını, yönetim şeklini ve diğer şartlarını belirtir. Vakıf şahadeti, vakıf senedi olarak da bilinir. Detaylı bilgi için bkz. Günay, H. M. (2012). Vakıf. *TDV. İslam Ansiklopedisi*. C. 42, s. 475-479. Ayrıca Medeni Kanun'un 106. Maddesinde de "Vakıf senedinde vakfın adı, amacı, bu amaca özgülenen mal ve haklar, vakfın örgütlenme ve yönetim şekli ile yerleşim yeri gösterilir.

vakfedilmesi ancak Hazine'nin söz konusu dükkâna müdahale ettiği iddiası sonucu dava Yargıtay'a taşınıyor.³²⁷

Karar içeriklerinde her zaman konuya ilişkin etraflıca detay verilmemekle beraber Kararların genelinde vâkıfın mallarına, gelirlerine ve yönetim şekline ilişkin olarak mahkemelere taşınmış vaziyette. Her davada ortak nokta, vakfiye ve tevliyet iddiasında bulunan taraflardan mahkemede bu iddialarını ispat için vakfiye ibraz ya da Kadı tescil talebinde bulunuluyor. Bu noktada tezimiz özelinde aklımıza gelen, halkın içinden sıradan bir vatandaş, devlet otoritesini ve gücünü temsil eden Evkaf İdaresi karşısında mahkemeler nezdinde daha güçsüz bir konumda değil midir sorusunun cevabını da rahatlıkla vermek mümkün. Taraflardan biri vakıf iddiasını belgelerle ikna edici şekilde açıklayamazsa, tarafın kim olduğundan bağımsız olarak o tarafa ilişkin verilen kararın müspet yönde olduğu incelenen tüm vakıf kararları için söylenebilir. Hatta oransal olarak baktığımızda Evkaf İdaresi, taraf olarak davalı ya da davacı koltuğunda oturmasından bağımsız olarak, katıldığı davaların yarısından fazlasında aleyhine karar verilen taraf olarak Yargıtay Kararlarında karşımıza çıkıyor. Örneğin, 375. Kararda Acıpayam'da bağ ve tarlaya meni müdahale amacıyla Denizli Evkaf İdaresine açılan davada Evkaf İdaresi vakfiye iddiasını ispatlayamadığı için birinci derece mahkemesince aleyhine karar veriliyor, idare temyiz için Yargıtay yolunu tutsa da aynı karar aleyhine onaylanıyor.³²⁸ Çok benzer şekilde 332. Kararda Mardin'den Mehmet Fiki oğlu Seraç babasından kalan bir kıt'a bahçeye Evkaf İdaresinin meni müdahalesi konulu davasında haklı bulunuyor ve idare davayı temyizde taşısa da iddiasını ispatlayamıyor.³²⁹

Vakfın işleyiş ve görevlerine ilişkin açılan dava örneği olarak 361. Kararı özetleyebiliriz.³³⁰ Gaziantep'te Mısırlı Hatice Hatun vakfının müteveli ve kaymakamı oldukları ve Evkaf İdaresince bu görevlerinden azledildikleri sebebiyle mahkemeye başvuran Mısırlı Arap oğlu Halil ve İbni Şakir, birinci derece mahkemesi tarafından haklı bulunsa da bu Kararı Yargıtay'a taşıyan idare

³²⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 769 sayılı K.

³²⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 375 sayılı K.

³²⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 332 sayılı K.

³³⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 361 sayılı K.

vekilinin talebi haklı görülerek Karar bozulmuş ve tekrar görüşülmesi için mahalli idareye iade edilmiştir.³³¹ 1000. Kararda ise Aydın'dan Mustafa Ağa kerimleri Sıdika, Ziba, Esmâ ve Emetullah Hanımın Mustafa Ağa evkafının fazla gelen gallesinden³³² vakıf şartı gereği kendi istihkakları olduğunu iddia ettikleri 1.000.139 kuruşun, mütevellî Salih Bey tarafından kendi zimmetine geçirildiği iddiasıyla dava yoluna gidiyorlar.³³³

Vakıf mallarına ilişkin karar örnekleri de oldukça fazla olara karşımıza çıkıyor. Erzurum'da Evkaf İdaresinin, vakıf arazisi üzerine bina inşa eden Halil oğlu İsmail Efendi'yi dava ettiğini görüyoruz.³³⁴ Benzer konulu olarak 938. Kararda Oğlakçı zade Attar Hacı Hasan Efendi'nin Oğlakçı Oğlu Vakfından olan mescit arsasına izin almaksızın dört bölümlü dükkân inşa etmesi üzerine, Evkaf İdaresince inşaat bedelinin ödenerek dükkânların Evkaf İdaresine teslimi talebiyle açılan davada Evkaf İdaresi lehine karar verilmiş olup dava Hasan Efendinin talebi üzerine Yargıtay'a taşınmıştır. Yargıtay'da sarf edilen iddialar asılsız bulunmuş ve Evkaf İdaresi lehine verilmiş olan Birinci Derece Konya Hukuk Hâkimliğinden verilen karar onanmıştır.³³⁵

Karar örnekleriyle açıklamaya çalışıldığı gibi vakıf konulu davalarda, büyük oranda ya vakıf mallarına ya da vakıfların başka kimselerin mallarına müdahale edildiği konusıyla mahkemeye geliniyor. Başka bir geliş sebebi de vakfiye şartları gereği alacak hakları olduğunu iddia edenler bu haklarına ilişkin vakfiyetlerini ispat etmeye çalışıyorlar. Diğer bir konu ise 1000. Karar örneğinde de gördüğümüz gibi vakıf görevlilerinin vakfa ait mal/tarla/ürün/kira gelirlerini şahısları namına kullandıkları iddiası.

Vakıf davalarında dikkatimizi çeken diğer bir unsur ise gayrimüslimlerin 1930 yılı özelinde Yargıtay kararları içerisinde vakıf davalarında neredeyse görünmüyor

³³¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 375 sayılı K.

³³² Galle/galli: Gall kökünden türeyen bir isim olan galle (çoğulu gallât, gılâl) sözlükte "gelir, kira, topraktan sağlanan mahsul" anlamlarına gelir. Bir hukuk terimi olarak ev, han, dükkân gibi gayri menkullerin kirasını, bağ, bahçe ve tarlaların ürününü ve paranın getirisini ifade eder.

Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Akgündüz, "Galle" TDV. İslam Ansiklopedisi. C. 13, s. 338-339.

³³³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1000 sayılı K.

³³⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 232 sayılı K.

³³⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 938 sayılı K.

oluşu. İslam hukuku, medeni hukuk alanında gayrimüslimlere vakıf kurma hakkı tanımakla birlikte, bu hakkın bazı sınırlamalarla birlikte kullanıldığını ortaya koymaktadır. Buna göre, gayrimüslimler kendi mallarını dini kurumların giderlerine ayırabilmekle beraber, bu vakıfları tüzel kişilik statüsünde bir dini kurum adına tescil ettiremezlerdi (Alkan, 2009, s. 97). Bu vakıflarının hukuken tescil edilebilmesi için aranan temel şart, “vakfın gelirlerinin kilise (veya manastır) fukarasına” harcanmasıydı (Akgündüz, 2013, s. 238). Osmanlı tebaasındaki gayrimüslimler de tıpkı Müslümanlar gibi vakıflar kurmaktaydılar ancak bunların sayısı Müslümanlarınki kadar fazla değildi.³³⁶ “13 Cemaziyelâhir 1231 (11.5.1816) tarihli bir fermana göre, Divân-ı Hümayûn, Esbak Şeyhü'l-İslâm Dürriyâde Abdullah Efendi (1812-1814)'nin verdiği bir fetvaya dayanarak, 11.5.1816 tarihinden itibaren manastır veya kilise fukarâsı için nükuttan başka mülk ev (menzil), dükkân, bahçe, tarla ve çiftlik gibi gayrimenkul akarları vakfetmeyi yasaklamıştır.” (Alkan, 2009, s. 97-98). Bazı istisnaları görülmekle birlikte, bu uygulamanın 16 Şubat 1912 (1328) tarihli “...Kanûn-ı Muvakkat”a kadar sürdüğü anlaşılmaktadır. Pek muhtemel ki bu yasak da gayrimüslimlerin vakıf sayılarının az olmasına büyük etki yapmıştı. Ancak yine de Osmanlı coğrafyasında gayrimüslimlerin bulunduğu her yerde sınırlı da olsa gayrimüslim vakıfların kurulduğu söylenebilir.³³⁷ Cumhuriyetle beraber değişen vakıf kurma ve yönetme uygulamalarının bu anlamda gayrimüslimler açısından büyük bir etki yaratmadığını 1930 Yargıtay kararları çerçevesinde söyleyebiliriz. İncelediğimiz yüze yakın vakfa ilişkin kararlar içerisinde gayrimüslimlerin kurduğu sadece bir vakıf örneğine denk gelişimizin de Osmanlı'dan kalma bir miras olduğu tarafımızca değerlendirilmektedir. Denk geldiğimiz tek gayrimüslim vakfına ilişkin 1561 sayılı Kararda İstanbulda yaşayan Matmazel Fidilya Hanımın vekili Avukat Kalodi Laskaridi aracılığıyla yedi adet hanenin tapu ve vakıf kaydında noksan gösterildiğine dair Evkaf İdaresi aleyhine davacı olduğuna şahit oluyoruz. İlk derece mahkemesi Fidilya Hanımı haksız buluyor ve Fidilya Hanım vekili

³³⁶ Detaylı bilgi için bkz. Mustafa Alkan, “Azınlık Vakıfları (Tarihî Arka planı, Hukukî Yapısı ve İç Analizi)”, Gazi Üniversitesi, Akademik Bakış Dergisi, C. 2, Sa. 4, 2009, s. 93-111

Mustafa Alkan, “Azınlık Vakıfları (Tarihî Arka planı, Hukukî Yapısı ve İç Analizi)”, Gazi Üniversitesi, Akademik Bakış Dergisi, C. 2, Sa. 4, 2009, s. 93-111

³³⁷ Mustafa Alkan, a.g.e., s. 99

aracılığıyla konuyu Yargıtay'a taşıyor. Ancak son kertede Yargıtay da birinci derece mahkemesinin kararını onayarak Fidilya Hanımın iddiasını reddediyor.³³⁸ 1930 yılında Yargıtay'da verilen yoğun sayıda vakıf kararı ve bunların tüm Türkiye coğrafyasındaki yaygınlığı, o dönemdeki sosyo-politik ve ekonomik ortam hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Osmanlı'dan devralınan miras çerçevesinde Erken Cumhuriyet Döneminde vakıfların aynı yoğunluk ve etkinlikte faaliyetlerine devam ettiğini ya da etme gayretinde olduklarını söyleyebiliriz. Karar içeriklerine konu davalarda da görüldüğü gibi zeytinlik arazileri işletiminden cami/mescit yapımına, dükkân kiralamadan büyük bağ/bahçe ekimine kadar özellikle mülkiyet anlamında ve ekonomik olarak vakıfların finansal gücünü Cumhuriyet döneminde de korumaya devam ettikleri tarafımızca değerlendirilmektedir.

4.4. MİRASA İLİŞKİN KARARLAR

Türk Medeni Kanunu 17 Şubat 1926'da TBMM tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. TMK'nın Üçüncü Kitap Miras Hukuku başlığı altında mirasa ilişkin bütün hükümler detaylıca açıklanmıştır. Türk Medeni Kanunu'nda miras hukuku, 495. maddeden 682. maddeye kadar uzanan geniş bir bölümde düzenlenmiş olup bu maddeler, mirasın kimlere ve nasıl intikal edeceğini, mirasçıların hak ve yükümlülüklerini, mirasın paylaşımını ve mirasla ilgili diğer bütün hususları kapsar.

Bu minvalde 1930 yılı Kararları etraflıca incelenmiş olup karar özetlerinde mirasa ilişkin hüküm/ifade içeren tüm Kararlar miras başlığı altında derlenmeye çalışıldı. 1930 yılı Kararları içerisinden yüzlerce kararın mirasla ilişkili olduğu değerlendirilmiştir.³³⁹ Ancak Kararların büyük çoğunluğu mirasın nasıl taksim edileceği ya da mirasçıların taksimden alacakları paylara ilişkin olmaktan ziyade daha çok miras yoluyla intikal edilen malın ispatı ve bu tür mallara müdahalenin

³³⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1561 sayılı K.

³³⁹ Örneğin, BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 273, 303, 363, 429, 659, 754, 815, 1342 sayılı Kararları vb.

engellenmesi konularında mahkemeye taşınmıştır. Birebir miras paylaşımına ilişkin davaların görece sayılarının az olması da oldukça dikkate değer bir unsurdur. Daha önce de izah etmeye çalıştığımız şekilde söz konusu kararlar içerisinde özü tamamen miras taksimine ilişkin davaları Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Kararları içerisinde görmeyi umuyorduk. Ancak inceleme yapmaya çalıştığımız dönem özelinde Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Kararlarının Devlet Arşivlerinde bulunmaması sebebiyle bu konunun detaylarına inilememiştir.³⁴⁰ Biz de özünde tamamen miras paylaşımına ilişkin olmasa da miras yoluyla edinilen malların paylaşımı ve durumuna ilişkin içerisinde miras literatüründen kelimeler olan bütün kararları miras başlığı altında kategorize ederek inceledik. Nadir sayıda karar örneklerinde belli bir malın mirasçılar arasında nasıl paylaşılacağına dair mahkeme kararına da rastlayabiliyoruz. Örneğin; 273. Kararda Hacı İsmail ile Hacı İsmail oğlu Halil'in miras yoluyla kendilerine intikal eden gayrimenkulü rıza dışı şekilde paylaştıkları iddiasıyla gayrimenkulün taksimi talepli davanın Siirt Mahkemesi Asliye Hukuk Dairesince değerlendirildiğini görüyoruz.³⁴¹ Yine başka bir örnekte Münire Hanım Zonguldak'ta babasının vefatıyla kömür ocağından kendisine düşen hissesine amcasının müdahale ettiğiyle gerekçesiyle ilgili hissenin kendi namına tescili talebiyle mahkemeye başvuruyor.³⁴² (Birinci derece mahkemesinin neresi olduğuna ilişkin bilgi Karar içerisinde yer almıyor.) İlk derece mahkemesinden lehine karar çıksa da dava, amcası Mehmet Bey'in vekili İstanbul Avukatlarından Sadettin Ferit Bey tarafından Yargıtay'a taşınıyor. (Burada İstanbul Avukatlarından ibaresinin vurgulanmasını, dava yerinin İstanbul dışından ve kuvvetle muhtemel kömür ocağının bulunduğu Zonguldak olabileceği ihtimalini akıllara getiriyor.)³⁴³ Ancak Yargıtay'da Mehmet Bey'in aleyhine olan karar onaylanıyor. Farklı bir örnek olarak, 429. Kararda Nazire Hanım babası Abdurrahman Şoman efendinin kendisine hibe etmiş olduğu gayrimenkule Şoman

³⁴⁰ Konuya ilişkin daha detaylı açıklamalar için tezimizin "2.1. YARGITAY ÇALIŞMA USUL VE ESASLARI" başlığı yeniden incelenebilir.

³⁴¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 273 sayılı K.

³⁴² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 303 sayılı K.

³⁴³ Bu ve buna benzer Karar içeriğinde yer alan eksikliklere ilişkin detaylı inceleme için bkz. tezimizin Yargıtay Kararlarının Şekli İncelemesi ve Genel Değerlendirmeler başlıklı Dördüncü Bölümü.

oğlu Şevket ile ismi karalama yapıldığı için anlaşılamayan ama muhtemeldir ki Şoman oğullarından başka bir yakınının müdahalesi talebiyle dava yoluna Mersin Mahkemesi Asliye Hukuk Dairesi nazarında gidiyor.³⁴⁴ Nazire Hanım şهادetle iddiasını ispatlama yolunu denese de başarılı olamamış ve temyizen Yargıtay’a iddiasını taşımıştır. Karar özetinde net olarak anlatılmamakla beraber Karar sonucundan Nazire Hanım’ın Osmanlı İmparatorluğu zamanından kalma bir hak iddiası taşıdığını anlamak mümkün. Yargıtay’ın Karar açıklaması ise tezimiz açısından çok büyük anlamlar taşıyor;

“Mülga mahkemesi şeriye kadılarının bu hususta takrir istimaina ve hüccet itasına selahiyetleri olmamasına ve mevzubahis olan hibenin tapu memuru huzurunda vuku bulmadığı ve tapu defterine tescil edilmediği”

Yani günümüz Türkçesine daha yakın haliyle;

“Şeriat mahkemesi kadılarının bu konuda görüş bildirme ve belge sunma yetkisi bulunmamaktadır. Bahsedilen hibe tapu memuru önünde gerçekleşmediği ve tapu kütüğüne kaydedilmediği için geçerli değildir.” denilmektedir.

Bu karar ile yeni yargı sistemimizde eski hukuk sistemi ve şeriat mahkemelerinin varlığının reddedildiğini ve davaya konu edilemeyeceğini açıkça görmüş oluyoruz. Dolayısıyla bu karar tezimiz özelinde görmeyi beklediğimiz 1930 yılında Türkiye Cumhuriyeti çatısı altında, modern hukuk sisteminin uygulanışı ve Şer’i uygulamaların reddini de bizlere göstermiş oluyor. Cumhuriyetin ilanı ile beraber gelen bütün gelişmeler ışığında modern hukuk sisteminin temyiz mahkemesi/üst mahkeme olarak Yargıtay’da vücut bulmuş halini tek bir dava içeriğinde bile açıkça görebiliyoruz. Her ne kadar bazı Kanunların uygulanışında hala Osmanlı Devletinden kalma mirasları görsek de temel yargılama şekli açısından Şeriat mahkemesi kadılarının görüş bildirme ve belge sunma yetkisinin yok sayılması önemli adımların sonucunu Yargıtay yargılamasında göstermesi açısından da son derece kıymetli.

³⁴⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 429 sayılı K.

Başka bir örnekte Düzce’de Ahmet ve Ziya kardeşler kız kardeşleri Hatice’nin babalarından kalma tarlaya müdahalesi sebebiyle dava yoluna gidiyorlar ancak yapılan incelemede aynı tarlada Hatice’nin de haklı payı olduğu gerekçesiyle zilyetliğinin durdurulması Kararı reddediliyor. Ahmet ve Ziya kardeşler aynı davayı temyiz yoluna götürdüklerinde de olumsuz cevap alıyorlar.³⁴⁵ Kuvvetle muhtemel erkek kardeşlerin Şer’i hükümlere ilişkin bu taleplerini mahkemeye taşıdıkları düşünülebilir, ancak birinci derece mahkemesinin kararına ulaşamadığından ya da Yargıtay Kararında birinci derece mahkemesine açılan dava gerekçelerini göremediğimizden ötürü bu konuda net bir yorum yapamayıp sadece tahminler ışığında bir yorum yapabiliyoruz. Başka bir davada, Konya’dan Hatice Hanım babasından kendisine miras kalan haneye kocası Osman oğlu Arif ustanın müdahalesinin menine ilişkin talebiyle mahkemede hakkını aradığına şahit oluyoruz.³⁴⁶

Miras bırakanın borçları da mirasın bir parçasıdır ve öncelikle değerlendirilir “*TMK Madde 603- Miras bırakanın alacaklılarının hakları, vasiyet alacaklılarının haklarından, vasiyet alacaklılarının hakları da mirasçılarının alacaklılarının haklarından önce gelir.*”³⁴⁷ hükmüne binaen onlarca davada alacaklıların terekeden haklarına düşen payı öncelikle almak için murislerine dava açma örneklerini de Yargıtay kararları içerisinde görebiliyoruz.

Kendi kategorize ettiğimiz sistematik içerisindeki miras davaları başlığı altındaki dağılıma bakıldığı zaman aile üyelerinin malın taksimine ilişkin açtığı davaların sayısı 20’yi geçmemekte.³⁴⁸ Bu da akıllara, acaba islam hukukundan kalma ya da kültürel olarak aile içinde malı anlaşmalı paylaşarak bunu dava konusu haline getirmeme gibi bir geleneğin süregelip gelmediği ihtimalini getiriyor. Nitekim miras paylaşımı, mirasçılar arasında anlaşmayla da yapılabilir. “*TMK Madde 649-*

³⁴⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 659 sayılı K.

³⁴⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 815 sayılı K.

³⁴⁷ Bu madde hükmü ve detayları için bkz.

Erişim: <https://www.ilhanhelvevacidersleri.com/turk-medeni-kanunu/turk-medeni-kanunu-madde-603>

³⁴⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 273, 303, 363, 429, 659, 754, 815, 1342 sayılı Kararları vb.

Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça mirasçılar, paylaşmada terekenin bütün malları üzerinde eşit hakka sahiptirler. TMK 646- Aksine düzenleme olmadıkça mirasçılar, paylaşmanın nasıl yapılacağını serbestçe kararlaştırabilirler.” Anlaşmalı taksimin önünde bir engel olmamakla birlikte özellikle kadınların tarihsel olarak bu durumu kabullenmiş ve islami oranda taksime devam edilmesine göz yumuyor olması da ihtimaller dâhilinde. Ancak elimizdeki sınırlı kaynaklı veriden bu soruya dair bir çıkarımda bulunmak imkânsız görünüyor. Nitekim 1930 yılına ilişkin Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin Kararlarının olup olmadığını ya da bu kararların mirasa ilişkin hükümler içerip içermediğini bilemiyoruz. Eğer mirasa ilişkin dava örnekleri sadece elimizde var olan 1. Hukuk Dairesi kararlarından ibaretse o zaman konunun daha farklı şekilde ve ihtimallerle tartışılması da kaçınılmaz olacaktır ancak elimizdeki verilerden bu şekilde bir yorum yapmak araştırmamız özelinde mümkün görünmüyor.

Aileden kalma mallara ilişkin hak iddiasıyla mahkemeye gelen gayrimüslim davalarına ilişkin örneklerle Kararlar içinde çok az sayıda rastlayabiliyoruz. İstanbul Kumkapı’da ikamet eden Anastasya murisinden kalan hanın kendine düşen hissesine Defterdarlık tarafından müdahale edildiği gerekçesiyle hak iddiasını mahkemeye taşıyor.³⁴⁹ Ancak söz konusu dava, 2 Haziran 1929 sayılı Tefsire referans verilerek görev yerinin Danıştay olduğu işaret edilip Anastasya lehine olan karar bozularak mahalline iade ediliyor. Ancak bu ve benzeri davalarda da miras taksimine ilişkin bir detaydan ziyade kalan malın başkası tarafından haksız kullanımına ilişkin iddiaları görüyoruz. Örneğin 10 sayılı Kararda Devrek’te davacılar, murislerinden kalan on dönüm arsaya müdahale edildiği gerekçesiyle konuyu yargıya taşıyorlar.³⁵⁰ Zaten nüfusa oranla gayrimüslim vatandaş sayısının da az olması dolayısıyla miras literatürüne yer verilen kararlar içerisinde gayrimüslim davalarının da sayıca az olması bu çerçevede açıklanabilir bir durum. Fakat gayrimüslimlerin mirasa ilişkin taksim davalarında neredeyse görünmez olduğunu söylemek de incelediğimiz 1930 yılı Kararları çerçevesinde yanlış olmayacaktır. Pek muhtemel ki Osmanlı Döneminde

³⁴⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 447 sayılı K.

³⁵⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 10 sayılı K.

de olduğu gibi kendi miras paylaşımlarına ilişkin sorunlarını yoğunlukla kendi dini vecibeleri ve din adamları kanalıyla ya da gelenekleri doğrultusunda kendi aralarında çözümleme yolunu tercih ediyor olmalıydı. Bu noktada gayrimüslimlerim mirasa ilişkin davalarını kendi aralarında paylaşım yaptıktan sonra (taksimi kendi usullerine göre Türk yargı sistemi dışında çözümlendirdikleri çıkarımıyla), alacak/verecek/arsaya ya da gayrimenkule meni müdahale gibi talepler halinde Türk Yargı sistemi içerisinde görüyoruz. 759. Kararda Çanakkale İmroz'dan Vangel ve Yorgi murislerinden kalan değirmene haksız meni müdahale edildiğine ilişkin iddialarını vekilleri aracılığıyla mahkemeye taşıyorlar.³⁵¹

Miras başlığı altında kadınlara ve kadınların tarihsel miras konumlarına ayrı bir yer açmamak mutlak bir eksikliğe sebep olurdu. Miras taksiminde tarihsel olarak erkeklere kıyasla dezavantajlı olan kadınların bu durumları en nihayetinde Erken Cumhuriyet Döneminde Medeni Kanunu'nun Kabulü ile ortadan kaldırıldığını söyleyebiliriz.³⁵² Ancak Türk Devletleri ve tarihi özelinde kadınların aynı dönem başka coğrafyalarda ve dinler altında yaşayan kadınlara kıyasla ise daha olumlu bir pozisyonlarının olduğu da kabul edilmektedir. “İslamiyet öncesi Türk devletlerinden başlayarak bütün Türk toplumlarında kadının miras hakkının tanındığı bilinmektedir. Örneğin Hun, Göktürk, Uygur Devletlerinde sağ kalan eş kadınsa ¼'lük miras payı olmuştur” (Maksudi, 1947, s. 342). Evlenerek evden ayrılan kız ve erkek çocuklara belirli bir miktarda mal verildiğinden bunların miras hakkı sona ermiş, ancak anne baba öldüğünde evde olan kız ve erkek çocukların mirasçılığı devam etmiştir. İslamiyet Öncesi Türklerde kadının evlenip yuvasını kurarken çeyizini alması mirastan payını alıyor olması şeklinde yorumlanmaktadır (Ögel, 1979, s. 178). İslamiyet'te ise mal bölüşümüne ilişkin taksim Kur'an çerçevesinde yapılmaktaydı. Nisa Suresinin 11. 12. 127. ve 176. Ayetleri mal bölüşümüne ve kadınların paylarına ilişkin hükümleri içerir. Ancak Kur'anın her konuda hüküm vermeyen genel çerçevelerden oluşması sebebiyle Kur'anla belirlenmiş konuların dışında kalan alanlarda da Osmanlı İmparatorluğunda örfi hukuk belirleyici olmuştur. Şeri hukuk, bir anlamda aile

³⁵¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 759 sayılı K.

³⁵² Erişim: <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/turk-kanunu-medenisi-743>

hukuku, medeni hukuk konularına değinirken; örfi hukuk, İslam hukukunun boşluklarını doldurmak, düzenlenmeyen alanlara el atmak, daha devlet yapısını içeren konularda düzenleme ihtiyacı hissedilen noktalarda düzenlemeler yapmaktadır. Halil İnalcık'a göre özellikle Fatih Sultan Mehmet'ten sonra padişahların kazandıkları güç nazarında doğru orantılı olarak örfi hukukun ağırlığı da Osmanlı hukuk sistemi üzerinde artmaktadır.³⁵³

Kadınların Osmanlı İmparatorluğu özelinde şer'i hukuk alanında erkeklere göre dezavantajlı pozisyonunun vakıflar aracılığı ile bertaraf edilmeye çalışıldığının da altını çizmekte fayda görüyorum. Kadınların vakıflar aracılığıyla mirastan farklı oranlarla pay alımına ilişkin Osmanlı Devleti'nde yıllar içerisinde çıkarılan Kanunlara ilişkin detaylı makale anlatımında Sevgi Gül Akyılmaz'ın da altını çizdiği üzere; “miri arazi ve gayrisahih vakıflarda arazinin tasarruf hakkının intikali çeşitli tarihlerde yapılan hukuki düzenlemelerle değişikliklere uğramış, her aşamada kadın ve erkek arasında hukuki eşitliği sağlamaya yönelik yeni adımlar atılmıştır.”³⁵⁴ Osmanlı'nın son dönemine denk gelen 1913 tarihli Emval-i Gayrimenkulenin İntikalatı Hakkındaki Kanun-i Muvakkat ile kadınlar vakıflar özelinde emsali erkeklerle tamamen eşit bir mertebeden intikal hakkına sahip olmuşlardır (Akyılmaz, 2007, s. 491). Yani bilinenin aksine örfi hukuk marifetiyle ihtiyaçlar doğrultusunda, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde kadın ve erkek hak sahiplerinin miri arazi ve gayrisahih vakıflarda, mukataalı vakıflarda ve icareteynli vakıflarda eşit oranlı taksimine dair paylaşım kanunen sağlanmıştır. Cumhuriyet Döneminde Medeni Kanun'la hedeflenen mutlak mal paylaşımında cinslerin eşitliğinin temellerinin Osmanlı İmparatorluğu döneminde atılmaya başlandığını da savunmak yersiz olmayacaktır.

1930 yılı Kararları incelememiz sırasında miras başlığı altında kadın ve erkek temsilde birbirine yakın oranlar bulduk. Karar içeriklerine dair yeterli yorumu

³⁵³ Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz. Halil İnalcık, “Osmanlı Hukukuna Giriş, Örfi Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunları”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 13, Cilt:13 Sayı:2, 1958

³⁵⁴ Daha detaylı bilgi için bkz. Sevgi Gül Akyılmaz, “Osmanlı Miras Hukukunda Kadının Statüsü”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XI, Sayı: 1-2, 2007, s. 471-502

yapabilecek alt yapıya ve yeterliliğe sahip olduğumuz kanaati ve aynı zamanda bir hukukçu uzmanlığına sahip olmadığımızın da bilinciyle, 1930 yılı Kararları içerisinde yer alan mirasa ilişkin paylaşım davalarında kadın ve erkek mirasçıların/hak sahiplerinin Medeni Kanun'a uygun olarak taksimlerinin yapılmış olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Her ne kadar bu anlamda özünde miras paylaşımına ilişkin az sayıda Karara denk gelmiş olsak da bunların hiçbirisinde Şer'i hukuka ilişkin bir yansıma ya da uygulama olmadığının altını çizebiliriz. Ancak yukarıda da kısaca izah etmeye çalıştığımız gibi tarihsel olarak kadınlar her ne kadar her zaman erkeklere oranla miras bölüşümünde dezavantajlı pozisyonda bulunsalar da Türkiye tarihi açısından bu durum ele alındığında çağdaşı kadınlara göre avantajlı pozisyonları bulunduğunun da altını çizmekte fayda var.

4.5. ZENGİNLERİN MAHKEMEDE GÖRÜNÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN KARARLAR

1930'lu yıllar Türkiye'si, büyük siyasi ve ekonomik dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdi. Bu dönemde yargının rolü ve işleyişi, toplumsal ve ekonomik yapının dönüşümüyle de ilişkilidir. Zenginlerin mahkemede görünürlüğüne bakmamızın başlıca sebeplerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Eşitlik ilkesi: Hukukun herkes için eşit olması ilkesine rağmen, 1930'larda zenginlerin daha etkili lobilere ve daha fazla kaynaklara erişimi olduğu varsayımıyla yargı süreçlerinde daha avantajlı bir konumda olup olmadıklarını incelemek.

Ekonomik çıkarlar: Zenginlerin ekonomik gücü, yargı kararlarını etkileyebilecek faaliyetlerinde bulunmalarına olanak tanıyıp tanımadığına dair örnek kararlar bulabilmek.

Vekil kullanımı: Zenginlerin vekil kullanımındaki yaklaşımlarının zengin olmayan insanlara kıyasla nasıl olduğu ve bu durumun sebeplerinin neler olabileceğine dair bir kanıya varabilmek.

Zengin/varlıklı kimselerin mahkemede görünürlüğüne dair 1930 yılı 1. Hukuk Kararlarının tamamını etraflıca inceleyerek, bu soruya ilişkin bir çıkarıma ulaşmaya çalışacağız. Çalışmamız genelinde davaya konu unsurların maddi büyüklüklerine ilişkin kesin bir çıkarım yapmak çok da kolay değil. Her ne kadar bazı alacak davalarında meblağa ilişkin tutarlar belirtilse de kararların çok büyük çoğunluğunu oluşturan arsa/arazi/tarla/meraya ilişkin Kararlarda her bir dönümün maddi tutarına ilişkin bir çıkarım yapmak söz konusu olamaz. Bölgeye, verim oranlarına ya da merkezi konumuna göre çok farklı kriterler içeren arsa/tarla vb. menkullere değer biçmenin, bu konuda bir kanaate varmanın bu çalışma çerçevesinde yapılması mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla zenginlik kavramı tezimiz özelinde, diğer kararlara kıyasla dönümünün bariz şekilde büyüklüğüyle farklılaştığını düşündüğümüz davalar için kullanılıyor olacak. 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 4868 Kararlarına baktığımız zaman davaların büyük bir çoğunluğunun bir-iki dönüm arsaya/tarla/bağa/araziye menî müdahale konulu olduğunu görüyoruz. Gene haneye menî müdahale davalarının genellikle bir haneye ya da bir dükkâna ilişkin olarak açıldığını görüyoruz. Dolayısıyla kime göre zengin sorusunun cevabını da tezimizde kullandığımız zenginlik tanımını da bu çerçeveden bakarak belirlemeye çalıştık. Örneğin mahkemeye gelenlerin büyük çoğunluğunun bir dönüm tarlaya ilişkin dava konusunu oluşturduğu bir durumda, 50 dönüm tarla tezimiz özelinde zenginlik alametifarikası olarak değerlendirildi. Haneye menî müdahale davalarının çoğunun tek bir haneye veyahut da hanenin tek bir odasına ilişkin açıldığından yola çıkarak Sarıyer’de bir yalıya ilişkin mahkemeye taşınan konunun davacısı tezimiz özelinde zengin olarak addedilmiştir.

Öncelikle zengin olarak addettiğimiz kimselerin mahkemeye geliş sayısının diğer orta ve alt gelir gurubuna kıyasla daha az olduğunu söylemek mümkün. Çünkü diğer kararlara oranla meblağca farklılaştığını düşündüğüm ve bu kategori altında derlediğimiz karar sayısı yetmişleri geçmeyecektir. Bu da kendi belirlediğimiz ölçütler doğrultusunda Kararlar içinde %1,5’a denk gelmektedir.³⁵⁵ Ancak bu noktada 1930 yılı Türkiye Cumhuriyeti’nde zenginlerin topluma oranını kesin

³⁵⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 27, 395, 397, 470, 952, 1075 sayılı Kararları vb.

olarak belirlemek de oldukça zor bir durum çünkü 1930'lu yıllara ait resmi istatistikler oldukça sınırlı ve gelir dağılımına ilişkin detaylı veriler mevcut değildir. Mevcut veriler genellikle meslek gruplarına ya da konut sahipliğine ilişkin olarak karşımıza çıkıyor. Bu dönem özelinde ekonominin büyük oranda tarıma ve hayvancılığa dayalı olduğunu ve sanayileşmenin yeteri kadar hız kazanmadığının da altını çizmekte fayda var. Dolayısıyla zenginlerin 1930 yılı Türkiye'sinde toplumun diğer gelir seviyelerine göre oranına ilişkin tahminler yürütmek mümkünse de net rakamlar üzerinden konuşmak pek de mümkün görünmüyor. Ama zenginlerin mahkemeler nezdinde ne kadar görünür olduğuna dair sorumuza 1930 yılı 1. Hukuk Dairesi Kararları etrafından bakarak, kendi belirlediğimiz ve yukarda da dinamiklerini belirttiğimiz görece öznel “zengin” tanımımızla bu sayının %1,5 gibi oldukça az bir orana denk geldiği cevabını verebiliriz. Dolayısıyla zenginlerin mahkemede görünürlüklerinin sadece bu oran üzerinden tartışılması çok da anlamlı olmayacaktır. Zenginlerin toplumun diğer kalan gelir sınıfından insanlara oranla düşük olması halinde Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları içerisinde sayıca az olmaları da makul karşılanacaktır. Aksi halde ise zenginlerin kendi çözüm yollarını ürettikleri ya da bulduklarına ilişkin yorum yapmak daha yerinde olacaktır, zenginlerin nüfuslarından veya ilişkilerinden ötürü mahkeme dışında başka çözüm yollarına sahip olmaları da ihtimal dâhilinde değerlendirilebilir.

Yaptığımız incelemeler ve mahkeme kararları çerçevesinde, tereddütsüz olarak zengin erkeklerin zengin kadınlara oranla mahkemede daha görünebilir olduğu söylenebilir. Nitekim tek kişiye ait büyük dönümlü tarla/arazi/arsalarda yoğunlukla erkeklerin temsillerini mahkemede görüyoruz.³⁵⁶ Kadınlar tek tapu sahiplikten ziyade yüksek meblağlı arsaların miras yoluyla intikalinde diğer mirasçılarla beraber veyahut da çok istisnai olarak kendi namlarına tescilli büyük arazi sahiplikleriyle ender olarak mahkeme kararlarında görünüyorlar.³⁵⁷ Erkeklerin tek tapu sahibi olarak karşımıza çıktığı Kararlara örnek vermek gerekirse; 1246. Kararda Antalya'dan Hacı Bekir zade Hafız Murat Efendi şahsına

³⁵⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 269, 1371, 1412 sayılı Kararları vb.

³⁵⁷ Buna ilişkin detaylı örnekleri Kadınların Mahkemede Görünürlüğü başlığımız altında veriyor olacağız.

ait 116 dönüm arazisine hazinei maliyece müdahale edildiği iddiasıyla mahkemede yer alıyor.³⁵⁸ Acıpayam'dan Hüseyin oğlu Ali molların tapulu 90 dönüm tarlasına başka karyeden şahısların müdahale etmesi sebebiyle mahkemeye geldiğini görüyoruz.³⁵⁹ 1371. Kararda Adana'dan Ahmet oğlu Mustafa, vekili Şemsettin Bey aracılığıyla 400 dönüm tarlasının bir kısmına müdahale edildiği gerekçesiyle hak arama yoluna gitmiştir.³⁶⁰ 1412. Kararda Kozan'ın Arslan köyünden Kara Mehmet'in 500 dönüm arazisine haksız müdahale olduğu iddiasıyla mahkemeye gelişine şahit oluyoruz.³⁶¹ 1253. Kararda Üsküdar'da ikamet eden Muzaffer beyin Sarıyer'de Fıstıklı Caddesinde 39 numaralı müştereken sahibi olduğu Yalıının fuzuli işgal edildiğine ilişkin iddiasını mahkemeye taşıdığını görüyoruz.³⁶² Bu ve benzeri Kararların örneklerini çoğaltmak mümkün çünkü yukarda da açıkladığım şekilde tek kişinin sahipliğindeki diğer kararlarla kıyaslandığında dikkat çekecek kadar fazla dönüme ilişkin ya da varlığın değerinin yüksek olduğu aşikâr olan davaların çok büyük oranda erkeklerin sahipliğinde olduğunu görebiliyoruz. Sayıca erkeklere kıyasla çok az da olsa, tek kişiye ait, kişinin zengin olduğuna dair kuvvetli kanıtların olduğu dava örneklerinde kadınların temsiline de mahkemede rastlamak mümkün. Örneğin, 1322. Kararda, İstanbul Fener yolunda ikamet eden İkbâl Hanım, vekili İsmail Hakkı Bey aracılığıyla Eskişehir'de sahibi olduğu on sekiz bin dönümlük çiftliğine ilişkin iddialarını mahkemeye taşımıştır.³⁶³ Bu durumun kadınlar lehine olan istisnai diğer örneklerini de Kadınların Mahkemede Görünürlüğü başlığımız altında inceliyor olacağız. Sadece bu Kararlar özelinde yapılan bir inceleme çerçevesinde toplumda erkeklerin kadınlara nazaran çok daha zengin olduklarını söylemenin ne kadar doğru bir tespit olacağı tartışılabilir çünkü kadın ve erkeklerin haklarını aramak için mahkemeye gelmeyi ne kadar tercih ettiğine dair kesin kanıtlarımız ya da buna ilişkin çalışmalar da mevcut değil. Ancak yine de bu

³⁵⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1246 sayılı K.

³⁵⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1463 sayılı K.

³⁶⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1371 sayılı K.

³⁶¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1412 sayılı K.

³⁶² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1253 sayılı K.

³⁶³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1322 sayılı K.

çalışma nezdinde zengin erkeklerin zengin kadınlara kıyasla mahkemede çok daha görünür bir vaziyette olduğunu söylemek mümkün. Kuvvetle muhtemel bu istatistiki karar sayıları da toplumdaki zenginlik oranının sayıca erkeklerde daha yüksek oranlı olduğuna işaret ediyor. Bu durumun tarihsel ve konjonktürel alt yapısı, kadın ve erkeğin sahiplikler üzerinden konumlandırılmaları ve dünya genelinde kapital sahiplerinin ağırlıklı olarak erkeklerden oluşması da ayrıca ve başlı başına bir tartışma ve tez konusu olarak ele alınabilir.

Bir diğer ilgi çekici nokta ise zenginlerin mahkemede görünürliğünde kadın/erkek temsilinden bağımsız olarak, varlıklı kimselerin kendilerini mahkeme huzurunda vekil aracılığıyla temsil etmeyi tercih etmeleridir. Bu da Osmanlıdan beri tartışılmalı mahkemelerin daha alt gelir gurubundan insanların temsilinde ve güçsüz olanın hakkını koruma gayesinden dolayı kaynaklanıyor olabilir. Bu durum varlıklı kimseler kendilerini alt ve orta gelir gurubundan insanlardan farklılaştırmak adına mahkemeye kendileri gitmeyi tercih etmiyor olabileceklerini de akıllara getiriyor. “Vekil” teriminin sadece günümüzde aklımıza gelen avukat temsilinin maddi karşılığına işaret etmediğini tezimizin 2. Bölümünde “Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarında Vekil Kullanımı” başlığı altında açıklamaya çalışmıştık.³⁶⁴ Dolayısıyla her vekil kullanımı gelir durumunu gösteren bir öge olarak değerlendirilmemeli, nitekim eşleri, aile üyelerini, muhtarları, ihtiyar heyeti üyelerini vekil olarak sıklıkla temsilde görüyoruz.³⁶⁵ Ancak içeriğimize konu mal varlığının fazla olduğu davalardaki vekil kullanımının daha profesyonel anlamda olduğuna dair bazı güçlü kanıtlar ortaya konulabilir. Örneğin Balıkesir’de Hacı Sadık Efendi 1300 dönüm arsasına müdahale edildiği gerekçesiyle vekili Avukat Vedat Bey aracılığıyla sesini mahkemede duyurma yolunu tercih etmiş. 952. Kararda Abbas Hilmi Paşa Vekili Hamdi Bey müvekkilinin çiftliğinin 30 dönümüne müdahale edildiği gerekçesiyle mahkemeye başvuruda bulunuyor.³⁶⁶ Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere varlıklı kimseler, vekâlet işlemlerini ücret karşılığında daha profesyonel olarak yapan, alanında uzman kişilerden yardım alma yolunu seçiyorlardı. Avukat ifadesi geçmeyen kararlarda da vekillerin bu

³⁶⁴ Detaylı bilgi için tezimizin 76. Sayfası yeniden incelenebilir.

³⁶⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 804, 1378, 1500, 1590 sayılı Kararları vb.

³⁶⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 952 sayılı K.

uzmanlığa yakın kimseler olması muhtemeldi ama özellikle kendi yargılarımızla belirlediğimiz zenginlerin davalarında avukat ifadesine daha sıklıkla rastlanıldığını söyleyebiliriz.

Bu başlık atında maddi zenginliklerine dair bilgi sahibi olmadığımız ancak zamanın nüfuslu kimseleri olduklarını tahmin ettiğimiz ve Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları içerisinde rastladığımız belediye başkanlarının ve şirket sahiplerinin davalarından örneklerine vermek de uygun olacaktır. Örneğin 1375. Kararda Polatlı'nın İstiklal mahallesinin Belediye Reisi Hacı Bekir Efendi'nin otuz dönüm tarlaya ilişkin anlaşmazlığa dair hakkını aramak için mahkemeye geldiğini görüyoruz.³⁶⁷ Birinci derece mahkemesinde davası reddedilen belediye reisinin iddiasını Yargıtay'a taşıdığı ve Yargıtay'ın da kararı bozarak mahalline iade ettiğini görüyoruz. 456. Kararda Konya'dan Hulusi Bey'in Afyonda eski Belediye Reisi Halil Ağa zimmetinde eşya bedeline ilişkin alacağına dair iddiasını Afyonkarahisar Sulh Hukuk Hâkimliğine taşımış ve iddiasında haklı bulunmuştur.³⁶⁸ Eski Belediye Reisi ise vekili Rıfat Bey aracılığıyla bu kararı temyize götürmüştür. Temyizde iddiaların eşya bedeli mi yoksa otomobil borcuna mı ilişkin olduğuna dair belirsizliğini ispatlayan Eski Belediye Reisinin Kararının bozularak mahalline (birinci derece mahkemesine) iadesine karar veriliyor.³⁶⁹ İstanbul Yedikulede deri tüccarı fabrikatör İsmail Hakkı Efendi, biraderi, validesi ve Denizlide mukim³⁷⁰ Belediye Reisinin zevcesi ve hemşiresi Hatice Hanım vekili Ali Ulvi Bey müvekkillerinin tasarrufunda bulunan on dönüm arazi ve incir ağaçlarına ilişkin vaki müdahalenin menî için mahkemeye başvuruyor.³⁷¹ Nazilli Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından reddedilen iddia Ali Ulvi Bey tarafından Yargıtay'a taşınıyor ve hak iddiaları burada uygun bulunarak, bozma kararı mahalline iade ediliyor. Bu davada asıl ilgimizi uyandıran nokta kişilerin tanımlamaları oldu. Soyadı Kanunu öncesi dönemde kişilerin ayırt edici özellik, lakap, önadlarının ya da yerleşim yerlerinin detaylı tarifi ile betimlenmesi ve bu

³⁶⁷ BCA1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1375 sayılı K.

³⁶⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 952 sayılı K.

³⁶⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 456 sayılı K.

³⁷⁰ Mukim: Bir yerde, bir evde oturan, eğleşen, ikamet eden. (TDK sözlükten alınmıştır.)

³⁷¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 389 sayılı K.

şekilde tanınmalarının sağlanması Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi, oldukça yaygın bir uygulama olarak 1930 yılı kararlarında da karşımıza çıkıyor. Ancak bazı tanımlamaların kişilerin varlık durumlarına ya da statülerine işaret edilmek üzere özellikle altının çizildiğini de bu karar örneğinde gözlemleyebiliyoruz. *Yedikulede deri tüccarı fabrikatör İsmail Hakkı Efendinin* varlık durumuna ve sosyal statüsüne ilişkin bir ön bilgiyi karar metninden almamak mümkün görünmüyor. Ya da İsmail Hakkı Beyin kız kardeşinin eşinin Denizlide Belediye Başkanı oluşunun altının ısrarla çizildiğini Karar özetini okuyan herkes kolaylıkla hissedebilecektir. Sadece *deri tüccarı fabrikatör bir zatın kardeşi* olmanın dışında *belediye başkanının eşi* konumunda olmak da pek tabi ki sosyal statü açısından altının ısrarla çizilmesi gereken bir husus olarak değerlendirilmiş olsa gerek. Bu ısrarla altı kalın kalemle çizilen sıfatlar ve tanımlamaların mahkemede görevli çalışanlar tarafından mı kaleme alındığı yoksa tarafların temsilcisi tarafından mı bu şekilde deklare edilip yazdırılması yönünde talepte bulunulduğunu bilemesek de sonuç itibarıyla resmi kayıtlara bu şekilde aktarılan bir tanımlama mevcut. 952. Kararda Mısır Hidiv³⁷² sabiki Abbas Hilmi Paşa vekili Hamdi Bey müvekkilinin arsasına müdahale edildiği gerekçesiyle mahkeme yolunu tutuyor.³⁷³ Burada da gene sosyal statüsünü Osmanlı İmparatorluğu zamanında yapmış olduğu görevden aldığını destekleyen bir örnekle karşılaşıyoruz. Türkiye Cumhuriyeti zamanında da bu tanımlamanın kullanılması geçmişte yürütülmüş Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki üst düzey yönetim görevlerinin hali hazırda bir sosyal statü olarak kullanıldığını ve hala devlet mekanizmaları nezdinde kıymetli bir unvan olduğunu bizlere gösteriyor.

Buna benzer başka örneklerle de 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk kararları içerisinde rastlıyoruz ancak gayemizin anlaşılması için bu örnekler yeterli olacaktır. Sayıca genellenemeyecek kadar az olsa da incelediğimiz Kararlarda, nüfuslu olduğunu

³⁷² Hidiv: Farsça'da vezir anlamına gelen kelime, Osmanlı Devleti'nde Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan sonra Mısır valilerine verilen unvan. (TDK'nın online sayfasından alınmıştır.) Ayrıca Hidiv; 1867 yılından itibaren Mısır valilerine verilen ünvan. (DİA'dan alınmıştır.)

³⁷³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 952 sayılı K. Mısır Hidivliği 1867-1914 yılları arasında varlığını sürdüren, Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı özel bir statüye sahip özerk bir devlettir. Mısır ve Sudan'ın büyük bir bölümünün yönetimini kapsayan bu devlet, iç işlerinde oldukça geniş bir özgürlüğe sahipken, dış işlerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altındadır. Erişim: https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C4%B1s%C4%B1r_Hidivli%C4%9Fi

Karar özetlerindeki tanımlamalardan anladığımız kimselerin açmış olduğu veya kendilerine açılan davalarda, davalı/davacı hangi koltukta oturduklarından bağımsız olarak, yine birinci derece mahkemesinde kararın lehine veya aleyhine verilmiş olmasından bağımsız olarak Yargıtay 1. Hukuk Dairesi nezdinde verilen onama ve bozma kararlarının çok büyük oranda lehlerine olduğunu görebiliyoruz. Her ne kadar bu konuda güçlü bir yorum yapmaya yetecek yüzlerce karar örneği olmasa da var olan kararlar içerisinden yaptığımız değerlendirmelerimizde ortaya çıkan sonuç düşündürücü. Maddi olarak gücü simgeleyen fabrikatör, oteller sahibi³⁷⁴, deri tüccarı gibi betimlemeler ile sosyal statü ve devlet gücünü temsil eden belediye başkanlığı, Hidiv paşalığı vb. görevlerin yargı mekanizmaları karşısında pozitif bir imaj oluşturduğu ve dolayısıyla da bu ünvan ve statü bildirir mesleklerin yargı yolunda özellikle altı çizilerek kullanılmaya çalışıldığı tarafımızca düşünülmektedir. Bu yargı kesin bir kanıtı dayanmamakla birlikte incelediğimiz Kararların genel bir yorumu olarak öznel fikrimizi yansıtmaktadır.

4.6. KADINLARIN MAHKEMEDE GÖRÜNÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN KARARLAR

1960lı yılların sonlarından başlayarak kadın tarihi araştırmalarının her geçen yıl arttığını söyleyebiliriz. Tarih yazımının uzun yıllar boyunca erkeklerin tekelinde olması nedeniyle tarih yazımı da erkeklerin etrafında şekillenmiş, kadınların toplumsal hayattaki yeri ise merak uyandıran bir alan olarak sosyal çalışmalara konu edilmeye başlamıştır. Bu çalışmaların birçoğunun temel amacı, tarihte kadınların aile, toplum, miras, sosyal yaşantı vb. alanlarda görünürliğini ve varlığını ispat amacı taşımaktadır. Son dönemde artan toplumsal cinsiyet tartışmaları kadın çalışmalarının sayıca artmasını ve derinleşmesini de beraberinde getirmiştir. Kendi coğrafyamız özelinde Osmanlı İmparatorluğunda kadının yeri ve statüsüne ilişkin kıymetli çalışmaların sayısı da yadsınamaz. Yapılan çalışmaların çoğunun Şer'iyye sicilleri üzerinden, Vakıf defterlerinden,

³⁷⁴ Söz konusu örnek için bkz. BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 470 sayılı K.

Şikâyet ve Atik Şikâyet Defteri³⁷⁵ ile Divan-ı Hümayun kayıtlarını sunan Ahkam Defterleri ve tereke kayıtları kullanılarak yapıldığı söylemek yanlış olmayacaktır.³⁷⁶ Nitekim bu kayıtlar döneme ilişkin en kapsamlı bilgileri bünyesinde barındıran kıymetli tarihsel belgelerdir. Kadınların mahkemelerde haklarını arıyor olmaları, hangi gelir sınıfından geldikleri de araştırmacıların ilgi duyduğu diğer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Yvonne Seng³⁷⁷ yapmış olduğu çalışması neticesinde üst sınıfa mensup kadınların mahkemeleri diğer sınıflara mensup kadınlar kadar yaygın kullanmadığı kanaatindedir. Yine Dina Rizk Khoury³⁷⁸ da Seng gibi benzer bir yargıyı desteklemektedir. Kadı mahkemelerini kullanmak farklı sınıflara mensup kadınlar için farklılıklar göstermektedir. Genelde üst sınıf kadınlar, problemlerini ya gayri resmi yollarla ya vekil göndererek ya da mahkemenin görevlendirdiği ve evleri ziyaret eden görevliler yolu ile çözümlemektedir. Mahkemelerin orta sınıf ve mahkeme masraflarını karşılayabilen alt sınıf kadınlar tarafından kullanıldığını savunur.

³⁷⁵ “Osmanlılar’da XVII. yüzyılın ortalarından itibaren herhangi bir şikâyet için Dîvân-ı Hümayun’a yapılan müracaatlara karşılık çıkan fermanların kaydedildiği defterlere verilen ad. 1649 yılından başlayarak arazi, sınır, su, mera, yaylak ve kışlak ihtilâfları, alacak verecek gibi her türlü şahsî davalar, mülkî ve askerî âmir ve memurlardan gelen şikâyetlerle ilgili olarak çıkan fermanlar mühimme defterlerinden ayrılarak “şikâyet defteri” adıyla tutulan defterlere kaydedilmeye başlandı. Bu durum 1752 yılına kadar bu şekilde devam etti. Şikâyet defterleri bu tarihten sonra da devam ettiği halde, aynı konuların kaydedildiği ve devletin idarî taksimatına göre her eyalet için “ahkâm-ı şikâyet” adıyla ayrı bir defter serisi daha tutulmaya başlandığından önceki defterlere “atik şikâyet defterleri” adı verilmiştir.” Detaylı bilgi için bkz.

Necati Aktaş “Atik Şikâyet Defteri”, *TDV. İslam Ansiklopedisi*. C. 4, 1991, s. 68.

³⁷⁶ Betül İşpirli Argıt, “Osmanlı Hukuk Çalışmalarında Kadın”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2005, s. 608-609

³⁷⁷ Detaylı bilgi için bkz. Yvonne Seng, *“Standing at the Gates of Justice: Women in the Law Courts of Early-Sixteenth Century Üsküdar, İstanbul.” Contested states: Law, hegemony and resistance*, 1994, s. 184-206

³⁷⁸ Dina Rizk Khoury, *“Slippers at the entrance or behind closed doors: domestic and public spaces for Mosuli women.” Women in the Ottoman Empire: Middle Eastern Women in the Early Modern Era*, 1997, s. 105-128; Dina Rizk Khoury, *Drawing Boundaries and Defining Spaces: Women and Space in Ottoman Iraq. Women, the Family, and Divorce Laws in Islamic History*, s. 173-191.

Tucker³⁷⁹, XVIII. ve XIX. yüzyıl Nablus sicillerini inceleyerek hazırladığı makalesinde, alt sınıfa mensup kadınların mahkemede daha fazla yer aldığı ve daha fazla görünür olduğunu belirtir.

Leslie Pierce Antep mahkemeleri özelinde yaptığı “Ahlak Oyunları” adlı detaylı çalışmasında; seçkinlerin mahkemelerde nispeten az görünür olduklarını savunur. “Seçkinler sınıfının erkekleri mahkemede gözlemci niteliğiyle bulunabilir ve devlet işlerini yürütebilirlerdi, ama kişisel sorunları dile getirmekten kaçınırlardı. Ancak seçkinler sınıfının kadınları ise mahkemede hiç görünmezlerdi.”³⁸⁰ Toplumsal olarak, seçkin sınıftan kadınların mahkemede görünürlüğü ayıp ya da avam bir davranış olarak değerlendiriliyordu. Pierce’in düşüncelerini şu şekilde özetleyebiliriz; her ne kadar İslam hukukunun kadın haklarına, modern dönem öncesi diğer hukuk kültürlerinden daha çok koruma sağladığı ileri sürülebilse de hukuk yasaları ve yargının işleyişine ilişkin kurallar, kadın ve erkek arasında keskin çizgiler çekiyordu. Önemli sayıda kadının yargı alanında etkin oluşu, kısmen mahkemelerin geleneksel olarak kapılarını zayıf olana açık tutma görevinden kaynaklanıyordu. Kadınlar erkeklere kıyasla az görünür olsalar da mahkemede kendilerini temsil etmeleri gerektiği zaman kendilerini savunmada son derece etkili yöntemler kullanarak kendilerini savunmayı başarıyordu.

Yukarda da örneklerini verdiğim üzere kadının mahkemelerde görünürlüğü genellikle Osmanlı’nın farklı zamanlarından kesitlerle anlatılmaya çalışılarak araştırmalara konu olmuş.³⁸¹ Ancak Erken Cumhuriyet Dönemine ilişkin bu şekilde etraflı bir çalışmanın literatürde olmadığı da altını çizmekte fayda var. Çalışmaların büyük çoğunluğu Şer’iyye sicilleri, Vakıf defterleri, Şikâyet Defteri vb. gibi resmi kayıtlar üzerinden yapılmıştır. Biz de benzer şekilde resmi bir devlet belgesi olan en üst merci temyiz mahkemesi Kararları özelinde kadınların

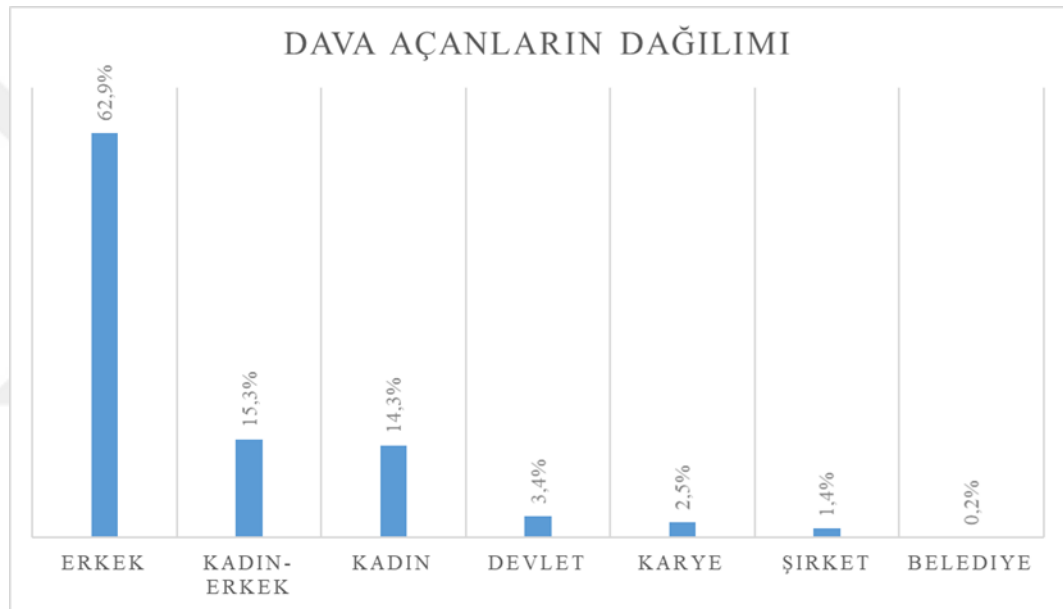
³⁷⁹ Judith Tucker, “Ties That Bound. Women and Family in Eighteenth and Nineteenth Century Nablus”, *Women in the Middle Eastern History*, 1996, s. 233-254

³⁸⁰ Leslie Peirce, “Ahlak Oyunları 1540-1541 Osmanlı’da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet”, *Tarih Vakfı Yayınları*, çev. Ülkün Tansel, İstanbul, 2005, s.8

³⁸¹ Detaylı bilgi için bkz. Ömer Alanka, Selver Mertoğlu, *Erken Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın Kurgusu ve Basın: Ev Kadın Dergisi*, Akademik Hassasiyetler, 10 (Cumhuriyet Özel Sayısı), 2023.

görünürlüğüne dair yorumlamalar ve çıkarımlarda bulunma gayreti içerisinde olacağız.

1930 yılı Kararları özelinde de kadınlar erkeklere oranla nispeten mahkemelerde daha az görünür bir pozisyonlardalar.³⁸² Çalışmalarımız sonucu hazırladığımız mahkemeye başvuran taraf bilgisini içeren tablodan da açıkça anlaşılabacağı üzere Yargıtay 1. Hukuk 1930 yılı Kararları içerisinde bireysel bazda erkeklerin bireysel olarak kadınlara oranla neredeyse dört kattan daha fazla görünür olduklarını rahatlıkla ifade edebiliriz.

Grafik 10 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Dava Açan Bilgisi

1935 yılı Nüfus sayımına göre Türkiye Cumhuriyeti erkek nüfusu 7.936.512, kadın nüfusu 8.220.938 olarak gösterilmiş.³⁸³ Nüfus sayımı verileri ve dava açan bilgilerini karşılaştırdığımızda doğrusal bir ilişki göremiyoruz. Kadınlar sayımda nüfusça erkeklerden kalabalık oldukları halde mahkemeye başvuru sayısı

³⁸² T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivleri 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararlarının tarafımızca tasnifi sonucu kendi çalışmalarımız çerçevesinde oluşturulmuş istatistikî tablo

³⁸³Söz konusu nüfus sayımına ilişkin bilgiler, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) kütüphanesi online arşivinden alınan bilgilerle tarafımızca kaleme alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü Genele Nüfus Sayımı 1935 yılı, C. 60, s. 66

anlamında erkeklere oranla dört kattan daha az sayıda mahkemeye başvurmuşlar. Yine aynı nüfus sayımında erkeklerin %30,81'i okuryazar olarak kayıt altına alınırken, kadınların %8,04'ü okuryazar olarak kaydedilmiştir.³⁸⁴ Kadınların erkeklerden nüfus olarak daha kalabalık olmalarına rağmen Yargıtay nezdinde yargısal alanda daha az görünür olmalarının temel sebeplerinden biri eğitim seviyeleri olarak gösterilebilir. Kadınların okuryazarlığının erkeklere oranla üç kat daha az olması yasal haklarını ve dava süreçlerini anlamalarını zorlaştırıyor olabilirdi. Bu durum da haklarını savunmak için mahkemeye başvurmalarını doğal bir bariyer gibi engelliyordu demek yersiz olmayacaktır. Yine kadın ve erkeğin sosyo-ekonomik olarak eşit şartlarda bulunmaması da mahkeme rakamlarına etki eden unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir. Erkeklerin kadınlara nazaran daha fazla ekonomik güce sahip olması, mahkeme masraflarını karşılamalarını kolaylaştırıyor olmalıydı.³⁸⁵ Kadınlar ise maddi imkânsızlıklar nedeniyle haklarını aramakta zorlanıyor olabilirdi. Kadın ve erkeklerin ekonomik şartlarına ilişkin yine 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları çerçevesinde yapmaya çalıştığımız değerlendirmeler için tezimizin “Zenginlerin Mahkemede Görünürlüğüne İlişkin Kararlar” başlıklı 4.5 bölümünü tekrar inceleyebilirsiniz.³⁸⁶ İncelediğimiz kararların tamamını Yargıtay içerikleri oluşturduğu için mecburi olarak dava sürecine mekânsal olarak Ankara'dan bakıyoruz diyebiliriz. 1930'larda, iletişim ve ulaşım imkânlarının günümüzdeki kadar gelişmediği bir dönemde, Türkiye Cumhuriyeti'nde farklı şehirlerden Yargıtay'a temyiz başvurusu yapmak meşakkatli bir süreçti. O dönemde başvuruların yapılış şekliyle ilgili bilimsel bir kaynak bulunmamakla beraber, pek muhtemel posta yoluyla Yargıtay'a gönderim yapılıyor ya da hazırlanan temyiz başvuru dilekçeleri bizzat Ankara'ya gidilerek yapılıyordu. Büyük bir coğrafyada yer alan ülkemizde zamanın şartları kadınların haklarını Yargıtay'da da aramalarına mekânsal olarak erkeklerin yer değiştirme imkânları kadar el vermiyor olabilirdi. Kadınların

³⁸⁴ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü Genele Nüfus Sayımı 1935 yılı, C. 60, s. 214-125

³⁸⁵ Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü Genel Nüfus Sayımı 1935 yılı, C. 60, Meslek, zümre, grup ve sınıfları itibariyle nüfus miktarı tabloları s. 305-309

³⁸⁶ Detaylı bilgi için tezimizin 139. Sayfasını yeniden gözden geçirilebilir.

dolaşma serbestliğinin ve imkanlarının kısıtlı olması da bu durumun bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Kadınların temsilinde dikkat çeken diğer bir nokta da kendilerini diğer dezavantajlı gruplarda olduğu gibi erkeklere nazaran daha fazla vekil yoluyla mahkemede temsil etmeyi tercih etmeleri olarak görüyoruz.³⁸⁷ Zengin kadınların temsilde daha profesyonel bir yardım almayı tercih ettikleri görülürken, maddi durumuna ilişkin bariz bir kanaatimiz olmayan kadınların temsilinde ise aile üyelerinin yaygın olarak görüldüğünü söyleyebiliriz.³⁸⁸ Eşler, oğullar, babalar kimi zaman ise dedelerin, akrabaları kadınların haklarını savunmak adına mahkemede temsil koltuğunda görüyoruz.

Mahkemeye konu dava içeriklerinden yaptığımız çıkarımlarla varlıklı kadınların orta ve alt gelir gurubundaki kadınlara oranla mahkemede daha az görünür olduğu söyleyebiliriz. Bunun en büyük sebebi muhtemel ekonomik döngülerin ve varyetlerin erkeklerin tekelinde örfen daha çok bulunmasıdır. Gerek tarihsel gerekse Şer'i miras taksim hükümleri gereği kadınlar yüzlerce yıldır erkeklere oranla daha dezavantajlı pozisyonda yer aldılar. Dolayısıyla toplumdaki zengin kadınların oranı o yıllarda erkeklere oranla çok daha az olması oldukça muhtemel. Ancak bunun dışında da zengin kadınların dönemi diğer kadınlara oranla mahkemeye gelmeleri gereken durumlarda mahkeme temsilinde birebir yer almak yerine vekil kullanmayı tercih ettiklerini görüyoruz.³⁸⁹

1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları içerisinde kadınların ağırlıkla az miktardaki tarla/arazi/arsaya müdahale davalarında ya da hanelerine müdahale

³⁸⁷ Urfa'da örtünme geleneğinin yaygın olması, bazı kadınların mahkemeye erişimlerini sınırlamıştır. Bu kadınlar, mahkemeye gitmek yerine vekil tutmayı tercih ederek yargı süreçlerine katılımda zorluk yaşamışlardır. Bu nedenle, ifadelerine başvurulması gerektiğinde, katiplerin evlerine giderek ifadelerini almaları gibi alternatif yöntemlere başvurulmuştur. Hatice Tekin, 219 Numaralı Urfa Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (H. 1311-1312/m. 1893-1895), Doktora Tezi, Şanlıurfa, Harran Üniversitesi, 2019, s. 4

³⁸⁸ Ancak burada şu noktayı da hatırlatmakta fayda var, karar özetlerinin genelinde vekâlet bilgisine dair detaylı bilgiler yer almıyor, söz konusu çıkarımlarımızı, içeriğinde detay verilmiş olan Kararlar arasından genelleme yaparak yorumlamaya gayret ediyoruz.

³⁸⁹ Bu durumun kadınlara özgü olmasından ziyade tezimiz özelinde zengin diye tanımladığımız davacıların tamamında yaygın olduğunu "Zenginlerin Mahkemede Görünürlüğü" başlığı altında daha detaylı incelemiştik.

davalarında haklarını aramak için mahkemelere geldiklerini görebiliyoruz. Nadir bazı kararlarda ise meblağı büyük araziler için genellikle kardeşleri ya da diğer mirasçılarla beraber mahkemede varlıklarını korumak için bulunuyorlar. Örneğin Adana’da müteveffa Hacı Derviş Ağa veresesinden Rabia, Vasfiye ve Zeynep Hanımlar diğer mirasçılarla beraber murislerine ait iki bin sekiz yüz altmış dönüm tarlaya müdahale edildiği iddiasıyla mahkemeye başvuruyorlar.³⁹⁰ Nadir de olsa varlıklı kadınların eş, akraba, baba ya da diğer mirasçılar olmadan haklarını bireysel olarak mahkemede aradığına şahit olabiliyoruz. İstanbul Fener yolunda ikamet eden İkbâl Hanım vekili İsmail Hakkı Bey aracılığıyla Eskişehir’de sahibi olduğu on sekiz bin dönümlük çiftliğine atadığı görevlinin kendisine eksik ödediği icar bedeline ilişkin görevinden azline ve çiftliğe menî müdahalesine dair Eskişehir Hukuk Hâkimliğine başvuruda bulunuyor.³⁹¹ Bu örnekte de görüldüğü gibi varlıklarına ilişkin kanıtlara dava içeriğinden ulaşabildiğimiz kadınların nerdeyse tamamı mahkemede vekil aracılığıyla temsil edilmeyi tercih ediyorlar. Bu tercih de mahkemede görünmenin hala toplumsal olarak avam bir davranış olarak nitelendiriliyor olabileceğini akıllara getiriyor. Bir diğer unsur da varlıklı kimselerin genellikle İstanbul’da ikamet ediyor oluşları. Soyadı Kanunu henüz 1930lu yıllarda kabul edilmediği için karmaşaya sebep olmamak adına özellikle büyükşehirlerden davacı ya da davalı olan kimselerin detaylı adres bilgilerine Karar içeriklerinde yer veriliyordu. Dolayısıyla karar özetleri açıklayıcı olan davalarda, mahkemeye gelenlerin ikametlerini de rahatlıkla görebiliyoruz. İkbâl Hanım’ın davasında olduğu gibi İstanbul’da ikamet eden varlıklı bir kimsenin Eskişehir’e gidip dava işleriyle uğraşmayı tercih etmiyor olması muhtemeldi.³⁹²

Hakkını aramak için mahkemeye başvuran kadınların haklarını savunma sırasında sonucunu beğenmedikleri ya da hatalı olduğuna inandıkları birinci derece mahkeme kararlarını temyiz mahkemesine taşımada da çekingen olmadıklarını söylemek mümkün. İlk derece mahkemesinin Kararına karşı hak iddiasını sürdüren/ya da kendine açılan davanın neticesinde kendi haklılığını ispata uğraşan yüzlerce kadının temyiz talebiyle Yargıtay yolunu tuttuğunu 1930 yılı Yargıtay

³⁹⁰ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1075 sayılı K.

³⁹¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1322 sayılı K.

³⁹² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1322 sayılı K.

Kararları içesinde görüyoruz. 233. Kararda Muğla'nın  mm  Bayezit mahallesinden Mehmet oğlu Osman, Vesile Hanımın su mecrasına müdahalesinden dolayı Muğla Asliye Hukuk Mahkemesine başvuruyor ve haklı bulunuyor.³⁹³ Vesile Hanım bu karara karşı hak iddiasını sürdürmekten vazgeçmiyor, söz konusu kararın verildiği mahkemeye davet edilmediği ve kararın kendisi dinlenmeden gıyabında verildiği iddiasıyla hakkını arama yoluna temyize başvuruyor. Yargıtay 1. Hukuk Dairesi  yeleri ve başkanı, Vesile Hanım'ın iddialarını ve açıklamalarını haklı bularak, bütün bu iddiaları bozma sebebi sayıyor, kararın yeniden görüşülmesi için mahalline iadesine karar veriyor.

1930'lu yıllarda alınan kararlar incelendiğinde, kadınların karar alma mekanizmalarındaki temsiliyetlerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, kadınların toplumsal ve siyasal hayattaki dezavantajlı konumlarını yansıtmaktadır. Ancak aynı dönemde, kadınların yasal haklarını korumak amacıyla yargıya başvurularında artış olduğuna da dikkat çekmekte fayda var. Bu durum, kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği bilincine ulaşmaya başladıklarının ve kendi haklarını savunma konusunda daha cesaretli hale geldiklerinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu gelişme, gelecek dönemlerde kadınların hukuki mücadelelerinin daha da g leneceğinin bir sinyali olarak da yorumlanabilir.

4.7. ENGELLİLERİN MAHKEMEDE TEMSİLİNE İLİşKİN KARARLAR

1930 yılı Kararları içerisinde bir diğer dikkatimizi çeken nokta engelli vatandaşların temsilindeki durum oldu. Kararların hemen hemen tamamında sadece işitme engellilerin mahkemede temsiline rastlıyoruz.³⁹⁴ İncelemeye alıştığımız Kararlar içerisinde işitme engeli dışında hiçbir engelden bahsedilmemesinin dikkate değer bir yanı olduğunu düşünüyoruz. Bu manzara

³⁹³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 233 sayılı K.

³⁹⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 426, 428, 497, 617, 829 sayılı Kararları vb.

aklımıza sadece işitme engelli bireyler mi toplumda kabul görüyordu ve biz bu sebeple mi mahkemede sadece onların temsillerine rastlıyor olabiliriz gibi sorular getiriyor. Ya da ortopedik engeller ya da görme engelleri gibi engellere sahip olanlar mahkemede kendilerini temsil edebiliyorlar mıydı, bu sebeple ekstra bedensel durumlarını betimleyecek anlatımlara gerek duyulmamış olabilir miydi? Ancak böyle olsa bile konuşma engelli kimseler de işitme engelli insanlarla aynı şartlarda temsil edilme ihtiyacı duyabilirlerdi. Gözümüzden kaçan bir detay olması ihtimali her zaman mümkün olmakla birlikte, Yargıtay Kararları içerisinde işitme engelli bireyler (ilamlarda sağır olarak tanımlanıyorlar) dışında engelli bireylerin temsiline rastlamadık. 28 Ekim 1927 tarihinde yapılan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk modern nüfus sayımı birçok konuda etraflıca bilgilere ulaşılması açısından önemli bir kaynak sunar.³⁹⁵ Cinsiyet, okuma yazma oranı, yaş, din, konuşulan dil, medeni hali, göç edip etmediği, askerlik durumu, konut durumu, engellilik durumu, eğitim seviyesi gibi birçok konuda istatistiksel bir ışık tuttuğunu belirtebiliriz. Her ne kadar veriler çok düzenli olmasa da yine de engelli vatandaş nüfusu hakkında bazı çıkarımlarda bulunabiliriz. 1930 yılı Türkiye'sinde engelli vatandaş sayısına dair kesin bir veri mevcut değil. Bu dönemde engellilik istatistikleri düzenli olarak tutulmuyordu ve mevcut veriler de eksik ve parçalı. Günümüzde kullanılan engelli tanımından ziyade daha dar anlamda görünür engeller engellilik olarak kabul ediliyordu, görme, işitme, yürüme vb. gibi. Ancak yine de bazı kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında, o dönemdeki engelli nüfus hakkında bazı tahminlerde bulunabiliriz.

Mersin özelinde 1927 yılı nüfus sayımları çerçevesinde yapılan bir makale incelemesinde Mersin yöresindeki engelli sayıları da incelenmiştir.³⁹⁶ Nüfus sayımına göre engelli vatandaşların oranı il genelinde %1,59 olarak belirtilmiştir. Topallık ve çolaklık olarak adlandırılan ortopedik engellilerin sayısı 629, kör olarak belirtilen görme engellilerin sayısı 173, sağır diye adlandırılan işitme engellilerin sayısı 151, kambur kişi sayısı 20 ve sair maluliyetler 469 olarak

³⁹⁵ Detaylı bilgi için bkz. Tahir Kodal, Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Genel Nüfus Sayımında Çorum Vilayeti'nin Nüfus Özellikleri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2009.

³⁹⁶ İbrahim Öztürk, 1927 Nüfus Sayımına Göre İçel Vilayetinin Nüfus Özellikleri, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 46, 2024

sayılmıştır (Öztürk, 2024, s. 387-388). Nüfus sayımı da bize gösteriyor ki işitme engeli dışındaki engellilik durumları da resmi olarak biliniyor hatta kayıt altına alınıyordu. Her ne kadar engellilik durumu sadece fiziksel engellerle sınırlı olsa da %1,59 rakamı azımsanamayak bir vatandaş toplululuğuna işaret ediyor. Bu mikro çalışmanın ülke geneline dair kabaca da olsa çıkarımlar da barındıracağından yola çıkarsak, 1930 yılı Türkiye'sinde ülke genelinde %2'ye yakın fiziksel engelli vatandaş bulunduğunu tahmin edebiliriz. Ayrıca ülkemizin 1. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonrasında engelli vatandaş sayısında artış olduğu da bir gerçek. Çalışmamıza ışık tutması ve ekstra bir doğrulama açısından 20 Ekim 1935 yılında yapılan nüfus sayımına da göz atabiliriz. Sayım sonuçlarına göre:³⁹⁷

Toplam engelli nüfus: 315.677 kişidir.

Engellilik oranı: %1,95'tir. (Yaklaşık her 50 kişiden 1'i engelli)

Erkeklerde engellilik oranı: %2,4'tür.

Kadınlarda engellilik oranı: %1,6'dır.

Engellilik türlerine göre dağılım ise şu şekildedir:

Görme engelli: %35,5

İşitme engelli: %16,4

Dil ve konuşma engelli: %12,3

Hareket engelli: %33,3

Diğer engelliler: %2,5

Bu sonuçların da Mersin özelinde yapılan çalışmayla paralellik gösterdiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla mahkemede sadece işitme engelli vatandaşları görüyor olmamızın farklı sebepleri olabilir. Bunlar arasında en yüksek ihtimal verdiğimiz seçenek, işitme engeli dışındaki fiziksel engellerin mahkeme ilamlarında tasvire lüzum görülmeyerek dava karar metninde dikkate alınmamasıdır. Nitekim fiziksel eksikliklerin insanların tasvirinde kullanılmasının tercih edilmemesi davanın

³⁹⁷ Söz konusu istatistiksel bilgilere ilişkin daha detaylı bilgi için bkz.

Erişim: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/1935-nufus-sayimi/>

niteliğini etkileyen bir unsur oluşturmuyordu. Ancak işitme engellilerin özellikle belirtilmesi 1930 yılı hukuk yargılamalarında kendilerini temsil kabiliyetleri olmadığı şeklinde değerlendirilebilir. Bu anlamda işitme engelinin diğer fiziksel engellerden ayrıldığını söylemek mümkün. Mahkemede lehlerine ya da aleyhlerine söylenen sözleri duyup anlayamadıkları için vekil kullanmaları mecburi kılınıyor da olabilirdi. Yaptığımız incelemelerde 1930 yılı Yargıtay Kararları içerisinde engelli (açıkladığımız şekilde sadece burada kastımız sadece işitme engelli vatandaşlar) hiçbir vatandaşın direk kendisini savunmak adına tek başına mahkemede bulunmadığını görüyoruz. İncelediğimiz kararların tamamında engelli vatandaşların mahkemede temsili bir vekil aracılığıyla gerçekleşiyordu. İşitme engeline benzer ve çok zaman da paralel şekilde konuşma engeli de mahkemeler nezdinde sağırlıkla eş değer kullanılıyor olmalıydı. Her iki engel türüne de sağır demekle yetinmiş olmalıydı. Dolayısıyla mahkemede sadece işitme engelli vatandaşların temsiline rastlıyoruz. 1930 yılı Kararları içerisinde işitme engelli bireyler dışında bir temsil görememenin toplumsal ötekileştirme bağlamında farklı bir tartışma konusu da olabilir ancak çalışmamız özelinde bu kadar derin ve etraflı bir araştırmaya ve tartışmaya zamanımız olmadığı için bu seviyede bir aktarımın konuya ilişkin yeterli olacağını düşünüyoruz.

Tezimizin bu bölümünde şu ana kadar sadece bireysel olarak gerçek kişilerin dava konuları ve içerikleri ele alınmıştır. Bu bölümün bundan sonraki alt başlıklarında ise tüzel kişiliklerin Yargıtay Kararları üzerine yansımalarına değinilmeye çalışılacaktır. 1930 Yargıtay Kararları incelendiğinde tüzel kişiliklere ilişkin davaların büyük çoğunluğunu Austro Tütün Şirketi ile Singer Dikiş Makinesi Kumpanyasına ilişkin kararlar oluşturmaktadır.

4.8.AUSTRO (USTURO/ASTRO) TÜTÜN ŞİRKETİ HAKKINDA KARARLAR

1930 yılı Yargıtay Kararları içerisinde sayıca fazlalığı ve konusu gereği dikkat çeken başka bir dava konusunu da Usturo/Oustro/Osturo/Osturu/Usturu/Ostiro³⁹⁸ tütün şirketinin açmış olduğu çok sayıda alacak ve tazminat talepli davalar bulunuyor.³⁹⁹ Elliden fazla sayıda Kararın aynı şirket tarafından aynı yöre insanlarına açılmış olması son derece ilginç bir detay olarak karşımıza çıkıyor. Şirketin tüm davalarında Şirket vekili olarak Hayrettin Bey'i görüyoruz. Bütün kararlar istisnasız olarak üç lokasyonda yerleşik olan çiftçilere açılmış; Hayrabolu, Tekirdağ ve Edirne. Bütün kararlar aynı açıklayıcılık ve anlatıma sahip olmasa da kararların özeti şu şekilde yapılabilir; şirket belirli miktardaki tütünleri hasat zamanı gelmeden önce, belli tarihe kadar (çoğu 1 Mart 1928) teslim etmek şartıyla çiftçilere tütün bedellerini peşinen ödemiş ancak teslim tarihinde çiftçilerin taahhüt ettikleri tütün teslimatlarını yapmamış olmaları sebebiyle şirket hakkını aramak için mahkeme yolunu tercih etmiştir. Şirket vekili olarak kararların neredeyse tamamında karşımıza çıkan Hayrettin Bey çiftçilerden peşinen yapılan ödemelerin iadesini ve bununla birlikte tazminat talebinde bulunuyor.

Yaptığımız araştırmalarda farklı şekillerde adlandırılan şirketin tarihçesine dair çok fazla bilgi elde edemedik. Farklı yazılan isimlerin tamamıyla çeşitli kaynaklardan araştırmalar yaptıysak da ulaştığımız bilgilerin bu anlamda tatmin edici olmadığını söyleyebiliriz. Ulaşabildiğimiz sınırlı kaynaklarda şirketin adının Austro Tütün şirketi olarak yer aldığını söyleyebiliriz. Muhtemelen yabancı fonetik kullanımlı şirket ismi mahkemede kararları yazan kimseler tarafından farklı duyulmuş ve farklı olarak kaleme alınması sonucu da bütün kararlarda benzer ama farklı şekilde kaleme alınmıştır.

³⁹⁸ Neredeyse her kararda farklı şekilde yazılmış.

³⁹⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 127, 128, 130, 131 sayılı Kararlar vb.

Ulaşabildiğimiz ikincil kaynaklarda, 1929 yılında Austro-Tütün şirketi isimli firmanın Hayrettin İskelesi'nin hemen karşısındaki alana bir tütün fabrikası inşa ettirdiği bilgileri yer alıyor. Binanın mimarı aynı zamanda Yeşilköy Hava Meydanı, Yıldız Teknik Okulu Binası, Taksim Palas, Edirne Garı, Haydarpaşa Garı tamiratı, Beşiktaş camisi restore işi, İstanbul Vali Konağı inşası, Tekelin Tekirdağ şarap fabrikası, Galatada Ankara hanı gibi binaların yapımına ve tamiratına da imza atmış Victor Adaman'dır.⁴⁰⁰

Şirketin tarihçesine ilişkin başka ikincil kaynaklardaysa şirket kuruluş tarihi olarak farklı bir zaman işaret ediliyor. Avusturyalı tütün şirketi Regiebetrieb der Österreichischen Tabakwerke ve Türk tütün tüccarları tarafından İzmir'de 1951 yılında Austro Tütün Şirketinin kurulduğu belirtiliyor.⁴⁰¹ Şirketin aktif olarak İzmir ve Manisa'da da iki fabrikası, İzmir ve İstanbul/Beşiktaş'ta tütün depoları da bulunmaktaydı.⁴⁰²

⁴⁰⁰ Erişim: <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/149/1807.pdf>

⁴⁰¹ “Tütün üretimi ve ticaretinin yabancı yönetimi ve denetiminden tam anlamı ile kurtarılması 1930 yılında çıkarılan 1701 sayılı ‘Tütün İhisarı Kanunu’ ile sağlanmış ve tütün tarımı ve tütün mamullerinin ithali, işlenmesi ve ticareti devlet tekeli haline dönüştürülmüştür.” Biltekin Özdemir, Düyun-u Umumiye İdaresi Türkiye Cumhuriyeti'nin Kabul Ettiği Osmanlı Devlet Borçları. T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yay, Ankara, 2010, s. 79 Nadir Yurtoğlu, İnönü Döneminde Türkiye'de Tütün Yetiştiriciliği ve Politikası (1938-1950). Belgi Dergisi, (21), 2021.

⁴⁰² Erişim: <http://www.postseyyah.com/austro-turk-tutun-deposu/>

Resim 4 1940lı yıllarda çekilen Beşiktaş'taki Austro tütün deposunun fotoğrafı⁴⁰³

⁴⁰³ Eren Sakarya-Can Mumay'ın 27 Nisan 2017 tarihli İstanbul'un Eski Sanayi Tesisleri-2 başlıklı haberinde İstanbul Deniz Müzesi yanında bulunan tarihi tütün deposunun 2008 yılında yıkılarak yerine 7 yıldızlı Shangri-La Oteli yapıldığı bilgisi paylaşılmıştır.⁴⁰³ Binanın el değiştirilip yeniden inşa edilmesine yani eski bir tütün deposunun otel olarak yeniden işlevlendirilmesine İstanbul 3 Numaralı Kültür Varlıkları Koruma Kurulu, onay vermiş ancak Mimarlar Odasının ise bu projeye karşı çıktığı biliniyor. Odanın karşı çıkış gerekçesi ise binanın taşıyıcı sisteminin ve fonksiyonunun tamamen değiştirilmesi ve yeni fonksiyonun gereği ve rantabilitesini sağlamak amacıyla -24.20 kotuna kadar inilerek yedi bodrum kat eklenmesi. Söz konusu tarihi Astro Türk Tütün Deposu binası Tekfen Holding'e aitken, el değiştirerek Tanrıverdi Holding tarafından satın alınıyor ve yeniden inşa edilerek günümüzde Sinanpaşa, Hayrettin İskelesi Beşiktaş'ta Shangri-La Otel olarak kullanıma başlanıyor.

Erişim: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/bir-varmis-bir-yokmus-1027453>

https://www.mimarizm.com/haberler/bir-tutun-deposu-bir-otel_116026

<http://www.postseyyah.com/austro-turk-tutun-deposu/> ve

https://www.factoryreloaded.net/wp-content/uploads/2018/03/Research_database.pdf

Resim 5 Austro tütün deposunun 2000li yıllar çekilmiş resmi.⁴⁰⁴

Ancak binalarının tarihçesi hakkında bile bu kadar etraflıca bilgiye sahip olabiliyorken şirketin kuruluş tarihi ve işleyişine ilişkin bilgilere sağlıklı olarak ulaşamamamız çalışmamızın bütünlüğü açısından noksan oluşturmaktadır. Yukarıda da bahsi geçen şekilde ve detayda şirketin tütün deposunu 1929 yılında inşa ettirdiğine ilişkin bilgilerin daha tutarlı olduğu kanaatindeyiz. Nitekim şirketin kuruluş yılının 1951 olarak işaret edildiği kaynak hem diğer kaynakların bilgileriyle hem de 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesinde açılan düzinelerce kararla beraber değerlendirildiğinde mantık çerçevesine uymadığı değerlendirilebilir.⁴⁰⁵ Ancak bu noktada konuya dair ulaştığımız bilgilerin tamamının ya mimarlık altyapılı haber değerinde içeriklerden ya da tarihsel/magazinel sayfalardan olduğunun altını çizmekte fayda var dolayısıyla bu bilgiler akademik araştırmaların derinliğini yansıtmaktan ziyade 1930 yılının toplumsal gündemlerine ışık tutması amacıyla paylaşılmaktadır.

Düzinelerce kararın aynı yöreden belli bir çiftçi kesimine aynı saikle açılmış olması son derece ilginç bir olgu ve belli ihtimaller çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu kadar fazla sayıda tütün yetiştiricisinin aynı anda ön ödemeli olarak anlaşmayla sattıkları tütünlerini şirkete teslim etmiyor oluşlarının

⁴⁰⁴ Erişim: https://www.factoryreloaded.net/wp-content/uploads/2018/03/Research_database.pdf

⁴⁰⁵ Erişim: <http://www.postseyyah.com/austro-turk-tutun-deposu/>

en akla gelen sebeplerinden biri o yıl uçlarda iklimsel bir değişiklik yaşanmış ve tütün üretiminde rekoltenin büyük oranda azalmış olması olabilir. Bu sebeple çiftçiler taahhüt ettikleri ürün miktarını elde edemedikleri için sözleşmeye konu teslim edilmesi gereken tütün miktarlarında sorunlar yaşanmış olabilir. Nitekim konuya dair yaptığımız ikincil kaynak araştırmalarında 1928 yılında çok şiddetli bir kuraklık yaşandığını görüyoruz.⁴⁰⁶ Şiddetli kuraklık yaşayan Anadolu coğrafyası bu durumdan fazlaca etkilenmiş o kadar ki kuraklığın etkisinin bir iki yıl daha sürdüğü de bazı kaynaklarda söyleniyor.⁴⁰⁷ Dolayısıyla iklim kaynaklı bir sorun yaşanmış olması ihtimali bizce daha ön planda, kuvvetle muhtemel yaşanan sert kuraklık 1928 senesinde tütün üreticisini de oldukça etkilemiş ve ticarete konu mallarını üretici şirkete teslim etmede sorunlar yaşamıştı. Dava açılmasına ilişkin kararın verilmesi ve harekete geçilmesi süreçleri de göz önünde bulundurulursa çiftçiyle ön ödemeli tütün alım anlaşmasının 1928 yılında yapılmış olduğunu tahmin etmek zor olmayacaktır. 1928 senesine konu olaylar önce birinci derece mahkemesine taşınmış ve dava sürecinin ardından taraflara tebliğ sürecini de göz önünde bulundurursak söz konusu tütün teslimine ilişkin davalara 1930 yılı Yargıtay’ında rastlamak tesadüf olmayacaktır. Ya da Karar özetinde detay göremediğimiz için, şirketin taahhütlerini yerine getirdiğini iddia ederek başvuruda bulunmuş olmasına rağmen şirket, üreticilere yapması gereken ödemeleri zamanında yapmamış veya eksik ödene yapmış olabilir. Diğer bir ihtimal de tütün piyasasındaki ilgili yıllara ilişkin bir dalgalanma üreticilerin şirketten beklentilerini değiştirmiş olabilir. Dolayısıyla yakın yörelerde bulunan çiftçilerin ağız ve eylem birliği yaparak sözleşme hükmü tütünü şirkete teslim etmemiş olmaları da ihtimaller dâhilinde. Ancak yukarıda da bahsettiğimiz şekilde iklimsel bir olay sonucu ihtimali tarafımızca kuvvetle muhtemel olarak değerlendirilmektedir. Çok büyük ihtimalle yaşanan şiddetli kuraklık Türkiye coğrafyasını ve tarımsal üretimi etkilemiş, çiftçilerin ücretini aldıkları tütünü

⁴⁰⁶ Necmi Uyanık, Muhammed Sarı, “Cumhuriyet Döneminde Yaşanan Kuraklık Felaketleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Tarihın Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2011, s. 142

⁴⁰⁷ “Bilhassa 1928 yılında Orta Anadolu’da meydana gelen kuraklığın tesirleri büyük olmuştur. Bu tesir 1930’lu yıllarda dahi sürmüş, bu tarihlerde Karadeniz de dâhil olmak üzere pek çok bölgeyi etkisi altına almıştır.”

Necmi Uyanık, Muhammed Sarı, a.g.e, s. 143

şirkete teslim etmelerinde aksiliklere neden olmuştur. Haklı olarak zarar eden şirket de hakkını arama yolunu seçmiş olmalıdır.

Bu davaların bu sıklıkla Yargıtay'da yer bulması da tezimizin 1930 yılına ilişkin (Yaklaşık bir tarih olarak 1930 yılını zikretsek de burada kastımızın sadece ve özellikle 1930 yılı olmadığı öncesi ve sonrası yıllar olarak yaklaşık bir tarihsel dönem de kastedilmek istenmektedir, nitekim 1930 yılında Yargıtay'a taşınan kararların birinci derece mahkemesinde geçen süreçleri de göz önünde bulundurularak o döneme ait bir tablo çıkarılmaya gayret edilmektedir.) sosyo-ekonomik durumları ortaya koyma çabasını desteklemektedir. Gerek çevresel gerek iklimsel değişikliklerin de toplumların yaşantılarına ekonomilerine olan etkilerini görmede oldukça önemli bir araç ve bu konu da başlı başına inceleme ve değerlendirmeye tabi tutularak ele alınabilecek bir tez konu başlığı olarak değerlendirilebilir. Nitekim 1930 ve yakını yılların şehirleşme oranının düşüklüğü, toplumun büyük çoğunluğunun hala kırsal alanda ve tarımla geçimini sağlıyor oluşu da iklimle bağlantılı kırılganlığı gözler önüne sermede etkileyici bir örnek olarak Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları örneğinde kendini gösteriyor.

4.9.SINGER DİKİŞ MAKİNESİ KUMPANYASINA İLİŞKİN KARARLAR

1930 yılı Yargıtay Kararları içerisinde konusu gereği ilgi uyandıran onlarca Singer Dikiş Kumpanyasına⁴⁰⁸ ilişkin karar örnekleri yer almakta.⁴⁰⁹ Bu konuyu da sosyo-ekonomik anlamda ilginizi çeken ve zamanın şartlarına dair ipuçları barındıran bir alan olarak farklı konu başlığı altında incelemeye karar verdik. Yargıtay Kararları içerisinde onlarca aynı kumpanyaya ilişkin karar bulunması 1930 yılı Türkiye'sine dair fikirler verebilir. Kararların tamamı Singer dikiş makinesi alımına ve ödemelerine ilişkin olarak açılmıştır. Yani bir nevi borç-

⁴⁰⁸ İncelediğimiz Kararların tamamında “kumpanya” olarak yer aldığı için biz de tezimizde bu şekilde kullanmayı uygun gördük ancak söz konusu kararların içeriğinden de anlaşıldığı üzere “kampanya” anlamında kaleme alındığı değerlendirilebilir.

⁴⁰⁹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 142, 350, 809, 1050 sayılı Kararları vb.

alacak davaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada ilginç olan nokta söz konusu markaya ait makinelerin tüm Türkiye coğrafyasında onlarca davada Yargıtay’a taşınacak kadar yaygın kullanımının olmasıdır.⁴¹⁰ Türkiye’nin her yerine yaygın olan bu dava türü bu özelliğiyle de tarafımızca ilgi çekici bulunmuştur.

Singer şirketine kısaca göz atmak da bu anlamda faydalı olacaktır. Pazarlamanın gücünü erken fark eden Singer, döneminin ötesinde bir adım atarak şirket bünyesinde özel bir “tanıtım ve reklam” departmanı kurdu.⁴¹¹ Bu öncü yaklaşım, bugün hala bazı işletme ve pazarlama bölümlerinde derslerde örnek olarak gösteriliyor. Singer, sadece ürünlerini satmakla kalmayıp, “doğrudan pazarlama” yöntemiyle tüketicilere ulaşan ilk firmalardan biri oldu.⁴¹² Satıcıları, dikiş makinelerinin kullanımını öğretmek için Türkiye’nin en ücra köşelerine kadar gitti hatta Singer dikiş makinalarının nasıl kullanılacağını göstermek ve anlatmakla görevli öğretmenler ve teknisyenlerin dağ köylerine kadar gittiği de şirketin kendi sayfasındaki Kurumsal Tarihçe başlığı altında anlatılıyor. Ülkemizdeki ilk bayisini İstiklal Caddesi’nde açarak hem Türkiye’de bayilik sistemini başlatan hem de fatura düzenleyen ilk yabancı şirket unvanını da gene şirketin kazandığı söylenebilir. Böylece; Türkiye’de bayilik açan ve fatura kesen ilk yabancı şirket oldu. Türkiye’de izinli pazarlama yöntemini kullanan ilk firma da gene Singer oldu. Tüketicinin iznini alarak, akşamları ev ziyaretleriyle ürün tanıtımı ve satışı yaptı. Böylece daha fazla eve ve tüketiciye ulaşmaları da mümkün oldu. Şirketin Türkiye karnesine de şu şekilde göz atabiliriz:

1886: Singer’ın ilk dikiş makineleri İstanbul ve İzmir’de satışa sunulur. Bu, Türkiye’de dikiş makinelerinin yaygınlaşmasının başlangıcı olur.

1895: Singer, Türkiye’deki ilk bayisini İstiklal Caddesi’nde açar. Bu, Singer’ın Türkiye’de bayilik açan ve fatura kesen ilk yabancı şirket olmasını sağlar.

⁴¹⁰ Örneğin 142. Kararda Ordu’dan, 350. Kararda Samsun’dan, 809. Kararda İstanbul’dan, 1050. Kararda Eskişehir’den, 1376. Kararda Adapazarı’ndan vb. benzer konulu borç alacak ilişkilerine rastlıyoruz.

⁴¹¹ Söz konusu bilgiler Singer firmasının kurumsal web sitesinden alıntılanmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Erişim: <https://www.singer.com.tr/tr/kurumsal/tarihce>

⁴¹² Detaylı bilgi için bkz. Dilek Akyıldız Hocaoğlu, “Kriz Dönemlerinin Yardımcısı, Olağan Günlerin Hobi Aracı: Singer Dikiş Makinesi”, 2009

1904: Singer, ilk mağazasını İstanbul'da açar. Singer “doğrudan pazarlama” yöntemlerini kullanan ilk firma olur Türkiye’de.

Singer’in Türkiye genelinde 1930 yılında ücretsiz dikiş kursları düzenlenmeye başladığı da yazılı kaynaklardan bilinmektedir.⁴¹³ Özellikle Halkevleri⁴¹⁴ döneminde açılan ve en fazla ilgi gören kursların başında biçki-dikiş kursları geliyordu. Halkevlerinin, Türkiye'nin kültürel ve sosyal yaşamında ne kadar önemli bir yere sahip olduğu tartışılmaz bir konu ve halkın eğitim, sanat gibi alanlarla buluşması ve toplumsal bilincin yükseltilmesi amaçları da aşikâr. Nitekim Osmanlı’nın batı karşısında giderek zayıflayan gücüne karşı ne kadar ıslahatlar yapılsa da birçok alanda olduğu gibi eğitim alanındaki açık da giderilememiş ve batıyla aramızdaki gedik giderek büyümüştü. Bu gelişmelerle beraber ekonomik anlamda da daralan Osmanlı Devleti’nin 1. Dünya savaşında dahil bulunduğu İttifak grubunun yenilmesiyle de Osmanlı Devleti işgallerle tasfiye edilmeye başlanmıştı (Özdemir-Aktaş, 2011, 235-236). Tüm bu zorlu dönemden sonra girilen milli mücadele döneminde de ekonomik çöküntüye ilave olarak ülkenin insan kaynağı önemli oranda azalmış, okuryazar sayısı ve genç nüfus kritik düzeyde azalmıştı. İşte tam da bu noktada Halkevleri Türkiye Cumhuriyeti’nin kanayan eğitim ihtiyacına can suyu olarak 1932 yılında kurulmuştu. Halkın aydınlatılması ve modernleşmesi için en büyük araçlardan biri olarak tasarlanan Halkevleri, insanların sosyalleşmesi için de önemli bir merkez olmuştur. En çok ilgi gören biçki-dikiş kursları çoğunlukla Singer markası tarafından düzenleniyordu (Kasapoğlu, 2017, s. 159). Singer’in belki de daha çok satış yapabilmek adına belirlediği eğitim üzerine kurulu Türkiye yapılanması ile Halkevlerinin “eğitim” amaçları bu noktada örtüşmüş ve o yıllar içinde çok sayıda kadına ücretsiz biçki-dikiş eğitimi Singer firması tarafından verilmişti

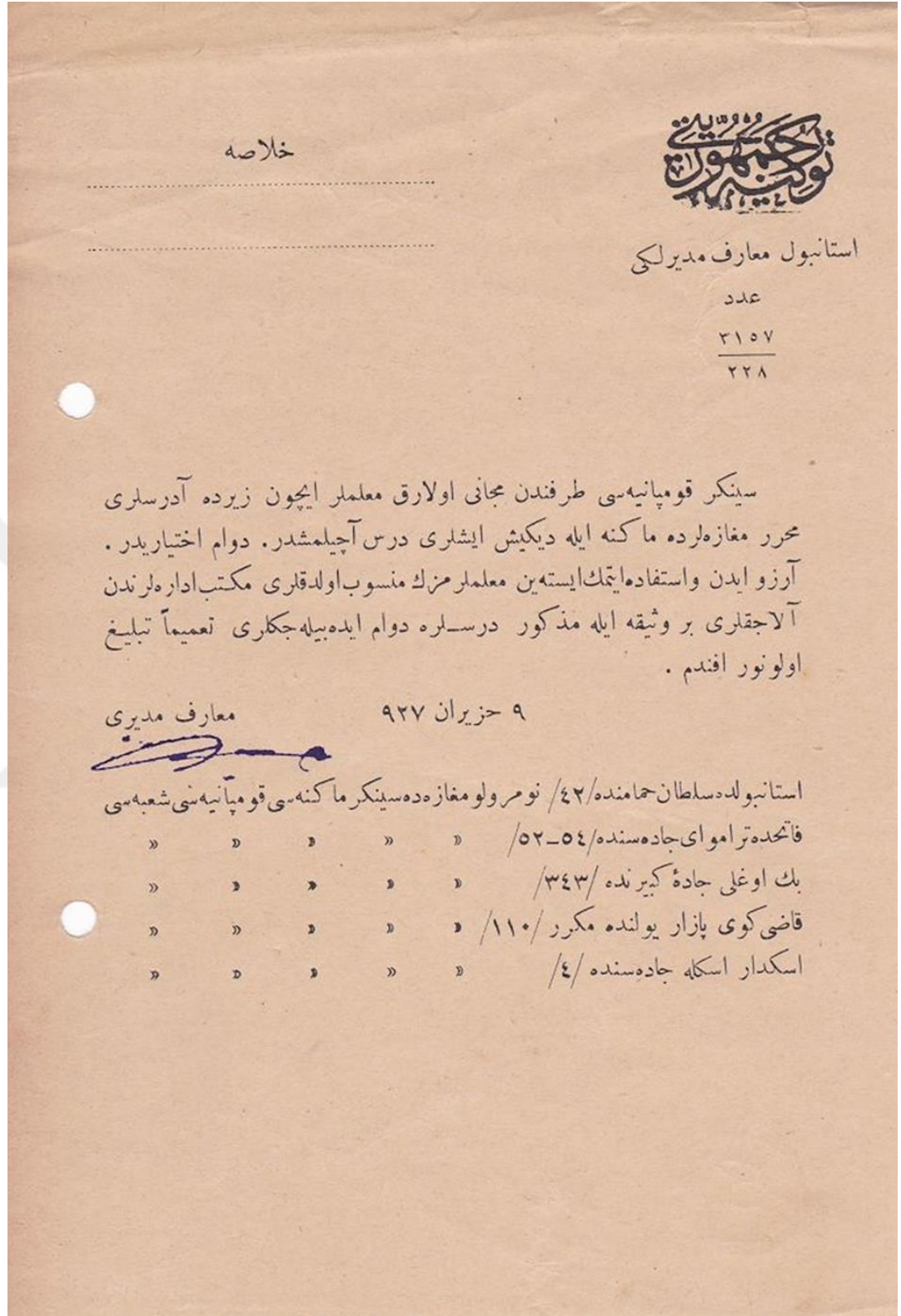
⁴¹³ Erişim: <https://singr.wordpress.com/about/>

⁴¹⁴ Milli Mücadele sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti, çağdaşlaşma ve dünya devletleri arasında saygın bir yer edinme hedefiyle yola çıkmıştır. Ancak uzun süren savaşlar, ülkenin insan kaynağını önemli ölçüde zayıflatmış ve genç nüfus azalmıştır. Bu durum, yeni devletin kalkınma çabalarını olumsuz etkilemiştir. Bilinçli ve eğitilmiş bir toplum olmadan hedeflenen değişimin mümkün olmadığı gerçeğiyle yüzleşen Türkiye Cumhuriyeti, bu eksikliği gidermek için Halkevlerini kurmuştur. 1932 yılında resmî olarak faaliyete geçen Halkevleri, yetişkin eğitimi ve toplumsal dönüşümün ihtiyaçlarına cevap veren önemli bir kurum olarak yerini almıştır. Yavuz Özdemir, Elif Aktaş, “Halkevleri (1932’den 1951’e)”, Atatürk Üni. Türkiyat Araştırmaları Ens. Dergisi (TAED), 2011, s. 236

(Kasapoğlu, 2017, s. 160). Bu noktada Singer firmasının dikiş eğitimlerini genellikle kadınlar özelinde verdiğinin de altını çizmekte fayda var.⁴¹⁵ Her ne kadar modernleşme ve yeni kimlikler Cumhuriyetle beraber kurgulansa da erkek egemen bir anlayışın burada da yer aldığını söylememiz yanlış olmayacaktır. Berktayın da ifade ettiği gibi; “Erkek kendi denetiminde bir “yeni kadın” imgesi yaratmak ve yeni koşullar altında bile değişmeyen bir şeyler olduğunu kanıtlamak üzere eski ataerkil ideolojiyi yeni koşullara uygun biçimde yeniden üretmektir.”. Kadınlar Halkevlerinde sosyalleşerek dikiş kurslarına katılarak hem kabuklarından çıkıyor hem de ev ekonomisine katkı sağlayabilecek yetenekler ediniyorlardı. Ancak bu noktada bile kadınların daha evcimen ve evden yürütülebilecek bir hobi ya da ekonomik faaliyet olarak evlerde dikiş makineleriyle bu işlevi yerine getirebilecekleri bilinçaltına da işleniyordu diyebiliriz. 19. yüzyıl Türkiye'sinde kadınların çeyizlerinin tamamlayıcısı olarak görülen Singer dikiş makineleri, o dönemki sosyal yapıda önemli bir yere sahipti. Evlenecek kızların el becerilerini göstermesi gerektiği düşüncesiyle, çeyiz hazırlarken “Singer” edinmek adeta bir gelenek haline gelmişti (Kasapoğlu, 2017, s. 161). Singer dikiş makinelerine ilişkin toplumda görünürlüğü artırmak adına reklamların da sıklıkla kullanıldığı biliniyor. Serveti Fünun Gazetesine verilen ilk ilan örneklerinden ilerleyen dönemde verilen ilanlara da ikincil kaynaklarda rastlayabiliyoruz.⁴¹⁶

⁴¹⁵ Daha detaylı bilgi için bkz. Pınar Kasapoğlu Akyol, “Geçmişten Günümüze Yaygın Eğitimde Singer Dikiş Kursları Aracılığıyla Kadın Halk Eğitimi”, Dört Öge, 2017

⁴¹⁶ Pınar Kasapoğlu Akyol, “Geçmişten Günümüze Yaygın Eğitimde Singer Dikiş Kursları Aracılığıyla Kadın Halk Eğitimi”, Dört Öge, 2017, s.160-161

Resim 6 Maarif Müdürlüğü kaşeli Singer Dikiş Kumpanyası Örneği

“Singer Kumpanyası Tarafından Meccani Olarak Muallimler İçin, Makina ile Dikiş” başlıklı Osmanlıca ilana ilişkin: İstanbul Sultanhamamı'nda, Fatih'te Tramvay Caddesi'nde, Beyoğlu Cadde-i Kebir'de, Kadıköy Pazar Yolu'nda, Üsküdar İskele Caddesi'nde Mağazalarda Singer Makinası Kumpanyası Şubelerinde Ücretsiz Dikiş- Nakış Eğitimi Tamim Yazısı- T.C. İstanbul Maarif Müdürlüğü Antetli Kâğıda, Maarif Müdürü Klişe İmzalı – tarihi: 9 Haziran 1927⁴¹⁷

Singer Kumpanyasının zamane Türkiye'sinde bu kadar ön plana çıkmış olmasının ve hatta kendine Yargıtay Kararları içerisinde bu hadde yer bulabilmesinin bir diğer önemli noktası da taksitle satış sistemine öncülük etmiş olmasıydı. ⁴¹⁸ Gerek dünyada yaşanan ekonomik buhran gerekse Türkiye'nin ekonomik şartlarında taksitle satış sistemi Singer firmasını bu kadar farklılaştıran ve öne çıkmasına neden olan en önemli etkenlerden biri olarak görülebilir. Türkiye'nin 1930lu yıllarının ekonomik şartlarında bu kadar yaygın bir Singer ağının toplumun bütçesi dâhilinde karşılanabiliyor olduğunu buradan tahmin edebiliyoruz. Ne yazık ki bu tahminimizi resmi rakamlarla ispatlamak pek de mümkün değil. 1930'lu yıllarda veri toplama ve saklama yöntemleri günümüzdeki kadar gelişmiş değildi. Özellikle özel şirketlerin satış verilerini detaylı bir şekilde kayıt altına alması ve saklaması da o yıllar için yaygın bir uygulama değildi. Dolayısıyla Türkiye'de Singer dikiş makinesi satışlarının 1930lu yıllardaki kesin rakamlarına tezimizde detaylı olarak yer veremiyoruz. Ancak bütün bu kurs girişimlerinin ve açılan bayilerin de varlığıyla Singer dikiş makinesi satışlarının zamanın koşullarında azımsanmayacak kadar fazla olduğunu söylemek mümkün. Birçok il ve ilçede hatta ülkenin ücra denilebilecek noktalarında bile Singer destekli eğitimler verilmiş olduğu ve Singer dikiş makinesinin ülke genelinde oldukça yaygın kullanımda olduğunun kanıtlarını Yargıtay Kararlarında bir nebze de olsa görebiliyoruz. Karar örneklerini incelediğimiz zaman davaların sadece İstanbul, Ankara gibi şehirlerden değil ülke satihına yaygın olarak dağıldığını

⁴¹⁷ Söz konusu örnek Levant Antika sayfasından alınarak kullanılmıştır.

⁴¹⁸ Daha detaylı bilgi için bkz.

Dilek Akyıldız Hocaoglu, “Kriz Dönemlerinin Yardımcısı, Olağan Günlerin Hobi Aracı: Singer Dikiş Makinesi”, 2009

gözlemleyebiliyoruz. Eskişehir, Adapazarı, Ordu vb. değişik bölgelerden de Singer Dikiş Kumpanyası lehine/aleyhine davaların Yargıtay’a taşındığını söylemek mümkün.⁴¹⁹

Singer Dikiş Makinesi kumpanyasının 1930 yılı Kararlarında ve kaynaklarında bu denli öne çıkmasının sosyo-ekonomik olarak öneminin altını bir kez daha çizmekte fayda var. 1930 yılı Türkiye’sinde kadınların modernleşme ataklarıyla beraber hem sosyal hayatta hem de ekonomik alanda kendilerine yer bulmalarına önemli destek sağladığı tartışılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkıyor. “O dönemki toplumsal gerekliliklerden ötürü dikiş kursları ailenin kadınları için sosyalleşme, kendini ifade etme, üretme, ev ekonomisine katkıda bulunma gibi çok fazla alt işlev barındırıyordu. Bu da tarihsel süreçte kadının toplumdaki yerini, kazandığı hakları, sosyal hayatta her alanda yer alabildiğini göstermesi açısından da önem taşımaktadır” (Kasapoğlu, 2017, s. 165).

4.10.İŞ DAVASI BENZERİ KARARLAR

Cumhuriyetin ilk yıllarında iş hayatını düzenleyen en önemli kanun 1926 tarihinde yürürlüğe giren Borçlar Kanunu’dur. Borçlar Kanunun 313-354. Maddeleri arasındaki hükümler hizmet sözleşmesine ilişkin de düzenlemeler barındırıyordu ancak bunların daha yüzeysel ve işçi işveren hak ve yükümlülüklerini karşılamaktan uzak olduğunu söyleyebiliriz. 15 Haziran 1936 tarihinde kabul edilen 3008 sayılı İş Kanunu ise Türkiye Cumhuriyeti’nde işçi ve işveren arasındaki ilişkileri düzenleyen ilk kapsamlı yasa olarak çıkmıştır.⁴²⁰ Bu kanun, modern iş hukukunun da temelini oluşturmuş ve çalışma hayatında önemli düzenlemeler yapmıştır. İş kazaları ve meslek hastalıkları İş Kanunu kapsamında ilk defa tanımlanmış ayrıca tazminat hakları da gene bu Kanunla birlikte hak olarak düzenlenmiştir. Ancak tezimiz özelinde inceleme yaptığımız 1930 yılı

⁴¹⁹ Bazı Karar örnekleri için bkz. BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 142 sayılı Kararı, 350 sayılı Kararı, 809 sayılı Kararı, 1050 sayılı Kararı, 1586 sayılı Kararı vb.

⁴²⁰ Detaylı bilgi için bkz. Ali Güzel, 3008 sayılı iş yasasının önemi ve başlıca hükümleri. In Journal of Social Policy Conferences (No. 35-36), Istanbul University, 1986.

özelinde konumuz dâhilinde sadece Borçlar Kanunu hükümlerine dair uygulamalar incelenmeye çalışılacaktır.

1930 yılı Kararları içerisinde günümüz iş mahkemelerinin konu alanlarına girebilecek işçi-işveren davalarına rastlamak mümkün. Bunlardan bazılarına örnek olarak bakmakta fayda var. Bu noktada seçtiğimiz örneklerin herhangi bir yöntem kullanılmaksızın, aynı konu başlığı altında topladığımız örnekler içerisinde bir önem ya da öncelik durumu aranmaksızın çoğu zaman sondajlama yöntemiyle seçerek kullandığımızı da belirtmek isterim.⁴²¹ Örneğin, İnebolu'dan Mehmet oğlu Ahmet maden ocağında çalışırken kazazede olduğu iddiasıyla Ereğli Şirketi aleyhine tazminat talebinde bulunmuş ve Birinci Derece Mahkemesi işçi lehine 8 lira tazminata hükmetmiştir. Tazminat tutarını yetersiz bulan işçi vekili Yargıtay'a temyiz başvurusunda bulunmuş ancak 8 liranın temyize konu kabiliyeti olmadığı gerekçesiyle dava usulden reddedilmiştir.⁴²² Başka bir örnekte Nevşehir'in Kırcami mahallesinden Arap oğlu Seyid, müteahhit Rıza Efendi nezdinde müstahdem olarak çalıştığı zamandan ücret alacağı bulunduğu dair talebini mahkemeye taşımış hem Nevşehir Sulh Hukuk Hakimliğinden hem de Yargıtay'dan lehine karar çıkmıştır.⁴²³ Benzer şekilde Sinop'tan Şevki Bey de Arap oğlu Seyid gibi yevmiye ücretine ilişkin Zünoğlu Şirketini dava etmiştir.⁴²⁴ Zonguldak'ta Mustafa oğlu Rıza veresesi vekili olarak Avukat Hilmi beyin Türk Kömür Madenleri Şirketi aleyhine tazminat davası müspet sonuçlanmış ve 1500 lira tazminat talebi onaylanmışsa da Şirket vekili davayı temyize götürmüştür. Hekim ve mühendis bilirkişi raporu değerlendirilmiş müteveffanın mirasçılarına 1500 lira ödenmesi kararı onanmıştır. Her ne kadar dava içeriklerinden detaylı bilgiye ulaşamasak da 176. Kararda kazazede olan Ahmet'in maden kazasındaki yaralanmasından ötürü (yaralanmanın derecesini bilmiyoruz ancak uzuv kaybı ve

⁴²¹ Bununla birlikte dava örneklerine ilişkin daha kapsamlı örnekler ve incelemeler yapmak istemekle beraber Kişisel Verilerin Korunması Kanunu gereği anlatımlarımızda ve paylaşımlarımızda ekstra özen göstermeye çalıştığımızın da altını çizmekte fayda var. Detaylı bilgi için bkz. 6698 numaralı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Yayımlandığı Resmî Gazete Tarih: 7/4/2016, Sa: 29677, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5, Cilt: 57

⁴²² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 176 sayılı K.

⁴²³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1414 sayılı K.

⁴²⁴ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1502 sayılı K.

benzeri önemde çalışmayı engelleyici bir durumun mahkemeye taşınmış olma olasılığı tarafımızca daha kuvvetle ihtimal değerlendirilmekte) 8 lira tazminata hükmedildiği, öbür taraftan ölümle sonuçlandığı anlaşılan bir kaza sonucu vefa eden işçinin mirasçılarına 1500 lira tazminata hükmedildiğini görüyoruz.⁴²⁵ Bu ve benzeri örnekler çoğaltılabilir. Bu iş davası örneklerinin ortak özelliği ise davayı açan tarafın genelde işverenden ziyade çalışanlar oluşu. Davacı koltağında firmanın/işverenin bulunduğu ender dava örneklerinden biri olan 1898. Karar örneğini de burada paylaşmak faydalı olacaktır.⁴²⁶ Konya Posta ve Telgraf İdaresi tarafından istihkakından fazla payı izinsiz olarak alan posta sürücüsünün dava edildiğini görüyoruz.

Genele baktığımızda davaların muhatabı olarak karşımıza Kömür Madeni Şirketleri ve Tütün Şirketleri çıkıyor.⁴²⁷ Ya da emeğe dayalı işlerde çalıştırılan işçilerin ücretini ödemeyen küçük esnafların ve müteahhitlerin dava edildiğine şahit oluyoruz.⁴²⁸ Bu davaların sonucu bize 1930 yılı Türkiye'si'nin ekonomik durumu hakkında önemli ipuçları veriyor. Şirket temsilcilerinin kömür ve tütün üzerine kurulu oluşu, ya da en azından Yargıtay Kararlarında önümüze yoğunlukla bunların çıkması, sanayileşmenin henüz ülkemizde tamamlanmamış olduğunu ve gelişmeye devam eden bir ekonomi süreci olduğunu kanıtlıyor. Olan sanayi kollarının da Yargıtay davalarına yansıyan iş kolları vb. gibi sınırlı sayıda olduğunu çok farklı alanlara ilişkin çok çeşitlilikte sanayi kollarının olmadığını söyleyebiliriz. 1930lu yıllarda ülke ekonomisi çok büyük ağırlıkla tarıma dayalıydı ve sanayileşme henüz ivme kazanmamıştı. Dolayısıyla işçi işveren tablosunu görme gayesiyle Kararlara baktığımızda da ülkenin ekonomisine ilişkin senaryonun resmini değişik bir açıyla görmüş olduğumuzu düşünüyoruz.

4772 Sayılı İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Hakkında Kanun 27 Haziran 1945 tarihinde kabul edilmiş ve 7 Temmuz 1945 tarihinde

⁴²⁵ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1613 sayılı K.

⁴²⁶ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1898 sayılı K.

⁴²⁷ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 176, 1613, 1742 sayılı Kararları vb.

⁴²⁸ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 1414, 1502, 1693 sayılı Kararları vb.

yürürlüğe girmiştir.⁴²⁹ Bu kanun, iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucunda sigortalılara ve hak sahiplerine sağlanan maddi yardımları kapsamlı olarak düzenlemiştir. Ancak söz konusu Kanunun tezimiz özelinde inceleme yaptığımız zamanlardan çok sonra kabul edilmesi nedeniyle getirdiği yeniliklere ilişkin incelemeler çalışmamızda yer almayacaktır.

4.11.DİĞER KARARLAR

Yukarıda başlıklar halinde verdiğimiz Kararlar dışında da 1930 yılı 1. Hukuk Kararları içerisinde kategorize edebileceğimiz birçok dava çeşidini görmek mümkün. Feshi ferağ, borca ilişkin alacak davaları, sigortaya ilişkin davalar, inşaat ve tamirat bedeline ilişkin davalar, gayrimenkulün nama tescili, ölünceye kadar bakma şartına ilişkin sözleşmelerin iptal ve fesih işlemlerine ilişkin davalar, ihalenin feshi talepli davalar, intifa ve şufa hakkına ilişkin davalar, istimlakın iptali, değirmene/değirmen hissesine menî müdahale konulu davalar, mübadele sonrası yer tahsisine ilişkin davalar, senet ihlali davaları, kiracıların tahliyesine ilişkin davalar, ecir misil davaları, tashihi kayda ilişkin davalar, zarar/zıyan davaları, icar istemli davalar, tazminat talebine ilişkin davalar ve bunların benzeri birçok konuya ilişkin birinci derece mahkeme kararlarının temyiz talebiyle değerlendirilmesinin Yargıtay 1. Hukuk Dairesi tarafından sonuca bağlandığını söyleyebiliriz.⁴³⁰

Bunlar içerisinde daha yoğun sayıda gördüğümüz ve alt başlıkta incelenmesi gerektiğini düşündüğümüz bazı davalara daha detaylı bakmak gerekirse bunlardan ilki feshi ferağ ve ferağın iptali konulu davalar olacaktır.⁴³¹ Özellikle ölünceye dek bakma karşılığında bir mülkün ya da taşınmazın bakmakla sorumlu kişinin namına geçirildiği ancak sonrasında şartın yerine getirilmemesi talebiyle işlemin iptali istemli açılan davaların temyizine ilişkin bolca Karar örneği bulunuyor.

⁴²⁹ Erişim: <https://resmigazete.gov.tr/arsiv/6051.pdf>

⁴³⁰ Konuya ilişkin dava örneklerini 4. Bölümün başında vermiştik.

⁴³¹ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 239, 369, 376, 475, 486, 529, 1024 sayılı Kararları vb.

Davaların genel özelliği ise muhtemelen yaşlı ya da bakıma muhtaç olduğunu tahmin ettiğimiz davacıların açtığı davaların tümüne yakınında mahkeme tarafından haklı bulunmaları ve açtıkları davaları kazanmaları.

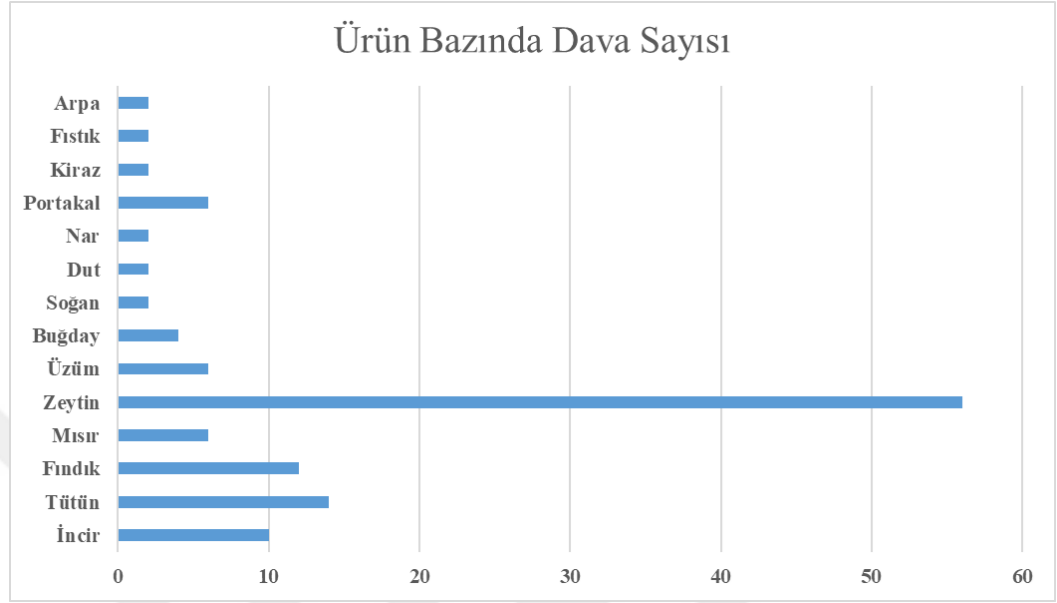
Bunlardan ikincisi ise alacak davaları olarak karşımıza çıkan yüzlerce Yargıtay ilamı. Yargıtay'a taşınan alacak davalarında ağırlığın bakkaliye, manifatura, kömür, kereste, inşaat/tamirat, eşya, elbise bedellerine ilişkin olduğunu görüyoruz.⁴³² 1930 yılı Türkiye'sinde alacak iddiasına karşı açılan davaların çok büyük oranda düşük meblağlara konu alışverişler, terzilik işleri ve inşaaata dayalı tamirat işlemlerinden oluştuğunu söyleyebiliriz. İnsanların barınma, ısınma, gıda ve giyecek gibi temel insani ihtiyaçlarının bedellerine ilişkin olarak mahkemeye geldiklerini görüyoruz. Bu alacakların konusu da göreceli çok yüksek tutarlar olmayan zanaat işleri ya da bakkaliye konularına ilişkin olarak temellendiriliyor. Örneğin bu konuya ilişkin çoğu dava bakkaliye bedeli, sebze, meyve bedeli olarak Kararlara işlenmiş. Ya da elbise dikimi, mont bedeli gibi terzilik ücretleri olarak karşımıza çıkıyor. İnşaaata dayalı işlerde de genellikle evde yaptırılan tadirat-tamirat işlemlerinin bedeli karşı taraftan talep ediliyor.⁴³³ Gene hatrı sayılır oranda kömür ve yakacak odun bedeline ilişkin dava örneklerine de Yargıtay kararları içerisinde denk geliyoruz. Meblağı diğer davalara göre göreceli daha yüksek olan ve ticarete dayalı alacak olduğu detaylı verilen davalarının neredeyse tamamına yakını ise erkekler arasında gerçekleşmiş. Eşya, tamirat, manifatura gibi bedellerde kadınların da davaya konu taraf olduğu Kararlar mevcutken ticarete ilişkin ticaret bedel alacaklarında kadınların ticareti yapan tarafta hiç yer almadıkları görülmüştür. Bu da kadınların tarihsel rolünün Cumhuriyet döneminde de devam ettiğini gösteriyor olabilir. Nitekim kadınların yer aldığı davaların çoğu bakkaliye, kömür bedeli ya da terzilik işleriyle ilgili olanlardan meydana geliyor.

Yine dikkatimizi çeken, meni müdahale veya alacak davalarına konu olan Türkiye coğrafyasına yaygın üretilen meyve/sebze ve benzerlerini Karar içeriklerinden

⁴³² BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 22, 24, 34, 35, 36, 53, 54, 55, 56, 66, 68, 69, 71,73,74 sayılı Kararları vb.

⁴³³ BCA 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 861, 931 sayılı Kararlar vb.

görebiliyoruz. Özellikle zeytin ağaçlarının ve zeytin meyvesinin bu anlamda ön plana çıktığını söylemek mümkün.

Grafik 11 Yargıtay Kararlarında adı geçen ürünler ve sıklık bilgileri

En fazla sayıda davaya konu ürün olan zeytini; tütün, fındık, incir ve portakal takip ediyor. Türkiye coğrafyasına yaygın olan bu ürünlerin 1930 yılı Türkiye'sinde Yargıtay'a taşınacak meblağda üretimi ve satışına ilişkin ön plana çıktığını söyleyebiliriz. 1930 yılının ekonomik ve sosyal durumuna işaret edebilecek bir veri sunduğunu düşündüğümüz bu bilgilere ilişkin tabloyu da paylaşmanın anlamlı olabileceğini değerlendirdik.

SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun hemen ardından yaşanan hukuki dönüşümün, 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi kararları üzerinden sosyo-ekonomik ve toplumsal boyutlarıyla incelenmesini amaçlamıştır. Özellikle şeriatтан cumhuriyete geçiş sürecinde, hukukun toplumdaki rolü ve bireylerin hayatlarındaki etkisi detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Araştırma sonuçları, Yargıtay 1. Hukuk Dairesi kararlarının, erken Cumhuriyet döneminde yaşanan köklü dönüşümün bir aynası niteliğinde olduğunu göstermiştir. Kararlar, sadece hukuki normların değil, aynı zamanda toplumun değişen sistemlere yaklaşımının, yargılarının, ekonomik yapısının ve sosyal ilişkilerinin yansımalarını da taşımaktadır.

Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasına paralel olarak Yargıtay'ın geçirdiği değişimler de bu çalışmada detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu sayede, Yargıtay'ın sadece bir hukuki kurum değil, aynı zamanda Türkiye'nin siyasi, sosyal ve ekonomik dönüşümlerine paralel olarak evrilmiş bir kurum olduğu ortaya konmuştur. Yargıtay'ın bu tarihsel süreçteki dönüşümleri, Türk hukuk sisteminin modernleşme sürecindeki önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma, Yargıtay'ın sadece günümüzdeki işlevini değil, aynı zamanda Türk hukuk sisteminin geçmişi, bugünü ve geleceği hakkında da önemli ipuçları sunmaktadır.

Tezimiz, Yargıtay'ın çalışma usul ve esaslarının tarihsel süreç içindeki evrimini, özellikle 1930 yılında 1. Hukuk Dairesi üyeliği seçimi üzerinden Cumhuriyetin hukuk sistemine etkileri incelemiştir. Yargıtay üyeliğine seçilme koşulları ve süreçleri, hukuk dairelerinin iş yükü dağılımı ve başvuru harçları gibi konularda elde edilen bulgular, Yargıtay'ın Türk hukuk sistemindeki konumunu ve işleyişini daha iyi anlamamızı sağlamıştır. Değişen sosyal ve ekonomik koşullara paralel olarak, Yargıtay'ın çalışma usul ve esaslarına ilişkin mevzuatta yapılan düzenlemelerin, adaletin etkin ve hızlı bir şekilde tesis edilmesi amacıyla gerçekleştirildiği görülmektedir.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye'de inşa edilen yeni hukuk sistemi, yargı kadrolarında köklü bir dönüşümü hedeflemiştir. Özellikle şeriat döneminin yargı anlayışından koparak, modern hukuk ilkelerine dayalı yeni bir yargı sistemi inşa etme çabası içerisinde olan Cumhuriyet, hukuk fakültelerinden mezun, çağdaş hukuk eğitimi almış hâkimler yetiştirmeyi önceliklendirmiştir. Bu süreçte, yeni yargı kadroları oluşturulurken, eski yargı anlayışının tamamen reddedilmesi yerine, geleneksel hukuk sisteminden seçilmiş sınırlı sayıda unsurun yeni sistemle entegre edildiği bir yaklaşım benimsenmiştir. Yapılan incelemeler, 1930 yılı özelinde modern hukuk eğitimi almış mezunlara yönelik pozitif ayrımcılık politikalarının uygulandığını ve yargı kadrolarının büyük ölçüde bu mezunlardan oluşturulduğunu göstermektedir. Bu durum, yeni kurulan yargı sisteminin, hukuk fakültelerinden mezun genç hukukçulara verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Yargıtay'ın iş yükü, dönemsel dava sayıları üzerinden yapılan istatistiksel analizlerle desteklenerek tezimizin bulguları arasında yer almıştır. Elde edilen verilere göre, Yargıtay'ın iş yükü oldukça yoğun olup, bu durum yargı sisteminin karşı karşıya kaldığı önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Üstelik bu sorun sadece 1930 yılı özelinde değil günümüzde de süregelmektedir.

Ayrıca, dönemin ekonomik koşulları göz önüne alındığında, Yargıtay başvuru harçlarının vatandaşlar için aşırı bir yük oluşturmadığı ve yargıya erişimde önemli bir engel teşkil etmediği sonucuna varılmıştır.

Çalışmamızda, incelenen kararlardaki vekil kullanımının sosyo-ekonomik farklılıklarla yakından ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulgularımız, yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin vekil kullanımına daha sık başvurduklarını göstermektedir. Benzer şekilde, toplumda dezavantajlı konumda olan veya kendilerini böyle gören kadınlar ve gayrimüslimler de vekil kullanımına daha yoğun talep göstermektedir. Bu durum, söz konusu grupların, hukuki süreçlerde daha iyi temsil edilerek dezavantajlı konumlarını gidermeye çalıştıklarını düşündürmektedir.

Geleneğin değişimi ve dönüşümü tarihsel açıdan her alanda oldukça zorlu olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde yaşanan kapsamlı dönüşüm, Yargıtay gibi köklü bir kurumun bile işleyişini

derinden etkilemiştir. Değişen siyasi ve sosyal yapı, hukuk sisteminde köklü reformlara yol açarken, Yargıtay kararları da bu dönüşümün aynası niteliğinde olmuştur. Özellikle Harf Devrimi'nin yansımaları, kararların hem Osmanlıca hem de Latin harfleriyle kaleme alınması gibi somut örneklerle gözlemlenebilir. Mecidiyenin 1930'lara kadar kararlarda yer alması ise, yeni uygulamaların ve değişimlerin toplumsal kabul görme sürecinin uzun ve sancılı olduğunu göstermektedir. Bu durum, hukuk sisteminin modernleşmesinin sadece yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşümle de ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Nüfus sayımlarının ve yargı kararlarının kesiştiği noktada, bir toplumun ekonomik ve sosyal yapısı hakkında derinlemesine analizler yapmak mümkündür. Özellikle 1930 yılı nüfus sayımı verileri ile dönemin yargı kararları karşılaştırıldığında, Türkiye'nin ağırlıklı olarak kırsal bir yapıya sahip olduğu ve ekonomisinin tarıma dayalı olduğu gerçeği daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yargı kararlarının büyük çoğunluğunda tarım arazileriyle ilgili uyuşmazlıkların yer alması, dönemin sosyo-ekonomik yapısının tarım ve tarıma bağlı iş kolları etrafında şekillendiğini göstermektedir. Bu durum, küçük parseller üzerindeki mülkiyet hakları, meraya-yaylaya-suya erişim vb. konularda sıklıkla dava açıldığını ve yargının bu konularda yoğunlaştığını göstermektedir. Öte yandan, sanayi ve endüstriye ilişkin davaların oldukça sınırlı sayıda olması, Türkiye'nin sanayileşme sürecinin henüz başlangıç aşamasında olduğunu ve tarımsal üretime dayalı bir ekonomik yapının hakim olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, 1930'lu yılların Türkiye'si için kırsal-kentsel dengenin tarım lehine olduğunu ve ekonomik faaliyetlerin büyük bir kısmının kırsal kesimde gerçekleştiğini göstermektedir.

Çalışmamızın bulguları, 1930'lar Türkiye'sinde yaşanan mübadele ve mülkiyet sorunlarının yargı sistemine önemli ölçüde yansıdığını ortaya koymuştur. Yargıtay kararları üzerinden yapılan inceleme, bu konuların dönemin yargı gündeminin merkezinde yer aldığını teyit etmektedir. Elde edilen veriler, 1930'ların toplumsal dönüşümünün yargı kararlarına da sirayet ettiğini göstererek, hukukun toplumsal değişim karşısındaki dinamik rolünü vurgulamaktadır.

1930 tarihli kararların günümüz Türkçesiyle olan dilsel ve söylemsel uzaklığı, bu çalışmanın en çarpıcı bulgularından biridir. Latin alfabesine geçişle birlikte okunabilirlik artmış olsa da karar metnindeki karmaşık kavramlar, günlük hayattan kopuk süslü bir dil ve yabancı kökenli terimlerin yoğun kullanımı, metinlerin anlaşılmasını ciddi ölçüde zorlaştırmaktadır. Bu durum, araştırma sürecinde, kararların diline hâkim olmak amacıyla özel bir terimler sözlüğü oluşturulmasını gerekli kılmıştır. 1930 yılı kararlarının, şekil bakımından da önemli eksiklikleri bulunmaktadır. Ancak 1935 yılı kararları incelendiğinde, şekilsel düzenlemeler konusunda önemli ilerlemeler kaydedildiği ve birçok eksikliğin giderildiği görülmektedir.

1926 Türk Medeni Kanunu'nun kabulüyle başlayan hukuki dönüşüm, Yargıtay kararlarında net bir şekilde izlenebilmektedir. Özellikle miras hukukunda kadınlara tanınan eşit haklar, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesindeki önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Miras hukuku kararları, yalnızca hukuki bir gelişme değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimi, aile yapısındaki dönüşümü ve modernleşmenin bireysel haklar üzerindeki derin etkilerini de yansıtmaktadır.

Osmanlı'dan miras kalan vakıflar, Türkiye Cumhuriyeti'nde de hukuki ve sosyal hayatın önemli bir parçası olarak varlığını tüm Türkiye coğrafyasına yaygın olarak sürdürmüş, İslam hukuku ile modern hukuk arasındaki ilişkiyi de gözler önüne sermiştir.

Bu çalışma, Türkiye'nin hukuk tarihinde önemli bir dönüm noktası olan şeriattan cumhuriyete geçiş sürecinin daha iyi anlaşılmasına Yargıtay Kararları çerçevesinden bakarak önemli bir katkı sağlamıştır. Özellikle 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi kararları, bu sürecin sosyo-ekonomik ve toplumsal boyutlarını anlamak için zengin bir veri kaynağı oluşturmaktadır. Tezimiz, hukuk sosyolojisi alanında, yargı kararlarının toplumsal değişimi nasıl etkilediği ve toplumun bu değişimlere olan tepkisi konularına dair yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Yargıtay kararlarının, sadece hukuki bir metin olmaktan öte, toplumun o dönemdeki yargılarını, beklentilerini ve sosyal yapısını yansıtan birer ayna görevi gördüğü

vurgulanmıştır. Bu bulgu, hukukun toplumsal bir olgu olduğunu ve toplumla karşılıklı etkileşim içerisinde olduğunu göstermektedir.

Çalışma kapsamında incelenen kararlar, şariat hukukundan modern hukuk sistemine geçiş sürecinde yaşanan zorlukları ve bu sürecin toplum üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Bu kararların, aynı zamanda dönemin en yoğun yaşanan olaylarına ve gündemine de şahitlik ettiği görülmüştür. Sonuç olarak, bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında yaşanan hukuki dönüşümün, sadece hukuk tarihçileri için değil, aynı zamanda sosyologlar, tarihçiler ve siyaset bilimciler için de önemli bir kaynak olduğunu göstermiştir. Yargıtay 1. Hukuk Dairesi kararları, bu dönüşümün karmaşık yapısını anlamak ve Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk sisteminin gelişimini daha iyi kavramak için önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Bu çalışmanın, gelecekte yapılacak benzer çalışmalara ışık tutacağı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk tarihi araştırmalarına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle, hukukun toplumsal değişime uyum sağlama süreci, hukuk-siyaset ilişkisi, hukukun toplumsal dönüşümdeki rolü ve hukuk sosyolojisi gibi konularda yapılacak daha derinlemesine araştırmalara zemin hazırlayacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

ARŞİV VESİKALARI

1. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivleri

1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları

1. Dosya: 1-400. Kararlar
2. Dosya: 401-800. Kararlar
3. Dosya: 801-1200. Kararlar
4. Dosya: 1201-1500. Kararlar
5. Dosya: 1501-2000. Kararlar
6. Dosya: 2001-2500. Kararlar
7. Dosya: 2501-3000. Kararlar
8. Dosya: 3001-3500. Kararlar
9. Dosya: 3501-4000. Kararlar
10. Dosya: 4001-4500. Kararlar
11. Dosya: 4501-4868. Kararlar

1935 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Kararları

ARAŞTIRMA ve İNCELEME ESERLER

- Agmon, I. (2006). *Family and Court Legal Culture and Modernity in Late Ottoman Palestine*. New York: Syracuse University Press.
- Akiba, J. (2003). A New School for Qadis: Education of the Sharia Judges in the Late Ottoman Empire. *Turcica*, 35, 125-163.
- Akiba, J. (2018). Sharī'a Judges in the Ottoman Nizāmiye Courts, 1864-1908. *Osmanlı Araştırmaları*, 51(51), 209-237.
- Akgündüz, A. (2008). *Pax Ottoman-Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Yönetimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Akgündüz, A. (1996). Galle. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 13, ss. 338-339). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Akgündüz, A. (1996). *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Aktaş, N. (1991). Atık Şikâyet Defteri. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 4, s. 68). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Akyıldız, A. (1995). *Osmanlı Finans Sisteminde Dönüm Noktası Kâğıt Para ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Akyıldız, A. (2011). Tanzimat. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 40 ss.1-10). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Akyılmaz, S. G. (2007). Osmanlı Miras Hukukunda Kadının Statüsü. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 471-502.
- Akyılmaz, G. (2019). Osmanlı Hukukunda Mülkiyet Hakkı, Emvâl-i Metruke ve Karşılaşılması Muhtemel Hukuki Sorunlar, Türk Ermeni Uyuşmazlığı Üzerine. A. Kılıç (Ed.), *Ömer Engin Lütem Konferansları 2018* içinde (ss. 77-102). Ankara: Terazı Yayıncılık.

- Alanka, Ö. ve Mertoğlu, S. (2023). Erken Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın Kurgusu ve Basın: Ev Kadın Dergisi. *Akademik Hassasiyetler*, 10 (Cumhuriyet Özel Sayısı), 716-745.
- Alkan, M. (2009). Azınlık Vakıfları (Tarihî Arkaplanı, Hukukî Yapısı ve İç Analizi). *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*, 2 (4), 93-111.
- Alper, S., Mutlu, H. ve Yaprak, Ö. N. (2012). Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Hâkim ve Savcıları. *Hukuk Gündemi Dergisi*, 1, 10-16.
- Arlı, A. (2014). *Oryantalizm-Oksidentalizm ve Şerif Mardin*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Arsal, S. M. (2020). *Türk Tarihi ve Hukuk*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Atar, F. (2006). Murafaa. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 32, ss. 38-40). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Avşar, Z., Kaya, A. ve Elif, E. (2013). Cumhuriyet Türkiye'si'nin Halkçılık Uygulamaları: Soyadı Kanunu Örneği. *Electronic Turkish Studies*, 8(5), 73-90.
- Aydın, B. (2009). Salname. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 36, ss. 51-54). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Aydın, M. A. (1999). *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Aydın, M. A., İpşirli, M., Kırmızı, A., Uğur, Y. ve İnalcık, H. (2005). Türk Hukuk Tarihi Üzerine. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3 (5), 477-488.
- Barkan, Ö. L. (1940). *Türk Toprak Hukukunda Tanzimat ve 1274/1858 Tarihli Arazi Kanunnamesi*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- Bassano, L. (2015). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Hayat*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Baş, İ. (2019). Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Arşivlerin Oluşumu ve Türk Arşivlerinde Araştırma Hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 64, 39-68.
- Berkes, N. (2016). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: YKY Yayınları.

- Berki, A. H. (1986). *İslam Hukukunda Feraiz ve İntikal*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Berkin, M. N. (2011). Yargıtay Kanunu ve Nihai Derecede Yargı Faaliyeti. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 41(1-2), 153-173.
- Berktaş, F. (2001). *Doğu ile Batı'nın Birleştiği Yer: Kadın İmgesinin Kurgulanışı, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cilt III: Modernleşme ve Batıcılık*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bıyıklı, M. (2019). Prof. Dr. İlber Ortaylı ile Vakıf Medeniyeti Üzerine. *Vakıflar Dergisi*, Özel Sayısı, 249-253.
- Bilge, N. (1966). Yargıtay Kurullarında Gelişme ve Reform Zorunluluğu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(1), 305-325.
- Boratav, K. (2005). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Bozkurt, G., Mumcu, A. ve Üçok, C. (2006). *Türk Hukuk Tarihi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Bozkurt, G. (1996). Türk Kadınının Hukuki Durumu. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 12(34), 245-248.
- Bozkurt, G. (1987). İslâm Hukukunda Zimmîler. *Dokuz Eylül Üni. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3, 115.
- Bozkurt, G. (1993). Türkiye'de Hukuk Eğitiminin Tarihçesi. A. Güriz (Ed.), *Hukuk Öğretimi Sempozyumu* içinde (ss. 14-54). Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- Bozkurt, G. (1996). *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi: Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Resepsiyon Süreci, 1839-1939*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bozkurt, G. (1989). *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Cin, H. ve Akgündüz, A. (1995). *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Osmanlı Vakfı Araştırmaları Yayınevi.
- Cin, H. ve Akyılmaz, G. (2003). *Türk Hukuk Tarihi*. Konya: Sayram Yayınları.
- Cin, H. (1978). *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Cin, H. (1980). *Türk Hukukunda Mer'a, Yaylak ve Kışlaklar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Cin, H. (1988). *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Çandarlıoğlu, G. (2003). *İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Çavdar, T. (1974). *Milli Mücadelenin Ekonomik Kökenleri*. İstanbul: Köz Yayınları.
- Çaymaz, B. (2019). Bir Politik Mücadele Süreci Olarak Türkiye’de Harf Devrimi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 65, 92-112.
- Çiçek, İ. (1995). Türkiye’de Kurak Dönemin Yayılışı ve Süresi (Thomthwaite Metoduna Göre). *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 4, 77-102.
- Doğan, O. (2009). Tanzimat Sonrası Osmanlı Mahkemelerinde Görev Yapan Yardımcı Adliye Çalışanları. *Adalet Dergisi*, 62-63, 531-555.
- Ekinci, E. B. (2001). Tanzimat Devri Osmanlı Mahkemeleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 1, 59-72.
- Ekinci, E. B. (2005). Osmanlı Devleti’nde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3(5), 417-439.
- Ekinci, E. B. (2001). Osmanlı Hukukunda Mahkeme Kararlarının Kontrolü (Klasik Devir). *Türk Tarih Kurumu Vakfı Belleten Dergisi*, 65 (244), 960-1005.
- Ekinci, E. B. (2006). *İslam Hukuku Tarihi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.
- Ekinci, E. B. (2004). *Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası)*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.

- Eldem, A. E. (2017). *Erasing Memory By Transfer Of Property: The State, Public Enterprises And Civil Society In The Distribution Of The Abandoned Properties During The Early Republican Era*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Emgili, F. (2014). Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin Millî İktisadının Oluşumundaki Etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 105-121.
- Ertem, A. (2011). Osmanlı'dan Günümüze Vakıflar. *Vakıflar Dergisi*, 36, 25-65.
- Fadlan, İ. (2024). *Seyahatname* (R. Şeşen, Çev.). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Faroghi, S. (2000). *18. Yüzyıl Anadolu Kırsalında Suç, Kadınlar ve Servet* (N. Alpay, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Faroghi, S. (2014). *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam / Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Faroghi, S. (2011). *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir* (Z. Altok, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Faroghi, S. (2018). *Osmanlı, Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı* (E. Özcan, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Faroghi, S. (1993). *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler* (N. Berktaş, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Hocaoğlu, D. (2009). Kriz Dönemlerinin Yardımcısı, Olağan Günlerin Hobi Aracı: Singer Dikiş Makinesi. H. A. Er, H. H. Bağlı, L. N. E. Arıburun, Ö. M. Çelikoğlu, K. Gelmez (Ed.), *4. Ulusal Tasarım Kongresi* içinde (s. 191-204). İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Günay, H. M. (2012). Vakıf. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 42, ss. 475-479). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Gürsel, M. (2004). *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*. Ankara: Yargıtay Yayınları.

- Güzel, A. (1986). 3008 Sayılı İş Yasasının Önemi ve Başlıca Hükümleri. *Journal of Social Policy Conferences*, 35-36, 165-222.
- Imber, C. (2004). *Şeriattan Kanuna Ebussuud ve Osmanlı'da İslami Hukuk*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İnalcık, H. (2015). *Adalet Kitabı*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- İnalcık, H. (2003). *An Economic and Social History of the Ottoman Empire*. Cambridge: Cambridge University Press.
- İnalcık, H. (2014). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-II Tagayyür ve Fesad (1603-1656): Bozuluş ve Kargaşa Dönemi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalcık, H. (1958). Osmanlı Hukukuna Giriş, Örfi Sultani Hukuk ve Fatih'in Kanunları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 13 (2), 102-126.
- İnalcık, H. (2016). *Osmanlı Tarihinde İslamiyet ve Devlet*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalcık, H. (2010). *Osmanlılar*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- İpek, N. (2000). Bafra'da Fiyatlar ve Ücretler (1914-1930). *Belleten Türk Tarih Kurumu*, 64 (239), 101-128.
- İşpirli Arğıt, B. (2005). Osmanlı Hukuk Çalışmalarında Kadın. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3 (5), 575-621.
- Kallek, C. (2007). Okka. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 33, ss. 338-339). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Kardeş, S. (2008). *Tehcir ve Emval-İ Metrûke Mevzuatı*. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Kasapoğlu Akyol, P. (2017). Geçmişten Günümüze Yaygın Eğitimde Singer Dikiş Kursları Aracılığıyla Kadın Halk Eğitimi. *Dört Öge*, 11, 153-168.

- Kasarcı, R. (2018). Türkiye’de Nüfus Gelişimi. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM)*, 5, 247-266.
- Kaştan, Y. (2006). Cumhuriyet Döneminde Nüfus Hareketlerinin Fonksiyonu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 65-76.
- Kavaklı Kundakçı, S. (2019). Osmanlı’da Mahkeme ve Kadın: Mahkemede Kadınların Taraf Olduğu Konular (1732-1733). *İslam ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8 (3), 1788-1812.
- Kazan, M. (2012). *Yargıtay Kararları Işığında Taşınmaz Hukukundan Doğan Hazine Davaları*. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları.
- Khoury, D. R. (1996). Drawing Boundaries and Defining Spaces: Women and Space in Ottoman Iraq. *Women, the Family, and Divorce Laws in Islamic History*, (G. Hambly, Ed.) içinde (ss. 173-87). Macmillan.
- Kırlı, C. (2009). *Sultan ve Kamuoyu Osmanlı Modernleşme Sürecinde “Havadis Jurnalleri” (1840-1844)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kodal, T. (2009). Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Genel Nüfus Sayımında Çorum Vilayeti’nin Nüfus Özellikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (1), 233-258.
- Kont, R. (1981). *Atatürk’ün Hukuk Devrimleri, Atatürk ve Adalet Reformu*. Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.
- Koyuncu, N. (2012). Hukuk Mektebinin Doğuşu. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16 (3), 163-186.
- Köprülü, M. F. (1983). *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınları.
- Kurt Güveloğlu, G. (2016). Ermeni Emval-i Metrukelerine Dair Alınan Kararlar ve Ermeni Cemaati ile İlişkiler (1923-1938). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI/33, 163-182.

- Lewis, B. (1996). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (M. Kırıatlı, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Maksudi, S. (1947). Türk Hukuku Tarihi. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 75, 711-833.
- Maydaer, S. (2006). Osmanlı Klâsik Döneminde Kadınların Servet Edinme Yolları (Bursa Örneği). *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(2), 30-46.
- Mol, G. (2004). *Türk Hukuk Tarihi Sürecinde Yargıtay*. Ankara: Yargıtay Yayınları.
- Mumcu, A. (1977). *Ankara Adliye Hukuk Mektebinden Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesine (1925-1975): Ankara Hukuk Fakültesinin Yarım Yüzyıllık Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1975). Osmanlı Kadısı: Tarihi Temeli ve Yargı Görevi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 30, 117-128.
- Ortaylı, İ. (1976). Osmanlı Kadı'sının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine. *Amme İdaresi Dergisi*, 9 (1), 95-107.
- Ortaylı, İ. (1994). *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ortaylı, İ. (2010). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Ortaylı, İ. (2018). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Ortaylı, İ. (2014). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ögel, B. (1988). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Özdemir, B. (2010). *Düyun-u Umumiye İdaresi Türkiye Cumhuriyeti'nin Kabul Ettiği Osmanlı Devlet Borçları*. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları.
- Özdemir, Y. ve Aktaş, E. (2011). Halkevleri (1932'den 1951'e). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 45, 235-262.

- Özsaray, M. (2019). Osmanlı Belgelerinde Kullanılan Tarih Türleri. *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 28-41.
- Öztürk, İ. (2024). 1927 Nüfus Sayımına Göre İçel Vilayetinin Nüfus Özellikleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 46, 376-395.
- Öztürk, Y. (2021). Cumhuriyetten Günümüze Enflasyon ve İşsizlik. *Ekonomik Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 5, 1-47.
- Pamuk, Ş. (2007). *Osmanlı- Türkiye İktisadi Tarihi 1500–1914*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Peirce, L. (2005). *Ahlak Oyunları 1540-1541 Osmanlı'da Ayntab Mahkemesi ve Toplumsal Cinsiyet*, (Ü. Tansel Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Rubin, A. (2011). *Ottoman Nizamiye Courts: Law and Modernity*. New York: Palgrave Macmillan.
- Said, E. W. (2014). *Şarkiyatçılık Batı'nın Şark Anlayışları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Seçkin, A. (2023). *Osmanlı Devletinden Erken Cumhuriyet Döneminde Avukatlık Müessesesi ve Baro Teşkilatı*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Seçkin, A. R. (1967). *Yargıtay Tarihçesi Kuruluş ve İşleyişi*. Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.
- Seng, Y. (1994). Standing at the Gates of Justice: Women in the Law Courts of Early-Sixteenth-Century Üsküdar, Istanbul. *Contested States, Hegemony and Resistance* içinde (ss. 184-206). Routledge.
- Sepetçioğlu, T. E. (2014). İki Tarihsel “Eski” Kavram, Bir Sosyo-Kültürel “Yeni” Kimlik: Mübadele Nedir, Mübadiller Kimlerdir. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 49-83.
- Seyitdanlıoğlu, M. (1994). *Tanzimat Dönemi'nde Yüksek Yargı ve Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye (1838–1876)*. Ankara: Kadim Yayınları.

- Surlu, M. H. (1998). Tarihsel Perspektiften Cumhuriyet ve Yargı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 3, 1088-1095.
- Şahin, L. ve Yıldırım K. (2015). On Dokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Türkiye’de İşsizlikle Mücadele Politikalarının Gelişimi. *Çalışma ve Toplum*, 2(45), 111-152.
- Şenel, Ş. ve Tuyan, Z. (2009). 1926-1967 Yılları Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Kurulan Tesisler (Vakıflar). *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*, 3(5), 123-141.
- Şenlen, S. (1994). Türkiye’de İdari Yargının Doğuşu ve Tarihi Gelişimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 49 (03), 401-413.
- Şentop, M. (1995). *Şer’iyye Mahkemelerinde İstinaf ve Temyiz*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Taşkın, Ü. (2005). *Osmanlı Devleti’nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Tekin, H. (2019). *219 Numaralı Urfa Şer’iyye Sicili’nin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi (H. 1311-1312 / M. 1893-1895)*. Doktora Tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Tezcan Aksu, B. (2018). Sekizinci Yüzyıldan Günümüze Takvimlerimiz. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 382-413.
- Tezmen, N. (1962). *Tatbikatta İsim Yaş Tashihi Davaları ve İlgili Mevzuat*. İstanbul: Aklaya Matbaası.
- Tunçay, M., Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K., Hilav, S., Katoğlu, M. ve Ödekan, A. (1990). *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Turan, A. (2020). *Divân-ı Ahkâm-ı Adliye: Kuruluşu, Teşkilat ve İşleyişi*. Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Uyanık, N. ve Sarı, M. (2011). Cumhuriyet Döneminde Yaşanan Kuraklık Felaketleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, 141-176.

- Ünal, M. (2023). İslam Hukukunda Temyiz: Ceride-i İlmiyye Kapsamında Meclis-i Tedkikât-ı Şer'îyye Örneği. *İslam Tetkikleri Dergisi*, 13(2), 837-861.
- Yıldırım, O. (2003). *Erken Cumhuriyet Dönemi Ekonomi Politikaları ve Türkiye'nin İmar ve İskanı*. Proje No: SBB-4010, Ankara.
- Yurtoğlu, N. (2021). İnönü Döneminde Türkiye'de Tütün Yetiştiriciliği ve Politikası (1938-1950). *Belgi Dergisi*, 21, 139-175.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- 1927 Türkiye Nüfus Sayımı.* 17.12.2023 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/1927_T%C3%BCrkiye_n%C3%BCfus_say%C4%B1m%C4%B1 adresinden erişildi.
- 1935 Nüfus Sayımı.* 23.03.2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/1935-nufus-sayimi/> adresinden erişildi.
- Austro Türk Tütün Deposu.* 22.02.2024 tarihinde <http://www.postseyyah.com/austro-turk-tutun-deposu/> adresinden erişildi.
- Beşiktaş Astro Tütün Deposu.* 01.05.2024 tarihinde <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/austro-turk-tutun-deposu/#17.1/41.040447/29.005398> adresinden erişildi.
- Bir Tütün Deposu, Bir Otel.* 10.11.2022 tarihinde https://www.mimarizm.com/haberler/bir-tutun-deposu-bir-otel_116026 adresinden erişildi.
- Bir Varmış Bir Yokmuş.* 09.10.2022 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/gundem/bir-varmis-bir-yokmus-1027453> adresinden erişildi.
- Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi.* 7.09.2022 Tarihinde <https://www.tuicakademi.org/cumhuriyetin-ilk-yillarinda-turkiye-ekonomisi/> adresinden erişildi.
- Erzincan Mebusu Behçet Kemal Çağlar'ın, Bazı Ay Adlarının Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Teşkilâtı Esasiye Encümeni Mazbatası (2/55).* 06.06.2024 tarihinde <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d07/c015/tbmm07015022ss0038.pdf> adresinden erişildi.
- Hasan Fehmi Bey (Kokay) (1875-1922).* 17.01.2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hasan-fehmi-bey-kokay-1875-1922/> adresinden erişildi.
- Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu.* 09.06.2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/5.3.1086.pdf> adresinden erişildi.

- Industrial Buildings In Istanbul Report.* 02.08.2024 tarihinde https://www.factoryreloaded.net/wp-content/uploads/2018/03/Research_database.pdf adresinden erişildi.
- Karye.* 11.04.2023 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/karye> adresinden erişildi.
- Madde 603.* 27.05.2023 tarihinde <https://www.ilhanhelvacidersleri.com/turk-medeni-kanunu/turk-medeni-kanunu-madde-603> adresinden erişildi.
- Mezuniyet Tezleri Deneysel Sosyoloji Sertifikası (1960-1969).* 05.06.2024 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/4855> adresinden erişildi.
- Mısır Hidivliği.* 10.08.2024 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C4%B1s%C4%B1r_Hidivli%C4%9Fi adresinden erişildi.
- Muvakkat Temyiz Heyeti Teşkiline Dair Kanun.* 07.03.2024 tarihinde https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc001/kanuntbmmc001/kanuntbmmc00100004.pdf adresinden erişildi.
- Singer Dikiş Makinesi Tarihçesi.* 03.03.2023 tarihinde <https://singrr.wordpress.com/about/> adresinden erişildi.
- Singer Tarihçe.* 04.03.2023 tarihinde <https://www.singer.com.tr/tr/kurumsal/tarihce> adresinden erişildi.
- Soyadı Kanunu.* 12.12.2022 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.2525.pdf> adresinden erişildi.
- T.C. Resmi Gazete 19 Temmuz 1973 Perşembe.* 30.04.2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14599.pdf> adresinden erişildi.
- T.C. Resmi Gazete 30 Aralık 2023.* 15.05.2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231230M2-10.pdf> adresinden erişildi.
- T.C. Resmi Gazete 7 Temmuz 1945 Cumartesi Sayı: 6051.* 14.01.2024 tarihinde <https://resmigazete.gov.tr/arsiv/6051.pdf> adresinden erişildi.
- T.C. Yargıtay Başkanlığı Tarihçe.* 09.03.2024 tarihinde <https://www.yargitay.gov.tr/tarihce> adresinden erişildi.

Temyiz Mahkemesi Teşkilâtına Dair Kanun. 07.03.2024 tarihinde https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc006/kanuntbmmc006/kanuntbmmc00601221.pdf adresinden erişildi.

Temyiz. 14.06.2024 tarihinde <https://sozluk.adalet.gov.tr/temyiz> adresinden erişildi.

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu. 07.01.2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5403.pdf> adresinden erişildi.

Türk Medeni Kanunu Madde 603. 28.03.2024 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.1353.pdf> adresinden erişildi.

Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete 3 Teşrinisani 1928 Cumartesi. 24.03.2024 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1030T.pdf> adresinden erişildi.

Türkiye'de Kurak Donemin Yayılışı ve Süresi. 07.07.2023 tarihinde http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/tucaum4_4.pdf adresinden erişildi.

Victor Adaman. 18.11.2023 tarihinde <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/149/1807.pdf> adresinden erişildi.

Yargıtayda Görev Yapan Kaç Daire Vardır. 26.02.2024 tarihinde <https://www.yargitay.gov.tr/icerik/73> adresinden erişildi.

Ek.1 Hukuk Terimleri Sözlüğü

- Add: sayma, sanma, itibar etme
- Âdem-i ittifak: uyuşmazlık, ittifaksızlık, birlik oluşturmamak
- Âdem-i kanaat: kanaatsizlik, yetinmeme
- Aher/ahar: gayrı, başkası
- Ahz: alma, kabul etme, zorla alma, esir alma
- Akar: bina, arazi, bağ ve bahçe gibi başka yere nakli mümkün olmayan maldır
- Akdi nesep: evlat edinen ile evlat arasındaki nesep ilişkisi
- Alelusul: gelişigüzel, âdet yerini bulsun diye, baştan savma
- Arşun: metre
- Arz-ı hal: istida, halini arz etme, arzuhal
- Asabe: baba tarafından akrabalar
- Ashab-ı hakikat: hakikat ehli, doğru ve hak yolda olanlar
- Atik evlek: bir ölçü birimi (1 atik evlek = 400 arşın² = 229,668 m²)
- Aza: üye
- Ba tapu: tapusu olan ve tapu ile tasarruf olunan demektir
- Bab/bap: bölüm, kısım, kapı, fasıl, bölüm
- Bedesten/bedestan: kumaş, mücevher ve çeşitli kıymetli eşyaların alım satımının yapıldığı, eşit büyüklükte kubbelerle örtülü, bir çeşit kapalı çarşı
- Ber-mucib: gereğince, icabına göre
- Berveçh: olarak, olduğu üzere, olduğu gibi
- Berveçhi zir/ber-vech-i zir: aşağıdaki gibi, aşağıda anlatılacağı gibi, gelecekte görüleceği üzere
- Beynelverese: mirasçılar arasında
- Beyyine: bir hususun doğruluğunu ortaya koyan şey, delil, burhan, hüccet, davacının iddiasını ispat eden belge, zabıt ve senet gibi sağlam delil
- Bidayet: başlama, başlangıç
- Bila: Türkçedeki –sız, –siz, –suz, –süz ekinin görevinde, Arapça sözcüklerin başına gelerek sıfat ya da belirteç yapan ilgeç

- Bilasale: bizzat, kendisi, eli ile, başkasını vasıta etmeden, asaleten
- Bilcümle: hep, bütün, -in hepsi
- Bilcümle: hep, bütün, -in hepsi
- Bil-müzayede: müzayede ile, açık artırma, mezat
- Bilvekale/bilvelaye: vekaleten, vekalet yoluyla
- Binaenaleyh: bunu üzerine, bundan dolayı
- Canib: taraf, yön, yan
- Cem'an: toptan, hep birlikte, topmal olarak, cümleten
- Cemiyet: dernek
- Cenubi: güneyle ilgili, güneye özgü olan, güney
- Cenup: güney
- Cet: ata, büyükbaba, dede
- Cevaz: onay, izin, uygunluk
- Cihet: yan, yön, doğrultu, semt, yer, mahal
- Def'i: borçluya tanınmış, borçlanılan edimin ifasından özel bir sebeple kaçınma hakkıdır
- Def'i mazarrat: zararı ortadan kaldırmak, zararın önlenmesi, zararı istemek
- Delalet: aracılık, kılavuzluk
- Dellal: komisyoncu, simsar, bir haberi çarşı pazar dolaşıp bağırarak halka duyuran veya satılacak bir malın alım satımında vasıta olup pazarlığı sonuçlandıran kimse
- Der-kar: malum, aşikare olan, içinde olan, içte bulunan (Farsça)
- Derkenar: resmi evrakta metnin kenarına düşülen notlara denir
- Dermeyan: ortada, ortaya konmuş
- Derun: bir şeyin içi, içyüzü, gönül, kalp
- Duhul: girme, giriş, içeri girme, dâhil olma
- Ebaancet/eben'anceddin: babadan babaya, babadan oğula
- Ecrimisil: taşınmaz malı kullanma konusunda hak sahibi olan kişinin rızası veya herhangi bir hukuka uygunluk sebebi olmaksızın hakka konu taşınmazın üçüncü bir kişi tarafından kullanılması karşılığında talep edilebilen haksız işgal tazminatı olarak tanımlanabilir.

- Ehlivukuf: bilirkışı
- Ekseri: çoğu kez, sık sık
- Ekseriyet: çoğunluk, çokluk
- Elyevm: bugün, bugünkü günde, hala, henüz, şimdi, şu anda, şimdiki zamanda
- Emvali menkul mallar: taşınabilir mallar
- Emval-i gayri metruke: terk edilmiş mallar, zorunlu göçe tabi tutulan bu kişilerin geride bıraktığı mallar
- Erşed: olgun, deneyimli
- Esbab: sebebler, bir şeye vâsıta olanlar, sebep olanlar, vesileler, araçlar
- Esbabımucibe: gerekçe, gerektirici sebep
- Esbak: geçen, geçenki, evvelki, daha önceki, eski
- Eshabül feraiz: belirli pay sahibi mirasçılar
- Eşcar: "Şecer"ın çoğulu, ağaçlar
- Etfal: tıfılın çoğulu, arapça çocuklar anlamına gelir
- Evkaf idaresi: vakıf kurumlarından sorumlu olan devlet kurumu
- Evlek: dönümün yaklaşık dörtte biri
- Eytam: yetimler, babaları ölmüş çocuklar
- Fasıla: ara, aralık, kesinti
- Fekki haciz/haczin fekki: para ve teminat borcu için haczedilen bir mal üzerindeki haczin kaldırılması demektir
- Ferağ etmek: bir mülkü tapuda başkasının üstüne geçirmek
- Filasıl: aslında
- Furuu: bir şeyin üst tarafı; dal, kol, şube anlamına gelen fer'ın çoğuludur, miras hukukunda alt soy hısımları ifade eden fıkıh terimi
- Fûrun: ekmekçi fırını, ekmek satılan dükkân, ekmek yapan ya da satan kimse
- Gaip: nerede olduğu, ne durumda bulunduğu bilinmeyen, kayıp, yok olan, göz önünde olmayan, hazır bulunmayan, nerede olduğu bilinmeyen
- Gaiplik: bir kimsenin ölüm tehlikesi içinde olduğunun bilinmesi ama ondan çok uzun bir süre haber alınamaması ya da çok uzun bir süre yitip

gitmiş bulunması durumunda, ilgili kişilerin başvurusuyla, yitikliği yargıç kararıyla onaylanıp kişiliğine son verilmesi

- Galle/galli: Gall kökünden türeyen bir isim olan galle (çoğulu gallât, gılâl) sözlükte "gelir, kira, topraktan sağlanan mahsul" anlamlarına gelir. Bir hukuk terimi olarak ev, han, dükkân gibi gayri menkullerin kirasını, bağ, bahçe ve tarlaların ürününü ve paranın getirisini ifade eder
- Gayri: ayrı, başka, öteki
- Gayrimenkul: taşınamaz mallar
- Gayri kabili şifa: iyi olmaz, onulmaz
- Gömütlük: ölülerin gömüldüğü, gömütlerin bulunduğu alan, kabristan, mezarlık
- Hafid: erkek torun
- Hafide: kız torun
- Hakkı mürur: bir arazi malikinin başkasına ait bir arazi ya da yoldan geçme hakkı
- Hark: arık, ark (ark: bahçe, bağ, tarla sulamak ereğiyle, içinden su akıtılmak için toprağı kazarak açılan su yolu)
- Hasren: muhasara ederek, etrafını kuşatarak, çemberleyerek
- Havi: içinde bulunduran, içine alan, içeren, kapsayan, toplayan, taşıyan
- Hazinei maliye: Hazine ve Maliye Bakanlığı gibi düşünülebilir
- Hemşirezade: kız kardeşin çocuğu
- Hilaf: aykırı, karşıt, ters, yalan
- Hilaf-ı kanun: kanun dışı
- Hin: an, zaman, vakit, sıra, çağ, kıyamet
- Huccet: bir hükmün doğruluğunu kanıtlamak ve muarıza karşı galip gelmek amacıyla ileri sürülen delil
- Huccet: tutanak, belge, mahkemede delil
- Hükmiye: hükümle ilgili, hükme ait, bir karara dayanan
- Hülasa: kısaca, öz, özet olarak
- Hüsnü niyet: iyi niyet, temiz kalplilik

- Iskat/iskat: bir mülkiyet veya hakkın mâlik veya hak sahibine intikali söz konusu olmaksızın düşürülmesi
- İbka: devam ettirmek, azletmemek, yerinde bırakmak, bakileştirmek gibi anlamlar
- İbtidar: başlamak, girişmek
- İcap: gerek, gereklilik
- İcar: kira, kira bedeli
- İdhal: dâhil etmek, içine almak, sokmak
- İfraz: bir toprak parçasının parsellere ayrılması, bir araziyi parsellere bölme
- İhata: çevresini sarma, kuşatma, çevreleme, anlayış, kavrayış
- İkrar: saklamayarak söyleme, açıkça söyleme, gizlemeyip açıklama, bildirme
- İktiza: lazım gelme, gerekme, lazım, ihtiyaç, gerekme
- İlmühaber: bilgi, haber, bir şeye dair verilen resmi kâğıt, tasdikname
- İlzam: birini yanıt veremez duruma getirme, susturma
- İnde'l-muhakeme: yargılanma anında, duruşma sırasında
- İntifa hakkı: başkasına ait bir eşya, hak veya malvarlığı üzerinde belirli bir kişiye tam yararlanma ve kullanım imkânı sağlayan ayni haktır
- İntihap: seçim, seçme
- İntikal: bir hakkın belirli kimselere geçmesi anlamında İslâm hukuku terimi, terekenin mirasçılara geçmesi
- İnzimam: eklenme, katılma, ulanma
- İpka: bir şeyi yerinde bırakma, olduğu gibi tutma anlamına gelir. Gayrimenkullere dair ipka tapu ve ipka hakkı gibi çeşitli işlemlerde sıkça karşılaşılır. Hisseli tapu türlerinden biri olan ipka tapu, tapu üzerinde mal sahibinin hisselerini devrettikten sonra üzerinde kalan hissesini gösteren tapudur
- İptida: önceleri, en önce, ilk önce
- İrs: kalıtım, soya çekim
- İrsaliye: bir yere gönderilen eşyanın listesi, gönderme listesi

- İrsen: kalıtım yoluyla, kalıtımsal olarak
- İsticar: kira ile tutma, kiralama
- İsticar: kiralama
- İsticvap: dava tarafı olan kişinin kendi aleyhine olan hususlarda hâkim tarafından sorgulanması, dinlenmesidir. İsticvap, Arapça kökenli olup cevap kelimesinden türemiştir ve kelime olarak sorgulama anlamına gelmektedir. Hukuken de dava tarafı kişinin belli bir veya birkaç vakıa hakkında sorguya çekilmesidir.
- İstida: dilekçe
- İstidlal: çıkarım
- İstihsal: elde etme, çıkarma, üretme, üretim
- İstilam-isti'lam: bilgi edinmek için yüksek bir makamdan alt makama sorulma, yazı ile bilgi isteme (Arapça)
- İstimhal: zaman isteme, mühlet isteme
- İstirdat: geri alma, bir yeri yeniden ele geçirme, kurtarma
- İşar: bir durumu yazıyla bildirme
- İştira: satın alma, satın alış
- İt'amiyye: bazı vakıf müesseselerinde fakirlerin doyurulması için ayrılan tahsisat
- İta: ödeme, verme
- İtam: yemek yedirmek, doyurmak
- İttiaz: sayma, tutma, alma
- İttibaen: tâbi olarak, ittiba ederek, uyarak, izleyerek, ardından giderek
- İvaz: ödün, karşılık
- İzafeten: bir şeye ya da bir kimseye mal edilerek, ilişik gösterilerek, bağlayarak, dayanarak
- İzahati şifahi: sözlü açıklama
- İzale-i şuyu: ortaklığın giderilmesi davası; bir malın paylaşılabilmesi halinde söz konusu olur
- Kabil: gerçekleşebilir, olabilir, olanaklı

- Kadim: başlangıcı geçmişin derinliklerinde bulunan, pek çok eskiye uzanan, öncesiz
- Kadime: eski, öncesi bilinmeyen
- Kâin: olan, var olan, bulunan, mevcut
- Kani: kanan, yetinen, kanaat getiren, bir şeyin doğruluğuna, gerçekliğine inanmış, kanmış
- Kânun-u sani: ocak ayı
- Kânun-u evvel: aralık ayı
- Karargir: karara bağlanmış, kararı verilmiş, karargir olmak, bir karara bağlanmak
- Karye: köy, nahiyeden küçük yer
- Karzen: borç, ödünç olarak, karz, ödünç
- Kaydiye: kayıt için alınan para
- Kayt: araç, eşya
- Kayyım/kayyum: yasalarla belirlenen bazı durumlarda, başkasına ait bir işi görmek veya bir malı idare etmek için tayin edilen kimse
- Kebir: büyük, ulu
- Kerime: kız evlat
- Kethüda: Osmanlı döneminde, varlıklı kimselerin ya da devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların birtakım işlerini gören kimse
- Ketmetmet: gizlemek, saklamak (vasiyeti ketmetmek)
- Ketmi verese: gerçekte miras hakkına sahip olan bir kimsenin, mirasçılık sıfatı gizlenerek veya yok sayılarak, diğer mirasçılar tarafından mirasın paylaşılması ve intikalinin sağlanması hallerinde meydana gelen hukuki durumdur
- Kıraat: okuma
- Kışlak: çevresine göre yüksek rakımlı yerlerde kış aylarının aşırı soğuklarından etkilenen göçebe yaşam tarzını benimseyen insanların gittikleri, daha sıcak olan görece alçak rakımlı bölgelerdir. Kışlaklar, genelde deniz, göl ve akarsu kıyılarıdır.
- Kıtla: bir dönümden küçük yer

- Kile: genellikle tahıl ölçmede kullanılan, yaklaşık 25 kg oylumunda bir ölçek
- Kuyudat: resmi defterdeki kayıtlar
- Küşat: açılış anlamına gelmektedir. (Mal sahiplerinin, beyannamelerini düzenleyebilmek için beyandan önce eşyalarını muayene etme, numune alma ve tartma hakkıdır.)
- Layiha: herhangi bir konuda bir görüşü dile getiren yazı, tasarı
- Ledessual/lede-s-sual: sorulduğu anda, soru sorulduğunda
- Maa: ...ile, ...le, beraber, birlikte
- Madut: sayısı bilinen, sayılmış, sayılı, belli cinsten sayılan
- Mahdum: oğul
- Mahfuz: saklı, korunan (mahfuz hisseli mirasçı)
- Mahiyet: nitelik, vasıf, öz, asıl, esas, bir şeyin içyüzü, aslı, esası, bir şeyin neden ibaret olduğu, künhü, hakikati
- Mahlul: murisi ölen sahipsiz mal, mirasçısı bulunmayıp hükümete kalan miras, çözülmüş, dağılmış, hallolmuş, erimiş
- Mahreç: çıkış yeri, çıkak, boğumlanma noktası
- Mahsusa: mahsus, hususi
- Makluan: sökülerek, kökünden çıkarılmış olarak, maklu, sökülmüş, kökünden çıkarılmış, kal' olunmuş, maklub
- Maksut: niyet edilen, yapılmak, erişilmek istenilen, amaçlanan
- Malumat: bilgi, bilinen şey
- Malumulhudut/malumul hudut: sınırları belli, sınırları bilinen
- Malume: bilinen, belli, bilinen konu/iş/şey
- Mansup: atanan (mansup mirasçı; murisin iradesiyle tayin edilen mirasçı)
- Maruf: herkesçe bilinen, ünlü, tanınmış
- Matlup: istenilen, talep edilen, dilek
- Matuf: bir yöne eğilmiş, atfedilmiş, yöneltilmiş
- Mazarrat: zarara uğrama, zarar
- Mebni: -den dolayı, -den ötürü
- Mecmua: dergi

- Medar: dayanak, destek, yardımcı
- Mefat: ölüm, fayda, yarar
- Mefruk: ölünmüş, ayrılmış tefrik edilmiş
- Melhuz: beklenen, düşünülen, umulan
- Men: engelleme, yasaklama
- Mensucat: dokunarak elde edilmiş, dokunmuş şeyler, dokumalar, dokuma işi, tekstil (Mensûcat sanâyii)
- Mensuh: hükümsüz bırakılan, hükmü kaldırılmış, geçerliliği kalmamış
- Merbut: bağlanmış, bağlı olan, ilişik bulunan, ilişkin
- Merhun: rehnedilen mal, rehin edilmiş olan
- Meri: Yürürlükte olan, geçerli, yürürlükte
- Meriyet: yürürlük
- Mesbuk: geçilen, geride kalan kimse
- Mesmu olmak: dinlemeye değer olmak, ilişkin şartların gerçekleşmesi nedeniyle, esasa girmek için yeterli görülmek
- Meşruhat: açıklamalar
- Methal: bir yapının giriş yeri, giriş, antre
- Metruk: terk edilmiş, bırakılmış
- Mevadd: kanunlar, nizamlar, hususlar, lügat gibi metinlerde her biri, başlı başına bir hüküm veya bir mevzu konu bildiren kısımlar, maddeler
- Mevrus: ırsi, kalıtım olarak geçen, vereseye ait olan, miras edilmiş, miras edilen eşya
- Mevrusat: mirastan gelenler
- Mezbur/mezbure: adı geçen, yukarıda söylenmiş olan
- Mezkûr: az önce anılmış bulunan, az önce adı geçen, anılan
- Minel kadim: çok evvelden, eskiden beri (Osmanlıca'da yazılışı: min-el kadim)
- Muahhar: sonraya bırakılmış, ertelenmiş, daha sonraki, geç, gecikmiş, bir şeyin sonuna ait
- Muaraza: çekişme, kavga
- Muarrif: tarif edici, anlatıcı, izah edip bildirici, tanıtan, tercüman

- Mubayaa: satın alma
- Mucibe: vesile, sebep, neden
- Mufassalan: geniş, izahlı olarak, ayrıntılı, kısımlara ayrılarak anlatılmış, geniş malumatlı
- Muhakeme: akıl yürütme, uslamlama, usavurma, birbirine karşı savları olan iki yanı dinleyerek bir yargıya varma, yargılama
- Muharip: savaşa katılmış, savaşmış, savaşçı (tam tersi olarak gayrimuharip kelimesi kullanılmaktadır)
- Muharrer: yazılı, yazılmış, tahrir olunmuş
- Mukarin: yakın olan, bitişen, ulaşan, ulaşmış olan, beraber, yakın olan, bitişik, yakın
- Mukayyet olmak: korumak, gözetmek
- Mukayyet: bağlı bulunan, bağlanmış olan, bir koşula bağlanmış olan
- Mukim/mukime: bir yerde oturan, ikamet eden
- Mukteza: gerekli olan, gereken
- Muktezi/muktazi/muktazı: gerekli olan, gerekli, lüzumlu şey
- Mumaileyh: az önce anılan, adı geçen kimse, yukarda anılan kişi
- Muntekil: intikal eden, miras kalan
- Musaddak: Doğru ve gerçek olduğunda kimsenin şüphesi kalmamış, doğrulanmış, onaylanmış, tasdik edilmiş, onaylı, sadakati ve doğruluğu tanınmış, ispat edilmiş olan, resmî bir makam tarafından onaylanmış
- Muta: veri
- Mutasarrıf: bir şeyi elinde bulunduran ve o şey üzerinde kullanma hakkı bulunan, tasarruf eden, bir hakkı kullanan
- Mutazammın: üstüne alan, tazmini kabul eden, kefil olan, ödemeyi kabul eden
- Mutbah: mutfak
- Muteber: itibar gören, hatırı sayılan, saygınlığı bulunan, saygın, sözü geçer, güvenilir, inanılır
- Muvafık: uygun

- Mübhem: iyice belli olmayan, mutlak âşikâr olmayan, belirsiz, gizli, üstü kapalı
- Mübrez: gösterilmiş, meydana konulmuş, ibraz olunmuş
- Mücerret: soyut, yalın, yalnız
- Müdafaai Milliye Vekaleti: Millî Savunma Bakanlığı gibi
- Müddeia: iddia edilen
- Müddeabih: davaya neden olan çekişmenin konusuna denir, dava konusu, iddia
- Müddeabih: davaya sebep olan şey, davacının dava ettiği şey
- Müddei: davacı, dava eden, bir sav öne süren
- Müddeialeyh: dava açılan kişi, davalı
- Müddeiumumi: başsavcı
- Müessir: etkili, sonuçlu, dokunaklı
- Müfrez: bir bütünden ayrılmış, taşınmazın bölünmesi sonucu oluşmuş, bütünden ayrılmış parçaları ifade eder.
- Mühtedi: diğer dinlere mensupken veya dinsiz iken İslâm'a girme anlamında kullanılan bir terim
- Mülga: varlığı kaldırılan, kapatılan
- Mümeyyez: temyiz edilmiş, seçilmiş, ayrılmış
- Mümeyyezünbih: iyi, yeğ
- Mümeyyiz: temyiz eden
- Münazaa: ağız kavgası, çekişme, iki taraf arasındaki düşmanlık
- Münazaun fih: çekişmeli, hakkında ihtilaf mevcut olan şey, münakaşa edilen mesele, aradaki husumete sebep olan
- Münderecat: içindikiler, toplanılan, bir araya getirilen şeyler demektir
- Münderiç: bir şeyin içinde yer almış, içinde bulunan, bir şeyin içine konulmuş bulunan, derç olunan
- Münfehim: anlaşılan, kavranılmış, idrak edilmiş olan
- Müntakil (müntekil): intikal eden, geçen
- Müntehab/müntehap: seçilmiş, güzide

- Mürfaa: dava açmak, alt mahkemenin kararına karşı üst mahkemeye başvurmak
- Müruru zaman/müddet: zaman aşımı
- Müsadif: talihsiz
- Müsavi: eşit, denk
- Müskirat: alkollü içkiler
- Müstecir: bir şeyi kira ile tutan, kiracı
- Müsted'i: dilekçe veren, istida eden kimse
- Müstenid: bir şeye dayanan, bir delili şahidi olan, dayanan
- Müşarün ileyh: kendine işaret edilen, ismi evvelce söylenmiş olan
- Müşevveş: karmakarışık, anlaşılmaz, düzensiz, karışık
- Müştemilat: eklenti, binaların dışına yapılan küçük bölümler
- Mütalaa: herhangi bir konu üzerinde ayrıntılı düşünme ile oluşan görüş ve yorum, ayrıntılı düşünme, etüt
- Müteaddit: birden fazla, çeşitli (müteaddit mirasçılar)
- Müteallik: ilgili, ilişkin
- Mütebaki: gerideki, geride kalan, kalan
- Mütecaviz: -den çok, -i aşan (yirmi seneyi mütecaviz bir müddetten beri)
- Mütedair: ilgili, ait, dair olan, ilişkin olan anlamlarında kullanılan hukuki kelime
- Müteferri: dallanan, bir kökten ayrılan, bir kökle alakalı olan
- Mütegayyib: gözden kaybolan, görünmeyen, uzaklaşan, görünmez olan
- Mütekabil: karşılıklı
- Mütekait: emekli
- Mütekevvin: hasıl olan, mevcut bulunan, var olan
- Müteveccih: bir şeye veya yöne yönelen, birine teveccüh gösteren
- Müteveffa: ölen
- Müttefikan: oybirliğiyle, elbirliğiyle
- Müverris: mirasçısına malı geçen ölmüş kimse

- Müzekkere: yargılama makamının, bir kararın yerine getirilmesi konusunda belli bir makama yazdığı yazı, bir iş için, ilgili üst makama yazılan yazı
- Nakz/nakız: bozma
- Nasb: bir rütbe alma, bir memurluğa tayin edilme
- Natık: Konuşan, söz eden, söyleyen, beyan eden, idrak eden, bildiren, fikir ederek düşünen
- Nezaret: bakanlık
- Nısıf: yarı, yarım
- Niza: bozuşma, çekişme
- Onanmak: Temyiz Mahkemesinin, yerel mahkemenin ya da istinaf mahkemesinin vermiş olduğu kararın hukuka aykırı olmadığını belirtmesidir
- Pederşahi: ataerkil
- Raptetmek: bir şeyi bir yere tutturmak, iliştiirmek ya da iki şeyi birbirine iliştiirmek, bağlamak
- Refi: yüksel, yüce, âli
- Reis: başkan
- Ruhsatname: yapılması resmi izne bağlı şeyler için ilgili makamlarca belirlenen şartlara uyulması kaydıyla verilen izin belgesi, izin kâğıdı, ruhsat
- Rûfeka: arkadaşlar
- Rüyet etmek: bir davaya bakmak
- Sabık: eski, geçen, önceki
- Sadır olmak: ortaya çıkmak, meydana gelmek, zuhur etmek
- Sagir (sağir/sağire): küçük, ufak, buluğa ermemiş çocuk
- Sak: (bitkide) sap
- Sakıt olmak: hükmü kalmamak
- Salahiyettar: yetkili
- Salifülbeyan(salif-ül beyan): bildirilmiş, beyanı geçmiş

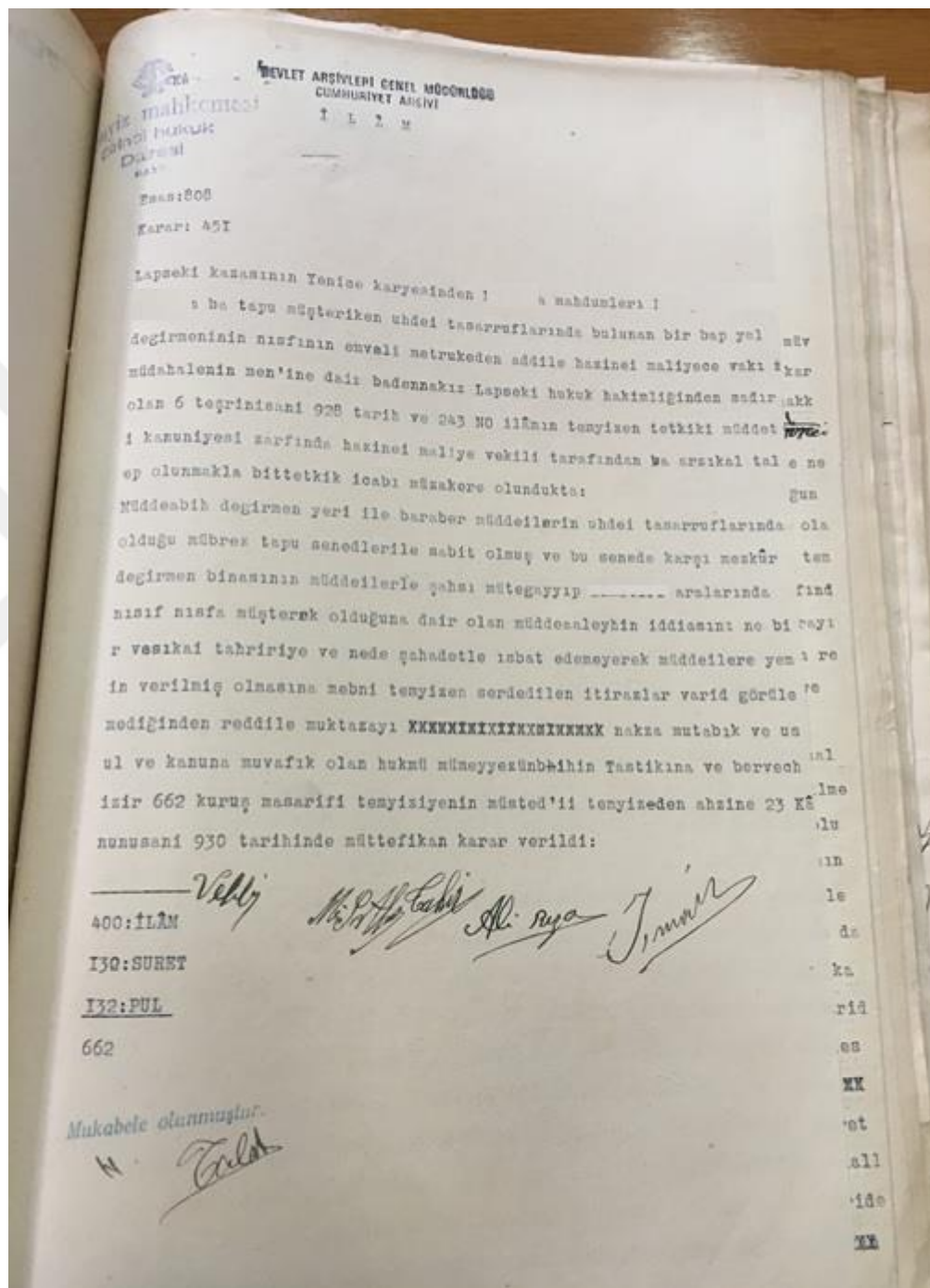
- Salifüzzikr: zikredilen, anılan, zikri geçen, mezkûr, yukarıda ismi geçen, yukarıda, daha evvel söylenen
- Sarahat: açık, belli, anlaşılır olma durumu, açıklık, belirlilik (sarahaten)
- Sarih: kolay anlaşılır, belli, belirgin, açık, belgin
- Serdetmek: ileri sürmek, önermek
- Serdetmek: ortaya atmak, öne sürmek
- Sudur: çıkma, öne çıkma, ileri gitme, bir kaynaktan kaynama, türeme, yayılma, (ferman) yayımlanma" anlamına gelir
- Suiniyet: iyi olmayan amaç, kötü niyet
- Sübut: sabit, kati olarak meydana çıkmak, şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkma
- Şahadet: tanıklık, şahitlik, hazır bulunmak, müşâhade etmek, yemin etmek, açıklamak, hüküm vermek
- Şamil: içine alan, kaplayan, kapsayan
- Şark: doğu
- Şayan: bir şeye değer, uygun, yaraşır, layık
- Şayia: Herkesin duyduğu söylenti, her tarafa yayılmış olan söz, yaygın haber, haber, dedikodu, yayılmış söylenti
- Şayian: ortaklaşa, bir mal üzerinde ve her parçasında ortakların hak sahibi olduğu durum, her parçaya yaygın ortaklık
- Şehadet: tanıklık
- Şehremaneti: Osmanlı İmparatorluğunda yerel yönetim, belediye
- Şifahi: sözlü
- Şimal: kuzey, sol taraf
- Şinik: sekiz kiloluk tahıl ölçüğü
- Şira: satışa çıkarmak, satmak, sunmak manasına gelir
- Şuf'a hakkı: Genel Olarak, Önalım hakkı, paylı mülkiyet hükümlerine tabi taşınmazlarda bir paydaşın taşınmazdaki payını kısmen veya tamamen üçüncü kişiye satması halinde, diğer paydaşlara, satılan bu payı öncelikle satın alma yetkisi veren bir haktır.
- Şuhud: görme, şahit olma, şahitler

- Şümül: içine alma, kaplama, kapsama, kapsam
- Şürekâ: ortaklar
- Taalluk/teallük: ilgisi bulunma, ilgisi olma, bağıntı, ilinti, ilgi
- Tabip: hekim, doktor
- Tahrirat: resmi dairelerdeki yazışmalar
- Tahtim: mühür basma, mühürleme
- Takrir: yerleştirme, yerleşme, ders verme, anlatış
- Talak: İslamlığın kurallarına göre evliliğin sona ermesi, (dinsel nikâhta) boşanma
- Tarafeyn: iki taraf, iki yan
- Tasdik: onay, onaylama
- Tashih: yanlışın yerine doğrusunu koyma, düzeltme, düzelti (tahsis kaydı/tahsisi kayıt davası: düzeltme, tapu kütüğüne yanlış yazılmış bir kaydın belgelerine uygun olarak düzeltilmesi işlemidir)
- Teayyün: belli başlı olmak, meydana çıkma, görünme
- Tebdil: değiştirmek, dönüştürmek
- Tebenni: evlat edinme, nesebi (soydanlığı) bilinen bir kişiyi evlat edinme
- Tebeyyün: ortaya çıkma, belli olma, belirme
- Tedavül: elden ele dolaşma, kullanma, sürüm, geçerlilik, dolaşım
- Teferru: birçok kollara ayrılmak
- Teferruğ: satın alınan bir taşınmazın tapuda devir işleminin yapılması, Devletin, Kamu hizmetlerinin yerine getirilebilmesi için gereksinme duymaksızın ya alacağını güvence altına alma ya da ortağı bulunduğu bir malın ucuza satılmasını önlemek için başvurduğu mal edinme yoludur.
- Tefhim: anlatma, bildirme
- Tefrik: ayırt etme, ayırma
- Tefviz: ihale, sipariş etme, havale etme, dağıtım, ısmarlama, bir taşınmazı belli bedel karşılığında üçüncü kişinin üzerinde bırakma
- Tegayyüp: yitmek, kaybolmak
- Tehir: başka bir zamana bırakma, geciktirme

- Tekemmül: gelişme, olgunlaşma, erginleşme, yetkinleşme, gelişim, olgunluk, erginlik, yetkinlik
- Telkinat: telkinler, aşlamalar
- Temlik: bir mülkü birine mülk olarak verme, birini mülke sahip kılma, bir hakkın başka bir kimseye geçirilmesi
- Tenfiz: hükmü yerine getirme
- Tereke: ölen bir kimseden kalan her şey
- Terekküp: birkaç şeyin birleşmesinden oluşma, bileşme
- Terkin: yazılmış bir şeyi çizerek silme
- Teşrin-i sani: kasım ayı
- Teşrinievvel: ekim ayı
- Tetkikat: araştırmalar, incelemeler
- Tevcih: belli bir yöne döndürme, yöneltme, (rütbe, makam) verme
- Tevdi: bırakma, verme, sunmak
- Teveccüh: bir yana doğru yönelme, yüzünü bir yana doğru dönme, çevirme
- Tefvikan: –e göre, uygun olarak, uyarak
- Tevkil: birini kendisine vekil etme
- Tevliyet: bir vakfın işlerine bakma vazifesi, mütevellilik, vakıf mallarına bakma görevi
- Ubur: geçmek, atlamak
- Uhde: bir kimsenin yapmakla yükümlü olduğu görev, iş, yükümlülük, sorumluluk
- Ukud: akit, şartlar, iki tarafça kabul edilen şeyler
- Urgan: keten, kenevir, pamuk, jüt gibi türlü dokuma maddelerinin herhangi birinden yapılan ince halat
- Vaki: olan, olmuş
- Varid: gelen, erişen, bir şey hakkında söylenen
- Varidat: gelirler (varidat memuru)
- Vazıulyed/vazı-ul-yed: el koyan, eline alan, bir malı eline geçirmiş olan
- Vicah/vicahi: yüz yüze gelme

- Vuzuh: açık olma durumu, açıklık, aydınlık, bellilik, sözlü ve yazılı anlatımda anlam açıklığı, anlaşılabilirlik
- Vüsuk: inanma, güvenme, itimat etme
- Zade: oğul, oğlu, soylu kişi
- Zahiren: görünüşe göre, dışardan, görünüşte
- Zevce: erkeğin nikahlandığı kadın, nikâhlı eş (kadın)
- Zımnında: dolayısıyla, için (iyelik ve bulunma hâli eklerinin kalıplaşmasıyla)
- Zikir: sözünü etme, anma, söyleme
- Zilyet: sahibi kendisi olsun olmasın bir malı kullanmakta olan, elinde tutan kimse, eldecı

Ek. 2 Yargıtay Üyelerinin İmza Düzenine ilişkin Karar Örneği

Ek. 3 T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivleri 1930 Yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi Arşiv Belgelerinin Fiziksel Durumunu Gösterir Resimler

I.

II.

III.

Ek. 4 1960 Seçilme Tarihine Kadar Kayıtlarda Ulaşılabilen Yargıtay Üyeleri Listesi (Kıdem Sırası)

Adı ve Soyadı	Başlayış Tarihi	Adı ve Soyadı	Başlayış Tarihi
M. Emin Ali Bey		Münir Efendi	12/3/1330
Mustafa Sıtkı Bey		Pertev Efendi	26/3/1330
Osman Bey		Arif Bey	21/8/1330
Veyzi Daim Bey		Memduh Bey	27/10/1330
Fahrettin Bey		Ahmet Rıfat Bey	16/1/1331
Ali Taha Bey		Mehmet Servet Bey	12/11/1331
Memduh Bey		Ömer Raşit Bey	14/11/1331
Faik Efendi		Ahmet Mahir Bey	2/4/1333
Kostaki Efendi		Zühtü Bey	24/10/1334
Mustafa Şeref Bey		Artin Müstahcıyan Efendi	21/1/1335
Mehmet Niyazi Bey		Hasip Bey	5/4/1335
Kemal Göğüş		Viran Şubuk Efendi	13/7/1335
Tahir Molla Bey	8/7/1303	Hasan Fehmi Bey	22/3/1336
Muzaffer Bey	8/7/1303	İhsan Bey	24/4/1336
M. Nurullah Neşet Ef.	20/5/1310	Nihail Latif Efendi	24/4/1336
Mehmet Hüsnü Efendi	6/4/1313	Esat Bey	24/4/1336
Kemâl Bey	28/6/1315	Semih Bey	24/4/1336
Ali Haydar Efendi	6/5/1316	Nazif Bey	24/4/1336
Ali Rıza Bey	19/3/1321	Paskal Efendi	24/6/1336
Arif Bey	10/10/1321	Osman Zeki Bey	24/7/1336
Musa Kâzım Bey	10/11/1321	İbrahim Şevki Bey	2/8/1336
Memduh Bey	4/12/1322	Osman Remzi Bey	5/8/1336
Hakkı Efendi	7/1/1322	Ahmet Asım Bey	8/8/1336
Arif Bey	24/7/1323	Yusuf Ziya Efendi	9/8/1336
Tatyos Rıfkı Efendi	2/9/1323	Halil Hilmi Bey	10/9/1336
Gabriel Efendi	2/2/1324	Bekir Sıtkı Bey	12/9/1336
Nesip Bey	2/2/1324	Mehmet Ali Münir Bey	2/10/1336
Hasbi Efendi	24/4/1324	Şevket Bey	7/10/1336
İbrahim Hayrettin Bey	24/4/1324	Şefik Bey	4/12/1336
Ohanes Efendi	14/11/1324	Hasan Hulki Bey	9/12/1336
Abdullah Efendi	10/1/1325	Bahri Efendi	10/3/1337
Yorgaki Efendi	21/5/1325	Yusuf Cemal Bey	26/4/1337
Mehmet Celalettin Bey	23/5/1325	Galip Efendi	17/8/1337
Ali Rıza Bey	10/9/1325	Yusuf Rıza Bey	9/9/1337
Abdullâtif Bey	10/9/1325	Bekir Sami Bey	26/9/1337
İsmail Sami Bey	5/11/1325	Artun Efendi	8/1/1338
Mithat Bey	10/12/1325	Sanih Bey	17/1/1338
Ali Galip Efendi	10/12/1325	Cevat Bey	18/3/1338
Ali Bey	10/12/1325	Abdullah Mecdi Bey	2/6/1338
Avramaki Efendi	10/12/1325	Vehbi Efendi	8/8/1338
Hamdi Efendi	10/12/1325	Sait Bey	8/8/1338
Mustafa Nedim Bey	10/12/1325	Nail Bey	8/8/1338
Asım Efendi	10/12/1325	Atıf Bey	8/8/1338
Talat Bey	10/12/1325	Baha Bey	28/8/1338
Mehmet Ata Bey	14/3/1327	İsmail Hakkı Bey	23/12/1338
İstapan Garabet Efendi	10/5/1327	Nazmi Bey	2/3/1339
Ali Haydar Bey	5/6/1327	Mustafa Nazmi Bey	25/11/1339
Emin Efendi	5/11/1327	Mehmet Ali Bey	25/11/1339
Kazım Bey	5/1/1329	Mehmet Nafiz Bey	25/11/1339
Sadrettin Bey	22/1/1330	Yusuf Ziya Bey	25/11/1339

Adı ve Soyadı	Başlayış Tarihi	Adı ve Soyadı	Başlayış Tarihi
Mehmet Sait Bey	8/12/1339	Tevfik Bey	2/11/1930
Ali Naili Bey	10/12/1339	Osman Remzi Bey	25/11/1930
Abdullah Bey	15/12/1339	Cevdet Bey	19/12/1930
Mehmet Esat Bey	15/12/1339	Süleyman Akın	25/6/1932
Hasan Semih Bey	15/12/1339	Ramazan Saim	25/6/1932
İsmail Hakkı Bey	15/12/1339	Abdurrahim Ulvi	23/8/1932
Mustafa Nazmi Bey	17/12/1339	A. Kemalettin Ögen	23/8/1932
Ali Nail Bey	29/12/1339	Sabit Aköner	23/8/1932
Abdulah Bey	3/1/1340	Sadi Sağanak	23/8/1932
İsmail Vehbi Bey	6/1/1340	Hüseyin Fevzi Bey	5/1/1933
Ali Rıza Bey	6/2/1340	Ali Rıza Bey	23/1/1933
Yusuf Cemal Bey	6/2/1340	Abdülkerim Bey	16/4/1933
Hacı Osman Asım	6/2/1340	Yusuf Şükrü Bey	11/10/1933
Yusuf Cemal Bey	6/2/1340	Ahmet Samim	11/10/1933
Ali Rıza Bey	20/2/1340	Ahmet Şerafettin Bey	11/10/1933
Mustafa Sıtkı Bey	10/5/1340	İsmail Vasıf Bey	5/3/1934
Tahir Bey	10/5/1340	Raşit Konuk	13/2/1935
Tahir Bey	10/5/1340	Osman Nuri Koni	5/3/1935
Kemal Bey	20/7/1340	Ferit Yasa	12/6/1935
Abdullah Hilmi Bey	20/7/1340	Salih Hilmi	12/6/1935
Abdullah Hilmi Bey	31/7/1340	Talat Akdoğan	26/9/1935
Faik Nafiz Bey	15/7/1341	Suat Gürol	18/9/1936
Niyazi Rebi Bey	23/8/1341	Mehmet Ata Bey	14/3/1937
Halil Hilmi Kışmıroğlu	16/2/1926	Kasım Lütfi Engür	2/11/1937
Nail Bey	5/9/1926	İsmail Hakkı Kotangil	20/11/1938
Hüseyin Avni Bey	5/9/1926	M. Asım Tunçay	21/11/1938
Reşat Bey	9/9/1926	M. Necati Ünlügil	17/4/1939
Mehmet Şevket Bey	15/9/1926	M. Sadık Doğruöz	23/8/1939
Cemil Bey	17/11/1926	Ahmet Asım Bey	25/11/1939
Süleyman Faik Bey	28/6/1927	Mehmet Emir Ali	10/5/1940
İsmail Sıtkı Bey	10/12/1927	M. Raif Onay	22/8/1940
Ahmet Ziya Bey	12/5/1928	M. Süreyya Arkan	22/8/1940
Mustafa Asım Bey	13/6/1928	Mustafa Derviş Erdem	25/1/1941
Mustafa Asım Bey	13/6/1928	Süleyman Mesut Güney	6/8/1941
Nail Bey	13/6/1928	M. Zeki Ferel	6/8/1941
Süleyman Sırrı Bey	13/6/1928	Vehbi Gündüz	6/8/1941
Nusret Bey	13/6/1928	Niyazi Tuna Bey	23/8/1941
Süleyman Reşat Bey	13/6/1928	Niyazi Bey	23/8/1941
Mustafa Asım Bey	13/6/1928	Rüstem Niyazi Kayalar	29/3/1942
Hüseyin Kamil Bey	23/6/1928	H. Hilmi Kışlaloğlu	29/3/1942
Hüseyin Zihni Bey	10/11/1928	Ali Rıza Güven	22/7/1943
Hüseyin Sabri Bey	16/1/1929	İ. Semih Arslan	22/7/1943
Ahmet Raif Bey	23/6/1929	A. Kemal Bey	22/7/1943
Osman Tevfik Bey	2/11/1929	A. Rıza Yardım	29/7/1944
Osman Tevfik Bey	2/11/1929	M. Ali Tahir Yiğit	29/7/1944
Ahmet Refik Bey	12/11/1929	Ali Rıza Yardım	29/7/1944
Yakup Rasım Bey	23/1/1930	M. Cemil Altay	29/7/1944
Ali Kemal Bey	25/10/1930	Muhittin Yum	29/7/1944
Fazıl Saraçbay	29/7/1944	S. Seyfettin İnan	18/8/1951
Burhanettin Ögen	3/8/1944	H. Sabri Sıdar	18/8/1951
Hakkı Tüzemen	15/10/1944	Ali Kafadaroglu	18/8/1951
Alattin Alpay	15/10/1944	Cevat Ergül	18/8/1951
Galip Kınoglu	15/10/1944	Halil Sıtkı Yusufoğlu	18/8/1951

Adı ve Soyadı	Başlayış Tarihi	Adı ve Soyadı	Başlayış Tarihi
Hüseyin Kurtuldu	15/10/1944	Abdullah Rüştü Kayıkçıoğlu	28/8/1951
Tahsin Tüzer	25/10/1944	İhsan Dizdar	25/1/1952
Nazif Çağlayan	26/1/1945	Faik Uras	21/2/1952
Bahri Yoldaş	13/6/1945	Cevat Serim	15/5/1952
Münir Arer	13/6/1945	Mehmet Asım Erkan	15/5/1952
Ali Rıza Tamtekin	18/7/1945	Abdurrahman Sincer	15/5/1952
M. Rauf Güral	18/7/1945	S. Nezihi Kumral	15/5/1952
Ali Akif Okan	18/7/1945	Veli Naci Pozlu	15/5/1952
Ali Ünlü Şar	28/7/1945	M. Cemil Tüzemen	15/5/1952
İ. Ethem Kaynak	28/8/1945	Abdurrahman Sincer	31/5/1952
Halim Gençosman	26/9/1945	Amil Artus	11/6/1952
Halim Gençosman	26/9/1945	Mazhar Tüzel	15/8/1952
Lütfi Tan	28/9/1945	Fazıl Uluocak	11/10/1952
Halit Evren	8/10/1945	Ethem Reşat Bayramoğlu	21/3/1953
M. Lütfi Çöker	20/10/1945	Rahmi Anlı	14/6/1953
Hamdi Türe	20/10/1945	A. Fazlı Öztan	8/9/1953
Rauf Dizdar	16/5/1946	Kahraman Koç	8/9/1953
Halil Hilmi Akçal	16/5/1946	Osman Nail Özkan	11/9/1953
Kemal Kavacıoğlu	21/6/1946	Üveyit Gılsaralıoğlu	17/9/1953
Kâzım Akyol	16/9/1946	A. Recai Özmen	22/9/1953
M. Sakıp Kınöğlu	16/9/1946	İsmail Zeybekoğlu	30/9/1954
Nuri Okcuoğlu	13/1/1947	A. Nuri Tümer	20/10/1954
Hatemi Şahinoğlu	12/9/1947	Necmettin Arvas	13/3/1955
H. Kâzım Şuda	12/9/1947	M. Necati Erdoğan	14/3/1955
M. Bekir Karyol	12/9/1947	M. Kâmil Gürçay	14/3/1955
Nusret Tunçalp	12/9/1947	A. Fethi Ünver	15/3/1955
Muzafferettin Arkan	10/5/1948	Zahit Çandarlı	4/4/1956
M. Cemil Ayata	3/8/1948	Seyit Niyazi Ünal	30/4/1956
Kâzım Haraççı	3/8/1948	M. Nedim Özkan	3/5/1956
M. Nail İnci	31/8/1948	Yusuf Bahri Bilim	4/5/1956
Sadık Taşkın	23/3/1949	İsmail Hakkı Uma	4/5/1956
Celâlettin Toksoy	15/5/1949	Feridun Bagana	30/5/1956
Suat Bertan	23/8/1949	Ali Ragıp Alan	17/10/1956
Mehmet Gıcıman	23/8/1949	Sadi Ertem	31/10/1956
Muhtar Uğurlu	23/8/1949	Kevni Nedimoğlu	20/6/1957
İsmail Hadımlıoğlu	15/12/1949	Ömer Lütfi Ömerbaş	21/6/1957
Celalettin Türkgeldi	27/2/1950	Hüseyin Nuri Sümer	24/3/1958
Cemil Tokuz	14/6/1950	Hasan Tahsin Ünür	2/10/1958
Mehmet Arkan	14/6/1950	M. Hayri Mumcuoğlu	6/10/1958
Ali Sakıp Güran	14/6/1950	Süleyman Fuat Erdoğan	26/2/1959
Fehim Ziya Zoga	19/6/1950	Fahrettin Demirel	9/3/1959
Kaya Kırılmaz	10/12/1950	M. Emin Gedizlioğlu	7/9/1959
Sakıp Esen	26/12/1950	M. Kâzım Kiziroğlu	7/9/1959
M. İzzet Aker	26/12/1950	A. Hamdi Çolakoğlu	28/9/1959
Necmettin Kışlal	26/12/1950	Veli Ünver	30/9/1959
Feyzullah Uslu	15/6/1960	Salih Zeki Culfaz	1/9/1960
M. Adnan Damcı	20/6/1960	Besim Ekrem Gökvardar	24/5/1962
M. Vasıf Göksu	27/7/1960	Mehmet Hamit Bey	12/2/1964

Ek. 5 İzin Dilekçeleri

I.

T.C.
CUMHURBAŞKANLIĞI
Devlet Arşivleri Başkanlığı
Belge Tespit ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı

Sayı : 72424901-805.02.05-E.11168
Konu : Arşivlerden Yararlanma

21.06.2019

Sayın Özgül Doğan YALÇINTEPE
Üniversiteler Mahallesi Bilkent Plaza A2 Blok
İç Denetim Daire Başkanlığı
Bilkent / ANKARA

İlişi : Özgül Doğan YALÇINTEPE'nin 19.06.2019 tarihli başvurusu.

İlgi yazı ile doktora tezinizde kullanmak üzere 1930 yılı Yargıtay 1. Hukuk Dairesi kararlarını incelemeye ihtiyaç duyduğunuz ve bu konuda 21167610/1557/2892 sayılı 03/03/2017 tarihli Yargıtay Birinci Başkanlığından aldığımız izin ile de kararlara ulaşmak istediğiniz belirtilmektedir.

Başvurunuz incelenmiş ve kararlara ulaşmanız uygun bulunmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır
Şakir GÜRSOY
Başkan a.

Belge Tespit ve Değerlendirme Dairesi Başkanı

Bu evrakın 5070 sayılı
Kanun gereğince e-imza
ile imzalandığı tasdik olunur.
21.06.2019 Şergiz ÇAYAR
Şube Müdürü

Not: 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

Devlet Dairesi Kodu: 5270DTEG075411901557/2892 Belge Tespit Dairesi Başkanlığı
Adresi: ANKARA, Gıyasettin M. 95. S. No:3 06170 Yenimahalle-ANKARA
Telefon: (312) 307 90 00
Faks: (312) 315 10 00

İlgi için: Fatih YILMAZ
Sözleşmeli Personel
Telefon No: (312) 307 91 25

II.

	T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI Devlet Arşivleri Başkanlığı Belge Tespit ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı	
Sayı : E-72424901-805.02.05-67420		02.02.2023
Konu : Arşivlerden Yararlanma		
Sayın Özgül DOĞAN YALÇINTEPE		
İlgi : 31.01.2023 tarihli başvurunuz.		
İlgi başvuru ile doktora tezinizde kullanmak üzere Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanlığı kararlarının hangi yıldan başladığı ve mevcut ise 1923-1943 yılları arası ilamların karar sayıları talep edilmektedir.		
Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanlığından Başkanlığımıza intikal eden ilamlar üzerinde yapılan araştırma neticesinde talep edilen bilgiler yazımız ekinde tarafınıza gönderilmiştir.		
Bilgilerinize rica ederim.		
Alparslan BAŞAR Devlet Arşivleri Başkanı a. Belge Tespit ve Değerlendirme Dairesi Başkanı		
Ek: Yazı Eki (1 Sayfa)		
Bu belge, güvenli elektronik imzalıdır ve onaylanmıştır.		
Doğrulama Kodu: 610B579C-6610-4EDD-9F05-27F462C99B32 Doğrulama Adresi: https://www.turkiye.gov.tr/kds-ebys		
Gayret M. 95. S. No: 306170 Yenimahalle-ANKARA		
Telefon No: (0 312) 307 90 00 Faks No: (0 312) 315 10 00		
e-Posta: dah@devletarsivleri.gov.tr		
YEDİ AKADEMİ		

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi Başkanlığı 1933-1943 Yılları Arası Evrak Adetleri	
Tarih	Karar Sayısı
1933	223-3808 Arası
1934	1-3840 Arası
1935	1-3649 Arası
1936	1-5642 Arası
1937	193-4659 Arası
1938	1-4505 Arası
1939	1-4371 Arası
1940	1-4746 Arası
1941	1-4117 Arası
1942	1-3800 Arası
1943	1-5434 Arası

Ek 6. Kanun Metni

Orijinal Metin:

Mübadil, Gayrimübadil, Muhacir ve Saireye Kanunlarına Tevfikan Tevzi veya Adiyen Tahsis Olunan Gayrimenkul Emvalin Tapuya Raptına Dair Kanun

Kanun No: 1331 Kabul tarihi: 28.05.1928

Madde 1. Mübadeleye tâbi ahaliye verilecek emval-i gayrimenkule hakkındaki 16 Nisan 1340 tarihli ve 488 numaralı Kanun ile 8 Teşrinisani 1339 tarih ve 368 numaralı ve 13 Mart 1926 tarih ve 781 numaralı kanunlarla kendilerine gayrimenkul emval teffiz ve icar edilmiş veya edilecek olan ve teffiz ve icar muameleleri Dâhiliye veya mülga İskân Vekâletince alelusul tasdik olunan mübadillerin ellerindeki teffiz vesikalarına mukabil tapu senedi verilir. Mübadiller yedindeki vesaik-i tasarrufiyeden kıymetli tapulara mukabil kendilerine verilen veya verilecek olan emval yüzde elliden, kıymetsiz tapulara mukabil yüzde kırktan ve tasfiye taleplerine müsteniden kefaletnamelere mukabil yüzde yirmiden fazla olamaz.

Madde 2. Memleketinde mal terk etmiş mübadillerle gayrimübadil, muhacir, mülteci, aşiret efradı ve harikzedelere iskân ve borçlanma kanunları mucibince adiyen verilen gayrimenkul emval için ita olunan muvakkat tasarruf vesikaları tebdil edilerek ashabı namına ve Hazine menfaatine birinci derece ipotekli tapu senedi verilir.

Madde 3. Bu Kanunun mer'iyeti tarihinden itibaren altı ay zarfında emval tefevvüzü için evrak-ı müsbiteye müsteniden müracaatta bulunmayan mübadillerin müracaatları mesmu değildir. Ancak bu müddet zarfında Muhtelit Mübadele Komisyonuna müracaat etmiş olanların mübadillikleri mezkûr komisyonca bilâhere kararlaştırıldığı takdirde, bu madde hükmü karar tarihinden başlar.

Madde 4. Tapu ve vergi kıymetleri iki bin lira ve mukadder kıymetleri on bin liraya kadar olan gayrimenkul emvali valilerin tasdikine iktiran etmek şartı ile

vilâyetin teffiz komisyonları suret-i katiyede teffize mezun olup bu suretle teffiz olunan emval tapuya raptolunur. Daha ziyade kıymeti haiz olan emvalin suret-i katiyede teffizi ve tapu senedinin itası Dâhiliye Vekâletinin tasdikine mütevakıftır.

Madde 5. İşbu Kanunun mer'iyeti tarihinden itibaren mübadillere ait muamelâtın bir sene zarfında ikmali mecburîdir. Ancak üçüncü maddenin son fıkrasında mezkûr eşhasa ait muamelât Muhtelit Komisyon kararı tarihinden muteberdir.

Madde 6. Mübadeleye tâbi eşhasın metruk olanlar hariç olmak üzere bilûmum emval-i metrûkenin bu Kanunun mer'iyeti tarihine kadar tefviz edilmiş veya edilmek üzere bulunmuş olanlardan maadası Hazine-i Maliyeye intikal eder. Mübadeleye tâbi eşhasa ait olup ta şimdiye kadar usulü dairesinde tefviz veya tahsis olunmayan emvalden harabiye duçar olacağına Dâhiliye Vekâletince karar verilen emval; gayrimübadil eşhasa ait iken hasbellüzum iskân emrine verilmiş olan emvale mahsuben kezaik Hazine-i Maliyeye devrolunur.

Madde 7. 13 Eylül 1331 ve 15 Nisan 1339 tarihli kanunlara tevfikân vaziyet edilmiş ve edilecek emval-i gayrimenkule gerek mübadillere tahsis ve tefviz edilmiş olsun gerek Hazine uhdesinde bulunsun hükmen tahakkuk edecek müstahiklerine iade edilmeyip ancak kıymet-i mukaddereleri 15 Nisan 1341 tarihli Kanuna tevfikân Hazine-i Maliyeden tesviye olunur.

Madde 8. Bu Kanuna tevfikân verilecek tapu senetleri için harç ve damga ve diğer rûsum istifa olunur. Ancak mübadillerin bizzat ikametlerine mahsus meskenlerine ait harç, damga ve diğer resimler üç senede ve üç taksitte tahsil edilir. Bu tecil tapu senetlerinin derhâl itasına mâni olamaz.

Madde 9. Mütefevvizlerin uhdelinde bulunduğunu bataahhütname beyan eyledikleri emval o miktarda olmadığı veyahut aslen uhdelinde emvali gayrimenkule bulunmadığı beş sene zarfında tahakkuk edenlerin istihkaklarından fazla miktarı emval-i sairesinden ve vefatı hâlinde veresesinden ve varsa kefillerinden istirdat ve Dâhiliye Vekâletinin iş'arı ile tapuları iptal olunacağı gibi bunlar hakkında 16 Nisan 1340 tarih ve 488 numaralı Kanunun 4.üncü maddesi ahkâmı tatbik olunur.

Madde 10. 16 Nisan 1340 tarih ve 488 numaralı Kanunun yedinci maddesi ile 14 Kânunusani 1926 tarih ve 716 numaralı Borçlanma Kanununun beşinci maddesinin son fıkrası mülğadır.

Madde 11. Bu Kanun, 01.07.1928 tarihinden yürürlüğe girer.

Madde 12. Bu Kanunun hükümlerini yürümeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Günümüz Türkçesiyle Kaleme Alınmış Metin

Mübadil, Gayrimübadil, Muhacir ve Saireye Kanunlarına Tevfikan Tevzi veya Adiyen Tahsis Olunan Taşınmaz Malların Tapuya Bağlanmasına Dair Kanun

Kanun No: 1331

Kabul tarihi: 28.05.1928

Madde 1. Mübadeleye tâbi halka verilecek taşınmaz mallar hakkındaki 16 Nisan 1340 tarihli ve 488 numaralı Kanun ile 8 Teşrinisani 1339 tarih ve 368 numaralı ve 13 Mart 1926 tarih ve 781 numaralı kanunlarla kendilerine taşınmaz mal mülkiyeti verilen ve kiraya verilmiş veya verilecek olan ve mülkiyet devri ve kira işlemleri İçişleri veya mülga İskân Bakanlığınca usulüne göre onaylanmış olan mübadillerin ellerindeki mülkiyet devri belgeleri karşılığında tapu senedi verilir. Mübadiller ellerindeki tasarruf belgelerinden kıymetli tapulara karşılık kendilerine verilen veya verilecek olan mallar yüzde elliden, kıymetsiz tapulara karşılık yüzde kırktan ve tasfiye taleplerine dayanılarak kefaletnamelere karşılık yüzde yirmiden fazla olamaz.

Madde 2. Memleketinde mal terk etmiş mübadillerle gayrimübadil, göçmen, mülteci, aşiret fertleri ve yangın afetine maruz kalmış kimselere iskân ve borçlanma kanunları gereğince verilen taşınmaz mallar için verilecek olan geçici tasarruf belgeleri değiştirilerek sahipleri adına ve Hazine menfaatine birinci derece ipotekli tapu senedi verilir.

Madde 3. Bu Kanunun yürürlük tarihinden itibaren altı ay içinde, malların mülkiyetini almak için ispatlayıcı evraka dayanarak müracaatta bulunmayan mübadillerin müracaatları geçerli değildir. Ancak bu süre içinde Muhtelit Mübadele Komisyonuna müracaat etmiş olanların mübadillikleri adı geçen

Komisyonca daha sonra kararlaştırıldığı takdirde, bu madde hükmü karar tarihinden başlar.

Madde 4. Tapu ve vergi kıymetleri iki bin lira ve kararlaştırılmış kıymetleri on bin liraya kadar olan taşınmaz mallar, valilerin onaylaması şartı ile illerin teffiz komisyonları, kesin teffize yetkili olup bu suretle teffiz olunan mallar tapuya başlanır. Daha fazla kıymeti haiz olan malların kesin teffizi ve tapu senedinin verilmesi İçişleri Bakanlığının onayına bağlıdır.

Madde 5. Bu Kanunun yürürlük tarihinden itibaren mübadillere ait işlemlerin bir yıl içinde tamamlanması zorunludur. Ancak üçüncü maddenin son fıkrasında söz edilen kişilere ait işlemler, Muhtelit Komisyon kararı tarihinden geçerlidir.

Madde 6. Mübadeleye tâbi kişilerden terk edilmiş olanlar hariç olmak üzere tüm terk edilmiş malların, bu Kanunun yürürlük tarihine kadar tefviz edilmiş veya edilmek üzere bulunmuş olanlardan başkası Maliye Hazinesine eder. Mübadeleye tâbi kişilere ait olup da şimdiye kadar usulü dairesinde tefviz veya tahsis olunmayan mallardan harap olacağına İçişleri Bakanlığınca karar verilen malları; gayrimübadil kişilere ait iken gerektiğinde iskân emrine verilmiş olan mallara mahsuben yine Maliye Hazinesine devrolunur.

Madde 7. 13 Eylül 1331 ve 15 Nisan 1339 tarihli kanunlara göre el konulmuş ve konulacak taşınmaz mallara gerek mübadillere tahsis ve tefviz edilmiş olsun gerek Hazine uhdesinde bulunsun, hükmen tahakkuk edecek hak sahiplerine iade edilmeyip ancak kararlaştırılmış kıymetleri, 15 Nisan 1341 tarihli Kanuna göre Maliye Hazinesinden ödenir.

Madde 8. Bu Kanun gereğince verilecek tapu senetleri için harç ve damga ve diğer rüsum tahsil olunur. Ancak mübadillerin bizzat ikametlerine mahsus meskenlerine ait harç, damga ve diğer resimler üç senede ve üç taksitte tahsil edilir. Bu tecil tapu senetlerinin derhâl verilmesine engel olamaz.

Madde 9. Mülkiyetlerini üzerlerine alacak kimselerin kendilerinde bulunduğunu taahhütname ile beyan eyledikleri mallar o miktarda olmadığı veyahut aslen uhdeslerinde taşınmaz mallar bulunmadığı beş yıl içinde tahakkuk edenlerin hak edişlerinden fazla miktarı diğer mallarından ve ölümü hâlinde mirasçılarından ve varsa kefillerinden geri alınır ve İçişleri Bakanlığının bildirmesi ile tapuları iptal

olunacağı gibi bunlar hakkında 16 Nisan 1340 tarih ve 488 numaralı Kanunun 4.üncü maddesi hükümleri uygulanır.

Madde 10. 16 Nisan 1340 tarih ve 488 numaralı Kanunun yedinci maddesi ile 14 Kânunusani 1926 tarih ve 716 numaralı Borçlanma Kanununun beşinci maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 11. Bu Kanun, 01.07.1928 tarihinden yürürlüğe girer.

Madde 12. Bu Kanunun hükümlerini yürümeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Ek 7. TBMM'nin 2 Haziran 1929 tarihli Tefsirine Dair Metin

TBMM'nin 2 Haziran 1929 tarihli tefsirinde, 7. maddenin nasıl uygulanacağına dair bazı önemli açıklamalar yapılmıştır.

Orijinal Metin:

“24 Mayıs 1928 tarih ve 1331 numaralı Temlik Kanununun yedinci maddesi ile 13 Eylül 1331 ve 15 Nisan 1339 tarihli kanunlara tevfikân vaz’iyet olunan ve edilecek olan emval-i gayrimenkule Hazine namına kaydedilmiş hükmünde olduğu ve ashabının bunların ancak 1331 senesi iptidasındaki kıymet-i mukayyedeleri üzerinden hakları mahfuz tutulduğu cihetle bu emvalin bilâhare ister muhtelif kanunlar mucibince tahsis, teffiz edilmiş, ister satılmış veya Hazine uhdesinde muhafaza edilmiş olsun 13 Eylül 1331 ve 15 Nisan 1339 tarihli kanunların tatbiki aleyhine Şûra-yı Devletçe bir hüküm verilmedikçe, ashabına aynen iadesine imkânı kanunî olmadığı gibi 24 Mayıs 1928 tarihli Kanunun gerek neşrinden evvel, gerek neşrinden sonra hükmen tahakkuk etmiş veya edecek müstahaklarına da aynen iadesine cevaz verilmeyerek, ancak ashabına veya hükmen tahakkuk eden veya edecek olan müstahaklarına bu emvalin 15 Nisan 1341 tarihli Kanuna tevfikân 1331 senesi iptidasındaki kıymeti mukayyedelerinin verilmesi ve bunda da 15 Nisan 1341 tarih ve 622 numaralı Kanun ahkâmının nazar-ı itibara alınması maksuttur.”⁴³⁴

⁴³⁴ Salahaddin Kardeş, Tehcir ve Emval-İ Metrûke Mevzuatı, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2008

Ek 8. Singer Dikiş Makinesi Kumpanyası Fatura Örneği 1

[illegible]

Ek 9. Singer Dikiş Makinesi Kumpanyası Fatura Örneği 2

 86
 YMAN KOÇMAN
 SINGER DİKİŞ MAKİNASI
 KUMANYASI
 MİMAR
 TRABZON

Trabzon Kavak Meydan Caddesi NO 10
 Bayan Rekaip Aydoğan

S İ N G E R Dikiş ve nakış	NO	Lira	K.
El makinası	384615	302	35

Yalnız Üçyüz iki lira otuz beş kuruşdır
 B E D E L İ Peşin alındı

 SÜL
 SING
 K
 T

Ek 10. Etik Kurul İzni Muafiyet Formu

Form No: 14

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU	
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA 05/09/2024 Tez Adı: 1930 YILI YARGITAY 1. HUKUK DAİRESİ KARARLARI IŞIĞINDA TÜRKİYE’NİN SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. 05/09/2024 Adı Soyadı: Özgül Doğan Yalçıntepe Öğrenci No: N14147855 Anabilim Dalı: Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı Programı: Türkiyat Araştırmaları Doktora Programı Statüsü: ☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora	
<u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u> _____ Prof.Dr. Evgenia Kermeli Ünal Telefon: 0-312-2976771 Faks: 0-3122977171 E-posta: turkiyat@hacettepe.edu.tr	

Ek 11. Orijinallik Raporu

Form No: 15

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA
05/09/2024
Tez Adı: 1930 YILI YARGITAY 1. HUKUK DAİRESİ KARARLARI IŞIĞINDA TÜRKİYE'NİN SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 183 sayfalık kısmına ilişkin, 05/09/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9'dur. Uygulanan filtrelemeler: 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dâhil 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
05/09/2024
Adı Soyadı: Özgül Doğan Yalçıntepe Öğrenci No: N14147855 Anabilim Dalı: Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı Programı: Türkiyat Araştırmaları Doktora Programı Statüsü: ☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR _____ Prof.Dr. Evgenia Kermeli Ünal

Ek 12. Turnitin Benzerlik İndeksi

1930 YILI YARGITAY 1. HUKUK DAİRESİ KARARLARI IŞIĞINDA TÜRKİYE'NİN SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU

ORJİNALLIK RAPORU

%9	%8	%6	%3
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	ia801504.us.archive.org İnternet Kaynağı	<%1
2	www.belleten.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
3	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<%1
4	kizilcik.org İnternet Kaynağı	<%1
5	webftp.gazi.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
6	khirka.blogspot.com İnternet Kaynağı	<%1
7	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
8	dspace.akdeniz.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
9	e-dergi.atauni.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1